

محمد فتح الله كوله

نیرشاد و تدبلیغ

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

سور
کتبخانه ی

وہر گپترانی

حبیب محمد سعید

لتحميل كتب متنوعة راجع: «مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي»

بۆدانباردانێ جۆرهها کتێب سه‌رهانی: «مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي»

پراي دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدي اقرا الثقافي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی , عربي , فارسي)

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

بەشی بەکەم

شیکردنەوێ تەبلیغ

23

بەشی دووهم

چەند بنچینه و

باسایەك

لە تەبلیغ دا

142

بەشی سێهەم

وێنە کێشانیکی

پۆچی تەبلیغکار

261

ئیرشاد و ته‌بلیغ

نووسەر
 محمد فتح الله گولەن
 وەرگێڕانی
 حبیب محمد سعید
 بڵاوکردنەوێ
 نووسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوێ و پراگەیاندن
 نەخشەسازی ناوێ
 زەرەدەشت کاوانی
 خەت
 نەوزاد کۆیی
 بەرگ
 تراپزۆن
 قەبارەیی کتیب
 ۲۱×۱۴ - (۳۰۶) لاپەرە
 نۆرە و سالی چاپ
 سێهەم ۱۴۳۶ ک - ۲۰۱۵ ز
 تیراژ
 ۲۰۰۰ دانە

ئێرشاد و تەبلیغ

لە بەرێوێ بەرایەتی گشتی کتیبخانە گشتییەکان ژمارە
 سپاردنی (۶۳۰) ی سالی ۲۰۰۵ ی پێدراوێ

هەموو مافیکی لە بەرگرتنەوێ و بڵاوکردنەوێ پارێزراوێ
 Copyright © Tafseer Publishing

نووسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوێ و پراگەیاندن

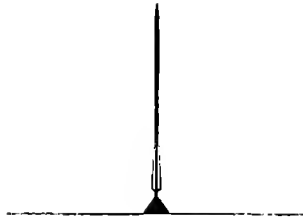
هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر هۆتێلی شێرین پالاس

f t i c /TafseerOffice

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

ئیرشاد و تہبلیغ

نووسەر

محمد فتح اللہ گولہن

وہرگیپانی

حبیب محمد سعید

كۈرتەيەك لە ژيانى دانەر

مامۇستا (محمد فتح اللہ) گولەن لە سالى ۱۹۳۸دا لە گوندی (كوروچك)ى سەر بە قەزای (حسن قلعه)ى سەر بە پارێزگای (أرزروم) لە دایك بوو، لە خێزانیكى دینداردا پەروەردە بوو. (رامز ئەفەندی) باوكیشی پیاوێك بوو كە بە خاوەنى زانست و ئەدەب و دین ناسراو. (رافیعە ھانم)ى دایكیشی بە ئافرەتێكى دیندار و ئیمانى پەيوەست بە خوا ناسراو. ھێشتا تەمەنى موخەممەد لە چوار سالیى تێنەپەڕیى بوو، دایكى دەستى كرد بە فیركردنى قورئان. ئەو ھەبو لە نیوھەودا كۆرەكەى ھەلەستەند و دەرسى قورئانى پێ ئەوت.

باوكیشی ھەردوو زمانى عەرەبى و فارسى فێر كرد، مائەكەشیان باوھى بۆ زانایان و تەسەووف كارە ناسراوەكانى ئەو ناوچەىە كەردبوو، بۆیە مامۇستا موخەممەدیش ھەر بە منداڵیى راھات تا لە كۆرى پیاوى گەورەدا دا بنیش و گۆی لە قسە و باسیان بگرێ.

سەرەتای خویندى:

بە منداڵیى لە قوتابخانەى دینیدا خویندوویەتى، ھاتوچۆى تەكەشى دەكرد، بۆیە شان بە شانى زانستە دینیيەكان، كە لە دیارترین فەقیھى ئەو ناوچەىە ھەرى دەگرتن، كە ئەویش (عثمان بكتاش) بوو، پەروەردەىەكى پۆھیشى ھەرگرت، ئەو ھەبو لای ئەو مامۇستایەى نەحو، بە لاغە، فiqھ، و ئوصولى فiqھ، و عەقائیدی خویند، لە ھەمان كاتدا ھەنەبى زانستە دانراوكان و فەلسەفەشى پشت گۆی خستبى. لە ماوھى سالانى خویندیدا لە (پەيامەكانى نوور) و

بزووتنه‌وې قوتاياني نور شاره‌زا بوو، زور چاك به دليدا چوون، چونكه له راستييدا بزووتنه‌ويه‌كي نوځوازي و زيندووكاري به‌رفراوان بوو، كه زاناي پايه‌به‌ري هه‌لكه‌وتووي زه‌مانه و، دانه‌ري (پهمه‌كاني نوور)، ماموستا سه‌عیدی نورسي دهستی دايې و فهرانديهي کرد. كه تهمني ماموستا موحه‌ممه‌د به‌رو پيش چوو، خوښنده‌وي زيادي کرد، پوښنبريشي جوړاو جوړ و فراوانتر بوو، چونكه سه‌ره‌ري شاره‌زابووني له فله‌سه‌فهي خوړه‌لآت، له پوښنبريشي و فيكر و فله‌سه‌فهي خوړناوаш ناگادار بوو و، به‌رده‌وام خه‌ريكي خوښنده‌وي زانسته دانراوه‌كانش بوو، وهك فيزيا و كيميا و زانستی فله‌ك و زينده‌ورزانيي .. هتد.

ماموستا موحه‌ممه‌د فته‌حوالا :

كه تهمني ماموستا موحه‌ممه‌د گه‌يشته بيست سالان له مزگه‌وتي (نوچ شه‌ره‌فليي)، له شاري (ئه‌درنه) به ئيمام دامه‌زرا، كه نه‌ه‌بوو ماوه‌ي دوو سال و نيوي لهو مزگه‌وته‌دا له جه‌ونيكي زوه‌د و په‌روه‌دي نه‌فس دا به‌سه‌ر برد، به‌پاده‌يه‌ك كه برياري دابو شه‌يش له مزگه‌وت دا بميښته‌وه و، بۇ پيويستی نه‌بي نه‌چيته‌د ره‌وه.

كاري بانگخوازي له ئه‌زمير، له مزگه‌وتي (كستانه‌بازاري)، له قوتابخانه‌ي له‌به‌ركردني قورنان، كه سه‌ر به‌و مزگه‌وته‌بوو، دهست پي کرد. پاشان دهستی دايه كاري بانگخوازي و ناموزگاري به شيويه‌كي گه‌رؤك. نه‌ه‌بوو به سه‌رانسه‌ري ناوچه‌ي خوړناوای ئه‌نادولدا گه‌را. له سالي (١٩٧٠) دا دهستی دايه ري‌كخستني چادرگا (مخيمات) بۇ لاوان. نه‌ه‌بوو لهو چادرانه‌دا و به وتاره‌كاني ده‌روونه‌كاني په‌روه‌ده كردن و، له چلك و چه‌په‌ليي پاكي كردنه‌وه و، به‌ديه‌ننه‌ر و په‌روه‌دگاري هي‌نانه‌وه ياد. چونكه ده‌روونه‌كان و روه‌كان بۇ وها رابه‌ريك تينو

بوون، تا پېي بەردەميان بۇ لاي خواي گەورە و پىغەمبەرە بەرپۈزەكەي
(صلی اللہ علیہ وسلم) بۇ پرووناك بکاتەوہ.

لە ۱۹۷۱/۳/۱۲ دا، دواي ئاراستەکردنى ئاگادارکردنەوہيەكى سەربازيى
بۇ حكوومەتى ئەو كاتە، مامۇستا فەتحوئلا دەستگيركرا، ئەويش بە
تاوانى: ((هەولدان بۇ گۆرپىنى بنچينە كۆمەلایەتیی و سياسیى و
ئابووریەكانى رژیى دەسەلاتدار و، وەبەرەيتنەنى ھەستى دینی گەل،
ئەويش بە پىكەيتنەنى كۆمەلەيەكى نەيتىنى بۇ گەيشتن بەو ئامانجە)).
گرتنەكەي شەش مانگى خاياند، كە بریتىي بوو لەو ماوہيەي كە
دادگا بۇي برییبوۋە و، پاشان ئازادكراو، دواي ئەوہ گەپرایەوہ سەر
كارى خوى و، پەوانەي شارى (ئەدرمیت) يان كرد و، پاشان لەويۋە
گوازرایەوہ بۇ (مانيسا) و، لەويشەوہ بۇ (بورنوبا) لە پارىزگای
ئەزمير، كە ئەوہبوو ھەتا سالى ۱۹۸۰ لەويى ماہەوہ.

لەم سالانەدا مامۇستا بە وینەي ئامۇزگارپكارپكى گەپۈك بە
ولاتدا ئەگەرا و، لە مزگەوتەكاندا وتار و ئامۇزگارپيەكانى پىشكەش
بە خەلك دەكرد. ھەروەھا وانەي زانستیی و دینیى و كۆمەلایەتیی و
فەلسەفیی و فيكرپى پىك دەخستن و، كۆپ و كۆمەل و چاپپىكەوتنى
تايبەتیی ئەبەست و، وەلامى ئەو پرسيارانەي تىدا دەدانەوہ كە بە
مىشكى خەلكدا ئەھاتن، بە تايبەت لاوان، كە وەلاميان نەدەزانين و،
سەرپەنجام دەكەوتنە چالى گومان و ئىلحادەوہ. ئەوہبوو وەلامەكانى
دەرمانى شىفابەخش بوون بۇ مىشك و دلى لاوہكان، بە شىوہەك كە
خەلككە دەورەيان لى دەدا و، داواي پىنمايىيان لى دەكرد.

ئەم كۆمەلە -بەبى ئەوہى چاوەرۋانى ھىچ كەلك و قازانچىكى
ماددى يان دنيایى بكەن- لە سنورى ئەو ياسايانەدا كە لە توركييا
بەرپۈزە ئەچوون، دەستيان دايە دامەزراندنى چەندىن قوتابخانە و،

به شی ناوخۆ و، دهرکردنی چهن دین پوژنامه، دامه زرانندی چهن دین چاپخانه و، دانانی چهن دین کتیب و، ویستگه یه کی رادیو و، کهنالیکه تهله فزیونی . دوی دارمانی یه کیه تی سؤقیه نهو قوتابخانه له هه موو جیهان دا بلاوه یان کرد، به تایبهت له ولاتانی ئاسیای ناوه راسهت دا که بۆ ماوه ی ههفتا سال له ژیر داگیرکاری پرووسی و، ئیلحادی شیوو عییه تدا ده یان نالاند.

وتووێژ:

مامۆستا فه تحوّل دهستی دایه بزوتنه وه یه کی پێشهنگ - به تایبه تی دوی سالی ۱۹۹۰- بۆ وتووێژ و له یه ک گه یشتن له نیوان دهسته و تا قمه جوړ به جوړه کان و، خاوهن پوژنامه کان و، پوژن بیراندا، ههروه ها له نیوان دینه کان و بیر و بۆ چوونه کانی تر دا، ئه مهش به نهرم و نیانی و، دوور له ده مارگیری و گرژی.

نهم بزوتنه وه یه له تورکیادا، پاشان له دهر وه ی تورکیاش دا پێشوازی لی کرا و، لهو کو بوونه وه یه شدا گه یشته چله پۆیه، که له فاتیکان له نیوان مامۆستا فه تحوّل و پاپادا گری درا، ئه ویش به بانگه یشتی پاپا بۆ مامۆستا. مامۆستا بر وای هاته سه ر ئه وه که جیهان، دوی پێشکه وتنی هۆیه کانی گه یانندن، وه ک گوندیکی لی هاتوه. له بهر ئه وه هه ر بزوتنه وه یه ک پشت به دوژمنایه تی و نا کوکی به سه تی هه یچ ئه نجامیکه ئیجابی ناییت. بۆیه پێسته به سنگیکه فراوانه وه پرو له هه موو جیهان بکریت و، ئیسلامیش وه ها بگه یه نریت که له سه ر تو قانندن نه وه ستاوه. وه ک دوژمنه کانی وه های پێشان ده دن - بگه ر بهار و دهر فه تی فراوان هه یه بۆ هاوکاری نیوان ئیسلام و لایه نه کانی تر.

بهره‌مه‌کانی :

- ا- هه‌زاره‌ها کاسیت و کاسیتی فیدیۆ که بریتیین له وتار و ئامۆژگاریی و موحازه‌ره و نه‌دوه‌کانی .
- ب- کتیبه چاپ کراوه‌کانی :
- ۱- أسئلة العصر المحيرة (۴ به‌ش).
- ۲- الموازين أو أضواء على الطريق (۴ به‌ش).
- ۳- العصر والجيل.
- ۴- الإنسان في تيار الأزمات.
- ۵- نحو الجنة المفقودة.
- ۶- صفحة الزمن الذهبية.
- ۷- أنفاس الربيع.
- ۸- ونحن نقيم صرح الروح.
- ۹- النور الخالد : مفخرة الإنسانية محمد (صلى الله عليه وسلم) (۲ به‌رگ).
- ۱۰- في ظلال الإيمان (۲ به‌ش).
- ۱۱- تلال القلب الزمرديه (۲ به‌ش).
- ۱۲- براعم الحقيقة في جيل الألوان (۲ به‌ش).
- ۱۳- تأملات في سورة الفاتحة.
- ۱۴- من فصل لفصل (۴ به‌ش).
- ۱۵- المنشور (۴ به‌ش).
- ۱۶- روح الجهاد وحقيقته في الإسلام.
- ۱۷- الحياة بعد الموت.
- ۱۸- القدر في ضوء الكتاب والسنة.
- ۱۹- طرق الإرشاد في الفكر والحياة.
- ۲۰- البعد الميتافيزيقي للوجود. (۲ به‌ش).

۲۱- ريشة العازف المكسورة (ديوانى شيعر، ۲ بەش).

۲۲- تربية الأطفال.

۲۳- أضواء قرآنية.

۲۴- ترانيم روح وأشجان قلب.

زۆرئك له كتيبه كانيشى بۇ سەر زمانى ئىنگىلىزىيى و ئەلمانىيى و بولغارىيى و ئەلبانىيى و ئەندىنوسىيى و پرووسىيى و كۆرىيى و ھى تىرش وەرگىپراون.

ئەو كتيبانەشى كە بۇ سەر زمانى غەربىيى وەرگىپراون ئەمانەن:

۱- القدر. ۲- الموازين. ۳- الأسئلة. ۴- الجهاد. ۵- طرق الإرشاد.

۶- أضواء قرآنية. ۷- ونحن نقيم صرح الروح. ۸- ترانيم روح وأشجان

قلب. ۹- التلال الزمردية. ۱۰- النور الخالد. ۱۱- حقيقة الخلق

ونظرية التطور. ۱۲- شد الرحال لغاية السامية. ۱۳- الموشور.

بە كۆمەكىيى خوا ئەوانى تىرشى بۇ سەر زمانى كوردى وەرئەگىپرىن
و، بە پىيى تواناش چاپ دەكرىتن.

شايانى زانىنە كە ئەم كتيبهى بەردەستمان برىتتيه لە كۆمەلە

ئامۇژگارپىيەكى سەرپىيى كە لە مزگەوتدا پىشكەشى كردوون، يان

وہلامى پرسىارى قوتابىهكانى، يان ميوانەكانىهتى و، لەو كۆرە

زانستىانەدا كە بۇ بەستنىان پراھاتوۋە، پىشكەشى كردوون. لەبەر ئەو

شىراز و ناوەرپۆكى كتيبهكە لەگەل ئەو جەوۋە تايىبەتپە گونجاۋە.

بۆيە شىۋازى وتارى پىۋە دەبينىن. قوتابىهكانيشى ئەم ئامۇژگارپى

و وہلامەنيان كۆ كردوونەتەو، دواى رەزامەندىيى دانەر و پراست

كردنەوہى پىۋىست، بە چاپ گەيەنراون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سەرەتا

* ھەتا دۆلت لە تاسە و، رۆحت لە سزا و، مېشکت لە خەفەت دا گر
نە گرن قسە مەكە، ئە گینا كەس گۆیت بۆ ناگرێ.

* ئە گەر ئەو لە ھەستدا بە تەواوەتی جیگیر نەبوو كە بانگەوازەكەت
دلی بوونەوەرە و، رۆحی بوونە و، ترازووی جیھانە و، دەرگای ئاسایش
و ھیمنیە بۆ جیھان، چۆن ئەتوانیت پێ بە جەرگی خۆتدا بنییت و
پووبەرپووی ھەموو جیھان ببیتەو؟!

* ئە گەر دەمارێکی پالەوانانە ی توند و تیژیش لە خوینتدا گر
نە گریت، بە شیوہیەك كە بۆ بەر بەرەكانی كۆمەلە توانایەك كە لە
تواناكانی خۆت مەزنتەر و، كۆمەلە لیھاتنێك كە لە لیھاتنەكانی خۆت
مەزنتەر بن، پالت پێوہ بنین، ئەوا چۆن ئەتوانی كۆسپەكان بپریت و،
کاری سەیر و سەمەرە ئەنجام بدەیت؟!

* كاتیكیش كە ھەست بە لیپرسراوی ناكەیت بۆ رزگارکردنی ئیمان
لەو مەترسییە گەورە ی كە لە ھەموو جیھاندا دەورە ی داوہ، ئیتەر
كەواتە چۆن ئەتەوی ئەو جیھانە گۆیت لی رابگرێ؟!

* كاتیكیش قسەكانت تێكەل بە دۆلستان و سۆز نەبن بەرانبەر بەوانە ی
كە لە رۆح و ناخدا نەخۆشن، ئەوا قسەكردنت لە گەلیاندا لەو چەنەبازییە
زیاتر ناییت كە ھیچ کاریگەرییەكی لەسەر ھیچ كەس نەبیت.

* كاتیكیش ھەست نەكەیت كە ھەناسە ی فریشتەكان وا تێكەل

بە ھەناسەكانت دەبن و، فەرەفرى بالەكانىشىيان بە نەرمىى بەر دەم وچاوت دەكەون، تا لەسەر ئەوھى كە زمانت دەرى نەبرى شەھىد بن، ئەوا بۆنى ئەو راستگۆيىيە ناكەيت كە بەبى ئەوھ دىل و مېشكى خەلكىي بۇ قسەكانت ناكىتتەوھ.

※ كاتىكىش كە لېپىرساوى بانگەواز پالت پىئەنەنى بۇ زىادكردنى پەيبردن و، تىگەيشتن لە خواستە پۇچىي و فېكرىيەكانى جىھان و، دۆزىنەوھى ئەو زمانەى كە دەگونجى لە پىئەوھ جىھان لىت تى بگات، ئەوا تۆ گالتەجارى و دىل كار نىت. خۇ ديارە بانگەوازكارى گالتەجارىش زبانى ھەيە نەك كەلك و، دواخەرى كارە نەك پېش خەر.

※ كاتىكىش كە پۇخت تووشى سارد و سىپى دەيىت و، پلەى گەرمای دلىشت دانەبەزىت و، گەرم و گورپى فېكرىشت كز دەيىت، ئەوا تۆ پۇخت تووشى (تا) بووھ و، لەسەرت پىئىستە يىدەنگ بىت. چونكە لىرەدا يىدەنگ بوون لە ھەموو قسەيەكى مردوو، كە تۆ بىكەيت، كارىگەرترە. ※ ئەگەر ئەو نەفسەيشت، كە تەنگت پىئەل ئەچنى و سزات دەدا، فېرى نەدەيت و لە خۆتى دوور نەخەيتەوھ، چۆن قسەت پاك و، كەردەوت يىگەرد دەيىت؟!

※ ئەگەر خۆرى يەقىنى سەرکەوتنىش لە ئاسمانى بوونتدا ھەل نەيەت، چۆن قسەت گەرم و، دەنگت بەھىز دەيىت؟! ※ ئەگەر لە پىئەوھ كاروبارى دەروونى خۆت رېك و پىك نەكەيت، چۆن ئەتوانىي كاروبارى دەروونى كەسانى تر رېك و پىك بكەيت؟! ※ ئەگەر دەروونى خۆت جوان نەيىت، چۆن ئەتوانىي دەروونى كەسانى تر جوان بكەيت؟!

ئەمانە ھەندى پۇخسارى گىشتىن كە دەتوانى لىم كىتەبە بەنرخەدا
 ھەل بېزىرىن. دانەرى كىتەبە كەش بانگەوازكارى گەورە، مامۇستاي
 بەرپىز (فتح اللە گولەن) - خوا تەمەنى درىز بىكات - لە بوارى
 بانگ كەردن بۇ لاي خوى گەورەدا رەنج و تەقالا و تاقىيكارى و
 رۇوداوى زۇرى ھەن، كە بانگەوازكارانى ھەمۇو شوئىك دەتوان
 كەلكيان لى وەر بگرن و، لەو بارەشەو شتى تازە و جوانى داھىتراوى
 ھەن، كە لە بىناكردنى كۆشكىكى ئىمانى مەزن دا، لەسەر ھەردو
 ئاستى ماددى و مەعنەوى، بەرادىيەك بەشدارىيان كەردو، خەرىكە
 نەخشەى توركىاي نوى بە خۆرھەلات و خۆرئاوا و باكور و باشوورە
 داپۇشى، سەرپاي چەندىن كارى چاكى ھاوچەشنى ئەوانەى
 پىشەو لە ولاتانى ترى دەرەوى توركىا.

كاتىكىش كە ئىمە ئەم كىتەبە ئەخوئىنەو ھەر ئەوئەندە بەس نىە بە تەنبا
 شوئىن ھەنگاۋەكانى پىنووسەكەى نووسەر بىكەوئىن، بەلكو سەرپاي
 ئەوئەش پىوئستە شوئىن ھەنگاۋەكانى رۇچىشى بىكەوئىن، چونكە
 پىنووس ئامازە و پەلەفرتى بۇ ئەم ھەنگاۋانە دەكات، بەلام تواناى
 دەرپىنباى نىە.

چاكتىن شىكىش كە دەرپارەى ھەنگاۋەكانى رۇچى دەرپارى و
 ئاشكرا بىكرى، ئەو كۆشكە ئىمانىيە مەزنىە كە ھەردو پىي لە
 زەبىدا گىر كەردوون و، لووتكەكەشى خەرىكە لە كەشكەشەى ئاسمان
 بدات، ئەوكتەش ئەتوانىن پەى بە گەورەى ئەو رۇخە و، بەھىزى
 ئەو ئىرادىيە بەرىن، كاتىك كە لە بانگەوازكاردا يەك دەگرن، كە
 دەتوان چ كارىك ئەنجام بەدن .

كىتەبەكەش - دواى ئەمەى كە دەرپارەى وتمان - لەم بوارەدا كىتەبىكى
 ناۋازىيە، چونكە ھاوشىۋەى ئەو كىتەبە نىە كە لە ھەمان باسدا

خوڭدوماننەتەۋە، بەلكى دەگونجى ناۋىشانىكى تىرى بۇ دابىنىن و، بلىن : ئەمە كىتەپكە دەربارەى (فىقھى رەنج و تەقالا و نىش و نازار) لە پىناۋى بانگەۋازدا، سەربارى ئەۋەش ئەم كىتەپ چەخماخەيەكە بۇ پۇش كىرەنەۋەى ناخى قوۋلى مەۋۇف و، پەپەتى لە تاسەى ئىمانىيى فىكىرىي قوۋل . ھەرۋەھا كىتەپكە خەرىكە ھەر ھەمۋى بىتە كارىكى بىزۋىنەر بۇ ئەم فىتەرەتە ھۆشيارە و، لىكەرەۋەى بۇچۈنەكانى و، دەرپرېنى ئامانچ و مەبەستەكانى . ھەرۋەھا ئەم كىتەپ دىرى ئەو ئازاۋەگىرېى پۇجىي و فىكىرىيەكە بانگەۋازەكان پىۋەى ئەنالىن . ئامانجىشى ئەۋمىە ياساى بىنەپەتى پىك و پىكى (كارى بانگەۋازى) ۋەھا بچەسپىنى، كە نەھىلى بانگەۋاز بەرەۋە لايەنى تىرى بى سەروبن و نارپىك پىۋات . بەمەش بانگەۋازەكان ھىز و تواناى خۇيان ئەپارىز و، ناھىل ئەو ھىز و توانايەيان لە دەست دەرچىت و، پىكەك و پەرش و بلاۋ بىت .

مامۇستاۋى دەبىنى : ھەرۋەك ئەم ژيانەى كە ئىمە بە سەرى ئەبەدىن و، ھەناسەكانى ھەلئەمژىن، كارىكى ھونەرىي و جوانىي و بەدەپىنراۋە، كە بەدەپىنەرى مەزن داپىنراۋە، ھەرۋەھا پىۋىستە (بانگەۋاز) ىش ژيانىك بىت بە ھەناسەكانى بانگەۋازان بژىي و، بە دىنامىتىي پۇخەكان بىزۋىت و چەندى ئەۋان لە ژيانىان پىشكەشى دەكەن و، لە پۇخ و عەقلەكانىان ھىز و وزەى دەدەنى، ئەۋەندەش گەشە دەكات و، گەرە و، فراۋان دەپىت و، چەندىكىش پىۋى بەندايەتىي دەكەنە خۋاى گەرە و، داۋاى مەدەدى سۆز و پەخمەتى دەكەن و، لىي ئەپارىنەۋە و، بە زەلىلى لە دەرگاگەيدا ئەۋەستەن، ئەۋەندەش بانگەۋازەكەيان پاك و، پىرۋز و، بىگەرد و، جوان دەپىت، تاۋاى لى دىت ھەر ھەمۋى دەپىتە چىز و، پەۋش و، ئەدەب و، مۇرەكەشى مۇرىك دەپىت كە لە نىۋان مۇرى بانگەۋازەكاندا ھەمۋە كەسەك ئەپاسىتەۋە .

ئىمانىش بە لاي مامۇستا فتح اللہ وہ - وہك لەم كتيبەدا دەرى
 ئەخات - جوولە وزىيەكە و، پيويستە بە ھەموو بارىكدا و، بە ھەموو
 لايەكدا بخوليتەوہ. چونكە ئەم وزىيە لە كاتىكدا كە مرؤف بۆ
 ئاسمانى بلندى ھۆشيارىيە پۈچىيەكان بەرز دەكاتەوہ، لە ھەمان
 كاتدا زەويىش ئەپشكنى و، خۆى دەگەيەنيتە جومگە و دەمارە
 خوين بەرەكانى ئەويش، تا ژيان بكاتەوہ بەر پۈچە قورسەكەى و،
 خوينە بەستووەكەى . كەواتە مەزنىي ئيمان مەزنىيەكى ھەسارەيى
 بوونەوہرى بزواوہ، كە ئەگەر لە خولانەوہ بكەوى، ئەوا ئەكوژيتەوہ و
 ئەمرىت، وہك ھەموو بوونەوہرىيەكى ترى بوونەوہرىيەكانى ئەم جىھانە
 كە بەديھيتەرى ژيانى ئەم جىھانەى لەسەر خولانەوہى وەستاندووە.

مەزنىي پۈچ و بەھىزى ئىرادەش كە ھەردووكيان لە كەسايەتتى
 مامۇستا فتح اللہ وہ ھەلئەقولن، وہك چۆن تىشكەكانى بەرە بەيان
 بەرەو پاشماوہى تاريكايى شەو دەرئەپەرن. بەراستىي مامۇستا
 ھاوبەشى ژيانى قوتابىيەكانىيەتى و، ئەوانىش ھاوبەشى ژيانى ئەون.
 ئەو سىفەتى پەيپىردن و وريايىيان تيا ئەپروئى و، ئەوانىش پەنج و،
 وردبوونەوہ و، تاسە و، شەفەقەت لەودا ئەپروئىن . ئەو گەر قسە بكات
 يان بىدەنگ بى، ئەوا وىژدانى ئەوانە و، گەر ئەوانىش قسە بكەن
 يان بىدەنگ بن، ئەوا وىژدانى ئەون. ئەو فرمىسكى خەمبارىيەكانى
 ئەوانە و، ئەوانىش فرمىسكى خەمبارىيەكانى ئەون. ئەو كاتى كە
 بە خەمبارىيەوہ ويرد ئەخوينى دلى ئەوانە و، كاتىك كە ئەوانىش
 خەم و خەفەتيان سەر پىژ دەكات دلى ئەون. ئەوان لە دووتوئى خەم
 و خەفەتى مامۇستاكەياندا جىھانئىك لە ھىزى رامالەر دەبينن كە
 ھىچ شتىك لە بەردەميدا خۆى بۆ ناگىرى. ئەويش لە دوو توئى
 خەم و خەفەتى ئەواندا جىھانئىك لە ھىزى ئيمان دەبينى كە ھىچ

شېتەك خوارى ناكاتەو، گەورەترىن بەلاش ساردى ناكاتەو. دەستى
رېۋزگارېش كۆتايە و بەوان ناگات و، ئىراڧەى خراپكارېش لەسەر
بىرپەرى پىشتى رەق و پتەويان تېك ئەشكىت.

ئەوان نەپىنىيەكى خىياى شارراو، لە مامۇستادا بەدىي دەكەن، كە ئەگەر
هەندىكى بۇيان دەرگەوتى، ئەوا هېندىكى تىرې هېشتا دەرگەوتى و
، لەوانەيە كات و ساتى دەرگەوتى دواتر بى، بۇيە ئەوان هەرچى لە
وېژدانى ئەو بېتتە دەرگەوتى، لە: هزر و بېرى دەرچىت و، لە دلىەو دەر
بېرپەرى، بە هەموو ئىحترام و رېژ و پىشتىگىرىيەكەو، وەرى دەگرن.

هەرگەو، لەبەر ئەو، شەكە مامۇستا بە چەپكە گوللى جەق دەبىنن،
تەنبا ساتىك لە گرتتە بەرى دەرېا و بىابان دوودل ناپن، لە پىناوى ئەو
ئىمانەدا كە ژيان و بوونى خۇيانىان بۇ خىزمەت كەردنى تەرخان كەردو.
چونكە بە لای ئەوانەو، ژيان، وەك مامۇستاكەيان فېرىان دەكات،
بىرىتىيە لە چاوتروكانىك لە نىوان دوو ماو، هەتاهەتايىدا و، بىرىتىيە
لە ساتىكى جوولەو كە هەتاهەتايى رابوردو و هەتاهەتايى ئايندە لىك
جوى دەكاتەو، كە زۆر بە ئاسانىي ئىمان بەلاى ئەو ژيانەدا گوزەر
دەكات، بېتتەو، ژيان قوولايى ئارامە بنەپەتتەكەى بشىونى.

مامۇستاش لىيەدا پارانەۋى لە فېركردنى زىاترە . لىيەدا ئەو پۇچىكە بە وينەي پۇچى شىمال لە دلەكان ئەپارېتەۋە، نالە و شىۋەنى خۇي ھەل ئەپىزىتە ناو پۇچەكانەۋە. بە راستىي ئىش و ئازارى ئىسلام ھەر ھەموى لە شەش سەدەي رابوردودا، لە پۇچى ئەودا كۆبۇتەۋە، بۇيە خەمى ئەو ئىش و ئازارانەي چەشت و، خەفەتەكانيانى پۇشا و، بە تالىيەكانى خەمبار بوو. بەلام ئەم داخ و خەفەتە، داخى دەست لە خۇشۇردن و، خەفەتى دەست لە خۇ بەردان نىن، بەلكو ئەمە داخىكە لە نىو چەپكىك تىشكدە و، خەفەتەكىشە لە نىو خەرمانەيەك ھىۋادا. ئەمە خەفەتەكىكە ھىزى بىنن تىز و قوول دەكات، تا بتوانى قوولتەين و دوورتەين بىنن. ديارە لە ناو قوولتەين و دوورتەينىشدا ھىۋا خۇي حەشار داۋە و، خۋاي گەۋرە دەروو دەكاتەۋە.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام
على رسولنا الأمين.

أديب إبراهيم الدباغ

پېشەكى

مرۇف دروستكراۋىكە، بە بۆنەى ئەو لاوازييە جۇراوجۇرانەوۋە كە تىيدا بوونيان ھەيە بۆ خوار خواروۋ نزم دەيىتەوۋە، بە ھۆى كارچاكىي و سيفەتە جوانەكانىشيەوۋە لە فرىشتەكان بەرزتر دەيىتەوۋە. جا ھەموو بۆچوونىكى پەرۋەردەيى، كاتى كە مرۇف ھەلئەسەنگىنى، ئەگەر ئەو سيفەتە جوانانە و، لاوازييە جۇرا و جۆرەكانىش پىكەوۋە بەرچاۋ نەگرى، ئەوا بە ناتەواۋ و كەم و كورت دەمىيىتەوۋە.

ئىسلامىش ۋە ھا تەماشاي مرۇف دەكات كە يەكە يەكە و بەش بەش نايىت. بۆيە لايەنە لاوازەكانى بە شىۋازى ھەپەشە و ترساندن ۋەردەگرىت و، بە شىۋازى ھەلئان و ھاندانىش لە گەل لايەنى كارچاكىي و سيفەتە جوانەكانىدا كار دەكات. بۆيە دەبىنين باسەكانى ترس و ئومىد و، بەھەشت و ئاگر و، سۆز و توۋرەيى يەك لە دواى يەك و، بە شىۋەيەكى پىك و پىك لە قورئانى پىرۋز و فەرمۇدە شەرىفەكان دا دىن. كەۋاتە نمونەى مرۇف لە ئىسلامدا، نە ئەو كەسەيە كە لە ترسان دا دەستى لە خۆى بەر دابى و، ھىزى لى بېرپابى و، لە جوۋلە كەوتىبى. نە ئەۋەيشە كە بە بۆنەى ھىوا و ئومىدى زۆرەوۋە لە سنوور دەرچوۋىي و دەستى دايىتە ستەم و خراپە .

ژيانى دىنيىش بە ئەحكام و ياساكان دىتە دىي و بەردەوام دەيىت. بۆيە لە كاتىكدا كە مرۇف بە بەھىزكردنى ژيانى مەعنەۋىي خۆى، دەچىتە ناۋ جىھانى مەعناۋە، لە لايەكى ترەۋە ئەخرىتە ژىر چاۋدىرىي

ھەندىٰ ھوكمى سزايىيەو، تا لەسەر پاستىي بەردەوام يىت و، لە پىخلىسكان و لادان لە پىي پاست پيارىزىرت. ئەوئەندە ھەيە پوالتى فرمانەكانى ئەم ھوكمە سزايىيەنە وا دەردەكەوى يىزاركەر و پىر ئىش بن، بەلام كاتىك كە سەيرى ئەو ئەنجامانە دەكرىت كە لىيانەو دەستگىر دەبن، ئەوا بە لايەنى كەمەو ئەو دەردەكەوى كە ئەو ھوكمانە بو بەرژوئەندىي مروفن، وەك ھوكمەكانى (تەرغىب و تەرھىب)، ئەو كاتەش لە ژىر ئەو دەم و چاوەو كە تال و ناشىرىن دەردەكەوى، دەم و چاويكى گەشاوەى ئىسك سووك، بە وئەنى ھۆرىي بەھەشت، دەردەكەوت.

ھەموو ئەو پىرئىمانەي كە لە يەك لايەنەو لە مروف ئەكۆلئەو مایە پوچ بوون و، ئەوانەش كە ھىشتا نابووتىي ھۆيان پانە گەياندووە بەرەو ئەو نابووتىيە ھەنگاو ئەنن، چونكە ئەو پىرئىمانە لە (ھەقىقەت) و (واقىيەت) و، لە ژيانىكى رىك و پىك يىبەشن. ديارە سەرپەنجامى ھەتمىي ئەو يىبەش بوونەش مایەپوچىي و ھەرەس ھىنانە.

كەواتە ئىمە لەم لايەنەو، كاتى كە مروف ھەل ئەسەنگىنن، ناچار دەبين لە گۆشەنىگای پەوشتە خوايىيەكانەو، كە پەوشتى قورئانن، سەيرى ھوكمە ئىسلامىيەكان بکەين. پىويستە مەبەستى بنچىنەيىشمان ئەو يىت كە رىنگای وەرگرتنى بەرزترىن پەوشت، كە ئەو پەوشتانەن سەردارى ھەموو جىھانەكان (صلى الله عليه وسلم) ھۆي پىيان پازاندەو، پىشانى خەلىكىي بدەين. ئەي گوايا مەبەستى گەيشتنى مروف بە پەلەي (كەمال) ھۆپازاندەو نىە بەو پەوشتە بەرزانە؟

ھوكمە ئىسلامىيەكان سەرەتا دەتوانىي لە دوو كۆمەلەي بنچىنەيىدا كۆ بکرىنەو. لەوانەيە كورترىن دەرپرىنىش كە بگۆنجى بىپرین بەسەرياندا ئەو بى: ھوكمە (أنفسى) و (آفاقى) يەكان.

له یه کهمدا: ئەو حوکمانه هەن که پێویسته مەرۆف له کاتی بیناکردنی
 پوچی و، ناوه‌دان کردنه‌وه‌ی جیهانی ناوه‌یدا ئەنجامیان بدات.
 له‌وه‌ی تریشیاندا: ئەو حوکمانه هەن که پێویسته مەرۆف پروو به
 دهره‌وه‌ی خۆی ئەنجامیان بدات.

یه‌که‌مجار له‌سه‌ر هه‌موو تاکیک پێویسته له‌ سنووری (ئێستیکامه‌ت)
 دا ژيانى مه‌عنه‌وه‌ی تایبه‌تیی خۆی به‌پێوه‌ به‌ریت، چونکه هه‌موو
 پایه‌کانی ئیمان به‌وه‌ په‌سه‌ند ده‌بن که ئەو تاکه ئەم په‌وشت به‌رزیه به
 ده‌ست به‌یڤن، که له هه‌موو که‌سی‌کدا، که ئیمانی به‌ خوا و فریشته‌کانی
 و کتێبه‌کانی و پیغه‌مبه‌ره‌کانی و پوژی دوا‌یی و قه‌ده‌ر هه‌ییت، به
 راستیی و به‌ ئاستییکی دیاریکراو هەن. به‌لام ئەم په‌وشت به‌رزیه
 پێویسته (کۆمه‌کیی و پشت‌گیری لی‌ بکری) به‌و خواپه‌رستیانه‌ی
 که پێیان ده‌یڤن ((کرده‌وه‌ چاکه‌کان))، تا بێته‌ سه‌لیقه و سروشتییکی
 وه‌ها که له‌و که‌سه‌ جیا نه‌یته‌وه‌. ئەو کاته‌ش ئەو که‌سه له‌ سنووری
 تایبه‌تیی خۆیدا به‌ خواپه‌رستییه‌ فەرزه‌کان له‌ نوێژ و پوژوو و زه‌کات
 و حج، ئەوه‌ی له‌و ئەحکامه‌ ئیسلامییانه‌ی که له‌ سه‌ری پێویستن
 جی به‌جیان ده‌کات. سه‌ره‌پای ئەوه‌ی که به‌ (سونه‌ت) ه‌کان ژيانى
 پوچی خۆی به‌هێزتر ده‌کات و، جیهانی ناوه‌وشی ئەپازنێته‌وه‌.

جا پێویسته‌ لی‌زه‌دا ئەوه‌ باس بکه‌ین که ئەم ئەحکامانه هه‌ر ته‌نها
 له‌سه‌ر ئەو کرده‌وانه نه‌وه‌ستاون که پێویسته ئەو که‌سه ئەنجامیان
 بدات، به‌لکو له‌ سه‌ر ئەو کرده‌وانه‌ش وه‌ستاون که پێویسته ئەنجامیان
 نه‌دات. به‌و مانایه که به‌هه‌شت وا له‌ سه‌ریکی ئەم ئەحکامانه‌دا و،
 دۆزه‌خیش وا له‌ سه‌ره‌که‌ی تریاندا. یان به‌ شیوه‌یه‌کی تر له‌ سه‌ریکی
 ئەو ئەحکامانه‌دا پادا‌شت و، له‌ سه‌ره‌که‌ی تریشیاندا سزا ده‌رده‌که‌وێت.
 ئەمه‌ش ئەوه‌یه‌ری هاوسه‌نگیه‌.

لە سەرىشمان پېۋىستە كە باسەكە لە پروانگەي راستىيەكان و واقىيى مەرقۇمە ۋە بىگىرىن. جا بەدىيەتەر - پاك و يىگەردىيى بۇ ئەو - ئىمەي بە مەرقۇم بەدىيەتەر، كە لە چەندىن جۇرى ناتەۋاۋىيى و، چەندىن شىۋازى پەۋشەت بەرزىيى پىك ھاتوۋە. بە مەرجى ئەم تايىبەت مەندىيە كە بە ئەندازىيەك لە مەرقۇم ھەيە، لە بەدىيەتەرۋەكانى تەردا نىيە. جا ئاۋەلەكان ناتوانن لەو سەنۋورە بىرازىن كە بۇيان كىشراۋە و، بە بۇنەي ئەۋەشەۋە كە لە ھىچ ئىرادەيەكى ھەندەكىي چىژ ۋەرنەگىر، ھىچ ئىپسارۋىيەكىان لەسەر نىيە.

جەۋكەش، لە بارەي لىھاتەنەكانەۋە، زۇر لە مەرقۇم لەدواتەرن. خۇ ديارە كە پىك ھاتەي شەيتانەكان ئەۋەندە لەگەل كارى خراپەدا تىكەلە، ئەۋان تەنھا كارى خراپە ئەنجام دەدەن.

بەلام فرىشتەكان ئەۋانىش لىھاتەنەكانىان سەنۋوردەرن. ۋشەي (سەنۋوردەر) يىشمان بۇيە بەكارھىنا بۇ تىگەيشتەن لەۋە كە، لە چاۋ مەرقۇمدا، پىيى كامىل بوۋن لەبەردەم فرىشتەكانىشدا داخراۋە. جا لە كاتىكدا كە فرىشتە لە ياخىيىبوۋن بە دوۋرن، دەبىنىن شەياتىنىش لە گۇپرايەلىيى بىيەشەن. بەلام مەرقۇم بە پىيى كۆمەلە لىھاتەنەك بەدىيى ھىنراۋە كە بە ھەمان پىژە تواناي چاك كەردن و خراپ كەردنى ھەيە. بۇيە ھەروەك بۇ بەرزىۋەنەۋە بۇ بەرزىترىن پەلەي بەدىيەتەرۋان پالىۋراۋە، دەگونجى بۇ نەزمىترىن پەلەيشيان نەزم بىتەۋە.

لە راستىيدا ئىسلام، بە ھۇي ئەۋ ئەھكام و فەرمانانەۋە كە ھىنانۋى، ھەردەم لە چالاكىيەكى بەردەۋام و، ھەلئانئىكى بەردەۋامدايە بۇ بىنەپ كەردنى خراپكارىيەكان بەبىپ كەردنىكى تەۋاۋ. بۇيە سەلامەت ترىن پىيى ھەمىشەيى بۇ خۇپاراستەن لە مىشۋولە بىرىتيە لە ۋشك كەردنەۋەي زەلكاۋەكان. ھاۋار و دادىش بە دەست ئەزىدەيەكەۋە ھىچ كەلەكى نىيە،

دوای ئەوێی کە ھەولێ لەناوبردنی نەدراو، کاتێک کە بېھووک بوو و لەناوبردنیشی ئاسان بوو. بېروايشمان وەھایە کە وەرگرتنی باسە کە لەم گۆشەییەو، کاتێک کە لە ھۆکمە ئىسلامیەکان ورد دەبینەو، دەیتە ھۆیەک بۆ باس کردنی مەسەلەکان بە شیوہیەکی گشتگیر و فراوانتر. یەکیکیش لەو ڕێ و بنچینانەى کە ئامانج و مەبەستی ھۆکمە ئىسلامیەکان جێ بە جێ دەکات ئەوێە کە ترساندن لە گەڵ دڵخۆش کردندا و، فەرماندان بە چاکە لە گەڵ ڕینگریکردن لە خراپەدا و، پاداشتی ھەق لە پال سزا و تۆلەدان. جا بەکارھێنانی سزا بەرانبەر بە کارە خراپەکان و ئەو کارانەش کە سەر بۆ خراپەکاریی ئەکێشن - واتە وشک کردنەوێ زۆنگاوەکان - ئەو ھەولێکە بۆ بنەبەرکردنی یەکیجاری خراپەکان.

جا لەم کتیبەدا کە لەبەر دەستان دایە ھەول دەدەین کە فەرماندان بە چاکە و، دوورەپەرێزی کردن لە خراپە بە لایەنە جیاوازیەکانیەو، گۆشە جوړا و جوړەکانیەو وەر بگرین. ئەوێش کە لێرەدا گرنگە ئەوێە دەستپێکردنی لیکۆلینەو و بناغەى توێژینەو مان وەھا لێ بەکەین کە فەرماندان بە چاکە و دوورەپەرێزی کردن لە خراپە یەکیکە لە ئەھکامی ئىسلام و، ئەوێش ھەمیشە لەبەرچاوماندا بێ و، ھەموو مەسەلەکانیش بەم راستییە ھەلئەسەنگینین.

ھیوادارین لەم ھەلئەسەنگاندنەدا چەندین لایەنی نوێ و زۆرمان لە ((بنچینەکانی ئىرشاد و تەبلىغ لە ئىسلامدا)) دەست کەوتبێ.

بهشی یه کهم

شیکردنه وهی
ته بلیغ

(فهرماندان به چاکه و ږښکړکړدن له خراپه) ږنگايه که به مهبهستی به ديهينانی بوونه وهرمان ده گهينه. به راستی خوی گه وره کوڅکی بوونه وهری له پیناوی نهم نهر که بهرز و فرمانبه ریه مه زندها به ديهينانه و، پله وپایه خه لافه تیشی لهو کوڅکه مه زندها ههر لهو پیناوده به مروفت سپاردووه و، زنجیره ی پتغمبه رانیس ههر له بهر نهم هوپه دامه زراوه. جا ناده می سهر دارمان سهلامی لی بی یه که م مروفت و یه که م پتغمبه ره له زهوبیدا و، ههر که مندا له کانی چاویان به دنیا هه لهینا، ده بینن وا باوکیان پتغمبه ره و، فرمان به چاکه ده دات و، دووره په رزی له خراپه ده کات. بدم شیویه مروفايه تیی که ده ستیپکړد به پتغمبه رایه تیی دهستی پی کرد و، له نه جامدا دره ختی پتغمبه رایه تیی سهر داری هه ردو د دنیا، نهو پتغمبه ره مه زنه ی که یه که م تووی نهو دره خته یه، به شیوی بهر هم پیشکه ش کرد و، هه موو گه ردوونه کانیش له پیناوی نهو پتغمبه ره دا (صلی الله علیه وسلم) به ديهينان - بیگومان مهبهست له ره وانه کردیشی ته بلیغ و بانگ خوازی بو لای خوا و شیرشاده. دیاره رڅی ته بلیغ و شیرشادیش فرماندان به چاکه و، ږښکړکړدن له خراپه یه. بهو مانایه که بوونه وهر تنها له پیناوی نهم مهبهسته دا هیتره وته بوون و، بیگومان کار نکیش که هو ی به ديهينانی بوونه وهر بیت، نهو کاره مه زترینی هه موو کاره کانه.

بەلێ، منداڵەکانی ئادەم سەلامی لێ بێ سەرنجیان دا کە باوکیان
لە ھەموو ئان و ساتێک دا چاوەڕێی جیهانی بەرزوبالا و، لەوێ
فرمان وەرەگری و، لە بەردەم ئەو فرمانانەدا بە خشووعەو خۆی
بە دەستەو دەدات، بگرە ترس و شەرمی ئەو جیهانە لێی دوور
ناکوێتەو، تا وای لێ ھات ئەم ((پێغەمبەر)) باوکیان لە ئاسمانی
ئەواندا وەك ئەستێرە قوڵی لێھات و پێی راستی پیشان دەدان.
کەواتە ئادەمی سەردارمان بەکەم مەرۆف و یەکەم پێغەمبەرێکە کە
ئەزکی ((فرماندان بە چاکە و ڕێگریکردن لە خراپە)) ی ئەنجام
دای. سەرسۆرمانیشی ناوی، چونکە ئەمە ڕێیەکی نەو بۆ تەنھا
جاریک بکەتەو و پاشان داخەری، بەلکو دواي ئادەمی سەردارمان
سەلامی لێ بێ، چەندین پێغەمبەری مەزن، یەک لە دواي یەک، ھاتن
و ھەمان ڕێیان گرتە بەر، چونکە بەردەوام مەرۆفایەتی پێوستی
بە پێغەمبەران ھەبوو، لە بەرئەوێ کە ھەرچەندە مەرۆف ڕەوشتە
بەرزەکانی بەلاوە بن، ئەوا ئەو ڕەوشتانە، بە تێپەربوونی ڕۆژگار و، بە
ھۆی کاریگەری ڕووداوەکانەو، لاواز دەبن و ئەزکی و، کۆتایییان
بێ دیت. قورئانی پیرۆزیش ئاماژە ی بۆ چەندین چەرخ کردووە
کە ماویەکی زۆر بە سەر خەلک دا تی پەریو، بێئەوێ دینیان بۆ
تازە بکەتەو، سەپەنجام ئەو بۆتە ھۆی دڵ ڕەق بوونیان و، ئەو
کاتەش چاوی مەرۆف لە ئاستی راستیدا دانەخرێن و، دیدگای
چەواشە دەبێت و، پێی ئەخلیسکێن، ئیتر مەرۆفایەتی راستی خۆی
لە دەست دەدات. بۆیە پەرەدگاری بەخشنە یەک لە دواي یەک
پێغەمبەران ڕەوانە کردوون، بە بۆنە ئەوێ کە زانستی تەواوی بە
بارودۆخی مەرۆفایەتی ھەیە و، لەبەر ئەوەش کە سۆز و بەزیی خوا
لە پیش خەشم و توورە بوونیوێ. بەمە ھەموو پێغەمبەرێک ئەزکی

بہوماناہی دہ فہرموی: ہەر کەسیک گویم لی بگری و، فەرمان بەردارم بی و، سواری کەشتییەکم ببی سەرفراز دەبیت و، ئەم

سهر فپرازییهش سهر فپرازییه کی ظاهریری و باطینیسی دهیئت . چونکه
 نهو که شتییهی که لیشاوی شه پۆله له یهك دههكان به وینهی چیا
 لهت دهكات، لاشهتان پزگار دهكات و، له نوقوم بوون لهناو شه پۆله كانی
 ژیانی دنیایی و قیامهتی سامناكدا پزگار دهبن و، نه گه نه كه ناری
 سهلامهتی، نه گهر دله كانتان وابستهی من بكه و، گوئ بۆ
 قسه كانم بگرن، نه گینا كۆتاییتان پئ دئ و، به ماده و مهعنا و،
 ظاهر و باطین نه پوو كینه وه.

ههروا نووحي سهردارمان سهلامی لی بی نزیكهی ههزار سالی
 ته مهنی خوی بهم شیوازه بۆ بانگهواز به سهر برد . پاشان خوای پاك
 و بیگهره، دواي نهو، سهردارمان هوودی سهلامی لی بی رهوانه كرد
 و، نهویش هه مان فرهامیشتی دوباره كرده وه.

﴿... وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ (الأعراف : ٦٨).

نهویش داوای له مرۆفایه تی کرد تا نهو کاره نه نجام بهن که له گه
 مه بهستی به دیهینانیان دا ده گونجی. نهو مه بهستی که مرۆفی
 له پناودا به دیهینراوه. نهو بهو پئغه مبه ران سهلامیان لی بی یهك
 له دواي یهك هاتن تا نه م نه رکه وه بیر مرۆف بهینرته وه. واته
 تا په روهردگاری خوی بناسیت و ئیمانی پئ بهین و، له ویزدانیدا
 ههست به وه بکات که ئیمانی پئ هیناوه. به راستی دواي هوودی
 سهردارمان سهلامی لی بی گه لیک پئغه مبه ری مه زن رهوانه کران و
 هه مان نه رکیان به جی هینا، هه مان پئگاشیان گرتوه بهر.

به م شیوهیه، هه رچهند شوینه واری فرهامیشته کانی پئغه مبه ری پئشو
 له میشکی خه لک دا نه شو ررایه وه، مرۆفایه تی نزم ده بویه وه و، له
 ژیانی مهعنه ویی خۆیدا چه ندین شوکه ی توندی تووش نه بوون، هه تا
 نهو رادهیه که ژیان نه بووه زهویه کی رووت و قووت که هه چ ژیا نیکی

تېدا نەبوو. ئىتر بە تەوايى شەنى ئەو دُل كرانه وەيەى كە لەو جىهانە
بىلندەو ئەھات كۆتايى پىچ ئەھات و، مەرۇفايەتتېش دا ئەرووخا و، بەم
لاو بەولادا پەرتەوازە ئەبوو.

كاتىك، كە سەردارمان ئىبراھىم سەلامى لىيى بە پىغەمبەرى
رەوانەكرا، مەرۇفايەتتېى لە شەوژەنگدا ئەژيا، ئەويش بە ھەناسەكانى
((فەرماندان بە چاكە و پىگىرىكدن لە خراپە)) وە كە مايەى
بەخشىنى ژيان، خۆى بە ناو رىزەكانى خەلّك دا كرد و، بە پەلە خۆى
گەيانە ھەر شوئىك كە ئەيىنى كۆمەلّك خەلّكى لىيە و، بانگى
كردن بۆ لای خوا و ھەق و ھەقىقەتتې پىچ راگەياندن، جا ئەوانەى
كە گويان بۆ گرت و، شوئى كەوتن گەشتە لووتكەى بىلندى
كەمالاتى مەرۇفايەتتېى و، لەو چلەپۆپەيەدا ھات وچۆيان بوو.

بەلام دواى ماوہەك جارنىكى تر مەرۇفايەتتېى چلەپۆپەى بەجى ھىشت
و، بەرە بەرە وەك جارانى بەرەو خوار كشاہوہ. ئىتر ئەوہبوو بىرى
ماددىيەتتې رەق و تەق مىشكى خەلّكى داگىركرد، بەرادەيەك كە
مەرۇفايەتتېى كەوتە ھەولّى دەست خستنى ئاواتەكانى لە ماددىياتدا.
جا ئەم كارەساتەى كە چۆكى دايە سەر سنگى مەرۇفايەتتېى تا ئەم
چەرخەى ئىستاشمان ھەر بەردەوام بوو، بگرە ئىمە زياتر شارەزاي بەلا
و سەرەنجامە بەزىانەكانى ئەوين.

ئەوہتا سەردارمان مووسا سەلامى لىيى لە وئەنى ئەو ئاووہەوا
ماددىيەدا، لە دەلتاي نىلى مىسردا و، لەناو قەومىكدا كە دلىان
بە وئەنى بەرد، يان زياترىش، رەق ببوو، ھەلّكەوت. ئەويش وەك
برا پىغەمبەرە پىشىنەكانى فەرمانى بەسەردا دراوہ تا فەرمان بە
چاكە بدات و، دوورە پەرتىزىش لە خراپە بكات. ئەويش ئەو ئەركە
گرانەى گرتە ئەستۆ و، دەستى قەومەكەى خۆى گرت تا جارنىكى

تر بەرەو لووتکە بەرزیاں بکاتەو. ئەوەبوو تا ڕادەیک لەم ھەولەیدا سەرکەوت. جا ھەرچەندە ئەو ڕووی وتاری ڕوو بە قەومێک کرد کە فەرماندەیتیی و ھیدایەتیاں ھەروا ئاسان نەبوو، بەلام ھێشتا خۆی لە ژیاندا بوو زۆرێک لە بەرھەمی بانگەوازی پیرۆزەکەیی و، دەست ھاتی ھەول و کۆششە بەردەوامە کە، لە فەرماندان بە چاکە و ڕێگریکردن لە خراپە، بە چاوی خۆی بینیی.

ئەوێش کە گومانێ تێدا نیە ئەوێە کە دەست گرتنی مەروفاوەتیی و، بەرز کردنەوی بۆ لووتکە ھەرە بەرزەکان و، وەھای لێ بکری کە پەیی بە مەروفاوەتیی تەواوی خۆی بەریت، ھەروا کاریکی سووک و ئاسان نیە. لە راستیدا پێغەمبەری زۆر لەو پێناوەدا شەھید بوون، ھەتا سەردارمان زەکەریا سەلامی لێ بێ بە مشار دووکەرت کرا و، سەردارمان یەحیاش سەلامی لێ بێ ھەر لەو پێناوەدا شەھید بوو و، (صەلیب) یش ھەر بۆ ئەو مەبەستە بۆ سەردارمان عیسا سەلامی لێ بێ دانراو.

لە گەڵ ھەموو ئەوێش دا ھێشتا ئەو زەحمەت و مەینەتەیی کە ھاتە ڕێی پێغەمبەری بەرپێز (صلی اللہ علیہ وسلم) لە ھەموو ئەوانە ناپەرەت تر بوو، چونکە ھیچ سزا و ناپەرەتییەک نەما کە ئەو نەبێچەژێ، ھەتا ئەوەبوو بە دایکە عائیشەیی خوا لێی ڕازیی بێ فەرموو: ((لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ مَا لَقِيتُ))^(۱). لەم فەرماشتەدا نالینی دلیکی شکاو لە پێغەمبەریکی خەمبارەو ئەببستری. ئەم فەرماشتە وەرگرن و بیگەین بە ھەموو پێغەمبەریک ھەتا ئەگاتە سەردارمان ئادەم

(۱) البخاری، بدء الخلق : ۷، مسلم، الجهاد والسير : ۱۱۱. دەری ئەبیری کە سزای سەختی لەلایەن قوربەشەو پێ چەژراو.

سەلامى لىي بېي، بە ئەندىشە چاودىرىي كاريگەرىي فەرماشتەكە
بەكەن، دەبىنن ئالىنى دلى شكاوى ھەموو پىغەمبەرئەكە. ھەرۈەك
بىنن سەردارمان ئادەم مىندالەكانى كۆ بىكەتەۋە و پىيان بىفەرمىۋى:
((لقد لقيت منكم ما لقيت)). ھەرۈەھا نوح و ھوۋدى سەردارمان
ھەمان فەرماشت بلىن. ھەرۈەھا پىغەمبەرەكانى تىرىش ھەمان دل
شكاوىي بە قەۋمەكەيان ئەگەيەنن..

خۆ ئەگەر فەرماشتى مەۋقە بەختەۋەرەكان بىگوشىن، كە دواي
سەردەمى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەۋ فەرمانبەرىيەيان
ئەنجام دا و خىستىانە ئەستۆي خۇيان، دەبىنن ھەمان دلشكاوىي لىي
ئەچۈرۋى:

((بە درېزايى تەمەنم كە ھەشتا و ئەۋەندە سالە چىزى ھىچى لە
خۇشىي و لەزەتەكانى دنىام نەكرد. تەمەنم لە مەيدانى جەنگ و،
زىندانەكانى دىلىي، يان بەندىخانەكانى نىشتان و دادگاكانى ولاتدا
بەسەر برد. ھىچ جۆرە ئىش و نازار و تەنگ و چەلەمەيەك نىە من
نەم چەشتىي. لە دادگا سەربازىيە عورفىيەكاندا بە وىنەي تاۋانباران
مامەلەم لەگەل كراۋە و، بە وىنەي سەرگەردانان بۆ ھەموو لايەكى
ولات دوور خراۋمەتەۋە و غەربىيىم پىي چەژراۋە و، لە زىندانەكانى
ولاتدا چەندىن مانگ لە تىكەلىي خەلەك يىبەش كراۋم و، چەندىن
جارىش ژەھرم دەرخوارد دراۋە و، سووكايەتتىي جۇراۋ جۇرىشم پىي
كراۋە و، چەندىن كاتم بەسەر بردوۋە كە ھەزار قات مردنم بەلاۋە چاكتر
بوۋە لە ژيان، خۆ ئەگەر لەبەر ئەۋە نەبىي كە دىنەكەم خۆكۈشتنم لىي
قەدەغە دەكات، لەۋانەيە ئىستە سەعيد خۇلى ژىر خۇل بوايە))^(۱).

ئەم وشانە شكاویی ناوكرۆكى دَل دەرئەبرن و، لەوانەيشە بەم
 فەرمايشتەي لە برى ھەموو گەورە پیاوھ دَل شكاوھەكان ئىفادەي
 دايى. كەواتە ئەم ھالەتە قەدەر نەكە و لە چارەي ھەموو ئەوانە نووسراوھ
 كە ئەرکي فەرماندان بە چاكە و پڕيگريکردن لە خراپە ئەنجام دەدەن.
 جا لە پیناوي ئەوێ كە ھەست بە گرنگي ئەم كارە و، پاھەداري
 ئەوانەي كە تاييدا بەشدار دەبن بكرت، ويستم بىرتان وھا بجوولینم تا
 ھيلى بە يەك گەيشتن بچن، بە تايبەت لە نيوان ئادەمي سەردارمان
 و پيغەمبەري سەردارماندا (صلى الله عليه وسلم). توند ھەلچوونيشم
 لە پيروزيي باسەكەوھيە، كە خەريكە ھەست بكەم و بە ئەنديشە
 ئاوازي ذيكري ئەو مەردانە، لە پياواني ھەق و ھەقيقەت ببيستم.

ھەر ھەنگاويك كە ئادەمیزاد لە پیناوي فەرماندان بە چاكە
 و دوورەپەريزي كردن لە خراپە ھەلي بگري، پاداشتي ميراتگري
 پيغەمبەرايەتي دەستگير دەي، چونكە ئەم فەرمانبەرييە مەزنە
 لە بنەرەتدا فەرمانبەري پيغەمبەرانە سەلاميان لي بى. بۆيە ھەر
 مروفئيك ھەنگاويكي تيدا ھەلبگري، ماناي وايە چۆتە ژيى باري
 ئەم ئەرکە پڕ جوامييريە و، پەرەردگاري بەخشنەدەيش بە فەزل و
 بەخشيشي خۆي ئەم فەرمانبەرييەي پي بەخشيوە. بەومانايەي بە
 پي نيبەت و پلەي ئەو كەسە خۆي پاداشتي ئەم فەرمانبەرييەي
 دەست دەكووت..

شاياني باسيشە كە ليژەدا ئاماژە بۆ كاريكي تر بكرت، كە ئەويش
 ئەمەيە: لەبەر ئەوێ كە ئەم فەرمانبەرييە فەرمانبەري پيغەمبەرانە
 سەلاميان لي بى و، ھەمووشيان لەسەر ئەو پيە راستەن كە خواي
 پاك و ينگەرد فەرمانی پي داو، كەواتە ئەوانەي كە ئەم فەرمانبەرييە
 (فەرماندان بە چاكە و پڕيگريکردن لە خراپە) ئەنجام دەدەن، ئەوانيش

بە لايەنى كەمەۋە، بە پىي پلەي ئەنجام دانيان بۇ ئەم فەرمانبەريە، لەسەر ئەو رايە راستەن .

ئەنجامىش بەم شىۋە دەيت : لەسەر ئيماندار پويستە بە جوانىي ئەم فەرمانبەريە - واتە تەبلىغ - كە خراۋەتە ئەستۋى، مافى خۇي پىي بدات، بۇ ئەۋەي بىيە زامنى ئەۋەي كە لەلەي پەرۋەردگارى مەزن بە ئيماندار ۋەر بگيرىت و، لەسەر ئيمان بەۋ فەرمانبەريەش بىيىتەۋە، ئەمەش بە بۇنەي پەيۋەندىي نزيكى نيوان ھەردوۋكىانەۋە. جا تاكەكان ۋ ھەرۋەھا كۆمەلەكانىش ناتوان بوونى خۇيان بسەلمىنن و بەردەوامىش بە بوونيان بىەخشەن ھەتا مافى تەۋاۋى ئەم فەرمانبەريە جى بەجى نەكەن.

بە راستىي نەيتىي بوونى ئيماندار و، مەرجى مانەۋەشى بە ئيماندارىكى راستەقىنە ئەمەيە: ھەق و ھەقىقەت لە ژيانىدا جى بەجى بكات و، لەبەردەم ستەمدا بە وىنەي شەيتانى لال بىدەنگ نەيت و، ژيان بە شتىكى بىبايەخ بژمىرى و، لە مردن نەترسى و، ھەمىشە لە بازەي تى گەيشتنى ھاۋەلە بەرپزەكاندا يىت و، ئەم فەرمانبەريە بلىندەش بە مەبەستى ژيان دابنى. بە راستىي ئەو رۇژانەي كە لە خزمەتى ئەو كارانەدا بەسەر نەبران، چاك لە دەست دەرچوون. بۇيە لەسەر ھەموو ئيماندارىك پويستە پەنا بەرپتە ژىر بالى پەحمەتى خۋاي پاك و بىگەرد و پەنا بە خوا بگىرى لە ھەر كۆمەلەك كە ئەو فەرمانبەريە ئەنجام نەدات.

كاتىك كە مروف ئەم فەرمانبەريە ئەنجام دەدات، دەبىنى بە ئاسانىي دەتوانى ئەو بىر و بۇچوۋانەي - كە ئيمانى پىيان ھەيە و ئامادەيە خۇي لە پىئاۋياندا بكاتە قوربانىي - بكاتە ژيان، سەرەپاي ئەۋەش كە ئيمانەكەي لە بۇشايدا نايىت. چونكە لە راستىيدا ئىسلام برىتيە لە

گوزەران پیکردن و لە گەڵدا ژیان. خو ئە گەر نە کرێتە ژیان کەس لێی تی ناگات. ئەو مەرۆفەش کە ئیمان و بانگەواز دەکاتە چەقی هەموو شتێک، هەموو چالاکییەکی ژیاانی بە دەوری ئەو چەقەدا ئەهۆنێتەوه. یە کەم بنچینە یەک لەو پینچ بنچینە یەکی کە لە سەر ئیماندار واجبە بیان پارێزی، دینە^(١). بێگومان مەرۆف پارێزگاریی لە ناموس و شەرەف و سامان و، ژیان و وەجە و عەقڵی خوێ دەکات، بەلام لەسەری پێویستە یە کەمجار پارێزگاریی لە دینەکی بکات. ئەمەش نیشانی ئەو یە کە چ بایەخ و گرنگییەک بە دینەکی دەدات، بگرە دیارترین هەلۆست، کە ئەو دەربیری ئەو تاکە تا چ رادەیەک پەویەندی بە خوای پاک و بێگەردەوه هەیە، ئەو یە کە ئەو کەسە چەندە هەول دەدا و چەندە غیرەت دەخاتە کار بو پارێزگاریی لە دینەکی. ئەوەش کە پێویستە هەرگیز لە یاد نەچی ئەو یە کە هەر کەسی پارێزگاریی لە دینی خوێ نەکا، ئەوا پایزگاریی لە چوار بنچینەکی تریش ناکات. لەوانەشە ئەم وانەیە راستترین وانەیەک بێت کە میژوو فیڕمان بکات و، لە هەموو وانەیەکی زیاتر پەند و ئامۆژگاریی تیدا بێت.

خوای پاک و بێگەرد ئیمە بەدی هیناوه هەتا بیناسین و بە خەلکشی بناسین. جا ژیان بەسەربردن بە پێی مەبەست و خواستی خوایی نەهێنی بە دیهینانمانە و، هەر وەک قیامەتمان ئاوه‌دان دەکاتەوه، دنیا شمان ئاوه‌دان دەکاتەوه. بە پێچەوانەیشەوه بە زللەکی تەمیکردن، لە سەر ئەم خواست و ویستە خوایی، کە زامنی ژیاانی دنیایی و قیامەتیمانە، ئیمە سزا ئەدرین، وەک ئوممەتێک و کۆمەلگەیەک سزا ئەدرین و، پەنا بە خوا بەرو داوی فیتنە و فەساد پالمان پێوه ئەدریت. واتە هەر کاتیەک ئەم

(١) پینچ بنچینە کە ئەمانەن: دین، عەقڵ، وەجە، سامان، مەرۆف خوێ.

فهرمانبهریه مه‌زنه، فهرمانبهری ته‌بلیغ، نه‌نجام نهدرا، نه‌وا کۆمه‌لگه
تووشی به‌لا و موصیبه‌ت ده‌یت، نه‌وه بوو پوژنکیان پیغه‌مبه‌ری به‌پژ
(صلی الله علیه وسلم)، که‌هاوه‌لان به‌ وینه‌ی خهرمانه‌ ده‌وریان لی
دابوو و، هه‌موو نه‌ندامیکیان هه‌ر گوی بوو بو بیستنی فهرمایشته‌کانی،
نه‌مه‌ی ده‌رپری. له‌و پوژده‌ا و، له‌و زمانه‌ پاک ییگه‌رده‌وه و، له‌و فهرمووده
شه‌ریفیدا که‌ نه‌بریه‌علا و ئیبن نه‌بو دنیا نه‌یگیز نه‌وه، چه‌ند فهرمایشتیکی
هه‌ره‌شه و تیاچوونی فهرموون:

له‌ نه‌بوه‌ره‌یه‌وه نه‌گیز نه‌وه که‌ وتویه: پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی
الله علیه وسلم) فهرموویه: ((کیف بکم ایها الناس! إذا طغى نساؤکم
وقسق فتیانکم ؟)) فهرمووی: خه‌لکینه! به‌ لاتانه‌وه چۆنه‌ نه‌گه‌ر
ئافه‌ته‌کانتان له‌ سنوور ده‌رچن و، گه‌نجه‌کانیشتان ده‌ست بده‌نه
فیسق و فجوور؟ وتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ی خوا! شتی وه‌ها رووده‌دات؟
فهرمووی: (نعم وأشد منه، کیف بکم إذا ترکتم الأمر بالمعروف والمنه‌ی عن
منکر؟)^(۱). فهرمووی: به‌لی، له‌وه‌ش خراپتر. به‌ لاتانه‌وه چۆنه‌ نه‌گه‌ر
واز له‌ فهرماندان به‌ چاکه‌ و ریگریکردن له‌ خراپه‌ به‌ینن؟ وتیان:
نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! شتی وه‌ها رووده‌دات؟ فهرمووی: ((نعم وأشد
منه‌، کیف بکم إذا رأیتم المنکر معروفاً والمعروف منکراً؟)). فهرمووی:
به‌لی، له‌وه‌ش خراپتر. به‌ لاتانه‌وه چۆنه‌ نه‌گه‌ر خراپه‌تان به‌ چاکه‌ و
چاکه‌شتان به‌ خراپه‌ ده‌زانیی؟

له‌به‌رده‌م نه‌م فهرمایشته‌دا هاوه‌لان سه‌رسام بوون و واقیان و پرما،
چونکه‌ می‌شکیان به‌رگه‌ی شتی وه‌های نه‌نه‌گرت، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که‌
ئیمانیان وه‌ها بوو نه‌م جوړه‌ فیتنه‌ و له‌ دین لادانه‌ له‌ کۆمه‌لیکدا، که‌

(۱) أبو یعلی، المسند: ۱۱ / ۳۴، الهیثمی، مجمع‌ الزوائد: ۷ / ۲۸ - ۲۸۱.

تاقه نیمانداریکی تیدا مایی، پروو نادات، بویه پرسایریان ده‌کرد و دهیان‌وت: (ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! شتی وه‌ها پرووده‌دات؟).

ئه‌مه‌یان پرسایر ده‌کرد و له‌هه‌مان کاتیشدا سه‌رسام ئه‌بوون، کاتیکیش که پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: ((والذي نفسي بيده وأشد منه)). فه‌رمووی: به‌و خواجه‌ی که گیانمی به‌ده‌سته له‌وه خراپ‌تریش، باریکی نامۆ به‌سه‌ردا هات و، چاوه‌کان زه‌ق بوون و، له‌سه‌رسامیه‌کی زیاتردا جاریکی تر پرسایریان کرد: (جا چیی له‌وه خراپ‌تره، ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا؟!).

فه‌رمووی: (به‌لاتانه‌وه‌چۆنه‌ئه‌گه‌ر خراپه‌تان به‌چاکه‌و چاکه‌شتان به‌خراپه‌ده‌زانیی؟). جا با ئه‌م به‌شه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌شهریفه‌وه‌ربگرین که ناماژه‌بو ئه‌م رۆژه‌مان ده‌کات.

به‌لێ، فه‌رمووده‌شهریفه‌که‌ناماژه‌بو ئه‌وه‌ده‌کات که (موازين)، کیشانه و پێوانه‌کان و، به‌هاکان، بگه‌هه‌موو شتی‌ک سه‌ره‌و ژێر ده‌بنه‌وه. ئه‌و کاته‌خراپه‌ده‌بیته‌چاکه‌و، چاکه‌ش ده‌بیته‌خراپه‌و، داوین پیسیی په‌ره‌ئه‌سینێ و، ئاژاوه‌و توقاندن ب‌لاوه‌ده‌کات و، گالته‌به‌نیمان و قورئان ده‌کریت و، نیمانداران سووک سه‌یر ده‌کریتن و، ده‌وله‌ت به‌پیی یاسا پارێزگاریی له‌چه‌ندین کرده‌وی خراپ ده‌کات و، ئه‌و راستییانه‌ش که تاییه‌تن به‌دینه‌وه‌به‌دواکه‌وتن و کوونه‌په‌رستیی ئه‌ژمیرین. ئه‌مه‌ش سه‌ره‌و ژێر کرده‌وه‌ی به‌هاکان و کیشانه‌و پێوانه‌کانه‌. جا مرو‌فیی ئه‌م چه‌رخه‌چه‌ند قات چه‌ند قاتی ئه‌م فیتنه‌و سه‌رگه‌ردانیانه‌ژیانی گوزه‌راندوو و، واش ده‌زانم ماوه‌یه‌کی تریش له‌گه‌لیاندا ئه‌ژیی. ئه‌و کاته‌ش زه‌لیلیی و سووکیی جیی سه‌ربه‌رزیی و پێژداریی ده‌گره‌وه، ئه‌گه‌ر فه‌رمانبه‌ریی (ته‌بلیغ) ئه‌نجام نه‌دری.

جا ئه‌گه‌ر یاسا‌کانی (فیطره‌ت) چه‌وت به‌کاره‌ینران، پێسته‌شان

بۇ سەپەنجامى خراب و چارەنوسى ھەتمىي شل بىكرىت. ھەر لە دىرېن زەمانەۋە كار بەم شىۋىيە بوۋە و، مرقۇقە ژىرەكانىش جگە لەۋە چاۋەروانى ھىچى تر نەبوون. لەبەر ئەۋە ئەۋ ھاۋەلە بەرپىژانەى كە وىژدانىان ئەۋەى بە لاۋە گران بوو جارىكى تر پرسىارىيان كردهۋە: (ئەى پىغەمبەرى خوا! شتى وەھا روو دەدات؟). واتە: فەرمان بە خراپە نەدرىت و، چاكەش بە خراپە بزمىرىت؟

(بىگرە لەۋە خراب ترىش دەيىت. بەلاتانەۋە چۆنە ئەگەر فەرمانتان بە خراپەدا و، رېنگرىتان لە چاكە كرىد؟). بەۋمانايەى كاتىك كە ئىۋە كەس و كار و نەۋە و ۋەچەكانتان پشت گوى ئەخەن و، ئەۋانىش لە گەل تەۋرمى خراپەكاندا رابمالرېن، تا ئەۋ رادەيە كە بە كردهۋە و رەۋشت و ھەلەس و كەۋتتان فەرمانى خراپەيان بە سەردا بەدن و، بەرەۋ لە بىرچونەۋەى خوا و لە بىرچونەۋەى پىغەمبەرە بەرپىژەكەى دىيان بەن. تىاچوون بۇ ئىۋە بۇ خۆتان و بۇ رۆژتان!

لىژەدا سەرسورمان و سەرسامىي بە لای ھاۋەلە بەرپىژەكانەۋە گەيشتە ئەۋبەرى، بۆيە بە دەنگى پىچر پىچرەۋە پرسىيان:

- ئەى پىغەمبەرى خوا! شتى وەھا روو دەدات؟

- (بەۋ خۋايەى كە گىيانمى بە دەستە لەۋە خراپترىش روو دەدات).

ھەرۋەھا فەرموۋى: ((فَتَنَ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلَمِ يَتَّبِعُ بَعْضُهَا بَعْضًا تَأْتِيكُم مَّشْتَبِهَةٌ كُجُوهُ الْبَقَرِ لَا تَدْرُونَ أَيُّا مِنْ أَيِّ))^(۱). فەرموۋى: چەندىن فېتنەتان دېنەرى كە ۋەك پارچەى شەۋى تارىك ۋەھان و، بە دۋاى يەكدا دېن و، بە ۋىنەى دەم و چاۋى مانگا ۋەھان لە يەك ئەچن و بۆتان جيا ناكرىنەۋە.

جا پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بە پروون کردنەوہیەکی پر لە ئیعیجاز، ئەو سەرەنجامە خراپەیی کە لە پەیی نەبردن بە گرنگیی ئەم فەرمانبەرییە مەزنەوہ پروو دەدات، بۆ ئوممەت پروون دەکاتەوہ. لە راستیشدا ئیمە ھەر ھەموومان ئەم فەرمانبەرییە خراوەتە ئەستۆمان. جا لە قوولایی دڵەکانماندا نالین و ئاخ و ئۆفی گوناھ و تاوانی سێ چەرخێ رابردوو کۆبوونەتەوہ و، تاکە چارەسەریش بۆ لابردنی ئەو نالین و ئیش و ئازارانە کارکردنە بۆ ئەوہی کە ئوممەت پەیی بە گرنگیی ئەو فەرمانبەرییە بباتەوہ، کە پیغەمبەرە بەرپزەکان سەلامیان لێ بێ گرتبوویانە ئەستۆ و، بریاریان داووە کە ئەنجامی بدەن.

پېئوستىي بە تەبلىغ و

دەست كەۋتەكانى

لە ھەموو كاتىك زياتر مەرۋى ئەمىرۋمان پېئوستىي بە فەرماندان بە چاكە و رېڭىرىكىردن لە خراپە ھەيە. چونكە پېغەمبەرئايەتىي بە دوا پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) كۆتايى پېئ ھاتوۋە و، ئەو دەرگايە بە يەكجارىي داخراۋە. بە ھەر حال ئەم چەرخەي ئىستامان كوفر و ياخىي بوۋنى شەپۇل دەدات و، لە كوفر و ياخىيىبوۋنى ھەموو چەرخەكانى لەمەو بەرىش زياترە. لەبەر ئەمە ئەوانەي كە ئەمىرۋ ئەو نەركە گرانەيان گرتۇتە ئەستۇ، توۋشى تەنگ پېھەل چىنن و ناپەھەتتەيەكى وھا دەبن زياتر لەۋەي كە توۋشى ئىماندارانى چەرخە پېشۋەكان بوۋە. جا ئەم بارودۇخە يەكجار سەختەيە وا مورشىداني ئەم چەرخەمان و تەبلىغكارانى بانگەواز تىايا بەو پلەيە گەياندوۋە كە پېشى ئەوانەي پېش خۇيان بدەنەۋە و، ھىوادارىشىن كە راستەوخۇ لە دواي ھاۋەلە بەرپۇرەكانەۋە جىڭايان پېئ بدىت. چونكە نەفس ھەرچەندە لە ھەموۋان نزمتر يىت، ئەۋا فەرمانبەرىيەكە لە ھەموۋان بەرزترە و، سۆز و بەزەيى خوايىش بە پېئ پېئوستىي خەلكىي دائەبارىت. كاتىكىش كە رەھم و بەزەيى خوايىش بەسەر ھەر ھەموو خەلكىيدا دابەش دەكرىت، زياتر بە رېژەيەكى پېچەۋانە لە گەل توانا و لېھاتنى كەسەكەدا دابەش دەكرىت. جا ھەر كەسى دەستەوسان تر و لاوازتر يىت ئەۋا خۋاي پاك و يىڭەرد بەرەھم ترە لە گەلىدا.

ئەو تاوانانەى كە لە تێروانىنمان لە دەلاقەى چەندىن بارودۆخى جۆرا و جۆرەو پەيدا بوون و، ئەو خو و پرەشتانەى كە لە زەينماندا بەجىي دىلن، گەيشتونەتە قوولايى دلمان، بگرە هيزيان لى برىوين، بۆيە شەوكانمان هيج تاسەمەنديەكيان تيدا نيه و، ميحرا بەكانيشمان لە فرميسك بى بەشن . ئيتەر نازانم چاوەرپوانى چىي دەكەين لە كەسانىكى تووش بووى بەم حالەتەى ئيمە، كە لە لاشەيەكى مردووى دوور لە عيشق و خۆشەويستى دەچىت؟ لەوانەشە ئەو موصيبەتەى كە لەو خراپتر يىت برىتى بى لەو دەرکردنە لە پرەحمەتى خوا كە تووشى شەيتان بوو (پەنا بە خوا).

بەلى، ئيمەى مروڤى سەدەى بيستم بەيانى و ئىوارەمان لە گەل گونا دا لى دىت. خۆ ئەگەر پەردە لەسەر چاوەكانمان لابدرى و، ماھىيەتى مەعنەوى خۆمان ببينين، ئەو كاتە ئيمە يەكەم كەس دەبين كە لەو حالەتەمان رابكەين ..

جا لە گەل ئەوەشدا كە تاوان و دارپوخان و دواكەوتنمان لە رادەبەدەرن، كە پەرورەدگارى بەخشنەمان فەرمانبەرى فەرماندان بە چاكە و رىنگرى كردن لە خراپەى پیمان سپاردوو، تەنھا لەبەر ئەوەيە كە ئيمە پيوستيمان بە بەزەيى خاى بالادەست زۆر ھەيە. چونكە ئيمە لەو پەرى لاوازى و دەستەوسانيدايين و، خاى پاك و يىگەرديش لەو پەرى بلىدىي و بەزەيىدايە. خۆ ئەگەر، بە وتنى ھەزارەھا جارى ((الحمد لله))، ئەوەش كە بە دلماندا دىت دەرى بېرىن، ئەوا لە بەرانبەر ئەم سۆز و بەزەيىيە فراوانەى خاى گەورەدا يەكجار كەمە. بە راستى سەدەى بيستم بوو سەدەى دارپوخانى ھەموو شتىك كە ناوى مەعنا و پۆخى لى نرابوو. ئەوەبوو چاوەكان زاق بوون و، پەردەيان بەسەردا كيشرا و، پشتهكان تىك شكىتران و، مەنزلى

فەرماندايەتتى يېڭىچەوانەى خاوتىنى مىحراب دەرچوو. جا لە گەل
 ئەم بارودۆخە نە گونجاوئەشدا، هېشتا دەنگى سەردارى يېڭەمبەران
 (صلی اللہ علیہ وسلم) و ھەناسە خاوتنەکانى، ئە گەرچىي بە چەى
 نزمىش بن، ئەبىستىرېن و، زايەلەى فەرمایشتە موبارەكەکانىشى، كە
 پېش چەندىن چەرخ بە دەمى پېرۆزىدا ھاتوون، بەسەر كات و شوئندا
 سەر دەكەن و، ئە گەنە لامان، ئەمەش تەنھا لە سۆزى پەرورەدگارى
 سۆز فراوانمانەوئە. ئە گىنا دەبى تەفسىرى ئەم كارە چۆن بکەين؟
 جا لەبەر ئەمە تەنھا ئەوئەندەمان لەسەرە، لەسەر ئەم لوتفە فراوانە،
 شوكرانە ئەنجام بدەين، ئەوئەش بەوئەى كە قوولايى رۆحمان بە ھەناسە
 خاوتنەکانى، كە مايەى ژيانن، پەر بکەين و، ھەلىان بمرېن. ئەوانەش
 كە شوكرانە بەم شېوئە ئەنجام دەدەن، بە ئىزنى خوا، سەرەنجام
 سەرفراز دەبن.

سەعدى شىرازى لە (گولستان) دا دەلىت:

دافؤ چ ھەم و ھەفەتن تووشى ئەو ئوممەتە بېن
 كەسنى وەك تۆ لە دنيا كۆمەك و پەشتىوانى بېن
 ترسى ناوئ لە شەپۇلانى دەريا، كە ھەل ئەپېن
 ماردەم نووج لەسەر پەشتى كەشتىكە بېن و، كەشتىھوان بېن
 بەلې، واين بەسەر پەشتى كەشتى سەرفرازيەوئە و، كەشتىھوانىش
 سەردارى يېڭەمبەرانە و، كەشتىھوانەكەشمان بانگمان لى دەكات
 و دەفەرموئ: سەرفرازى تەنھا بۆ ئەواندەى كە سەردەكەونە سەر
 كەشتىكە. ئايا پېكەوئ بە دەم ئەم بانگەوازەوئە نەچىن؟

با ئىستەش سەرنجى ئەو ئايەتە پېرۆزانە بدەين كە باسى نەركى
 تەبلىغ دەكەن چۆن بە موسلمان سپىراوئە و، ھەر كاتىكىش ئەو ئەركە

به چاکی ئه نجام بدات چ پاداشتیکی دنیایی و قیامهتی پی
ئه دریت؟

خوای گهواره ده فەرموی :

﴿وَلَتَكُنَّ مِّنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (آل عمران: ۱۰۴).

بهومانایه‌ی با کۆمه‌لێك له ئیوه دروست ببێ که هه‌میشه فه‌رمان به
چاکه بدن و دووره په‌ڕێزی له خراپه بکه‌ن. بانگی خه‌ڵکی بکه‌ن بۆ
سه‌ر خێر، له خراپه دووریان بخه‌نه‌وه و، کردهوه چاکه‌کانیان بۆ ده‌ربخه‌ن
و، خۆشیان نمونه‌ی راستگویی و په‌وشت جوانیی بن، به‌پادهیه‌ک
که چۆن له مار و دووشک به‌دوور ده‌بن، وه‌هاش له کردهوه خراپه‌کان
به‌دوور بن. به‌ ده‌رپڕینیکی تریش هه‌ر یه‌که‌یان له‌ناو کۆمه‌لگه‌دا به
وێنه‌ی ئه‌ستێره‌ی (قو‌طب) وه‌ها ده‌ییت، تا ئه‌و که‌شتیه‌ی کۆمه‌لگه‌،
که له ده‌ریای ژیا‌نی کۆمه‌لایه‌تییدا هه‌لی گرتوون، بۆ سه‌ر ڕیگه‌ی
راست هیدایه‌ت بدن، ئه‌و کاته‌ش به‌و پێه‌ فه‌رمانده‌کان ڕێک و ڕێک
ده‌بن و لێ پرسراویه‌کانیش دابه‌ش ده‌بن. به‌مه‌ش تا به‌چو‌و‌کت‌ترین
پاده‌ی گونجاو لادان و دواکه‌وتن که‌م ده‌ییته‌وه. جا ئه‌م کۆمه‌له
پێشه‌نگه‌ به‌پادهیه‌ک له‌گه‌ڵ ئه‌م فه‌رمانبه‌رییه‌دا تێکه‌ڵ ده‌بن، ئه‌وانه‌ی
که سه‌رنجیان ده‌گرن، خۆیان له‌به‌ر دهم جه‌سته‌ی فه‌رماندان به‌ چاکه
و ڕێگریکردن له خراپه‌دا ده‌بیننه‌وه و، به‌مه‌ش ده‌بنه‌ جێی متمانه
و ته‌صدق کردن. جا هه‌ر کۆمه‌لگه‌یه‌ک کۆمه‌لێکی تێدا نه‌ییت که
هه‌لگری ئه‌م سیفه‌تانه‌ ییت و، له‌سه‌ریشیان به‌رده‌وام ییت، ئه‌وا ده‌ست
له‌و کۆمه‌لگه‌یه‌ بشۆ، چونکه‌ تیاچوون به‌شیه‌تی. ئیتر هه‌تا وێنه‌ی
ئه‌و کۆمه‌له‌یان تێدا نه‌ییت، ئه‌وان ڕۆی راست نادۆزنه‌وه.

بە پىچەوانەى ئەمەشەو ئەگەر لە شونىڭدا كۆمەلىك ھەبوو كە
فەرمانى بە چاكە دەدا و دوورە پەرزىيى لە خراپە دەكرد، ئەوا خۆى
پاك و بالادەست دەيىتە زامن بۆ پاراستنى دانىشتوانى ئەو شونە لە
ھەموو بەلا و موصىبەتتىكى ئاسمانىي و زەمىنىي. بەلى، خۆى پاك
و يىگەرد خۆى زامنە، چونكە لە غەيرى ئەو كەسىكى تر نىيە بتوانى
زامنىي ئەو بەكات، ئەمەش بە پىي دەقى قورتانى پىرۆز:

﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ﴾
(ھود: ۱۱۷)

منىش بە پشت بەستن بە پروون كۆرەنەو قورتانى پىرۆز و، فەرمايشتى
ھەموو پىغەمبەران و ئەوليا مەزنەكان دەلىم: خۆى مەزن و بالادەست
موصىبەت دانابارىتى بەسەر ھەر شونىڭدا كە كارى فەرماندان بە
چاكە و دوورە پەرزىيىكردن لە خراپەى تىدا ئەنجام بەردى. ھەتا ئەگەر
ئەو كۆمەلگەيە شايانى ئەو سزادانەش بن، ئەوا لەبەر ئەو كۆمەلە
پىشەنگە، كە دلىان بە توندىي بە خواو بەستراو، خۆى گەورە ئەو
سزايەيان لەسەر ھەل دەگرىت، چونكە ھەموو خولەكىكى تەمەنيان
بە فەرماندان بە چاكە و دوورە پەرزىيىكردن لە خراپە بەسەر ئەبەن
و، ھەمىشە وان لە ترس و شلەژانىكى بەردەوامدا، بەرپادىيەك كە ئەم
كارە بەسەر ھەست و نەستياندا زال بوو و، بۆتە خولايى سەريان و،
ساتىك لىيان جوئى نايىتەو. بگرە لە خواردن و خواردنەو و خەوتن و
بەخەبەربوونياندا ھەر بىر دەكەنەو: ئەم كارە چۆن بگەيەنن؟ كەى؟
بە كى؟ ھەروەك ئەم حاللەتە برىتىي بى لە نەيىنى بوونيان. ئىتر
ھەتا لە وىنەى ئەم بەندانەى خوا، كە خۆيان بۆ خوا نەزر كۆرەو،
لە پىزى ھەر كۆمەلگەيەكدا ھات وچۆيان بىت، ئەوا ئەوانە لە
ئەمان دان و موصىبەت و بەلاى ئاسمانىي و زەمىنيان تووش

نابیت. بویه گهر ئیمه بمانه‌وێ به‌ران‌بهر به‌ موصیبه‌ته‌ ئاسمانیی و زه‌مینیه‌کان له‌ ئەمان دا بین، له‌سه‌رمان پێوسته‌ خێرا بگه‌ڕێینه‌وه‌ تا ئەو فه‌رمانبه‌رییه‌ی که‌ له‌ پێناویدا به‌دی هێناروین بگه‌ڕێنه‌وه‌ ده‌ست و، له‌سه‌ریشمان پێوسته‌ که‌ به‌ قه‌طعی بزانین که‌ ئەو موصیبه‌ته‌ داباریوانه‌، به‌ هۆی وازه‌ینان له‌ فه‌رماندان به‌ چاکه‌ و ڕێگه‌ریکردن له‌ خراپه‌وه‌ داده‌بارن. گهر ده‌شمانه‌وێ ئەو به‌لا و موصیبه‌تانه‌ له‌ خۆمان دوور بخه‌ینه‌وه‌، ئەوه‌ به‌ ئەنجام دانی فه‌رماندان به‌ چاکه‌ و ڕێگه‌ریکردن له‌ خراپه‌ سه‌ر ده‌گرێ. ئیتر هیچ خواپه‌رستییه‌کی تر ئەو تایبه‌ت مه‌ندییه‌ی ده‌ستگیر نابێ. جاری واش ده‌بێ که‌ خوای گه‌وره‌ که‌سێک، یان کۆمه‌لێک، یان قه‌ومیێک له‌ناو ده‌بات و، ده‌یان بات به‌ ناخی زه‌وییدا، له‌ کاتیێک دا ئەوانه‌ خه‌ریکی ذیکر و عیباده‌تی خوا بوون و، به‌ شه‌و و به‌ ڕۆژ خه‌ریکی خوێندنی ویرد و ئەزکار بوون و، خه‌ریکی طه‌وافی مالێ خوا بوون، مه‌گه‌ر ئەو که‌سه‌، یان ئەو کۆمه‌له‌، یان ئەو قه‌ومه‌ خه‌م و خه‌فه‌تی ئەنجام دانی ئەرکی سه‌رشانیان: فه‌رماندان به‌ چاکه‌ و ڕێگه‌ریکردن له‌ خراپه‌، له‌ دلایندا ییت و، به‌ په‌رۆشه‌وه‌ بن بۆی. ئەو کاته‌ خوای پاک و بێگه‌رد چاودێری ئەو شاره‌ ده‌کات و، دانیشه‌توانیشی له‌ تیاچوون ده‌پاڕێژی .

له‌به‌ر ئەمه‌ له‌ هه‌ندێ سه‌رچاوه‌دا ڕیوایه‌تی ئیسرائیلیی ده‌بینین که‌ ئەوه‌ نه‌گه‌یه‌نن: له‌ گه‌ڵ ئەوه‌دا که‌ قه‌ومی لووط سه‌لامی خوای لی بی هه‌زاره‌ها خواپه‌رست و زاهیدیان تیاوو، که‌ شه‌و بۆ شه‌و نوێژ هه‌لته‌سان و به‌ ڕۆژیش به‌ ڕۆژوو ئەبوون، به‌لام چونکه‌ فه‌رمانیان به‌ چاکه‌ نه‌ده‌دا و ڕێگه‌ریان له‌ خراپه‌ نه‌ده‌کرد، تیاچوون. مه‌گه‌ر هه‌ر خوا بزانی له‌ کاتیێک دا که‌ (أصحاب الأيكة)ی قه‌ومی شوعه‌یب سه‌لامی لی بی تیا چوون چه‌ند شه‌و نوێژکه‌ر و ڕۆژووگر هه‌بوون.

بەرانبەر بەمەش بە ھېچ شىۋەيەك قەۋمىك نابىنىن تياچوو بن، ئەگەر كەسانىكىيان تيا بووبن كە فەرمانيان بە چاكە دابى و دوورە پەرئىيان لە خراپە كوردې، مېژووش تاكە نمونەيەك بۆ ئەمە باس ناكات، لە كاتى لىكۆلىنە ھەشماندا بۆ ئەو ئايەتە پىرۆز و فەرموودە شەرىفانەى كە لەو بارەو ھاتوون، ئەو مەسەلەيە بە دېژە باس دەكەين.

ئەتوانىن ھەقىقەتى تەبلىغ و بانگ كردن لەسەر زەوييدا و، ئاتاجىي يەكجار زۆرىش بۆى لە گۆشەيەكى ترەو بەمەى خوارەو ھەل بسەنگىنىن :

بە پىي ئەۋەى كە مروۇف خەلافەتى لە زەوييدا پى سپىراۋە، ئەۋا خواى پاك و بالادەست تواناى ئەۋەى داۋەتى كە دەستى بەسەر شتەكاندا بېروا و، لە خەلافەتى زەويىشدا پلەيەكى بەرزى پى بەخشيۋە، بەۋەى كە بە ويستى خۆى ويستى پى بەخشيۋە. لەناو بەدېھتېراۋانىشدا تەنھا مروۇف (خۆويستىن - ئانىيە) ى ھەيە. ئەۋىش بەو (أنا) يە و، بەو تاييەتمەندىيانەى كە پىي بەخشاۋن بە چاكىي لە ھەقىقەتى خۆى تى ئەگات، ئەۋىش بە ئاشناۋونى بە ناۋە جوانەكانى خوا و، سىفاتە مەزنەكانى بە تىشك دانەۋە جۆرا و جۆرەكانىيانەۋە. چونكە ئەو (من - أنا) يەى كە بەو دراۋە برىتييە لە يەكەيەكى پېۋانە، تا خاۋەنىتېيى و سەرەستىيى ھەست پى بكات، ئەو كاتەش بە ھۆى ئەو (من) ەۋە بتوانى پەى بە پەرۋەردگار و خاۋەنى خۆى ببات و، لەۋەش بگات كە خوا تواناى بەسەر ھەموو شتېكدا ھەيە، بەۋەى كە چەند ھىلىكى گرىمانەيى بۆ مولك و لىھاتنە رېژەيەكانى خۆى دابى، لە چار سىفاتە مەزنە بېسنوۋرەكانى خواۋە.

بەم جۆرە بەخشيىنى ئەم پەسەندىي و تاييەتمەندىيە بە مروۇف، واتە ۋەرگرتنى خەلافەت ھەر لە سەرەتاۋە، ديارە خواى پاك و بېگەرد

دوای نه‌وهی که به مه‌لائیکه‌ته‌کانی فهرموو:

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة: ۳۰)

ناده‌می سه‌لامی لی بی به‌دی هی‌نا و، مافی ده‌ست ر‌ویش‌تنی به‌سهر شته‌کان دا پی به‌خشی و، کردیه (خه‌لیفه - جینشین) له‌سهر زه‌وییدا. خه‌لیفه‌ش ناتوانی له‌و سنووره بترازی، که له‌لایهن نه‌وه‌وه که خه‌لافه‌تی پی به‌خشیوه نه‌خشه‌ی بو کی‌شراوه. نه‌و سنووره‌ی که به‌و فهرمانه خوا‌ییانه‌ی که ته‌بلیغی پیغه‌مبه‌ره به‌ریزه‌کان کراون دانراوه، جا ههر کاتیک مروّف به‌ پی نه‌و پروون کردنه‌وه و نه‌حکامه خوا‌ییانه ره‌فتاری کرد، نه‌وا نه‌رکی خه‌لافه‌تی به‌ چاکترین شیوه نه‌نجام داوه. هه‌سه‌نی به‌صری خوا‌ لی رازی بی فهرمووده‌یه‌کی (مرسل) ریوایه‌ت ده‌کات که نه‌م تیگه‌یشتنه پروون ده‌کاته‌وه:

(مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ فَهُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ وَخَلِيفَةُ كِتَابِهِ وَخَلِيفَةُ رَسُولِهِ)^(۱). ده‌فهرموئ: ههرکه‌س فهرمانی به‌ چاکه‌دا و، ریگری له‌ خراپه کرد نه‌وه خه‌لیفه‌ی خوا و، خه‌لیفه‌ی قورئان و، خه‌لیفه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، له‌سهر زه‌وییدا.

نه‌رکی سه‌رشانی هه‌موو مروّفیکه که خوا‌ پاک و بیگه‌رد و بالاده‌ست بناسی و، به‌ که‌سانی تریشی بناسینی و، به‌ هه‌موو چۆنیه‌تی و حالیکه‌وه ده‌ری بخات که نه‌و به‌نده‌ی خوا، هه‌روه‌ها نه‌رکی سه‌ر شانه‌یه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا و قورئانی پیروژ بناسی و به‌ که‌سانی تریشیان

بناسىنى. ھەرۋەھا فەرمانەكانى خوا، فەرمانەكانى پىغەمبەرەكەى بىكاته ژيان لە دووتوئى ئەم فەرمانبەرييهەدا. ئەوئەش بزانە كە ئەم فەرمانبەرييانە مەبەستى بوونى مرۆفەن. بەومانايەى مرۆف بە ئەندازەى ئەنجام دانى ئەرکى فەرماندان بە چاكە و پىگىرەکردن لە خراپە، ئەو فەرمانبەرييهەى ئەنجام داوہ كە خراوتە ئەستۆى و، ھەموو ئەم كارانەش ھۆو پىگىرە گىرەنگى تا ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ مرۆف بە رەزامەندىيەى خواى پاك و بالادەست بگات.

دورپەى كچى ئەبولەھەب خوا لىي رازىي بى ئەگىرپىتەوہ و دەلى: پىاوئىك لە خزمەتى پىغەمبەرى خوادا (صلى الله عليه وسلم) ھەلسايەوہ و، ئەوئەش لەسەر مەنبەر بوو و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا! كى لە ھەموو كەسى چاكتەر؟ فەرموۋى:

(خَيْرُ النَّاسِ أَقْرَبُهُمْ وَأَتْقَاهُمْ وَأَمْرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَوْصَلُهُمْ لِلرَّحْمِ)^(۱). فەرموۋى: لە ھەموو كەسى چاكتەر ئەو كەسەيە كە لە ھەمووان چاكتەر قورئان بخوئى و تەقواى ھەبى و فەرمان بە چاكە بدات و پىگىرەکردن لە خراپە بىكات و سەيلەى رەھم بەجى بەيئى.

بەلى، چاكتەين كەس ئەوئەيە فەرمان بە چاكە دەدات و، خىر و رەھەت جوانىيەى بىلاۋ دەكاتەوہ، بەرادىيەك كە بەو ھالەوہ بەيانىيەى و ئىوارەى لىي بىت و، دوورەپەررەيش لە خراپە دەكات و، ئەوئەپەرى ھەول دەدات بۆ نەھىشتەنى كەردەوئەى خراپ، ئەمەش لە شەرمى پەرۋەردگارى بەشكۇدا و، ژيانى رۆژانەشى وھا لىي دەكات بەو پىيە بى كە تىكەلەردنى فەرمانەكانى قورئانى پىرۆز و شەرىعەتى فەيترى بە پىيەستيان گىرپاۋە، واتە لە گۆشەى ئەو ھەقىقەتانەوہ

(۱) المسند : ۶ / ۴۳۲، البيهقي، شعب الإيمان : ۶ / ۲۲۰ .

ته‌پروانته شته‌کان و پروداوه‌کان که له قورئانی پیروژه‌وه هه‌لقولان: له گه‌ل به‌دییه‌نراواندا به‌شه‌فه‌قه‌ت و، سیله‌ی ره‌حم به‌جی به‌یئی. ئەمه‌ش گرنگترینی فەرمانبهریه‌کانه.

جا ئەگەر ئیمه به‌راستی هه‌ست به‌په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ل مرو‌فی ئیستاماندا ده‌که‌ین و، بروامان وه‌هایه که ئیمه دلمان بوی ئەسووتی و، باوه‌شی سۆز و شه‌فه‌قه‌تی بۆ ده‌که‌ینه‌وه، ئەوا چاکترین به‌لگه‌یه‌ک له‌سه‌ر راستی ئەم هه‌ل‌س و که‌وته‌مان ئەویه که به‌جوانیی ئەو فەرمانبهریه‌یه‌ نه‌نجام به‌دین که له‌سه‌رمان پیوسته به‌رانبه‌ری بیه‌که‌ین. بێگومان له‌پیشترین کاریش له‌م باره‌وه بریتییه له‌فەرماندان به‌چاکه و پرێگریکردن له‌خرابه، بۆیه له‌سه‌رمان پیوسته که هه‌ولێکی راسته‌قینه به‌دین تا ئەم فەرمانبهریه به‌رانبه‌ر به‌تیکرای مرو‌فایه‌تی نه‌نجام به‌دین..

پاشان هه‌ر که‌سیک، له‌هه‌ر پله‌وپایه‌یه‌کدا بیت، ئەم فەرمانبهریه به‌خاته ئەستوی خۆی، ده‌که‌ویت به‌ر ستایشی خوا، ئەوه‌تا قورئان ده‌فهرموی:

﴿لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ (آل عمران: ١١٣ - ١١٤)

به‌ومانایه‌ی هه‌ر مرو‌فیک ئەگەر ئەم فەرمانبهریه نه‌نجام بدات و ئیمانیشی به‌خوا و به‌پوژی دوا‌یی هه‌بێ ئەوا ستایشی قورئانی ده‌ستگیر ده‌ییت. به‌لێ، ئایا ئەم ئایه‌ته پیروژه و هاو‌پێنه‌ی به‌ره‌و لای هیوا و ئاواتی گه‌وره‌رامان ناکێشن؟

مرو‌فی ئیستامان، له‌بری دل‌په‌قی و توندوتیژی و لێدان و کوشتن،

پىۋىستىيەكى زۆرى بە خۇشەۋىستىيى و شەفەقەت و وتەى شىرىن و دەنگى خۇش مەشرەفى بەسۆز ھەيە. كەۋاتە ئەۋەى كە ئەمىرۇ لىمان چاۋەرۋان دەكرت برىتىيە لەۋەى كە بالى بەزەبى و شەفەقەت بۇ ھەموان رابخەين، ھەتا لە ناو دلتدا گوڭت لە نالەيان بىت و، لەناو دەرۋونىشتدا ھەست بە دلەتەپە و شلەژانىان بىكەيت و، لە خۇشىي و ناخۇشىياندا بەشدارىيان بىكەيت. ھەر كە ئەمە جىبەجى بوو، كەۋاتە كارىكى گىرنگ كە مەۋقايەتتى چاۋەرۋانىيەتى جىبەجى بوو.

لەم سەردەمەدا خەلكىكى زۆر دەبىنرئ، چ لە خۇرھەلات و چ لە خۇرئاۋادا - كە سەرساممان دەكات - ھىدايەت ۋەردەگىر و ئىسلام بە دىنى خۇيان ھەلئەبژئ. ھەرۋەھا لە ناۋەۋە و دەرەۋەى ۋلاتدا گەرپانەۋە بۇ لای دىن بەدىي دەكرت كە مىشكەكان سەرسام دەكات، مزگەۋتەكان و جىنۇرئەكان كە تا دوڭى بوو لەياد چۈۋوبوون، يان لە ياد كرابوون، ئەمىرۇ بوۋنەتە بەشىكى ئاۋىتەى ژيان . لەبەر ئەۋەش كە ئەم كارە گشتىي و ھەمە گىرە ئەۋا بە گورجىي لە ھەموو سەر زەۋىيدا بىلەۋەى كرد. جا ئەگەر ئەمە ھەموۋى لەم كاتەماندا بە كارىكى بەبايەخ بژمىرئ - كە ئەمەش گومانى تىدا نىيە - ئەۋا بەلگەيشە لەسەر ئەۋەى كە دلەكان بە شەفەقەت دەكرتەنەۋە و دائەخرئ. ھەموو ئەۋ كارانەش كە مايەى رىق و كىنەن، لە راپوردوۋا ھىچ چاكەيەكيان لى دەست گىر نەبوۋە و، لە ئىستا و ئايندەشدا ھىچيان لى دەست گىر نابى.

لە زۆر ئىك لەوانەى كە بەم زوانە ھىدايەتيان وەرگرتووە بىستووە و دىوېشمە كە ئەگەر ئەوانە دويىنچى بكوژراناىە، ئەوا ئەو چىژە رۇحىيە ناسكانەيان دەست گىر ئەئەبوو كە ئەمپۇ لە نىمانەوە سەرى كەردووە. ھەتا ئەوانە خۇيان چەندىن جار دووپاتيان دەكەردووە و دەيان وت: ((سوپاس بۇ خوا، كە لە پۇژانى ئازاوە و تۇقاندندا كە ولاتى گرتىبوو، ئىمە وەك كەسكى بەرەى بەرانبەر نەكوژراين، ئەگىنا دنياش و قىامەتیشمان لە كىس ئەچوون)).

ئەوەى ئەو ھاوئلە دەيلچى كە تازە خوا ھىدايەتى بۇ سەر ئىسلام داو، ئەوپەرى مەبەستى قوول دەبەخشى، كاتىك كە روى وتارى دەكاتە ھاوئلەكى تر كە گلەيى و لۆمەى دەكات لەسەر ئەوەى كە لە سەردەمى نەفامىيدا يەكى لە ھاوئلانى پىغەمبەرى (صلی اللہ علیہ وسلم) شەھىد كەردووە: تۆ لەسەر ئەو كارەم گلەيىم لى ئەكەى، بەلام خوا (جل جلاله) بە دەستى من، بەوەى كە شەھىدى دەستگىر بوو، ئەو خستۆتە بەھەشتەو، ئەى ئەگەر ئەو منى بكوشتاىە، كە من ئەو كاتە لەسەر رېبازى كوفر بووم، چۆن ئەبوو؟ بەومانايەى من بە ھەتاھەتايى لە ئاگرە ئەمامەو!

ھەرەھا ئیوہش ئەگەر گوئ لەوانە بگرن كە لە تۇقاندن و ئازاوەدا رزگاربان بوو و ھىدايەتيان وەرگرتوو، خەرىكى نوژ و خواپەرستىين، ھەمان دەنگ ئەبىستەن. لە راستىيدا من بە پەرۇشەو چاو ئەگىرم بزانم ئەوانەى بۇ چارەسەرى كارەكان پەنايان بىردە بەر بەكارھىنانى توند و تىژى، چى دەلئىن ئەگەر ئەو تاوانبارانەى جازان بىينن وا ئەمپۇ بە خشووعەو لە نوژەكانيان دا لە بەردەمى خوادا دەگرين؟ وا لە چاك ترين سەدەيشەو، بۇ روون كەردنەو ئەم كارە، نمونەيەكى زىندوو ئەھىنمەو.

غەمىرى كۆپى عاص تەمەنىكى دىرئى موبارەك ژيا. ئەم فەرماندە بەجەرگە و، سىياسىيە بلىمەتە، لەوپەرى دۆلە خورپەدا ئەژيا، (ئەمەش لە كاتىكىدا بوو كە لە سەرە مەرگدا بوو. ماوھىەكى زۆر گىريا و پرووى بۆ لای دىوارەكەوۋە ۋەرگىپرا. ئەۋەبوو زانای مەزنى ئوممەتەش غەبدوللاى كۆپى غەمىرى كۆپى عاص دەيوت:

بابە گىيان! ئەى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) مژدەى ئەۋەى پىغە نەدايت؟ ئەى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) مژدەى ئەۋەى پىغە نەدايت؟

دەلىت: پرووى ۋەرگىپرا بۆ لامان و وتى: چاك ترين شتىك كە ئامادەمان كىردىغە شەھادەتى (لا إله إلا الله و محمد رسول الله) يە. مەن بە سى قۇناغدا تىپەرىيوم: پۇژىك بوو ھىچ كەس ئەۋەندەى مەن رقى لە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) نەبوو و، ھىچ شتىكىش ئەۋەندەى ئەۋەم بە لاۋە خۇش نەبوو كە توانام بوایە و مە كۇشتايە. جا ئەگەر لەسەر ئەۋە حالەتە بىرەدبامايە ئەۋە ئەھلى ناگر نەبووم. كاتىكىش كە خوا ئىسلامى خستە دۆلەۋە ھاتمە خزمەتى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و وتم: دەستت يىنە تا بەيەتتە بدەمى. ئەۋەش دەستى ھىنا. دەلىت: مەن دەستم كىشانەۋە.

فەرموۋى:

(ما لَكَ يا عَمْرُو؟). فەرموۋى: غەمەر! ئەۋە چىتە؟ دەلى: وتم: دەمەۋى مەرج بگرم.

فەرموۋى: (تشترب ماذا؟). مەرجى چىي نەگىرى؟

وتم: چاۋبۇشسىم لى بىرى.

فەرموۋى: (أما عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِيكُمْ مَآكَانَ قَبْلَهُ، وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِيكُمْ مَآكَانَ قَبْلَهَا، وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِيكُمْ مَآكَانَ قَبْلَهُ؟).

فەرمووی: ئەي نەت زانیوھ موسلمان بوون ھەموو گوناھيکي لەوھ و پيش ئەشواتەوھ و، ھیجرەتیش ھەموو گوناھيکي لەوھ و پيش ئەشواتەوھ و، ھەجیش ھەموو گوناھيکي لەوھ و پيش ئەشواتەوھ؟ ئیتر کەسيکي تر نەبوو ئەوئەندەي پيغەمبەري خوا (صلي الله عليه وسلم) بەلامەوھ خۆشەويست بي، و، لە دلمدا مەزن بي، و، ئەوئەندەشم بەلاوھ مەزن بوو نەم ئەتوانی تير سەيري بکەم و، گەر داواشم لی بکرایە تا وەصفی بکەم، نەم ئەتوانی، چونکە بە تير و تەسەلی سەیرم نەکردبوو. خۆ ئەگەر لەسەر ئەو ھالەتە بمردبامایە بە ھیوا بووم ئەھلی بەھەشت بم. پاشان چەندین کاری ترمان پی سپیرا، نازانم ھالتم تیايانا چۆنە. کە مردم با ئافرەتی شیوئەنکەر و ئاگر لە گەل تەرمەکەمدا نەھینرین. کە ناشمتان خۆلەکە بە سەرمدا شەن بکەن، پاشان ئەوئەندەي ماوھي سەربپینی کۆمەلە و شتریک و بەخشینەوھي گۆشتەکیان بە دەوری قەبرەکەم دا بمیننەوھ، ھەتا دلم پیتان بکریتەوھ و، بزنام چۆن وەلامی ئیراوانی پەروردگارم بدەمەوھ (۱) ..

زۆرمان دیون کە سوپاس و ستایشی خوای گەورەیان کردووە بە بۆنەي ئەوئەوھ کە لە کاتی بەسەبردنی ئەو ماوھ تاریکەدا نەمردوون و، بە ئیمانەوھ پرویان کردۆتە خوای پاک و بیگەرد، وەك پارانەوھەکی عەمری کۆری عاص خوا لی رازی بی و سوپاس کردنی خوا کە لەو ماوھەدا مردنی لی دوور خستۆتەوھ. جا ئەگەر بتوانین لە سووپی دووھەم و سیھەم دا ژيانیکي پر لە تاسەي ئیمانیان بۆ ئامادە بکەین، ئەوا بەسەبردنی ساتە کۆتاکانی تەمەنیشیانمان بۆ مسۆگەر کردوون تا ئەویش بە سوپاس و ستایشەوھ بەسەر بپریت ..

ئەم فەرمانبەريە سنوورى بۇ نىيە، بە تايىبەت بۇ كەسكى كە خۇي نەزىر كىردى تا بىيىتە گىيان بەخشى خۇشەويستىيى. فېداكارانى خۇشەويستىيىش ئەوانەن كە خۇيان نەزىر كىردۈۋە تا خوا بەلاي ھەموو مەۋقايەتتە خۇشەويست بىكەن. ئەوانە ھېچ مەبەستىكىيان نىيە ئەۋە نەبىي كە ئەگەپىن رېيى خۇشەويست كىردى خوا بەلاي خەللىكەۋە بدۆزىنەۋە، رېي خۇش بىكەن تا خەللىك بە ژيانى نەمىرى بىگات. جا لەم كاتەدا ئەۋ فەرمانبەريەي كە خراۋەتە ئەستۋى ئەۋ پالەۋانانە رەھەندى پىر چالاكىي تىرى ۋەرگىتۈۋە، چۈنكى زۆرىيە خەللىك ژيانىك بەسەر ئەبەن كە پەيۋەندىي بە خۇاي پاك و بىگەردەۋە پىچراۋە، ھەرچەندە لە ناۋچەي جۇراۋ جۇردا گەپانەۋە بۇ لاى ئىسلام دەيىنرى و، مژدەي ھىۋاي پىيە. بۇيە رىزگار كىردى ئەۋانە لەم گىژاۋە كارىكى يەكجار سەختە، لە ھەمان كاتىش دا كارىكى مەزىنە. چەندە كارىكى سەخت و پىرژانە بىتەۋى قسە لە گەل كەسكى تەۋاۋ شىتدا بىكەيت، كە لەناۋ گۆمىكى گەنىۋى كوشىندەدا نوقوم بوۋىيىت و پىيى بلىيى: ۋەك جارات پىك و پىك بىبەرەۋە، بە ھەمان شىۋە يەكجار سەختە ئەم بەرەيە كە لەناۋ ئەم گۆمەدا ئەگەۋىتەۋە بە ئاگا بىيىنرەت و، رىيا بىكىتەۋە، تا پارىزگارى لە پاكىي ناۋ دلى بىكات و، پەيۋەندىي خۇي لە گەل خۇادا پتەۋ بىكاتەۋە. بىگرە لەۋە سەخت تىرە. بەلام ئىمە ناچارىن ئەۋ نارەھەتتىي و كارە سەختانە بىپىن. جا خۇشەويستىيى و چاپۇشىي كىردى لەۋ ھۆيە گىرگانەن كە يارمەتتىي بىپىنى ئەۋ نارەھەتتىيانە دەدەن. چۈنكى زۆرىيە خەللىك رۈۋبەرۋى ئەۋە بۆتەۋە كە يان ژيانىكى ھەتا ھەتايى دەست گىر بىيى، يان لە دەستى بدات. ئىمەش دەمانەۋى ژيانە ھەتا ھەتايىيەكەيان دەست گىر بىيى. لە گەل ئەۋەشدا ئەۋانە ھىشتا نازان لە ناۋچ مەترسىيەكى گەۋرەدان، بۇيە

بەلایانەو سەیرە ئیمە ئەو ھەموو کۆشش و ھیممەتە بۆ پزگار بوونیان دەکەین، بگرە جاری وایش دەبێ لێمان زویر دەبن، یان دژمان ئەوەستن و، سەرەنجام کارێکی لەو شێوە ئەنجام دەدەن کە ببێتە ھۆی لەدەست دانی ژيانى ھەتا ھەتایییان. لەبەر ئەمە پێویستە ھەڵس و کەوتمان پێچەوانەى ھەڵس و کەوت و کردەوى ئەوان بێت. چونکە ئەگەر ئەوان لە بارودۆخی نالەبارى خۆیان ئاگادار بوونایە، ئەوا ھۆی بایەخ دانی ئیمە و ھەول: و کۆششمانیان ئەزانى و، بەرەو ئیمەش ھەولێکی گورج و گۆلێان دەدا و، دلەکانى ئیمەشیان لە خۆشیى و شادمانیى پڕ دەکرد، بۆیە پێویستە لەسەر بیدارکردنەو و وریاکردنەو بەردەوام بین، ھەرچەندە ئەوان بەلایانەو سەیر بێت و بەرھەڵستمان بکەن. پێغەمبەرانیش و، ئەولیا و ئەصفیایانیش، کە خۆر و مانگی مەرقایەتیین ھەر وایان کردوو. بۆ نمونە:

نووحى سەردارمان سەلامى لى بى، چۆن ھەل چوو و داخ چوو سکیەو بۆ یاخى بوونى کۆرەکەى کە سواری کەشتیە کە نەبوو لە گەلیا، لە گەل ئەوەش دا کە پێى لى داگرت، پاشانیش چۆن لە خواى پاك و بالادەست پارایەو و، ھانای بۆ برد تا لە خنکاندن دەرباز بى، ھەتا ئەوەبوو شەپۆلە کە کەوتە نێوانیان^(۱) ؟ جا لەم کاتەى ئێستاماندا سەدان پرووداوى وێنەى ئەمانە ھەن کە ھەمان داخ بە دلمان دا ئەبەن. ئیبراھیمی سەردارێشمان سەلامى لى بى زۆرى بەلاو گران بوو باوکى بى ئەپەرست و خەو ئەنەچوو چاوى. ئەو بوو بە ھەموو ھۆیەکی گونجاو لى پارایەو تا حەقیقەتەکانى تى بگەینەنى..^(۲) ئەم پەروەشتەى

(۱) سەیری سوورەتى (ھود)، نایەتى (۴۲، ۴۳) بکە .

(۲) سەیری سوورەتى (الانعام)، نایەتى (۷۴) بکە .

پېغەمبەرەن شىتېكى زۆر فىرى گيان بەخشانى خۆشەويستىيى ئەم چەرخەمان دەكات.

پېغەمبەرى سەردارىشمان (صلى الله عليه وسلم) پروى فەرمايشتى كرده ئەم مامەيەي كە بۇ ماوى چل سال پاراستى و فەرمووى: ((أى عم! قل: لا إله إلا الله، كلمه أحتاج لك به عند الله))^(۱). فەرمووى: مامە گيان! وشەي (لا إله إلا الله) بلى تا لای خوا بېكەمە بەلگەي بەرگىي لىت.

ئەم ھەلۋىستە مەزنى پېغەمبەرى خەمبار (صلى الله عليه وسلم) كە وەختە بوو بۇ ھىدايەتى خەلك، خۆى لەناو بەرىت، پىۋىستە ھەمىشە لەبەرچاوماندا بىت و بەجىمان نەھىلىت. چونكە پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) كە قەومەكى ئابلۇوقەيان داو، بە جۆرەھا چەشن ئازارىندا، ئەم بە خۆشەويستىيى و چاوپۇشىي و بەزىي بەرانبەريان وەستا^(۲). بە خۆشەويستىيى بەرانبەريان وەستا و، سەردەنجام ئەم سەركەوت، چونكە دواى خۆى رېبازىكى بەجى ھىشت كە لە پردى ئەم بەرانبەر وەستان و رەنج و تەقالايە ئەيكرە ئەوبەر، تا مىلۋنەھا كەس ژيانى ھەتاھەتايى خۆيان دەست بخەن..

بەلى، ئەم فەرمانبەرىيە بىلندە فەرمانبەرىيەكە بە تەوايى بە گيان بەخشانى خۆشەويستىيى و شەفەقەت سىپىراوہ. فەرمانبەرىيى ئەوانەيە كە پشت لە چىژ و خۆشىي ژيانى خۆيان دەكەن، تا كەسانى تر لە ناز و نىعمەتدا بژىن. ئەمە فەرمانبەرىيى ئەم كەسەيە كە ھەتا خۆشىي

(۱) البخاري، مناقب الأنصار : ۴۰، الترمذي، تفسير القرآن : ۲۸ - ۲۹، النسائي، الجنائز : ۱۰۲ .

(۲) الهيثمى، مجمع الزوائد : ۶ / ۳۵ ؛ على القارى، شرح الشفا للقاضي عياض : ۲۷۹ / ۱ .

لە بەهەشتدا بەدیی ناکات، ئەگەر ئەندامانی کۆمەلگە کە ی بۆ سەر پێی بەهەشت پێنمایی نەکات . بە وێنەی ئەوە کە مامۆستای شەفەقەت فەرمووی: ((تەنانەت قیامەتی خۆم کردۆتە قوربانیی لە پێناوی دەست خستنی سەلامەتیی ئێمانی کۆمەلگەدا. ئێتر نە بەهەشت وێستن و، نە لە دۆزەخ ترسان لە دڵدا نیە و، بە سەعید، بگرە هەزار سەعیدیش، نەك ببە قوربانیی لە پێناوی ئێمانی کۆمەلگە ی تورکییدا، کە تەنھا بیست ملیۆن دەبێ، بە لکۆ لە پێناوی ئێمانی کۆمەلگە ی ئیسلامییدا کە سەدان ملیۆن دەبێ. خۆ ئەگەر قورئانە کە مان کۆمەلگە ی نەبوو لە سەر زەویدا ئالاکە ی بەرز بکەنەو، ئەوا من هەتا حەزم لە بەهەشتیش نیە، چونکە ئەو کاتە ئەویش بەندیخانە یەك دەبێت بۆم. ئەگەر ببینم وای ئێمانی ئوممەتە کە مان لە چاکیی و سەلامەتییادیە، ئەوا من رازیم لەناو کڵە ی دۆزەخدا بسووتیم، چونکە لەو کاتەدا کە لاشەم ئەسووتی، دلم لەو پەری بەختیار ی و شادمانییدا خۆی با دەدات))^(۱). ئەمە خووپەوشتی گیان بەخشانه، بەلام خووپەوشتی صدیقەکانیش بەم جورە یە: (با لاشەم ئەوئەندە ی پڕ بە پری دۆزەخ گەورە ببێ، تا جێ یەك بەندە لە بەندەکانی خۆی تیدا نەبێتەو).

گۆڕینی ئەم وتانە و گێڕانیان بە کردەو یە کجار سەختە، بەلام شیای و ئەویشە، تا حالەتێکی هەل چوونی پوچ - ئەگەرچی ساتێک لە زەمانیش بێ - تی بگە یەرێت شەفەقەتێکی ئەوتۆی هە یە کە بە وێنە ی فراوانی دەریا لیوان لیوکان فراوانە.

ئای لە شەفەقەتی پێغمەبەری بەرپێژ (صلی اللہ علیہ وسلم) چەندە

گەۋرەيە، كاتىك كە لە ترس و لەرزى پۇژرى ھەشردا، پەي بەۋە دەبات كە كەسىك لە ئوممەتەكەي وا خەرىكە بېچىتە دۆزەخەۋە، بە پارانەۋە و خشۋوع و سەجدەبردنەۋە بۇ خوا، ھاۋار دەكات: (أَمْتى، أَمْتى) و، ھەتا بانگى لى نہ كرى: (يا محمد! إرفع رأسك، سل تُعطهُ واشفع تُشَفِّعْ)^(۱). واتە: ئەي موحەممەد! سەرت بەرز بگەرەۋە. چىيى داۋا ئەكەي ئەت درىتى و، شەفاعەتەش بۇ كى ئەكەيت لىت وەرئە گىرىت، سەرى لە سەجدەدا بەرز ناكاتەۋە. ئەمە دەربرىنى شەفەقەت و بەزەيىيەكى بىۋىنەي پىغەمبەرى مەزنە (صلى الله عليه وسلم) بەرانبەر بە ئوممەتەكەي. لە ھەمان كاتىشدا ئەۋ نمونەي گەۋرەترىن گيان بەخشانى خۇشەۋىستىيە. مەگەر كەسىكىش بىتتە گيان بەخشى خۇشەۋىستىيى كە ئارەزوۋە مەۋقائەكانى و، بەختەۋەرىي مالى و مىندالەكانى و، كاروبارە دىنبايىيەكانى خۇي لە پىناۋى خەم و خەفەت و ئىش و ئازارى خەلكدا لە ياد بېچىت و، بەسەر ھەزو داۋاكارىيەكانى نەفسىدا زالل بىي. بگرە ئەگەر بە راستىيى يەكى نەبى لە گيان بەخشانى خۇشەۋىستىيى، ناتوانى (فەرماندان بە چاكە و رېنگرىكدن لە خراپە) بە شىۋەيەكى تەۋاۋ ئەنجام بدات.

(۱) البخاري، التوحيد : ۱۳۶، تفسير القرآن : ۵، مسلم، الإيمان : ۳۲۶- ۳۲۷، الترمذى، القيامة : ۱۰.

تەبلیغ بە نرخ ترین دیارییه

ئەگەر بمانەوئ ئێك چوونێك لە نیوان فەرمانبەری تەبلیغ و دابەش کردنی دیاریی نیوان خەڵکدا پێك بخەین، ئەتوانین ئەمە بخەینە پێش چاؤ. ئێوە لە بۆنە و شاییه‌کاندا لە نیوان خۆتان دا دیاریی ئەبەخشنەو و، بێگومان بەر لە پێشکەش کردنی دیارییه‌که بە جوانیی بیر لە هەلبژاردنی دەکەنەو که تا چ پادیه‌ک بۆ ئەو کەسە که پێشکەشی دەکەرت، گونجاو. ئەمەش کارێکی ئاساییه و لە هەمان کاتیشتا بەکەڵکە. چونکە ئێوە بەم کارەتان پێوستیه‌ک جێبەجێ دەکەن و خۆشەوێستیه‌کیش مسۆگەر دەکەن. هەروەها که سەردانی ئەوانە دەکەن که لە ژيانى کۆمەڵایه‌تییدا هاوشتانن و لە هەمان پێگادا هاوڕێتان بە هەمان شیوه‌یه، بۆیه لە سەرتان پێوسته‌ له هەلبژاردنی ئەوەدا که پێشکەشیان دەکەن زۆر ورد بن. وەك لە پێشکەش کردنی دیارییه‌کاندا ورده‌کاری دەکەن.

لەسەریشمان پێوسته‌ له یادمان نه‌چێ که مرووفی ئەمروۆ لە هەموو شتێ زیاتر پێوستی به: که‌مێك قسه‌ی شیرین و ناموژگاری هه‌یه. هەروەها بە نرخ ترین دیاریی لەم کاتەدا بریتیه‌ له: فەرماندان بە چاکه و پێگریکردن لە خراپه و، یه‌که‌م شتیکیش لە پێناوی به‌جێ هێنانی ئەم فەرمانبهریه‌دا، به‌ ته‌واوترین شیوه، له‌سه‌رمان پێوست بیت ئەوه‌یه که ئەو کەسە که گەڵی ئەدوین، یان ئەو کەسانە که گەڵیان ئەدوین

بيان ناسين و، به جوانييش بزانيں چييان پيويسته. ئەگينا وەك ئەو وەھايە كە تۆ بتهوي كراسيڭ بكهيتە بەر كەسيڭ كە لەو كراسە بيزار بيټ و دلي نەچيتە سەرى و، شياوى ئەو نەيىت، ئەگەرچيى لە چاك ترين و قەشەنگ ترين قوماشيش بيټ. جا ھەرچەندە ئەم كارە كاريكى چاكە، بەلام دەورى كارى خراب دەيىن، كەواتە ئەگەر كەسيڭ گيرۆدەى بيرو بۆچوونى جۆراو جۆر و گومرا ببو، ھيچ مانايەكى تيا نابى بۆى، ئەگەر تۆ بۆ ھەموو لايەكى ئاسمانە بەرزەكان سەرى بخەيت، ھەتا تيڭەيشتن و بۆچوونەكانى پاك نەكەيتەو. چونكە گەر كەسيڭ دلي داخرايىت و رۆحيشى تاريكىى دايگرتيىت، چۆن ئەستىزەكانى ئاسمان لە ئاوينەى ويژدانى ئەو كەسەدا ئەبريسكيئەو؟ ليژەدا گرنگترين كار برىتييە لە دۆزينەوئى پيويستى ھەر مروڤيڭ، تا قسە كارى تى بكات و وتوويز لەگەلدا كەلكى ھەبى و، لەوانەىە بيشۆكيئەو، لەوانەشە بيئە ھۆى ھيدايت دانى. لەوانەشە ئەو ھەناسە ھەل كيشانەى ئىو، كە پريەتى لە ئالەى پريئش و ژان، بيئە ھۆى پركردنەوئى بۆشايى مەعنەوى و، جيەجى كردنى پيويستى. مەعنەوى ئەو كەسە. جا ھيچ ديارىيەك لەو ئالە و ھانا بردانە، كە لە خەم و خەفەت پرن، لەگەل قسەى نەرم و نيان كە بيخەنە سەر بارى راستى، گرنگتر و بەنرختر نيە. بگرە لەوانەىە ئەو ھانا بردنە بيئە ھۆيەك بۆ دەستھەلگرتنى لە ھەموو ھەلس و كەوتىكى ھەلە لە ئايندەدا و، لەگەل قسەى نەرم و نياندا بەرەو پري راست بيداتە بەر. جا ئەو ديارىيەى كە دەيئە ھۆى ئەوئى كە مروڤ لە كردەو خراپەكانەو روو لە كردەوئى چاك بنى، بە تايبەت برىتييە لە فەرماندان بە چاكە و دوورە پەرزىيى كردن لە خراپە. واش دەزانم كە ئەمە چاكترين ديارىيە..

پوژانی ئابلووقه‌دانی خه‌یبه‌ر درپژیه‌یان کی‌شا، بی‌ ئه‌وی هه‌یچیان لی‌وه‌ ده‌ست گیر بی‌، چونکه‌ جووله‌که‌ی خه‌یبه‌ر به‌ هه‌موو توانایانه‌وه‌ به‌رگریان ده‌کرد . ئه‌وه‌بوو پوژژیکیان پی‌غه‌مبه‌ری خوا (صلی‌ الله‌ علیه‌ وسلم) فه‌رمووی: ((لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ - أَوْ قَالَ - لَيَأْخُذَنَّ عَدَاؤُ رَجُلٍ يُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ - أَوْ قَالَ - يُحِبُّ اللهُ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللهُ عَلَيْهِ))^(١) . فه‌رمووی: بسبه‌ینی ئالا‌که‌ ئه‌ده‌مه‌ ده‌ست که‌سێ‌ک که‌ خوا و پی‌غه‌مبه‌ر ئه‌ویان خو‌ش ئه‌وی، یان ئه‌و خوا و پی‌غه‌می‌ه‌ری خو‌ش ئه‌وین، خوا فه‌ت‌ح‌ی پی‌ ده‌کات. ئه‌مه‌ گه‌وره‌ترین مژده‌ بوو بۆ هاوه‌له‌ به‌رپژه‌کان، بۆیه‌ هه‌ریه‌که‌یان ئاواتی بۆ ئه‌و پله‌ویایه‌یه‌ ئه‌خواست، ئه‌وه‌ش بزانه‌ که‌ هه‌ر یه‌که‌شیان له‌ هه‌موو کاروباری‌ک دا فه‌زلی برا ئیمانداره‌که‌ی به‌سه‌ر خو‌یدا ده‌دا. هه‌تا هی وایان هه‌بوو کاتی‌ک که‌ په‌رداخێ‌ک ئاوی پێشکه‌ش ئه‌کرا تا بی‌خواته‌وه‌، سه‌یری ئه‌وانه‌ی ده‌ورو به‌ری ده‌کرد و، به‌وه‌ی ئه‌وت که‌ ئاوه‌که‌ی هه‌ناوه‌: بی‌به‌لا‌ بی‌! چۆن من ئاو بخۆمه‌وه‌ و ئه‌مانه‌ش ده‌وریان لی‌ داوم؟ بیده‌ به‌وه‌یان پێت خو‌شه‌، جا ئه‌گه‌ر کاتی‌ک هه‌ییت که‌ (ایشار)ی دروست بی‌، ئه‌وا ئه‌م کاته‌یه‌. ئه‌وه‌بوو به‌ تینوویه‌تی‌ی گیانی ده‌رچوو^(٢). به‌م شیویه‌ فه‌زلی برا ئیمانداره‌که‌ی به‌سه‌ر خو‌یدا ده‌دا، تا بتوانی‌ چی‌ خو‌شه‌ویستی‌ی و رێژی لایه‌ پێشکه‌شی ئه‌وی بکات. به‌لام ئه‌و فه‌رمایشته‌ی که‌ ئه‌و پوژه‌ پی‌غه‌مبه‌ری به‌رپژ (صلی‌ الله‌ علیه‌ وسلم) فه‌رمووی مژده‌ی زامن بوونی خو‌شه‌ویستی‌ی خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌، که‌ هه‌یچ که‌س پی‌ خو‌ش نیه‌ له‌ کی‌سی به‌چی‌ و، فه‌زلی که‌سیش له‌وه‌دا به‌سه‌ر خو‌یدا نادات.

(١) البخاري، الجهاد : ١٤٣، ١٢١، فضائل أصحاب النبي : ١٩، مسلم، فضائل الصحابه : ٣٥، ١٣٢، الترمذي، المناقب : ٢٠ .

(٢) سه‌یری : البیهقی، شعب الإیمان : ٣ / ٦١ بکه .

كورتەكەي ھەرىيەكەيان ئەيويست خۆي ئەو پلەيەي دەست گير بىي. ھەتا عومەرى سەردارمان كە خاۋەنى فېطرەتتىكى دەگمەن بوو، ئەي فرەموو: (پېش ئەو پۈژە ئەمىرىم نەويستوۋ، كەچى سەرم بەرز دەكردەۋە و، خۆم دەرئەخست، بە ھىۋاي ئەۋەي كە ئالاکە بداتە دەستم).^(۱) چونكە زامان بوونى خۆشەويستىي خوا و پىغەمبەرەكەي (صلی اللہ علیہ وسلم) تىدايە. لەبەر ئەمە ھاۋەللە بەرپۈژەكان ھەتا بەيانيي چاويان بە يەكدا نەنا، چاۋەرۋانى ئەو مژدە مەزنىە بوون. ھەر ھەموو چاۋەرۋانىان دەكرد، داخۇ ئالاکە بە كىي بسپىرىي؟ بەيانيي زوو بە پەرۋشەۋە چاۋەرۋانى مژدەكە بوون و، لە رېزى يەكەمى نوڭزى بەيانيي جىي خويان گرت، چونكە دواي نوڭز ئالاکە تەسليم بە خاۋەنى دەكرىت. ھەرۋاش بوو، دواي ئەۋەي كە پىغەمبەرى بەرپۈژ (صلی اللہ علیہ وسلم) نوڭزى تەۋاۋ كر، بە چاۋەرۋانىيەۋە ھەموو چاويان بېيە ئەۋ. داخۇ لە نيۋان ئەو دوو ليۋە موبارەكەدا چ فرمايشتيك يىتە دەرۋە؟ بەلى، ئەو دەمەي كە بۇنى عەترى بەھەشتى لىي بەرز دەيىتەۋە ھاتە فرمايشت و ناۋى ئەو كەسەي ھىنا كە لە دنيادا لە ھەموان بەختەۋەرتەر و شانسيارترە. كاتى ئەۋە ھاتوۋە ئەو مژدە مەزنىە بفرەموي، كە ئەۋەتا خرۇشانىيان گەيشتوتە چلەپۇپە. پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بە دەنگە ناسكە پېر شەفەقەتەكەي فرەموي: ((اين على ؟)). فرەموي: عەلىي كوا؟ لىرەدا زانرا كە ئەو مەۋقە شانسيارە عەلىي سەردارمانە خوا لىي رازىي بىي. بەلام ھىشتا ھىۋايەك ماۋە بەلاي ھاۋەللە بەرپۈژەكانەۋە، كە ئەۋيش ئامادە نەبوونى عەلىي سەردارمانە، بە ھۆي ئەۋەۋە كە چاۋى

(۱) المسند، أحمد بن حنبل : ۲ / ۳۸۴، ابن سعد، الطبقات : ۲ / ۱۱۰ .

ژانی دەکرد. ئەو هوبو بهو هیوایه وه وهلامی پیغه مبهریان (صلی الله علیه وسلم) دایه وه: ئەمه تا لیڤیه نه خوشه و پال کهوتوه. پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم) بانگی کرد و، دواى ئەوهی که په نجهی موباره کی خسته ناو ده می موباره کی خۆیه وه، هینای به چاوی عهلی سهردارماندا و، بهرادهیه که ئەو چاوهی چاک بوویه وه که به درژیایی ژیا نی نازاری نه بوو..

بهم شیویه ئالاکه خاوه نی شانسیاری خۆی دۆزییه وه. عهلی سهرداریشمان ئالاکهی وەرگرت و بهر وه خهیه ر کهوته ری. به لام له ناکاودا وهستا و له پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم) پرسیا ری کرد که له سه ر چیی له گه لیان بجه نگیین؟ بو چییان بانگ بکه یین؟ (سید الکونین) یش (صلی الله علیه وسلم) وهلامی دایه وه:

(أَنْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ ، قَوْلَ اللَّهِ إِنَّ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ) ^(١).

فه رمووی: له سه ر خو برۆ هه تا ده گه یته بهر ده میان، پاشان بانگیان بکه بو سه ر ئیسلام و، هه والیشیان بهر ری که چ مافیکی خویان له سه ره. ده به خوا نه گه ر به دهستی تو خوا هیدا یه تی تا قه پیاویک بدات له وه چاکتره که گه له وشتری ره سه نت هه ییت.

ئیت ر له و کاته وه، سوپای ئیسلام هه ر کاتی که چوو یته شو ئی که وه، ده نگدانه وهی ئەو فه رمانه ی پیغه مبهر (صلی الله علیه وسلم) له گوئی هه ر سه ربازێکدا زرنگا وه ته وه و، ئەو یش به واجی کی وەرگرتوه که پیویسته جیبه جی بکات.

(١) البخاري، فضائل أصحاب النبي : ١٩، مسلم، فضائل الصحابة : ٣٤ .

جا لە سەردەمە پېشووكان دا ياساى فەرماندان بە چاكە و رېڭىكرىكردن لە خراپە بە پېى ئەم فەرموودە شەرىفە و فەرموودە هاووينەكانى لە لايەكەو، بە پېى ئەوئى كە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە ژيانيدا ئەنجاميدا لە لايەكى ترەو، جى بەجى كرا. بەومانايەى پېشپەوانى ئىرشاد كە ئەچنە ئەو ولاتەو كە فەتەح كراو، حەق بلاق دەكەنەو و بۆ قازانجى مۇسلمانان دەوروبەر رېك بەكەن. جا ئەگەر دانىشتوانى ئەو ولاتە بە دەم كارەكەو هاتن ئەوا دینە ناو دینى ئىسلامەو، ولاتەكەشيان بە (دار الإسلام) ئەژمىرى. بەلام ئەگەر بەرگریان كرد و، بەرھەلستى مورشیدانیان كرد و، بوونە كوئىبى بەردەمى بلاقبوونەوئى ئىسلام، ئەوا بە پېى ئەو ياسایانەى كە لە پېشەو باسما كەردن، بە فەتەح كەردن كارەكە كوئایى پى ئەهینرى. واتە یەكەمجار ئىسلام ئەگەینەن، چونكە بە یەقینی دەزانن كە ئىرشادكەردنى تاقە پیاوئك لە بەخشینی پر بە پرى زەوىی لە گەلە وشتى رەسەن لە پیناوى خوادا چاكترە.

لیرەو دەیینین كە جوانترین دیارییەك كە مۇسلمان بە ناوى مەرقایەتییەو پېشكەشى بكات، بریتیە لە جى بەجىكەردنى فەرمانبەرى فەرماندان بە چاكە و رېڭىكرىكردنى لە خراپە. بەلى، ئەنجامدانى ئەم فەرمانبەرییە بە چاكی و نەرم و نیانیى گەورەترین و بەنرخ ترین دیارییە.

ته‌بلیغ پئویستی به به‌رده‌وامیه

له راستییدا فه‌رمانبه‌ریی فه‌رماندان به چاکه و پئگریکردن له خراپه پئویستی به به‌رده‌وامیی و دامه‌زراویی هه‌یه.

جا ئەم ئایه‌ته پیرۆزه ئەم کاره پروون ده‌کاته‌وه و ده‌فه‌رموی:

﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ... ﴾ (آل عمران: ۱۱۰) جا ئە‌گەر به

جوانیی له دارشته‌کانی ئایه‌ته پیرۆزه‌که ورد بینه‌وه قورئانیه‌تی ئەو کارانه‌مان بو پروون ده‌یته‌وه که باسمان کردن.

وشه‌ی (کُنْتُمْ) یانی (أَصْبَحْتُمْ) واته: ئیوه بوونه‌ته، نه‌ک له‌وه و پیش ئیوه وه‌ها بووبن. جا هه‌لبێزاردنی ئەم وشه‌یه مه‌به‌ستیکی وردی هه‌یه. به‌ومانایه‌ی (کینونه) واته بوون هاتۆته دیی. به‌ومانایه‌ی ئیوه ئاوه‌هاتان لی هاتوو. به‌لام له ئە‌زله‌وه وه‌ها نه‌بوون. چونکه دیاره ئەو چۆنیه‌ته‌ی که له ئە‌زله‌وه په‌یدا بووه تیا ناچیت. به‌لکو ئە‌وه‌ی که تیا ئە‌چێ ئە‌وه‌یه که دیته بوون و بارودۆخی به‌سه‌ردا دیت. به‌ومانایه‌ی به‌رده‌وامیی و دامه‌زراویی ئەو بارودۆخه به‌ستراوه به‌بوونی ئەو زرووفه‌وه که ئەو حاله‌ته ده‌ست ئە‌خات.

(کُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ) واته له‌نیو ئوممه‌تاندا ئیوه بوونه‌ته چاک ترین ئوممه‌ت. جا ئەم پروودانه، به‌ده‌ست هینانی پرووداوێکی لاوه‌کییه، واته

تىاچوونىشى مومكىنە. چونكە بە ھىچ شىۋەيەك خىر لە خۆيەتتى
خۆماندا ھەل نەقولاۋە، لە نىوان ئىمە و مندا ئىكىشدا كە لە مۇسكۇ
يان شوتنانى تردا لەدايك بوۋى جىاوازىي نىە، ھەر ھەموومان
لە دۇپىك ئاۋ بەدىي ھىنراۋىن، تەنھا كارمەندىكى مەعنەۋىي
و كارىگەرىيەكى لاۋەكىي روۋى كىانى مەعنەۋىي و ماھىيەتە
دەكاتە چاكە، بە جۆرۈك كە لە خەللىي تر جىامان بىكەتەۋە. لىرەدا
مەبەست لە (ئىمە) ھەر ھەمو (ئوممەت)ە. جا ئەم ئوممەتە لە
ئەزەلەۋە ھەروا چاكتىن ئوممەت نەبوۋە، بەلكو ئەم (چاكىي) يەى
پى بەخىراۋە، نەك لىي جوى نەيىتەۋە. ئەۋەندە ھەيە چەند حالەتتىكى
بەجى ھىناۋە و بۆتە چاكتىن ئوممەت. واتە كە بۆتە چاكتىن
ئوممەت ئەۋە ناگەيەنچ كە بە ھەمىشەيى ئاۋەھا دەمىيىتەۋە. جا
ئەگەر ئەم ئوممەتە پارىزگارىي لەۋ حالەتەنە كەت كە لە چاكتىن
ئوممەتەيان گىپراۋە، ئەۋا ئەۋ ((چاكى)) يە لە دەست دەدات..
مەرجى يەكەمىش بۇ ئەۋ چاكىيە ئەمەيە:

(تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ).

بەۋمانايەى ئەگەر ئىۋە فەرمانتان بە چاكەدا و رىڭرىتان لە خراپە
کرد، ئەۋا ئىۋە دەبنە چاك ترىن ئوممەت. بەلام با تىگەيشتى
پىچەۋانەش بۇ ئايەتە پىرۋزەكە بىينىن كە ئەمەيە: ئەگەر ئىۋە كارى
فەرماندان بە چاكە و رىڭرىكردن لە خراپە جىبەجى نەكەن، ئەۋا
دەبنە خراپتىن ئوممەت. ئەۋەش كە پشتگىرىي ئەم مانايە دەكات
فەرمودەى شەرىفى زۆر و چەندىن رىۋايەتن كە پەيۋەندىيان بە
ھاۋەلە بەرپىزەكانەۋە ھەيە. بۇ نمونە:

ئەم ئوممەتە كە فەزلى ئەدرا بەسەر ئوممەتەتەنى تردا، بەۋەى كە

ئاۋزەنگىي پالەوانەكانى ماچ ئەكرا، ھەتا فەرمانى بە چاكە دەدا و، رېنگرى لە خراپە دەکرد، خاۋەنى دەسلەت و سەرى بەرز بوو. بەلام كە دەستبەردارى ئەم فەرمانبەرىيە پىرۋزە بوو، زەلىل و سووك بوو و، ئەپاراپەۋە تا ئاۋزەنگىي ئوممەتانى تر ماچ بكات. لەوانەيشە ھۆى سەرەككى ئەم زەلىلىي و سووكىيەى كە جىھانى ئىسلامىي ئەيچەزى، بەرادەيەك كە لە ناستە كۆمەلەيەتتە جۆرەجۆرەكاندا ھىچ ئاورپىكى لى نادىتەۋە، كەمتەرخەمىيەكردى بى ئەم ئەركە ژيانىيەدا.

بەللى ھەر بەۋەى كە ئەم ئەركە مەزنە مافى خۆى پى نەدرى، بەرەكەتى ۋەحى ھەل ئەگىرىت و، بىر و بۆچۈنەكان تاساو و نەزۇك دەرئەچن و، دادۋەرىيە عەقلىيەكانىش لاواز و بىيىز و بىكارىگەرىي دەبن و، ھەر ۋەتەيكىش لە دەمت يىتە دەرۋە وشك و بىكەك دەبى و، جگە لەو نادىارىيەى كە وا تىايا ھىچ شۆنەۋارىك بەجى ناھىلى، بەرادەيەك نەمەكى حەقىقەتى تىدا نامىنىت. ھەموو ئەمەش نىشانەى ئەۋەيە كە بەرەكەتى ۋەحى ھەلگىراۋە. ھەر كاتىكىش سەرچاۋەى ئىلھام لە بىرکردنەۋە و تىپراماندا بىچرى، ئەۋا ھەتا لە زانستە ماددىيە تەكنۇلۇجىيەكانىشدا دەست بە پاشەكشە و تىشكان دەرگىت.

موحتاج بوونى مۇسلمانە بىبەشەكانى بەرەكەتى ۋەحى، بۆ غەيرى خۇيان لە ھەموو مەيدان و گۆرەپانىكدا، ھەتا وايان لى ھات بوونە سۈالگەرى دەرگاي ئەم و ئەۋ و، چاۋەپروانى دەستيان بن، بوۋە قەدەرئىكى دىارىيەكرۋى نەگۆراۋ. لە راستىيشدا سەرەتاي تىك شكان و دارپانمان لە گەل ھەرەس ھىنانى ناۋەۋەمان دا ھاۋكاتە.

لە بەشەكانى داھاتوۋشدا ھەۋل دەدەين ئەم مەسەلەيە بە نمونەى جۇراۋ جۆرى زۆر پروون بگەينەۋە. ئىستاش ئەگەرپىنەۋە سەر باسەكە

بۇ ئەۋەي يەكە يەكە ئەۋ بابەتانه وەربىگرين كه له ئايەتەكەدا هەن:
باسى ئەۋەمان كرد كه ئەركى فەرماندان بە چاكە و پىڭرىكردن له
خراپە پىۋىستىي بە بەردەوامىي و دامەزراۋىي ھەيە، وەك ئايەتى
پىرۋى:

(تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ) ئامازەي بۇ دەكات.
ھەرۋەھا ئەم فەرمودە شەرىفەش پشت گىرىي ئەم مانايە دەكات:
(مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ))^(۱).

(منكر)يش برىتييە له ھەر كارىك كه ئىسلام بە ناشىرىنى دابنى.
لەبەر ئەۋە كاتىك كه موسلمان بەرەو رپوى كارىك دەبىتەۋە كه ئىسلام
بە ناشىرىنى دابنى، يەكەم كارىك كه لەسەرى پىۋىست بىت ئەنجامى
بدات ئەۋەيە كه ئەۋ كارە خراپە بگۆرئ. ئەۋەي كه گرنگ بىت
ئەۋەيە ھەۋل بۇ ئەۋ گۆرپىنە بدرئ، چونكە پىۋىستى بە بەردەوامى و
دامەزراۋىي ھەيە و، ئىماندارىش لە گۆرپىنى ئەۋ كارە خراپەدا پىۋىستە
لەسەرى يەكەمجار بەدەست بىگۆرئ. جا ئەگەر بە دەستى نەيتوانىي،
با بە زمانى، سا ئىتر بە وتن بى، يان بە نووسىن. ئەگەر بەۋىش
نەيتوانىي با بە دل، واتە رقى لەۋ كارە خراپە بىت و، ئەۋەش لاوازترىين
پلەي ئىمانە. ئىتر لەۋەش بەۋ لاۋە ئەۋەندەي تۆۋ خەرتەلەيەك ئىمانى
نەيە. چونكە ئەۋە دەگەيەنئ كه بەۋ كارە خراپە بىنراۋە رازىيە.

بەلام ناپەزايى دل و رق لىۋونى دەكرىت بەم شىۋەيە لىي تى بگەين:
گەر كەسىك توۋرە بوو و رقى لە كەسىك ھەستا، ھەتا دەتوانئ ھەۋل
دەدا لە كۆرپىكدا پىكەۋە دانەنىشن و، ھىچ بىر و رايەكى لەگەلدا

نەگۆرپتەوه. چونکە خۆش ویستن و دژایەتیی لە یەك کاتدا، لە دڵیکدا کۆ نابنەوه و، مرووفیش دڵ نادا بە کەسیك کە رقی لێی بیت. جا ئەو ئیماندارە ی کە لە کردەوێهەکی خراپ توورپە و رقی لێ دەبیتەوه، توند و تۆلێی رۆحیی و هیزی مەعنەویی خۆی دەپاریژێ. بەلام رازیی بوون بەم پرە هەلچوونە، هەموو ئەو نیه کە لە ئیماندار داوا کراوه، بگرە ئەم رقی لێبوونە دلییه، پێویستە کردەوێهەکی بە زمان یان بە دەستی بە دوایدا. بیت. بە مەرجێ ئەو دوورکەوتنەوه دلییه هەندەکییه لە خراپە، نیشانە ی بوونی ئیمانه. چونکە هەر کارێکی خراپ کە ئیسلام پەسەندی نەکات، هەرگیز هیچ ئیماندارێکی پەسەندی ناکات، هەتا ئەگەر ئیماندار لە گەڵ ئەو کەساندا کە ئەو کارە خراپە ئەنجام دەدەن ژیان بداتە سەر، دەبێ ئەو ناتەواویی و کەم و کورپییه یان تێدا ببینی، ئەگینا لەوان ئەژمێرێ. بۆ ئەمە ئیماندار هەمیشە لە توند و تۆلێی رۆحیی و هیزی ئیمانی بەرزدا دەبیت. لە راستییدا بەو نایەتە پیرۆزە و فەرموودە شەریفە ی کە هیئانمانەوه ئەم کارەمان فێر دەکەن.

بەلێ، لەوانە یە هەندێ جار مرووف ئەم ئەرکە بە دەست و زمان لە گەڵ ژنەکە ی و منداڵەکانیدا ئەنجام بدات، ئەو کاتە دەست و زمانی دینه گۆ. بەلام لەو شوێنانەدا کە دەست ناتوانی بیتە گۆ پێویستە ئەم ئەرکە بە زمان ئەنجام بدرێت. ئەم پێگەیهش بە زۆری لە گەڵ نزیکەکان دا جێ بەجێ دەکرێت. خۆ ئەگەر پیاو ئەمەیشی لێ نەهات ئەوا پێویستە بە پەيوەندیی دڵ لە گەڵیان بژی. ئەمەش دەگونجێ واتایەك لە واتاكانی دابرینی پێ بوێ. چونکە ئەو ی کە کاری خراپ ئەنجام دەدات پەيوەندیی لە گەڵ پەرەردگاری خۆیدا پچراندووه. ئیمانداریش رێبازی دابرین لە گەڵ کەسیكدا دەگرێتە بەر

كە پەيۋەندىيى لە گەل خۇي خۇيدا پىچراندېي و، بە تەۋاۋىي لە ھەموو ئەو شتەنە دوور دەكەۋىتەۋە كە ئامازە بە رېز و ئىحتىرامى ئەو بەدن. چونكە ئەو ئىماندارە ناچارە پەيۋەندىي خۇي لە گەل ئەو جۇرانەدا بە پىي پەيۋەندىيان لە گەل پەرۋەردگارىندا رېك بخت. واتە پىۋىستە بە پەيۋەندىيان لە گەل پەرۋەردگارىندا رېك بخت. واتە پىۋىستە بە پەيۋەندىيەكانى نىۋان خۇي و ئەوانەدا بىچىتەۋە كە پەيۋەندىيان لە گەل خوا و پىغەمبەرەكەيدا پىچراندوۋە.

ھاۋەلە بەرپىزەكانىش ۋەھا بوون و، ئەم فەرمايشتەي عومەرى سەردارىشمان خوا لىي رازىي بىي نمونەيەكە بۇ ئەمەي كە باسماي كەرد. كاتىك كە راۋىژكردن دەربارەي دىلەكانى بەدر بەردەوام بوو و، پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) پىي فەرموو: ((ما ترى يا ابن الخطاب؟)). فەرموو: كورى خەططاب ئەي تۇ رات چۆنە؟ فەرموو: نا بە خوا ئەي پىغەمبەرى خوا! مەن ئەو پايەي ئەبۇبەكرەم نىيە، مەن رام واىي ماۋەمان بەدەيت بەدەين لە مىلان. ماۋەي عەلى بەدى بۇ عەقىل تا لە مىلى بەدات و، ماۋەي مەنىش بەدى بۇ فىلانەكەس، - خەزمىكى عومەر خۇي - تا لە مىلى بەدەم، چونكە ئەوانە پىشەۋا و بەجەرگى كوفرن^(۱).

جا ھەرچەندە لە راۋىژەكەدا ئەم پايە ۋەرنەگىرا، بەلام شىۋازىكە شىۋاي ئەۋەيە، بۇ دەرخستنى رەفتارى ئىماندار بەرانبەر بە كەردەۋى خراب، لەبەر دەمىدا بوۋەستىن، ھەرچەندە جىبەجى نەكرا ..

ئىماندارىش چەندىتتىي رادەي پەيۋەندىي بەرانبەرەكەي بە خواۋە دەكاتە پىۋانەي پەيۋەندىي خۇي لە گەل. ئىتەر بە واتايەكى راستەقىنە نايىتە دۆستى گىيانىي بە گىيانىي ئەوانەي كە پەيۋەندىيان لە گەل

(۱) مسلم، الجهاد : ۵۸، المسند : ۱ / ۳۰ - ۳۲ .

پەرورەدگار یاندا پەرچراوە و، پەییوەندی پتەوی لە گەڵدا نابەستێ. لای
خوارووی نیشانەى ئەمەش بریتییە لە ڕق بوونەوهی دڵ لە کاری
خراپە و، بەردەوام بوونی ئەم دڵ هەل چوونە. بۆیە ئێمەش ناچارین
وەك هاوێڵە بەرپێژەكان بجوولێنەوه. جا ئە گەر خۆشەویستیی خوا و
خۆشەویستیی پیغەمبەرەكەى لە تايەكى ترازوودا و، خۆشویستنى خزم
و نزىكى دوور لە خواكانمان لە تاكەى تریدا بوو، پێویستە لە دلمان دا
بەوپەڕى سەنگینییهوه هەست بە خۆشەویستیی خوا و پیغەمبەرەكەى
بکەیت.

کارەكەش هەر تەنھا بریتى نیه لە خۆشەویستى، بەلكو پێویستە-لە
رێبازی فەرماندان بە چاکە و دوورەپەرێزى کردن لە خراپەدا حق و
حەقیقەت لە ژووروى هەموو شتێکەوه بن و، دەست یان زمانیش بە
پێى توانیین بەکار بهێنرێن، جا ئە گەر مەرۆف بۆ ئەو هەمووی توانای
نەبوو، ئەوا پەییوەندییە دلییهكەى ئەپەرچرێن و، پیاچوونەوهیهكى
پەییوەندییهكانى خۆشەویستى نیوان خۆى و بەرانبەرەكەى دەكات.
جا با ئەوێش بزانرێت كە ئە گەر پەییوەندیی لە گەڵ هەر كەسێكدا
دەزى ئەو پەییوەندییه یێت كە لە گەڵ خوا و پیغەمبەرەكەیدا بەستراوه
و پێچەوانەى یێت، ئەوا بە هەمیشەیی ئەو كەسە كارەكە بەسەریدا
ئەشكێتەوه و لەناوى دەبات.

لایەكەى تری ئەم كارە ئەوێهە كە كاریكى گشتگیرە. بەومانایەى
بەردەوام بوونی ئەركى فەرماندان بە چاکە و رێگریکردن لە خراپەش
لە ئەركەكانى سەرشارنى دەوڵەتە. چونكە دەوڵەت وا لە جێى گۆڕینی
خراپەدا بە دەست. لەبەر ئەوهی ئەو توانای هەیه كارە خراپەكان وەك
داوێن پیسی و عەرەق و قومار و ئىحتىكار و هاوشیویان بە دەست
بگۆڕێ. هەندى شوێن هەن هەرگیز دەستى تاكەكەسیان ناگاتى،

بەلام دەستی دەولەتی ئەگاتى. تاکەكەس بۆى ناگونجى سزای زىناكەر و عەرەق خۆر و قومارکەر بدات و، ناشتوانى بە دەستی ئەو خراپانەیان واز پى بەيئى.

لە پيشەوە باسى مەيدانى خۆتيهەلقورتاندى تاکە كەسمان کرد. بەلام لیژەدا باسى مرؤفی جیهانی دەرەو دەکەین. ئەم کارە لەم شوئەدا دەولەت دەیگریتە ئەستۆ، چونکە لە چوار چۆی خراپەگۆرپینی تاکەكەسدا نیە. بەلكو ئەمە لە ئەركەکانی سەرشارنی دەولەتە و، هەتا ئەو دەولەتە ما بیئت لەسەری پۆیستە ئەنجامی بدات. جا ئەگەر دەولەت جەلوی ئەم کارەى شل کرد، ئەوا گەل بۆ نمونە لە هەلبژاردندا، ئەو ئەركە پوون دەکاتەو و وەبیری دەولەتی ئەهینتەو. ئەمەش - لەلایەكەو - بەشیک لە فەرماندان بە چاکە و رێگریکردن لە خراپە دینیتە دبی، با لە چاکترین سەدەیشەو نمونەیهك بەینینەو: سەعدی کورپی ئەبووہققاص خوا لیی رازیبی پى كە یەكێكە لەو دە كەسەى مژدەى بەهەشتیان پى دراو و،^(۱) فەرماندەى گشتی ئەو سوپایەشە كە لە سەردەمى عومەرى كورپی خەططاب دا خوا لیی رازیبی پى ئیرانی فەتح کردووە، دەبیته والیبی ئەو ولاتانەى كە فەتحي کردوون: خەلكەكە شكاتی سەعدیان بەلای عومەرى سەردارمانەو کرد كە لە دەرگاکیدا پاسەوانی داناو، كە پۆیستە لە نێوان والیبی و خەلكەكەدا هیچ شتێك نەبیته رێگر. كاتیكیش كە عومەرى سەردارمان پرسیبی: ئایا شكاتی تەرتان هەیه لیی ؟ وتیان: سەعد نازانئى نوژ بەجی بەيئى!!^(۲) بە رای ئەوان، چونکە

(۱) ابن الاثیر، أسد الغابة : ۲ / ۳۶۶، ابن عبدالبر، الإستيعاب : ۲ / ۵۱۳، ابن حجر، الإصابه : ۳ / ۷۳ .

(۲) البخاري، الأذان : ۹۵، مسلم، الصلاة : ۱۵۸، المسند : ۱ / ۱۸۰، ۱۷۹، ۱۷۶ .

ئاتوانین ئەو ۋەزبەگەن یان دانى پیا بنیین کە ھاوئەلێكى مەزنى ۋەك سەعد نەزانى نوێژ بە ڕۆکنەکانیەو بە جوانی بەجى بهێنى، بەلام ئەو ھى ئێمە دەمانەوى لەسەرى بوەستین ئەو ھى دەرى بخەین چۆن خەلکی توانیوانە چاودێرى دەولەت بکەن و راستیشى بکەنەو. کەواتە ھەمیشە گەل دەولەت راست دەکاتەو، دەولەتیش لەلایەن خۆیەو چاودێرى گەل دەکات، بە ھۆى ئەو ھى کارى خۆیشى ڕێك و ڕێك دەیت. بەمە کارەکان ڕێك دەبن، و عەدالەتیش پارێزراو دەیت، چونکە ھەر ۋەك گەل لە ئەنجام دانى کردەو خراپەکان ڕزگار دەیت، ھەر ۋەدا دەولەتیش لە کەوتنە ناویان ڕزگارى دەیت.

جا ئەگەر لە ناو ئەم چوارچێوانەدا جیھانى ئىسلامى ئىستامان ھەل سەنگاند، ئەوا ئاتوانین بڵیین دەولەت، ھەر ۋەدا خەلکیش ئەو ئەركەى کە لەسەر شانیانە ئەنجامى دەدەن. کەواتە لەم کاتەدا خەلکی ھەموو جۆرە کردەو ھى کى سووکیان لە دەست دەرئەچى، و دەولەتەکانیش لە ھەلۆستى گوێپێنەدان دان، و سەیر دەکەن. ھەتا بە ناو و ناوێشانى جۆرا و جۆر، بۆ پاراستنى ئەو کارە خراپانە، یاسا دەرەکەن. ڕوونتەن نموونەش لەسەر ئەو، ئەو ھەموو کردەو خراپانە کە ئێستە لە دەولەتە جیا جیاکان دا ئەنجام ئەدرن، دیارە فەرمانبەرى بنەپەتیی ئەو دەولەتانەش بریتییە لە قەدەغەکردنى خراپەکان و سنووردانان بۆ بەدەر ھۆستى. جا لە پێناوى جێبەجێکردنى ئەم ئەركەدا، واتە قەدەغەکردنى کردەو خراپەکان، یاسای دەست کۆتاکەر بەکار ئەھێنیت، چونکە تاکە کەس ئاتوانى سزای دز بدات، یان ھەدد بۆ زیناکەر جێبەجى بکات. بگەر ئاتوانى ھىچ ھەددێكى جەزائى بە ناوى خۆیەو ئەنجام بدات. خۆ ئەگەر ھەموو کەسێك (ھەدد) لەسەر بەرانبەرە کەى جى بەجى بکات، ئەو دەیتە ماھى ئازاوە و شیوانى

پۇرۇش. لېرىدا ئەتەنن بگەينە ئەم ئەنجامە:
فەرمەندەن بە چاكە ۋ پۇرۇشكەردن لە خراپە سەنۇرۇكى ھەيە كە تايىبەتە
بە دەۋلەتەۋە ۋ، تاكەكەس بۇي نىيە بىيەزىنى ۋ، سەنۇرۇكىشى ھەيە كە
تايىبەتە بە تاكەكانەۋە ۋ، دەتەنن بە دۇل ۋ بە زەمان ئەنجامى بەن.

بۇ نەمۇنە: تىگەيەندى خەلەك لە ئاكەمى پۇر لە زىنە زىنا ۋ قەمار ۋ
دەزى ۋ سەۋ ۋ ئىحتىكار ۋ، كۆشش كەردن بۇ پۇرۇشكەردن لە بۇلۇبۇنەۋە
ئەم جۇرە كەردەۋە خراپەنە لە نەۋ كۆمەلدا، فەرمەنبەرى ۋ لىپسەۋى
كۆمەلەيەتە ھەمەۋ تاكىكە. بەۋمانەيە ئەۋە كە خراپە كۆرۈن بە
دەست، تايىبەتە بە پىۋانە دەۋلەتەۋە، كەچى خراپە كۆرۈن بە زەمان
فەرمەنبەرى ھەمەۋ ئىماندارىكە ۋ، ئەم فەرمەنبەرىيەش زىاتر لە
ھەمەۋ كەس پەيۋەندى بە زانايەنەۋە ھەيە.

بەلەم ئەۋەنەي كە بە دۇخى سىيەم پازى دەن، واتە پۇر لى بۇنەۋە
ئەۋ خراپەنە بە دۇل، ئەۋەنە لە ئەنجامەنە ئەرەكەدە بە شىۋە چاك
دەستەۋەسەن. جا ئەگەر ئومەت ھەر ھەمەۋ، بەرەنە بەۋ كەردەۋە
خراپەنەي كە لە جىيەندە ئەنجام ئەدەن، بە پۇر لى بۇنەۋە دۇل پازى
بى، ئەۋە ئەۋ ئومەتە ئومەتە تىكى دەستەۋەسەن كۆلۈ ھەزەر.

ئەشگەنچى ئەم ئەرەك، ۋەك لەۋەۋ پىش دابەشەن كەد بەسەر ئومەتە،
بەسەر تاكەكەسەش خۇيدا دابەشى بەكەن..

ھەندى شۇن ھەيە كە تاكەكەس ئەرەكى خۇي بە دەست جى بەجى
دەكەت. بۇ نەمۇنە: شۇنەكى قەمار كە لەلەيەن دەۋلەتەۋە مۇلەتى
پى نەدرايى، ئەگەر كەسەك بىچى بۇ لاي خاۋەنى ئەۋ شۇنە ۋ
پى رابگەينەي كە مەن دەربارەي ئىۋە ھەۋال بە دەۋلەت ئەدەم، ئەۋە
دەگەينەي - لە پۇۋەكەۋە - كە ئەۋە لابرەنى خراپەيە بە دەست. بەلەم
ئەگەر شۇنەكە لەلەيەن دەۋلەتەۋە مۇلەتى پى درا بۇۋ ۋ، ئەۋ كەسەش

نەيئەتوانىي ئەو خراپەيە لایبەرئەت، ئەوا لەسەرى پۆیستە بە نەرمىي خاوەنى ئەو شوئە تەي بگەيەنئەي کە ئەو کارە خراپە. خۆ ئەگەر ئەوەشی نەتوانىي ئەوا لەسەرى پۆیستە دەربارەي پەيوەندیەکانى لەگەڵ ئەو کەسەدا، واتە خاوەنى شوئە کە، بە خۆیدا بچیتەو و، پەيوەندیي دلیي لەگەڵیدا بچرپۆيئەي و کەسانی تریش ئاگادار بکاتەو کە ئەوانیش هەمان هەلوئەست وەرێگرن. ئیتر دواي ئەو چوارەم چارە نیە.

لەمەو پێش بە جوانیي رپوون بوویەو کە مانای وشەي ((کنتم)) لە نایەتە پیرۆزە کەدا واتە ((أصباحتم - ئیو بوونەتە))، کە ئەمەش بەردەوامیي و دامەزراویي دەگەيەنئەي و، لە هەموو حالەتیکدا هەردووکیان هەن.

کەواتە ئەگەر دەولەتیش و ئوممەتیش هەر هەمووی ئەو واجە پیرۆزیان پشت گوئ خست، ئەوا ئیمە لەسەرمان پۆیستە بە زمانیش و بە دلێش نارەزایی لە کردەوێ خراپ دەربیرین. بەلام پۆیستە لە بیرمان نەچیت کە (سەرکەوتن بەسەر مەرۆقە مەدەنییە پێشکەوتوو کەندا بە قەناعەت دەیت، ئەک بە زۆر)^(۱).

لايه نەمگانى تەبلىغ كە پۈۈ لە خۋاي پاك و بېگەرد و، لە بەدىي ھېنراۋان دەمەن

ئەركى فەرماندان بە چاكە و دووربەرئىي لە خراپە يان لە پىي خۋادا
جىبەجى دەكرىت، يان بە پىي ئەو شەرىعەتەي كە خوا ناردوۋىيەتى بۇ
بەجى ھىنانى ھەق و راستىي لە نيۋان خەللكدا، جىبەجى دەكرىت..
بە راستىي لىپىرسراۋىيىي تەبلىغ و ئىرشاد ئەركى سەرشانى ھەموو
كەسىكە لەبەردەم پەرۋەردگاریدا. بۇيە ھەموو كەسىك لەسەرى
پىۋىستە برۋاي و ھا بى كە ئەم فەرمانبەرىيە خراۋەتە ئەستۋى
و، چۆن ھەولەدا بۇ بەجىھىنانى نوپۇز، و ھاىش بۇ بەجىھىنانى ئەو
ھەول بەدات، بە تايىبەت كە ئەم فەرمانبەرىيە، فەرماندان بە چاكە
و رېنگرى لە خراپە، بەرادىيەك پشتگوى خراۋە كە خراپكارىيەكان
ھەموو شوئىنكىيان داگىر كىردوۋە. ئەم ئەركە مەزنەش گىرنگىيەكى
زىاتىرى لە فەرزە كەسىيەكان دەست خستوۋە، چونكە ھەتا ئەم ئەركە
ئەنجام نەدرى، تواناي باس كىردنى نوپۇز و زەكات و ھەج نايىت. بە
تايىبەت لەو سەردەمە تارىكانەدا كە رەۋاج بە خراپكارىيەكان ئەدرىت
و، چاكەكارىيەكان قەدەغە دەكرىتن. جا لەم ھالەتەدا ئوممەت ھەر
ھەموۋى لىپىرسراۋ دەيىت.

لەم رۇزەشماندا پىننازەم ئەركىكى تر ھەبى كە لەم ئەركە مەزنىر
بى. لەبەر ئەو برۋام و ھاىيە كە ھەر كەسى ژيانى بۇ خزمەتى ئەم

ئەرکە نەزەر کەردىڭ، ئەو بە كۆمەكىي خوا، دىناش و قىيامەتیشى ئاۋەدان دەبن، كەۋاتە ھەموو كەسك ناچارە ئەم ئەرکەي كە خراۋەتە ئەستۆي بە ئەنجام بگەينەن، سا ئىتر بە تىڭەياندن بى، يان بە نووسىن، يان بە كىتب دانان. جا بە ھەر پىيەك بوۋە با ئەنجامى بدات، بەلام لەسەرى پىۋىستە بۇ رەزامەندىي خوا ئەنجامى بدات، دوور لە مەبەستى سياسىي. ديارىشە كارىگەرىي و بەردەوامىي ئەم كارە بە پىي رىژەي ئەو ئىخلاصەيە كە وا لە كارەكەدا و، ئەۋەندەي خۇ بەرزگرتىشەيتى لە مەبەستە سياسىيەكان، ئىتر ناگونجى ئەم كارە بەرز و بلىندە بەبى ئىخلاص بەرھەمى خۇي بدات، سەرەپراي ئەۋەش كە بە ھۇي نەبوونى ئىخلاصەۋە لە قىيامەتدا كارەكە دەبىتەۋە مايەي ئاكام بەدىي بۇ خاۋەنەكەي. لەبەر ئەۋە ئەۋەي ئەم ئەرکە، ئەرکى فەرماندان بە چاكە و رىڭگىرىكردن لە خراپە ئەنجام دەدات، لەسەرى پىۋىستە بە پىي ناۋەرۋكى ئەم فەرمودەيە ئەنجامى بدات:

(مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ)^(۱).

ۋاتە: پىۋىستە ھەموو جىھادىك كە لە پىناۋى خۇادا بىكرىت بۇ بەرزكردنەۋەي فەرمايشتى خۇا بىت و، ھىچ شتىكى تر تىكەلى نەبىت. ئىتر سا ئەو كەسە كە ئەو ئەرکە ئەنجام دەدات خانوۋەك، يان قۇتابخانەيەك، يان شورىنىكى خەۋتنى قۇتاببيان، يان ھەر دامەزراۋەيەكى تر كە بارودۇخى ئەو حالەتەنە لە ئايندەدا بە پىۋىستى بگىپرى، دروست بىكات. جا مەبەستى بنەرەتپى ھەر ھەموو ئەمە پىۋىستە لە ئاستىكدا بىت كە شايانى بەجىھەتتەننى ئەم ئەرکە پىرۋزە بىت.

(۱) البخاري، العلم : ۴۵، الجهاد والسير : ۱۵، مسلم، الامارە : ۱۴۹.

۱۵۱، الترمذي، فضائل الجهاد : ۱۶.

دروستکردنى دامەزراۋىيەك و بەدىھىئەتلىك يەكەيەكى بانگەۋازىي، دەپ بۆشايى گىيانىي گەنجەكان پىر بىكەتەۋە، بىناي مەئەنەۋىيىيان بىگىرپىتەۋە بۆ پىناسە بىرەپىتەيەكەي و پرونىيە رەسەنەكەي، تا نەھىلىي ئىلحداد و ئازاۋە و تۇقاندن پىننە ژوورەۋە، لەناۋ رىزەكانماندا بىلاۋەبەكن. جا ھەموۋ ھەلمەتلىك لەۋ ھەلمەتەنەي كە ئوممەت لە پىناۋى خۇدا پىي رانەپەرىت، لە راستىيدا تىك شكاندىن ھىزى مولحيدان و ئازاۋەچىيان و، وردوخاش كىردنى مەبەست و نىازىانە. كەۋاتە ئەۋ ھەلمەتە تاكە چارەسەرە بۆ پەرىچ دانەۋەيان لە بۋارى فىكر و زانست و چالاكىيدا، بىگرە بۆ لاپىردىيان بە يەكجارسى، بە كۆمەكىي خۇا.

جا با بۆ ئەۋەش ئاگادار بىن كە: ئەگەر ئىمە ئەۋ بۆشايىيە پىر نەكەينەۋە، بانگى ھەق بە دەنگى بەرز نەدەين بە گۈيى ئىلحداد و تۇقاندن و ئازاۋەدا، پىيان نەلىين: ئەم رىيە داخراۋە، ناتوانن لىيەۋە تىيەپىرن، ئەۋا ھىچ مانايەك بۆ ئەۋ جىھادە نامىنىتەۋە، كە باپىرانمان بۆ بەرپەرىچ دانەۋەي پرووس و يۇنان و فەرەنسىيەكان و ئىنگىلىز و ھاۋىنەيان لە دەستەكانى خاچ پەرستان لەسەر سنوورى ۋلاتەكەمان ئەنجامىاندا. ئەۋان سنگيان كىرەبۋە نىشانە بۆ گۈللە و گۈللەتۈپ و ھەربەي دۈژمنان، سەدان ھەزار شەھىدىيان پىشكەش كىرد. واتە ھىچ مانايەك بۆ ئەۋ قوربانىيە مەئەنەۋىيانە نامىنىتەۋە. بەلام من ئەمە دەربارەي سەرەنجامى ئىمە خۇمان دەلىم، ئەگىنا خۇاي پاك و بىنگەرد و بەدەسەلات بە چاكە پاداشتى ئەۋان دەداتەۋە، مسقائە زەرپەيەك لە كىردەۋەكانىيان نافەۋىتىنى.

بەلى، ئەگەر ئىمە دەروازەكانى رەۋىشتە خراپەكان و بىرە پروخىنەرەكان و فەسادى لەۋ شىۋەيە بخەينە سەر پىشت، ئەۋا جىھاد و قوربانىيدانى باپىرانمان چ مانايەكى دەيتت؟ ئايا ئەم ھەلس و كەۋتەمان ئەۋە

ناگه‌یه‌ن^۱ که ئیمه خوئنی ئەو شه‌هیده پیاوچا‌کانه‌مان به فی‌رۆ له ده‌ست داوه ؟

خۆ خوئنی سێ سەد هەزار شه‌هید، له‌وانه‌ی که به‌ پیاو و ئا‌فره‌ته‌وه. به‌سه‌ر و ما‌له‌وه. له (جنتی قلعه) بوونه قوربانیی، به‌ فی‌رۆ ئا‌روا‌ت. جا ئەو ڕووسانه‌ی که ولاتیان وێران کرد و، به‌ندانی خویان له‌ناو بردن له (بالان دوکن)^(۱) و، ئەو ئه‌رمه‌نیانه‌ش که په‌یمان‌یان شکاند و، له‌ داوه‌ دایان لی‌مان، که به‌ هۆی ئەوانه‌وه زیاتر له‌ دووسه‌د هەزار شه‌هید، به‌ خوئنی گه‌شیان به‌سه‌ر ئەو به‌فره‌وه که چیا به‌رزه‌کانی دا‌پۆشیی بوو، ته‌وحیدیان نووسی. به‌لێ خوئنی ئەو قوربانیی‌ده‌رانه ئا‌فه‌وتی‌ت! ئە‌گینا (نه‌نه‌ خاتوون)^(۲) و (صوتجو‌ إمام)^(۳) و هه‌زاره‌ها پال‌هوانی هاو‌ئێنه‌یان به‌ توندی سهرزه‌نشتمان ده‌کن. جا له‌و لی‌سر‌او‌یه گه‌وره‌یه‌ چۆن خۆمان ده‌رباز بکه‌ین؟ که‌واته‌ ئیمه‌ ئا‌چارین، له‌ پێناوی بانگه‌وازی ئەوانه‌دا که هێرشی بی‌گانه‌کانیان په‌رچ داوه‌ته‌وه و، به‌وپه‌ری هه‌ز و ڕه‌زامه‌ندییه‌وه‌ خۆیان کردۆته‌ قوربانیی، تا خاکی نیشتمان به‌

(۱) چیا‌یه‌که‌ له‌ نزیک شاری ئه‌رز‌رووم .

(۲) نه‌نه‌ خاتوون: هێمای پال‌هوانی‌تی ئا‌فره‌تی تورکییه‌، که‌ ئەوه‌بوو به‌ ئازایه‌تییه‌کی که‌م و‌ئێه‌وه، له‌ گه‌ل سو‌پای عوسمانییدا و، له‌ جه‌نگی ڕووسدا، که‌ به‌ جه‌نگی سا‌لی ۱۲۹۳ ک (واته‌ سا‌لی ۱۸۷۶ ز، ئەو سا‌له‌ی که‌ سو‌لتان عه‌بدولحه‌میدی دووه‌م ڕه‌حه‌مه‌تی خ‌وای لی‌ج بی‌ بووه‌ خه‌لیفه‌ی مو‌سلمانان) به‌ئا‌وابانگه‌، به‌رگری کردووه‌، له‌ شاری ئه‌رز‌رووم له‌ دایک بووه‌ و له‌ (۱۹۵۵/۵/۲۲) ز، له‌ ته‌مه‌نی ۹۸ سا‌لییدا کو‌چی د‌وایی کردووه‌ و، له‌ قه‌برستانی شه‌هیدان له‌ عه‌زیزیه‌ نی‌ژراوه‌ .

(۳) یه‌کی‌که‌ له‌وانه‌ی که‌ له‌ جه‌نگی ئازادییدا ده‌ست پێشی کردووه‌، چونکه‌ یه‌که‌م که‌سی‌ک بوو که‌ له‌ (۱۳ / ۱۰ / ۱۹۱۹ ز) دا گ‌ولله‌ی نا به‌و که‌سه‌وه‌ که‌ به‌رگی سه‌ربازی فەرمنی له‌ به‌ردا بوو و، ده‌ست در‌ژیی ئە‌کرده‌ سه‌ر حیجابی ئا‌فره‌تان .

پىي يىگانه كان نەشىلرئەت، قوربانىدانىكى ھاوشىو ھەنۇنن. بەلام جىاوازى نىوان قوربانىيدان و جىھادى دوتىنى ئەوان و، ئەۋەى ئىمە خەرىكىن جىاوازىيەكە لە جۆرىەتتىدا. باپىرانمان لە جىھاددا چەكىان بەرانبەر بە چەك بە كار ئەھىنا، ئىتر ئەۋە ئەو كارە بوو كە ئەۋايە بىان كىدايە. بەلام ئەمىرۇ ئىمە لەسەرمان پىۋىستە بەو رىياز و پىرۇگىرامانە بەرانبەر بە دۆرمانان بۈستىن كە ئەوان بە كارى ئەھىنن. ئەمەش تاقە بىۋەتتىن رىگايە بۇ پاراستىنى خوتىنى باپىرانمان لە فەۋتان و بەھەدەرچوون.

كەۋاتە، ئەى مۇسلمان - بە پىي بارودۇخ و رىيازى ھەۋل و خەباتى ئىستا - و لە پىناۋى نەش و نوماكردنى بىرى ئىسلامىي و، بوۋزانەۋەى سەرگەرمى خۇپەرستىيدا، لەسەرت پىۋىستە لە تەنىشت تەكىە و زاۋىەكاندا دامەزراۋەى ۋەھا بنىات بنىي كە بتوانن ئەو ئەركانە جىبەجى بىكەن كە لە سەردەمە پىشىنەكاندا جىبەجىيان دەكردن. ئەو كاتە تۆش ھەلمەت ئەدەيت تا لەو دامەزراۋاندا كۆمەكى بەرەى تازە پىنگەىشتوۋ بىكەيت، تا بە رۇخى ئىسلام و ھەست كىردن پىي جىھانى ناۋەۋەى پىر بىكەيتەۋە. جا با ئەۋەش بزانىت كە ئەو بەرەيەى لە مەنەۋىيات بىبەش بوو، تواناى نابى ھىچ كارىكى ئىجابىي بنىات نەر ئەنجام بدات. چۈنكە پەرۋەردەكردنى كەسانىكى خاۋەن كارىگەرىي و چالاكىي مەزن بەستراۋە بەم ھىمەتەۋە و، بەم ھەۋل و كۆششەى تۆۋە. جا ئەگەر تۆ بە پىرۇگىرامىكى دىارىيىكراۋ و، بە رىيازىكى نەخشەكىشراۋى رىك و پىكەۋە ھەۋلىكى خىرا و چابوكتىدا، ئەۋا دەگونجى ھەر لەم بەرەيەى تۆدا پىۋاننىك بە ۋىنەى ئىمام رەببىانى و ئىمام غەزالى و شاھى نەقشبەند و مۇھەممەدى فاتىح و ياوز سەلىم لە گەۋرە پىۋان و، بە ۋىنەى فارابىي و ئىبن سىنا و مۇھەددىن

ئىبن عەرەبىي و مەولانا جەلالوددىنى رۇمىيى لە ئەستىزەي فېكر و قوطبە ئولىياكان، ھەل بىكەون، كەواتە ھىچ شىتېك ناتوانى رى لەوہ بىگرى كە وئەنى ئەو گولە بۇن خۇشانە لە باخچەكانى ئىمەشدا بىگەشىنەوہ، تەنھا ئەوہندە ھەيە كە باخەوانەكە كارى خۇي چاك بزانى و، ئەوہەرى ھەولى خۇي بدات.

ھەروەھا دىوئىكى ترى فەرماندان بە چاكە و رېگىرىكىردن لە خراپە، لەوہەدايە كە پىويستە بە ناوى مافى ھاوہەشى نىوان خەلگىيەوہ بەجى بھىترى و، لە ھەمان كاتىشدا لىپرسراوييەكە لە ژيانى كۆمەلەيەتتەوہ ھەلقولاًوہ. جا جى بەجىكىردنى رەوشتە ئىسلامىيەكان و فېكرى ئىسلامىي تا ھەستىيان پىچ بىكرى و، بىكرىنە ژيان، ئەوہ لەگەل ئەم بەشەي لىپرسراويى كۆمەلەيەتتە. جا وەك ئەمانە، لە دووتويى ئەم لىپرسراوييەدا، بە كۆمەلە رىسايەك ئەژمىرېن، كە بە نىسبەت موسلمانەوہ بۇ ھەلەس و كەوتى رۇژانەي لە بازار و لە شوئى تىرىشدا ئال وگۇرى بەسەردا نايەت، ھەروەھا ئەو مافانەش كە پىويستە لە نىوان دانەكانى كۆمەلەدا بىپارېزېن، ئەوانىش وان لە دووتويى ئەم لىپرسراوييەدا. جا با ئىستاش كارەكە روون بىكەينەوہ:

لە بواری بازىرگانىي و ئابوورىيدا، ئىسلام خاوەنى رەوشتى تايبەتتەي خۇيەتتە. موسلمانىش ناچارە لە چوارچىوہى ئەم رەوشتانەدا ژيانى بازىرگانىي و ئابوورىي خۇي دابمەزىنە. ئىتر نە تواناي ھەيە موعامەلە بە رىبا بىكات، نە شت بشارىتەوہ، نە دەست بداتە سەوداكرەنە بازىرگانىيە ھەرامەكان. كەواتە ناچارە لە دەرەوہى سنوورى ھەموو شىتېكى بىرەوشتىيى بىمىتتەوہ، وەك پاراستنى دەستە و كۆمەلەيەكى دىارىيىكراو و، لەناوبىردنى چىنى ناوہراست و، لە سەرىشى پىويستە لە ھەموو سەوداكرەنەكى بازىرگانىي خۇيدا بايەخ بە دادپەرۋەرىي

و ھاۋسەنگىيى بىدات. بەممە ھەر شىتېك لە دەرەۋەي ئەو شتانەدا يىت
كە ئىسلام ۋەرى دەگىرت، رېئ نادىرئ موسلمان بەكارى بەيئى.
ھەرۋەھا لەسەرى پىۋىستە ھەۋلېدا ژيانى بازىرگانىيى خۆي دامەزراو
و گوزەراو يىت، بىگرە ناچارە ئەو ھەۋلە بىدات. ئاۋەھا، فەرماندان بە
چاكە و دوورەپەرزىيى كىردن لە خراپە ئەم لايەنەشى ھەيە.

بەممە موسلمان پشتى رىپاكارىيى و ئىحتىكار و بازارى رەش و كارە
خراپە بازىرگانىيەكانى تىرىش ئەشكىنى، بەرپادەيەك كە ھەر شتى
دىن قەدەغەي كىردىچ كەش و ھەۋايەكى ۋەھاي دەست نەكەۋى لەو
كۆمەلگەيەدا نەش و نوما بىكات.

بەلئ ئىسلامىش - ۋەك ھەر پىرژىمىكى تر - لە ھەموو بۋارەكانى
ژيان دا ياسا و بنچىنەي خۆي ھەيە: لە بازىرگانىيى، لە خىزان، لە
پەيۋەندىيى كۆمەلەلەيتىدا. ھتە. بۆ نمونە: لە خىزاندا ئىسلام نىكاح
كىردن بە مەرج دەگىرت و، بە ھۆيەۋە مەۋف زىاد دەكات. ئىتر لەو
دووربەرەدا كە ئىسلامى تىدا ئەژىيى جىي زىنا و داۋىن پىسىي
نابىتەۋە، چونكە ئەو دوانە لەو نەخۋشىيە پىرمەترسىيانەن كە قەۋارەي
كۆمەلگە ئەروخىنن، كەچى ئىسلام بەرپەرچى ھەموو ئەو شتانە
دەداتەۋە كە ھەۋلى پىروخاندنى ژيانى كۆمەلگە دەدەن.

لەناو خىزانىشدا، ئەو پەيۋەندىيانەي كە ئەندامانى خىزان پەيۋەست
دەكەن: پەيۋەندىيى نىۋان باوك و دايك و مىندالەكان، بە سنورى ياسا
و بنچىنەكانى ئىسلام دىيارىيى كراون. لە ھەمان كاتدا ئىسلام لە
پارىزگارىيى كىردنى خىزان و ھىلانەكەيدا ۋىردەكارىيى زۆرى كىردوۋە. لەبەر
ئەۋە ھەر بىر و بۆچۈۋىتك ھەۋلى تىك دانى ھىلانەي خىزان بىدات ئىسلام
بەرپەرچى دەداتەۋە. دىيارە ئەم بايەخ پىندانەش مەرجىكى بنچىنەيىيە بۆ
پاراستنى قەۋارەي خىزان و، بەرگىرتن لەۋە كە ۋەچە و بەرە نەفەۋتى.

جا ئيماندار - وەك ليرەدا دەبينرئ - كاتىك كە لە لايەكەو ھەولئ ئەو
 دەدا لە ژيانى تايبەتیی خۆى و لە ژيانى ئەو كەسانەى دەوروبەرىدا
 فەرمانەكانى ئىسلام جئ بەجئ بكات، لە لايەكى تریشەو ھەولئ
 ئەو دەدا كە لە ژيانى تايبەتیی خۆى و لە ژيانى كۆمەلگەش ئەو
 شتانە دوور بخاتەو كە ئىسلام قەدەغە و حەرپامیان دەكات. ئەمەش
 رینگایەكى تری فەرماندان بە چاكە و دوورەپەرئزىكردن لە خراپە.
 كەواتە ئيماندار - لە نپوان ئەم رېبازە جیاوازانەدا - لە كاتىك دا كە
 ھەرچىي ئەركى سەرشانى ھەيە جئبەجئ دەكات تا ژيانى بە كەردەوئ
 چاك برازئیتەو، لە ھەمان كات دا ھەول دەدا ئەو كۆمەلگەيەش
 كە تیايدا ئەژىي پئیان برازئیتەو. ئىتر ئەو كاتە دەگونجئ باس
 لە مەرؤفى بەرئز بكرئ، بە واتای ئەو مەرؤفە كاملە و كۆمەلگە
 بەرئزەى كە لەو مەرؤفە بەرئزانە و ئوممەتە بەرئزە پئك ھاتوو.
 قوناغئكى تریش، ئەو دنیا بەرئزەى كە لەو كۆمەلگە و ئوممەتانە
 پئك دئت و ئەچنرئت و، بەو جۆرە. جیھان چاوەروانى ئەو مەخمەلە
 نەخشینراوئى دنیایە كە ئيماندار ئەچنئ. جا بیناكردنئ ئەو جۆرە
 دنیایە پابەندە بە كاركردنەو، بە فەرماندان بە چاكە و رېگريكردن
 لە خراپە. تاكەكانى ئەم جۆرە دنیایەش كە ئیمە پئمان خۆشە بنیاتى
 بنئین و، بە تەماین ببیینین، ھەریەكەیان كۆششى ئەو دەكات كە
 كەلك بە كەسانى تر بگەيەنئ و، ئەو ئوممەتەش كە ئەوان پئكى دئن
 ھەول دەدا دنیا بۆ خۆیشى و بۆ ئوممەتەكانى تریش بكاتە بەھەشتى
 ناز و نىعمەت. جا لەم جۆرە دنیایەدا كارى بنچینەى بریتىيە لە
 پئشپرئى لە رەوشتە بەرزەكاندا. ئەو كۆمەلگە و جیھانەش كە رەوشتە
 بەرزەكان تیايا پئشپرئى دەكەن، ئەوا لە برى ((من)) ((ئیمە)) ی
 تیدا زال دەبئ، ئىتر ئەو خۆپەرستىيەى كە شاعیر دەرى ئەبرئ

كە دەلى: ((ئەگەر مەن لە تىنۋاندا مەردم، دەبا ئىتر دلوپىك باران نەبارىت)) تىدا ئەكوزرى و، بە شىۋىيەكىش ئەنئىزرى كە ھەلسانەۋەى بۇ نەبى، ئىتر ئەم بۇچوونە لەو كۆمەلگەيەدا پى ئەگات و گەشە دەكات كە دەلى: ((ئەگەر تاكە كەسىك لە تىنۋاندا مەرد، دەبا ئەو كەسە مەن بىم)). ئا ئەو كۆمەلگەيە گەشە و پەرەسەندەن بە خۇيەۋە دەيىنى. ((دەبا ھەموو خەلگىي بەختەۋەرىن، ئەو كاتە مەنىش بەو بەختەۋەرىيەى ئەوان بەختەۋەر ئەبىم، بەلام با مەن دواھەمىن بەختەۋەر بىم)). ئەم بىر و بۇچوونەيە ۋا ھەموۋان دەگىرتەۋە و، تاكەكانىش بە يەكەۋە ئەبەستى. ھەست كەردنىش بە دۆستايەتىي و خۇشەۋىستىي ھەموۋان دەگىرتەۋە و، ھەر ھەموو لەو كەش و ھەۋايەدا دەرئەن و، دژايەتىي و رقبەرايەتىي لە ياد ئەچنەۋە.

لە راستىيدا ھەموو ئەم قسانەى كە كرەن لە فەكرى ئىسلامىي ھەرە پىرۋزدا ھەن، ئەو فەكرەى كە بىناى رۇحىمان دائەمەزىتى. كاتىكىش كە خەلگىي لەم پۇرئەمە تى ئەگا و كار دەكاتە سەر رۇحىان، ئەۋا جىھانى رەۋشەت بەرزىي بە رېژەى پىژيانىان دىتە بوون.

مەرجى بىنەرەتتىش لەمەدا ئەمەيە: پىۋىستە ھەموو دىنا دەرەك بەم ئەنجامە بىكات و، لىي تى بىكات و، لە ۋاقىع دا بىيىنى. ئەمەش بە فەرماندان بە چاكە و رېگىرىكىردن لە خراپە دىتە دىي و، ئىستاش ئەم فەرمانبەرىيە - لە بىرنامەى تاك و خىزان و كۆمەلگەدا - چاۋەرۋانى ئەو دەستە پىرۋزانەيە كە بۇى دىرژ دەبن.

تەبلیغ و پەيوەندىي نيوان تاك و كۆھلگە

لە فەرموودەى شەرىفیدا پيغەمبەرى بەرپز (صلی اللہ علیہ وسلم) دەفەرموی: (المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَدَيْهِ).^(۱) دەفەرموی: موسلمان ئەو کەسەيە کە موسلمانان لە زمان و دەستی سەلامەت بن. لەم فەرموودە شەریفە تی ئەگەین کە: ناگونجی موسلمان سووکایەتیى بە سامان یان ناموس یان شەرف یان پزى هیچ مەرفئیک بکات. ھەر ھەبە بۆى نەيە هیچ شتیک دەست کارى بکات کە ئەو بەگەيەنى دەستەردەبى بۆ ژيانى ھەر مەرفئیک. جا ئەگەر مەرد بە تەنیا مافی ئەو ھەبى دەست بۆ ھەرشتیکى ئافرەت بەرى کە لە دیندا بە (محارم) ژمەردەبى، ئایا بە بیردا دیت کە لە غەیری ئەو مەردە کەسیکی تر پەيوەندىي لە گەل ئەو ئافرەتەدا بەستى؟ پاشان سوورائەو ھى ئافرەت بە رووتی و بە دەرکەوتنى قەدەغەکراوەکان (محارم) ی تاوانیکە تايبەتە تەنھا بە خۆیەو، بەلام ئەو رووتیەى پى بە پیاویکی بیگانە نادا سەیری بکات. جا ئەگەر موسلمان بەم پەلە پر ھەست و وردەکارییەو سەرنجى ئەم مەسەلەيە بگرى، ئایا دەگونجى کارى لەو دیوى ئەو نەزەرکردنە ھەر ھەمەو ئەنجام بەدا کە

(۱) البخاری، ایمان: ۴ - ۵، مسلم، ایمان: ۶۵، أبوداود، الجہاد: ۲.

دىن بە يەككى لە گوناھە گەورەكانى ئەژمىرى؟ يىگومان پرووداۋى
 تاك تاك لە ھەموو كۆمەلگەيەك دا پروودەن، بەلام مەسەلەكە لىرەدا
 پەيۋەندىي بە ئەنقەست و رۆچۈنەۋە ھەيە.

جۆرە گەنجىكەم ناسىن كە ئەگەر لە بازاردا لە كاتى گەپانىيان بۆ
 كارى پىۋىست چاۋيان بە ھەپرامىك دا بخشاندايە، بۆ كە ففارتى ئەو
 تاۋانەيان و خۆگەيانەنە دەرگاى تەۋبە و پەشيمانىي، رۆژانەكەى
 خۇيان دەرەدە سەدەقە و دەيان بەخشىي. لە راستىيىش دا دەبى ھەموو
 موسلمانىك بە وىنەى ئەم رەۋشتانە خۇي پرازىتتەۋە. چونكە
 موسلمان ئەو كەسەيە كە موسلمانان لىي دۇنيا بن و، مەترسىيان
 لىي نەبى. بەلىي موسلمان ناتوانى ھەتا دەست بۆ يەك پارۋوى
 غەيرى خۇي بەرىت و، لە بىرى ئەۋەشدا نيە، بگرە بە دلىشيا
 نايت كە لە يەك غرامى پىر بە پىرى زەۋىي و زىپى غەيرى
 خۇي كەلك وەربگرى. چونكە موسلمان مەۋقى ئەمان و متمانەيە.
 ديارە كۆمەلگەى ئىسلامىيىش لەو جۆرە مەۋقانە جەم بوۋە و، ھىچ
 كەسىش بۆى نيە لەو جۆرە كۆمەلگەيە ترسى ھەبى. فەرموودە
 شەرىفەكەى سەرۋەش بە تىگەيشتىنى پىچەۋانە ئامارە دەكات كە:
 كافر ئەو كەسەيە كە خەلىكىي لە زمان و دەستى سەلامەت نەبن.
 بەلىي لەم سەردەمەدا مەۋقايەتتىي ھەقىقەتتى ئەگەر لە ھەموو مەۋقايك
 كە ھەلگىرى ئىلحاد بىت بترسىت و دىلەپراۋكەى ھەبىت، ھەر چۆنىك
 بوۋە، چونكە ھىچ مولحيدىك ھەستى ئەمان و دلىيايى بەلاۋە نيە.
 ئايا پرووداۋەكانى مېژوو شاھىدىكى زىندوو نىن لەسەر ئەۋە؟ بەلام
 ئىسلام شوپن كەۋتوۋەكانى خۇي لەسەر پەۋشت بەرزىي پەروەردە
 دەكات، بەجۆرىك كە لە بىنای رۆح و ھەئس و كەۋتياندا لە كەسانى
 تر جىاۋاز بن و، پىۋىستىشە كە ۋەھا بن، چونكە ئەو كۆمەلگەيەى كە

موسڵمانی تیدا ئەژبی هەموو دەرگایەکی ڕەوشت نزمیی، بە هەموو جۆرەکانیەوه، داخستوون و، لە دژی هەموو ئەو کارە خراپانەش کە دین بە خراپەیان لە قەڵەم دەدات هەڵوێستی وەرگرتووه. جا مادەم کارەکە وەها بێ ئەوا ئەو ئومەدەت و کۆمەلگەیانە ی کە موسڵمانان بەرپایان دەکەن بۆنی گۆل و ڕێحانەیان لێ بەرز دەبێتەوه و، ئەمان بە تەواویی لە کۆمەلگەکانی تر، کە ڕەوشتە سووکەکانیان تیدا بلāوه، جیاوازن. بەڵێ، یەکەم ئەرکی سەرشانی موسڵمان ئەوەیە کە یەکەمجار ئەم ڕەوشتانە لە خۆیدا جێ بە جێ بکات، پاشان بە کەسانی تریشیان بگەیەنێت..

بەو مانایە کە ئەم ئەرکە پێویستە یەکەمجار لە ئاستی تاکەکان دا جێ بە جێ بکری، پاشان لە ئاستی کۆمەلگەدا و، پاشانیش لە ئاستی دەوڵەتدا. دیارە کۆمەلگەی نوورانییش لە تاکە تاکە نوورانیی پێک دێت. جا ئەم جۆرە پێک هاتەیه وە نەبێ تەنها تاکە تاکە ی مرۆف بۆ لای خۆی رابکێشی، بەڵکو کۆمەل و گەلانی تریش پێکەوه ڕائەکێشیت، لەوانەشە ڕوونتێن نمونە بۆ ئەم حەقیقەتە هەمەکیه موسڵمان بوونی نەجاشیی ییت:

نەجاشیی پادشای حەبەشە، ئەوەبوو کۆمەلێک لە موسڵمانان پەنایان پێ برد و ئەویش پاراستنی. ئیتر بە سەرئێ گرتنی وتە و ڕەفتاریان ڕۆژ لە دوا ی ڕۆژ و، ئەو نوورە ی کە لە ناوچاوانیانەوه ئەدرەوشایەوه و، سەر ڕێژکردنی ئیمان لە سنگیانەوه هەستی کرد بەرەو حەقیقەت ڕێیان گرتۆتە بەر. بۆیە خێرا تەسلیمی پێغەمبەری خوا بوو (صلی اللہ علیہ وسلم). جا سەرەڕای ئەوە کە ئەمە یەکێکە لە بەرھەمانی فەرماندان بە چاکە و ڕێگریکردن لە خراپە لە کۆشکی نەجاشیدا، ھەرۆھا سەرپەنجامی جێبەجێکردنی ھەرچیی ئەو وتانەیه، یەکەمجار بەسەر خۆیاندا، کە دەگونجی بیاندا بە گۆی نەجاشیدا. یان بە

دەرپرېنىڭكى تر: ئەۋەندەي كە نەجاشىي دلى بە وتەكانيان خۇش بوو، ئەۋەندەش دلى بەو پەۋشە بەرزانە خۇش بوو كە رەفتار و حالەتە پۇچىيەكانيان دەريان ئەخست.

ئەو نامەيەي كە نەجاشىي بۇ پىغەمبەرى بەرپىزى (صلى الله عليه وسلم) نارد پرى بوو لە ئەدەبىيىكى پوخت . ئەۋەبوو نامەكەي بەم شىۋە دەست پى كىرد: ((بۇ موحەممەدى پىغەمبەرى خوا، لە نەجاشىيەۋە)).
ناۋى پىغەمبەرى خستە پىش ناۋى خۇيەۋە. واتە پازىي بوۋنى بە گەۋرەيى ئەو، سەرەپراي ئەو وشانەي رپىز و ئىحتىرام كە لە ناۋەندى نامەكەدا ھاتىۋون و، چۆن شەپۇلەكانى ئىمان لە ناكاۋدا لە پۇچىدا شەپۇلىان دەدا. ھەموو ئەمانە وا دەكەن كە ئەو نامەيە شايان بى چەندىن جار بخوئىرتتەۋە ..

چەند وتەيەكى مەزنە كە دەلىت: (شاھىدىيى ئەدەم كە تۇ پىغەمبەرى خۋايت. مىنىش تەنھا خۇم شك ئەبەم، ئە گەر بىتەۋى بىمە خزمەت، دىم. ئەي پىغەمبەرى خوا! من شاھىدىيى ئەدەم كە ھەرچىي ئەفەرمۋىت راستە)^(۱).
رۇژىكى تىرىش بەۋپەرى داخ و خەفەتەۋە دەلىت: (شاھىدىيى ئەدەم كە ئەو پىغەمبەرى خۋايە (صلى الله عليه وسلم) و، ئەو پىغەمبەرىشە كە عىساي كورپى مەرىم مژدەي ھاتنى داۋە و، لەبەر ئەو كاروبارەش نەبۋايە كە بە دەستمەۋىيە خۇم ئەھاتمە خزمەتى، ھەتا سۇلەكانى بۇ ھەل بگرم)^(۲).

ئەۋەي كە پالى بە نەجاشىيەۋە نا بەرەو ئەم حالەتە، ژيانى مۇسلمانانەي ئەو دەستە ھەلپىرراۋەي ھاۋەلە بەرپىزەكان و، ئەو وتە پاك و پوختانە

(۱) ابن كثير، البداية والنهاية : ۳ / ۱۰۵ .

(۲) أبوداود، الجناز : ۵۶، سعيد بن منصور، السنن : ۲ / ۲۲۸، المسند :

۱ / ۴۶۱، الحاكم، المستدرک : ۲ / ۳۳۸ .

بوون که به ده‌میاندا ئەهاتن. ئەوانەى که پرووداوه‌که ئەگێر ئەوه بەم شێوەیە ڕیواوەتی دەکەن: لە مەککەدا جێ بە موسڵمانەکان لێژ بوو. هیچ موسڵمانێک لە ژیان و سامان و شەرف و نامووسى خۆى بێخەم نەبوو. ئا لەو کاتەدا ڕێ بە کۆچ کردن بۆ حەبەشە درا، کۆمەڵێک لە موسڵمانان کۆچیان بۆ ئەوێ کرد، زیاتر لەوێ که چاوەڕوان ئەکرا لەوێ بە وێنەى میوانێکی بەرپێژ و خۆشەویست پێشوازییان لێ کرا. بەلام موشریکەکانى مەککە بریاریان داوو که تەنگ بە موسڵمانان هەڵ چنن. لە نیوان خۆیاندا ڕاوێژیان کرد، نوێنەرێکیان بە سەرۆکایەتیی زۆرزانی سیاسیی، عەمرى کورێ عاص - که لەوه و دوا خوا لێ ڕازیی بێ بوو یەکنێ لە گەوره‌هاوەلان - نارد بۆ حەبەشە و، هەولیاندا نەجاشیی لە موسڵمانەکان هەڵ بنێن تا لە پاراستنیان دەست هەڵبگرێ. بەمە جارێکی تریش موسڵمانەکان بێ هیوا دەکەن.

نەجاشیی بە وردیی گویى لە نوێنەرانی قورەیش راگرت، تا لەم کۆششەیاندا چیی درۆ و دەله‌سه‌یان بە‌لاوه‌ بوو بۆ کارکردنە سەر هەستی نەجاشیی هەموویان هەل‌پێژا. بەلام نەجاشیی نمونەى جوامیری بوو، بۆیە بە تەنها تاوانبار کردنیکی هیچ و پووج پەناھەندەکانی دەرنەکردن و، ئەم بیرەى خۆیشی بۆ ئەو نوێنەرانی که لە لایەن قورەیشەوه‌ها‌ت‌ب‌ون‌ پ‌و‌ون‌ کردەوه‌ و، بە ڕوونیی دەری بریی که هەتا گوی لەوانیش نەگرێ هیچ حوکمێک دەرناکات. بە پێى ئەمە ژمارەیه‌ک لە موسڵمانان بانگ کران بۆ کۆشک و، جەغفەری کورێ نەبوتالیب یش خوا لێ ڕازیی بێ، که لە ماقوولانی قورەیش و نامۆزای پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) و برا گەورەى عەلیی سەردارمان بوو خوا لێ ڕازیی بێ، سەرۆکیان بوو و، موسڵمانان هەلیان بژاردبوو تا بە ناوی ئەوانەوه‌ قسە بکات، چونکە موسڵمانان

يەك رېز و يەكە يەككى يەكگرتو بوون، ھەرۈەك ھەموويان يەك قەوارە بن. بە راستىيى ئەم پەيۋەندىيە پتەۋەي نىۋانىان سەرنج راكىش بوو. ھەر كەس سى بچوايەتە ژوورەۋە دەۋا بۇ رېژنان لە پادشا سەجدەي بۇ بېردايە و، ئەمەش بە يەككى لە بنچىنەكانى رېژلېننى پادشا ئەژمىرا، بەلام موسلمانەكان سەجدەيان بۇ نەبرد، چونكە نايىت موسلمان سەجدە بۇ غەيرى خوا جل جلالە ببات. نوئەرەكانى موشرىكان بەم كارەي موسلمانەكان زۆر شادمان بوون، چونكە وھا بىريان كردهۋە كە نەجاشىي لىيان توۋرە دەيىت و لە ديوان دەريان دەكات. بەلام نەجاشىي - ۋەك باسما كەرد - نمونەي رەۋشتى بەرز بوو. خۇزگە ئەۋانەي لەم رۆژەدا باسى ديموكراتىيى دەكەن، گوپرايەلى ئەو ديموكراتىيە بوونايە كە چواردەسەدە لەمەو پېش ئەو پادشا حەبەشىيە جىبەجىي كەرد و پىي ژيا، ئىتر ئەو كاتە ئەۋەي ئەمان لافيان بۇ لى دەدا شتىك لە راستىيى تىدا ئەبوو.

نەجاشىي ھەندى پرسيارى ئاراستەي موسلمانەكان كەرد و، جەغفەريش خوا لى رازىي بى ۋەلامى دايەۋە:

(ئەي پادشا! ئىمە قەۋمىكى نەفام بووين. بتمان ئەپەرست و، مردارەۋە بوومان ئەخوارد، داۋىن پىسييمان دەكەرد و، رەحم بريممان دەكەرد و، لە گەل دراوسىدا خراب بووين و، بەھىزمان لاۋازمانى ئەخوارد. ئەمە حالى ئىمە بوو ھەتا خۋاي گەۋرە لەناۋ خۇماندا پىغەمبەرلىكى بۇ ناردىن كە پشت و نەسەبى ئەناسىن و، ئاگادارى راستگۇيى و، دەست پاكىي و، پاك داۋىنىي ئەوين. ئەۋىش ئىمەي بۇ لاي خوا بانگكەرد تا بە تاك و تەنيای بزائىن و، بىپەرستىن و، ۋاز لە پەرستنى ئەو بتانە بەيىنىن كە بە خۇمان و باۋ باپىرانمانەۋە دەمان پەرستىن. فەرمانى بەسەرماندادا كە راستگۇيىن و، ئەمانەت پىارېژىن و، سىلەي رەحم بەجى بەيىنىن و، بۇ

دراوسى چاك بين و، له شتى هه‌پام و خوڤن پرشتن ده‌ست كۆتا بين. له داوڤن پيسى و، وتنى ناهه‌ق و، خواردنى مال و سامانى هه‌تيو و، بوختان كردن بۆ ئافره‌تى پاك داوڤن پرڭگرى لى كردىن. فه‌رمانى به‌سه‌رماندادا كه‌ خوا به‌ تاك و ته‌نيا به‌رستين و، هه‌يچ شتێك نه‌كه‌ينه‌ هاوه‌لى و، نوڤژ جېبه‌ جى به‌كه‌ين و زه‌كات به‌دين. (هه‌موو فه‌رمانه‌كانى ئيسلامى بۆ هه‌لدا) ئيمه‌ش ته‌صديقمان كرد و، ئيمانمان پى هينا و، بۆ گوڤرايه‌لى ئوه‌ى كه‌ له‌لايه‌ن خواوه‌ هينابووى شوئى كه‌وتين. خوامان به‌ تاك و ته‌نيا و به‌شهرىك په‌رست و، هه‌رچى كه‌ له‌سه‌رمانى هه‌پام كردبوو هه‌پامان كرد و، هه‌رچى هه‌لال كرد بوو هه‌لالمان كرد. بۆ ئه‌مه‌ خزمه‌كانمان هه‌لمه‌تيان دايه‌ سه‌رمان. سزا و ئازاريان داين. هه‌ولياندان له‌ دينه‌كه‌مان وه‌رمان به‌گيرنه‌وه‌ بۆ سه‌ر به‌ت په‌رستى، تا ئه‌و شته‌ پيسانه‌ى كه‌ له‌وه‌ به‌ر به‌ لامانه‌وه‌ هه‌لال بوون به‌ هه‌لاليان بزائين. جا كه‌ زوريان بۆمان هينا و، سته‌ميان ليمان كرد و، ته‌نگيان پيمان هه‌لچنى و، بوونه‌ كۆسپ بۆ جى به‌جى كردنى دينه‌كه‌مان، هاتووین بۆ ولاى به‌رپرزان و، له‌ناو هه‌موانا تۆمان هه‌لبژاردوو و، هه‌زمان له‌ په‌ناى تۆ بووه‌ و، هه‌ياشمان وا بووه‌ كه‌ له‌ په‌ناى ئوه‌دا سته‌ممان لى نه‌كرى، پادشا!!^(۱).

پاشان جه‌عفهر له‌سه‌ر قسه‌كانى خۆى به‌رده‌وام بوو و، نه‌جاشيش به‌ وردى گويى بۆ گرتبوو. ده‌رياره‌ى عيساى سه‌ردارمان سه‌لامى خواى لى بى و مه‌ريه‌م سه‌لامى خواى لى بى پرسىارى لى كرد، جه‌عفهرىش خوا لى رازى بى به‌ خشوعه‌وه‌ سووره‌تى (مريم) ى

(۱) المسند : ۱ / ۲۰۱ - ۲۰۲، سيرة ابن هشام : ۱ / ۳۵۸ - ۳۶۲، ابن كثير، البداية : ۳ / ۱۸۸، أبو نعيم، الدلائل : ۱ / ۲۴۳ - ۲۵۳، البيهقي، دلائل : ۲ / ۳۰۱ - ۳۰۳.

بۇ خوتىند و، نەجاشىيى خۇي پىچ نەگىرا و دەستى دايە گريان. (نەجاشىيى دەستىدا بە زەويىدا و چىلەكەيەكى ھەلگرت و، پاشان وتى: عىساي كورپى مەريەمىش ئەۋەندەدى ئەم چىلەكەيە لەۋەي كە تۆ باست كرد لاي نەداۋە) ^(۱۱). بەلچ، بە قەتەيى جىاۋازىي نىە، چونكە ئەۋ ۋەجىيەي كە دابەزىۋەتە سەر ھەر ھەموو پىغەمبەران لە يەك سەرچاۋە ھاتوۋە..

نەجاشىيى موشرىكەكانى بە خۇيان و ئەۋ دىارىيانەۋە كە ھىنابوويان بۇي گىژپايەۋە و، دەرى برپى كە موسلمانەكان دەپارژى، چونكە بە چاۋى خۇي تىشكىكى مەزنى رەۋشت بەرزىي دىي بوو كە لە موسلمانەكاندا ئەدرەۋشايەۋە، ھەرچەندە ماۋەي بە يەك گەيشتىيان كەم بوو. ئەمەش بۇ ئەۋ بەس بوو تا ئىسلام بە دىن بۇ خۇي ھەلېبژىرى.

جا ئەگەر بگەرپىنەۋە سەر باسەكەمان، دەبىنن كە ئەم ئەركە پىرۋە بلىندە ئەگەر لە ژيانى تاكەكەسدا جى بەجى نەكرى، ئەۋا چاۋەروان كردنى پەيداۋونى كۆمەلگەيەكى رەۋشت بەرز لە ئەندىشە بەۋلاۋە ھىچى تر نىە. ئەمەش بە بۆنەي پەيوەندىي پتەۋى نيوان تاك و كۆمەلگەۋە، چونكە كۆمەلگە لە تاكەكان پىك ھاتوۋە. لەبەر ئەمە كۆمەلگەي رەۋشت بەرز ئەۋەيە كە تاكەكانى خۇيان بە رەۋشتە بەرزەكان پارازىتتەۋە. لەلايەكى ترەۋە، ھەروەك تاكەكانى كۆمەل ناچارن پارىژگارىي لەۋ رەۋشتە بەرزەكان بگەن كە بە دەستيان ھىنانون، ۋەھاش كۆمەلگەكان ناچارن پارىژگارىي لەۋ رەۋشتە بەرزەكان بگەن كە لەۋە و پىش بە دەستيان ھىنانون، ھەروەھا ۋەك لە پىشەۋە باسمان كرد ئەۋ رەۋشتە بەرزەكانى كە مروڤ بە دەستيان ئەھىنى ئەزەلىي

نین، ھەرۈەك ئەبەدییەش نین، بەلكو كەینونەن، واتە ئیمكانە بمیننەوہ. بەومانایەى ئەو رەوشت بەرزىی و خیرەى كە بە دەست ھیتراوہ، بە مانەوہى ئەو مەرجانەى كە بە ھۆیانەوہ رەوشت بەرزىیەكە بە دەست ھاتووە پتویستە بەردەوام بێت. ئیتەر جگە لە پیغەمبەران سەلامیان لى بى ھیچ كەس زامنىی پى نەدراوہ. ئەوانیش ئەو زامنىیان ۋەك كرىيەكى پىشكەش كراو پى دراوہ بە بۆنەى ئەو سەرکەوتنەوہ كە بە دەستى ئەھینن لە كاتى جیھادكردنیان دا، بە وىستى خویان، بۆ دەست خستنى رەوشت بەرزىی، چونكە خۆای پاك و ینگەرد بە عىلمى ئەزەلىی خۆى زانیویە ئەوان لە ئاینەدا بە چ پلەيەك ئەگەن، ئیتەر پىشەكیی بە پىشكەشىی خۆایى خەلاتى كردوون. لەبەر ئەمە لە غەیری پیغەمبەران ھەموو كەس، لە ھەر پلە و مەقامیكدا بى ناچارە پارێزگاریی لەو پلە و پایەيە بكات كە بە دەستى ھیناوە، ئەگینا بە ھەمیشەیی سەرەنجامى تیاچوون و تىك شكان دەیت.

ئەو ئەنجامەش كە لەم باس گۆرینەدا دەستمان دەكویت ئەمەيە: ئەو رەوشتە بەرزانیە كە فەرماندان بە چاكە دەستى تاكیش و كۆمەلگەیشیان ئەخات، ھەرۈەھا بە فەرماندان بە چاكە بەردەوام دەبن و پارێزگارییان لى دەكریت و، بە پیچەوانەشەوہ بەرە بەرە تىك شكان و پاشەكشى دەست پى دەكەن ھەتا كوۆتایی بەو كۆمەلگە كەمتەرخەمییكەرە دیت. جا بۆ نەگەشتن بەو ئەنجامە، دەبى ھیزی مەعنەوی كڵەى پى بسەنرى و، ۋەھای لى بكرى لە زیندوویەتیيەكى بەردەوامدا بێت. ئەمەش دیسان بە فەرماندان بە چاكە و پریگریکردن لە خراپە دەست ئەخریت. بەو مانایە كە ئەم فەرمانبەرییە پیرۆزە ژیان بۆ تاكیش و بۆ كۆمەلگەیش و، لە ھەمان كاتدا مەرجیكە بۆ پارێزگارییكردن لە ژیان. لەوانەشە ئەمە ئەو ھۆیە بى كە سەردارى

پىغەمبەر(ﷺ) (صلى الله عليه وسلم) لە كاتى وەرگرتنى بەيعة تى چەند كەسىڭدا فرماندان بە چاكەى بە مەرج داناهە.

بۇ نموونە بەيعة تى لە جەريرى كۆرى عەبدوللاى بوجەلىى خوا لىي رازىي بىع لەسەر ئەو مەرجە وەرگرت. ئەم ھاوولە مەزنە دەلىت: (لەسەر بەجەيئەننى نوئز و زەكات دان و ئاموژگارىي پىشكەش كردن بە ھەموو موسلمانك بەيعة تەمدا بە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)^(۱)). ئەمەش بە رپوونىي ئەو دەگەيەنئى كە: لەسەرت پىويستە ئەركى فرماندان بە چاكە و رپىگري كردن لە خراپە ئەنجام بەدەت..

سەرەراي ئەوەش ئەم فرمانبەريە پىروژە خىر و پاداشتى خواپەرستىيەكانى تىرش دەست مروف ئەخات، چونكە ئەو كەسەي كە ئەركى فرماندان بە چاكە و دوورەپەريزيى كردن لە خراپە ئەنجام دەدات، واتە خۆى بۇ ئەم كارە مەزنە نەزەر دەكات، لە كاتى ئەنجامدانى ئەو فرمانبەريەدا، يەكەمجار خۆى بەو خىر و چاكانە رازاندوتەو و، خۆيشى ئامادە كەردووە تا بە ھەر رەوشتىكى بەرزى تىرش خۆى برارنەيتەو. چونكە ئەو كەسە ناپەرەحت تىرىن و قورس تىرىن كار ئەنجام دەدات، كارى پىغەمبەر(ﷺ) بگەرە مەبەستى ژيانيان. بىگومان پلە و پايشى لە ئاستىكى بەرزدا دەيىت. سەيرى قورئانى پىروژ بكن چۆن ئامازە بۇ قورسىي ئەم فرمانبەريە پىروژە دەكات، كاتى كە وەسيەتەكەى لوقمان بۇ كۆرەكەى باس دەكات:

﴿يَبْنِىْ اَقِمِ الصَّلَاةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلَى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ (لقمان : ۱۷).

(۱) البخاري، الإيمان : ۴۲، مسلم، الإيمان : ۹۷، الترمذي، البر والصلة : ۱۱۷، الدارمی، البيوع : ۹.

له ئایه‌ته پیرۆزه‌که ئه‌وه ده‌رده‌که‌وێ که لوقمانی سه‌ردارمان یه‌که‌مجار به‌ به‌جی هێنانی نوێژ ئامۆژگاری ده‌کات، پاشان باسی نه‌نجامدانی فه‌رماندان به‌ چاکه و دووره‌په‌رژییکردن له‌ خراپه‌ی بۆ ده‌کات، هه‌روه‌ک بیه‌وێ به‌ کوپه‌که‌ی بلی:

کوپه‌که‌م: هه‌رکه‌س نوێژ نه‌نجام نه‌دات جیه‌ادیشی نه‌نجام نه‌داوه. جا نوێژ مه‌رجێکه‌ بۆ وه‌رگیرانی هه‌موو خواپه‌رستییه‌کان. له‌به‌ر ئه‌وه له‌سه‌رت پێویسته‌ یه‌که‌مجار ئه‌م به‌ندایه‌تییه‌ت، واته‌ نوێژکردن، بۆ په‌روه‌ردگارت به‌جی به‌ینی، پاشان چه‌نده‌ی له‌ تواناتا هه‌بی هه‌ول بده‌ی ئه‌م چاکه‌یه‌ له‌ ده‌ور و به‌رتدا ب‌لاو بکه‌یته‌وه و، هه‌ولی قه‌ده‌غه‌کردن و رێگریکردن له‌ خراپه‌ش بده‌ی. جا له‌ کاتی‌ک دا که‌ تۆ سه‌رگه‌رمی نه‌نجام دانی ئه‌م کاره‌یت، رووداو و موصلیه‌تی جو‌راوجۆر دینه‌ پێت. تۆیش هه‌ر له‌ یه‌که‌م هه‌نگاه‌وه‌ و، له‌ سه‌ره‌تای رێگه‌وه‌ به‌ ئارام گرتن خۆت به‌رازینه‌ره‌وه‌.

له‌ راستیدا هاتنی به‌لا و دابارینی موصلیه‌ته‌کان شتیکی سه‌یر و کو‌ت و په‌ر نیه‌ به‌لای خاوه‌نی هه‌ر بانگه‌وازی‌که‌وه‌، به‌لکو‌ کارێکی چاوه‌ڕوان کراوه‌، چونکه‌ هه‌تا ئیستا پێچه‌وانه‌که‌ی رووی نه‌داوه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ ئه‌م کاره‌ له‌و ئه‌رکه‌ مه‌زنانه‌یه‌ که‌ ته‌نها پیاوی خاوه‌ن عه‌زیمه‌ت ده‌توانی به‌رگه‌ی بگرێ و، هه‌ر ته‌نها خوای پاک و بالا‌ده‌ستیش ده‌توانی پاداشتی له‌سه‌ر بداته‌وه‌. جا ئه‌و کاره‌ مه‌زنانه‌ ئه‌نجام ده‌رانیان وه‌ها به‌رز ده‌که‌نه‌وه‌ تا به‌چه‌ ریزی پیاوه‌ مه‌زنه‌کانه‌وه‌، لێ‌ده‌دا ئه‌و به‌لا و موصلیه‌تانه‌ی که‌ هه‌میشه‌ به‌شی پیاوه‌ مه‌زنه‌کانه‌ دینه‌ پێی ئه‌وانیش و، پێویسته‌ ئه‌وانیش به‌و ئارامه‌ خوێان به‌رازینه‌وه‌ که‌ شیاوی پیاوه‌ مه‌زنه‌کانه‌ ..

پىغەمبەرى بەرپىزىش (صلى الله عليه وسلم) له فەرمودەيەكى شەرىفدا گرنگىيى ئەم فەرمانبەرىيە مەزىنە رېوون دەكاتەوہ كە دەفەرموئى: (خِيَارُ أُمَّتِي بَيْنَ جَهْلَانِهِمْ فِي بَلَاءٍ وَجِهَادٍ) ^(۱) دەفەرموئى: پىاوچاكانى ئوممەتەكەم لە نىو نە فامەكانىيان دا وان لە بە لا و جىھاددا، واتە موسلمانە نە فامەكان نازارىيان دەدەن.

ھەرۋەھا فەرمودەيەكى تىرىش پشت گىرىيى ئەمە دەكات: (الْمُسْلِمُ إِذَا كَانَ مُخَالِطًا النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ) ^(۲) دەفەرموئى: ئەگەر موسلمان تىكەلىي خەلك بىكات و لەسەر سزا و نازارىيان ئارام بگىرىت، چاكتەرە لەو موسلمانەي كە تىكەلىي خەلك ناكات و لەسەر سزا و نازارىشييان ئارام ناگىرىت.

بەلى، ئەنجام دانى ئەركى فەرماندان بە چاكە و رېنگىرىكردن لە خراپە لە كۆمەلگەيەكى خراپى بۆگەندا، خواپەرستىيەكە لەوہ چاكتەرە پىاو لە گۆشەيەكى كەناردا دوور لە كۆمەلگە كېركا و خۆى بۆ خواپەرستىيى يەك لايى بىكاتەوہ. خۆ ئەگەر ئەم فەرمانبەرىيە لە خواپەرستىيى كەسىيى چاكتەر نەبوايە ئەوا پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) لە مال دەرنەئەچوو، لە مالەوہ خەرىكى دەست خستنى (فيوضات) و نور و تەجەللای خوايى ئەبوو، ھەرگىز تىكەلى كەس نەئەبوو. ھەرۋەھا ئەگەر ئەم فەرمانبەرىيە لە ھەموو كارىكى تر چاكتەر نەبوايە، بە تايبەت كەنارگرتن لە خەلكىيى، بە ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ﴾

﴿قُرْآنِذِرٌ﴾ (المدر: ۱-۲) فەرمايشتى لەگەلدا نەئەكرا..

دین ھەمووی ئاموژگارییە. دین فەرماندان بە چاکە و رېنگىرىكردن لە

(۱) الدیلمی، الفردوس : ۲ / ۱۷۴ .

(۲) الترمذی، القیامۃ : ۵۵، ابن ماجہ، الفتن : ۲۳، المسند : ۲ / ۴۳ .

خراپەییە. پێغەمبەری بەرپزیش (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویە:
(الدين النصيحة). فەرموویە: دین نامۆژگارییە. وتمان: بۆ کی؟
فەرمووی:

(لِللّٰهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأُمَّةٍ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ).^(۱) فەرمووی: بۆ خوا
و، قورئان و، پێغەمبەر و، پێشەوایانی موسلمانان و، موسلمانان بە
گشتیی.

بە پێی ئەمە، ئیماندار بەبێ وەستان خەریکی ناساندنی خواپە و،
ئەم کێشەییە کێشەیی بنچینەیی ئەوە، بگرە خۆی بۆ ئەو کارە وەها
یەك لاى دەکاتەوێت کە ئەگەر پڕۆژیک نەیتوانی بێت خوا بە کەسانی
تر بناسێنێت خەو لە چاوەکانی بتۆری و، دلی نەچیتە سەر هیچ
خۆراکێک و، ئەو پڕۆژەش لەسەر تەمەنی خۆی نەژمی.

هەروەها ناساندنی پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) خولای
سەریەتی، ئەو ناپەرەتیانە ئەگێریتەوێت و بەردەوام هەر باسیان ئەکا
کە پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە پێناوی ئەم بانگەوازدە دانێ
بە خۆیدا گرتووە، هەتا لەو یێخەم ببێت کە گۆرنگران لە هەموو کار و
کردوویەکیاندا پێغەمبەریان (صلی اللہ علیہ وسلم) کردۆتە پێشەنگی
خۆیان.

هەروەها ناساندنی ئەو قورئانەیی کە پەرەردگاری مەزن بە شیوەی
دەستوورێک و پێی پێشان دەریک دایبەزاندووە بۆ کارپێکردن و، بەلندی
و پێزمان بەستراوە بەوێوە چەندێ پشتمان پێی بەستووە. ئێمە لە
شاهیدی میژوو وەها تی ئەگەین کە هەرکە جیهانی ئیسلامیی
پشتی بە قورئان بەستبێت و بە ئەحکامەکانی کاری کردبێت پلە

(۱) مسلم، الإيمان : ۹۵، البخاري، الإيمان : ۴۲، أبوداود، الأدب : ۵۹،
الترمذي، البر والصله : ۱۷، النسائي، البيعة : ۳۱.

بەرزهکان مەنزلی بوو، بە پێچهوانەشەوه چیی دەستی لە قورئان شل کردبێ بەم لاو بەولادا پەرتەوازه بوو.

لێردا وای بە پێیست دەزانم شتێک پوون بکەمەوه و دلێشم پێ لە داخ و خەفەتە. دەلێم بە داخ و خەفەت و خەمەوه، چونکە هەرچی بیری لێ دەکەمەوه ئەوپەری ئێش و نازار بە دلێم ئەگات، کە ئەمەیه:

موسڵمانانی ئەمڕۆمان وایان لێ هاتوو کە هیچی لە قورئان تی ناگەن. ئەوان لە شیوێک دان و قورئانیش لە شیوێکی تردایە و، تەنها بە شیوێکی ڕووکەش پەیوەندییان بە قورئانەوه هەیە. دەبینی ئەو کەسە ی کە هەلەشاخی بەوهدا کە لەبەر ڕێژلێنان، قورئان بۆ سەر سنگی بەرز ناکاتەوه، خۆی لە ژیان و گوزەرانییدا بە تەواویی بە پێچهوانەی قورئان هەلس و کەوت دەکات. جا ئەو کەسە ی کە قورئان ناکاتە دەستووری ژیانی و، حوکم پێکردنی ناکاتە مەبەستی ژیانی، خاوەنی هەر ناویشان و پلەیه ک بێت، لە ناخیرەت دا سزایەکی پێ ئێش و ژان ئەدرێت، ئەگەرچی لە دنیا دا قورئانی لە شۆتێ تاییبەتیییدا هەل گرتبێ، یان بە شۆتێکی بەرزەوه هەلێ واسبی بێ، بگرە لەوانەیه ئەو کەسەش بەو شیوێ بە پشت، یان بە هەردوو قاچی هەل بواست، لەسەر ئەوێ کە پێچهوانەی قورئان جوولاًوئەوه و لە ژیانی دنیایدا گوناو و تاوانی ئەنجام داو.

خۆزگە ئایا دەگونجێ پەردە ی غەیب، ئەگەر بۆ ساتێکیش بێ، لا بدرێ هەتا ئەو خەلکە، هەر لە نامۆژگار و موقتیی و نووسەر و سەرنووسەر و بیریار و خۆشەر و گوێگر و مامۆستا، چارەنووسی دووری و پشت هەل کردنیان لە قورئان ببینن؟ بەلام ئەم کارە، واتە ئیرادەسەندن لە مەووف، پێچهوانەی نەهێنی تاقیبکەردنەوه و ئەرک بەسەردادانە.

وتمان لادانی پەردە ی غەیب بۆ بینینی تابلۆکانی ناخیرەت. بەلام وا

دەزانم كەمى بىر كەردنەو بەسە بۆ بىننى عاقىبە تمان لە دىيادا . ئايا
 ۋەك خۆر لە نىوەرۇدا ديارە ۋە ھاش ديار نىيە كە نرخی دوور كەوتنە ۋە مان
 لە قورئان بە كى دەدەين و؟ چۆنىش ئەيدەين؟ تۆ بلى دواى ئەم
 زەلىلىيە چاۋەرۋانى چ زەلىلىيەك دەكەين تا بىتتە ھۆيەك بۆ پشت
 بەستىمان بە قورئان و نزيك بوونە ۋە مان لى؟ بەلى، ھەر دەبى ئەم
 بارودۇخە پر ئىش و ژانە كۆتابى پى بى و، ھەر دەبى جىھانى
 ئىسلامىيەش ئەو بزانى كە تاكە پزگار كەر پشت بەستىنە بە قورئانى
 پىرۆز و، پىغەمبەرى مەزنىش (صلی اللہ علیہ وسلم) ھەر بۆ ئەو
 رەوانە كراۋە كە ئەم كارەمان تى بگەيەنى. ئىتر مەرۇقاىە تىي چەندە لە
 فەرمانى قورئانى پىرۆز تى بگات، بەو ئەندازىيە بەرز و بلند دەبى.
 سەرەنجام مەرۇف، لە ئاستى تاكە كەسىيدا، بە بۆنەى ئەنجام دانى
 ئەم فەرمانبەرىيە پىرۆز ۋە دەبىتە ھۆيەك بۆ بەخەبەرھىنانى چەندىن
 كەس بە دەنگى ئىمان، ئەو مەرۇفە ئەۋەندەى ھەموو پاداشتەكانيان
 پاداشتى دەستگىرى دەبى. ئەمەش ئەو مانايە دەبەخشى: لەبەر
 ئەۋەى كە ئىۋە بوونەتە ھۆيەك بۆ قەناعەت پىكردنى كەسىك بە
 گەنگىي نوئز و، واجب بوونى زەكات و، حىكمەتى رۆژوو و،
 پىوستىتىي نىرشاد و، كارى ترى لەو شىۋىيە، ئەوا ئەۋەندەى ئەو
 پاداشتەى كە دەست گىر دەبى بە ھۆى كار كەردنى ئەو كەسە ۋە ئىستا
 و لەمەو دواش، بۆ ئىۋەش ئەۋەسرى، بى ئەۋەى لە پاداشتى ئەو
 كەسە كەم بىتتەۋە، چونكە (إِنَّ الدَّالَّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ) ^(۱). كەسى رى
 پىشانەرىي بۆ خىر و چاكە ۋەك ئەو كەسەى كە چاكەكە ئەنجام
 دەدا خىرى بۆ ئەۋەسرى، ۋەك پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ

وسلم) فەرمۇيەتى. سەرەپاي ئەۋەش ئەۋ پاداشتە كە دەست ئەۋ كەسە دەكەۋى كە بە ھۆى رېنمايى ئىۋەۋە خوا ھىدايەتى داۋە بۆ سەر ئىمان، ئەۋەندەش بۆ ئىۋە ئەۋۋوسرى. ئەمە بۆمان پروون دەكاتەۋە كە كارى فەرماندان بە چاكە و دوۋرەپەريزىيىكردن لە خراپە چەندە گىرنگە، بەۋەى كە كارىكى بېچوك لەۋ پىناۋەدا تا ئەم رادەيە پاداشت دەست مەۋف ئەخات. پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمۇى: (مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وَزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ).^(۱)

دەفەرمۇى: ھەر كەسك لە ئىسلامدا كارىكى چاكى داھىنا و دۋاى خۋىشى ھەر كارى پى ئەكرا، ئەۋا ئەۋەندەى پاداشتى ئەۋانەى كە ئەۋ كارە چاكە ئەنجام دەدەن پاداشتى بۆ ئەۋۋوسرى، يىئەۋەى لە پاداشتى ئەۋان كەم بېيئەۋە. ھەرۋەھا ھەر كەسكىش لە ئىسلامدا كارىكى خراپى داھىنا و دۋاى خۋىشى ھەر كارى پى ئەكرا، ئەۋا ئەۋەندەى گوناھى ئەۋانەى كە ئەۋ كارە خراپە ئەنجام دەدەن گوناھى بۆ ئەۋۋوسرى، بى ئەۋەى لە گوناھى ئەۋان كەم بېيئەۋە..

جا ھەر كەس لەبەر رۋشنايى ئەم سۈننەتە بەرپۋە بېجى پاداشتى خۋى ۋەزدەگرى، ئىتر سا خزمى نرىك بىت يان دوۋرىنە. چونكە دامەزاندنى بەرنامەيەكى تازە و، داھىنانى سۈننەتتىكى چاك ۋەك ئەۋە ۋەھايە كە ژيانى كۆمەلەيەتتى مردوومان ژيانى بە بەردا بىرئەۋە. ھەتا ئەگەر ئەم ژيانەش بەجى بھىللىن و، لىرە كۆچ بىكىن، ئەۋا ئەۋ كەدەۋە چاكەنە لە تۆمارى كەدەۋە چاكەكانماندا ھەر ئەمىننەۋە و، ئەشتۋانين چاكەكانى تىرش بەۋ پىيە بېيۋىن..

(۱) مسلم، العلم : ۱۶، الترمذى، العلم : ۱۵، المسند : ۴ / ۳۶۱.

پېيويسته له يادمان نه چيټ كه رږڅڼك دهبيټ به بې رږوح به جهنازيهك ههلمان بگرن و، بمان خهنه چاليكهوه و، خولمان بهسهردا بگهن. ههتا نزيك ترين كهسمان له باوك و دايك و دږست و برا و خوښهويستانمان لهوي به جيمان نههپلن. ئيتړ ئو پاداښتانهي كه لهو سونهته چاكهوه كه دامانهپنا و بومان ديڼ، بهسهرماندا نهبارن و، قهبرهكانيشمان نوقمي دهرياي نوورهكان دهبن. ئا لهو حالتهدا ئيمه ههتا رږڅي قيامت، به بونمي ئو تپوانهي كه له دنياا ناستنمان، به زيندويي نهمينينهوه، ههرچهنده به لاشه مردووين.

له سهردارمان موحههمهه (صلى الله عليه وسلم) ورد بېنهوه كه ماوهي چوارده سهديه كوچي بو قيامت كردهوه، بهلام كي وهك ئو تام و چيژي ژيان نهچيژي و، كييش وهك ئو زيندووه ؟ چونكه رږڅانه توماري كردهوه چاكهكاني، به ههموو لاپهړهكانيهوه، دهكرتهوه و ههرگيز دناخريت، پاداشتي بو نهنوسري . پاشان دواي ئو نورهي نهوانه دي كه ههر يهكهيان خشتيكي زپري خستوته سهر بيناي ژياني كومهلايهتي، كه به مليونهها دهبن و، ههر يهكه لهوانيښ پاداشتي خويان به رپژهي ئوه وهردهگرن كه بوونهته هو بو داهيتاني سونهتيكي چاك . بهلي رهمهتي خوا فراوانه و، پياو نهوندهي بهسه كه رپيهك بگرته بهر تا بهو رهم و سوزهي خوي بگهيهني..

پيغهمبهرى بهريز (صلى الله عليه وسلم) دهفرموي:

(كُلَّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الْمُرَاطِطَ، فَإِنَّهُ يَتَمَوُّ لَهٗ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَيَوْمَئِذٍ مِّنْ قَتَّانِ الْقَبْرِ) ^(۱)

دهفرموي: ههموو مردويهك، جگه له (مرايط)، توماري كردهوهكاني

دائەخرىت و مۆردەكرىت، بەلام ئەو ھەتتا پۇژرى قىيامەت كىردوۋە چاكەكانى ھەر زىياد دەكەن و، لە پىرسىيار و ۋەلامى قەبرىش سەرفراز دەيى.

بەلئى ئەو (مىراپ) ھى كە لە پىناۋى (ھەق) دا خۆى نەزر كىردوۋە و، جگە لە بانگەوازەكەى بىر لە شىتىكى تر ناكاتەۋە و، مەبەستى ژيانىشى ئەۋىيە ئەو كۈن و كەلەبەرەنە بگىرىت كە دەگونجى مەترسىيە و شتى لەناۋەرىيان لىۋە بىتتە ناۋ ۋلا تەكەيەۋە و، تەبلىغى ئەۋەش كە خۋاى گەۋرە بە فەر و بەرەكەتى خۆى بەۋى بەخشىۋە، بە كەسانى تر، بە گەۋرەترىن فەرمانبەرى سەرشانى خۆى ئەزمىرىت. مەۋفى ئاۋەھا ھەرگىز تۆمارى كىردوۋە چاكەكانى داناخرىت، بگەرە ھەموۋ ساتىك زىياد دەكات و پەرە ئەسىنى. لە مىژۋى ئىرشاد و تەبلىغىشدا ھى ۋا بوون كە مىليونەھا تۆۋى ئىرشادىيان ۋەشاندوۋە، كەچى كۆچىيان كىردوۋە بىچ ئەۋەى بۆنى تاقە گۆلىكىيان بگەن و، ھى ۋاش بوون ئەو تۆۋانەيان ئەۋەشاند و، دۋاى پەنجا سالى دەۋرۋەر ۋەك بەھارى رازاۋە سەۋز و گەش ئەبوۋ. جا پاداشتى ھەر ھەموۋ ئەۋانە قەبرەكانىيانى دەكردە مەلبەندى تىشك و سەرچاۋەى نوور.

بەلئى خۋاى پاك و بالادەست كىردوۋەكانىيان زىياد دەكات و، چاكەكانىيان گەشە پىدەدات و، لە فىتنەى قەبرىش دەيان پارىژى و، لىزمەى نووريشيان بەسەردا ئەبارىتى. بەۋ مانايە كە ئەۋانە تەنھا بە جەستە مردوۋن، ئەگىنا بۆ پاداشت ۋەرگرتن زىندوۋن، بگەرە لەۋانە زىندوۋترن كە بە زىندوۋ ناۋ ئەبرىن، بەلام تواناى ئەنجام دانى ئەو كارە چاكەكانىيان نىيە.

نیرشاد و نیمان و نیفاق

نیماندار لهو کۆمه‌له‌دا که تیایدا نه‌ژیی، به ناوی حق و حه‌قیقه‌ته‌وه، له نزیکترین بازنه‌وه ده‌ست به فێرکردن و یادخستنه‌وه‌ی ڕه‌وشته‌ به‌رزیی ده‌کات. نه‌مه‌ش نه‌نجامی‌کی پێوستی نیمانه‌که‌یه‌تی.

چونکه سه‌لامه‌تی موسلمانان له ده‌ستی و زمانی ئهم نه‌نجامه ده‌به‌خشێ. له‌لایه‌کی تریشه‌وه نیمانداران وه‌ک جه‌سته‌یه‌ک وه‌هان، وه‌ک له‌ فهرمووده‌ی شه‌ریف دا هاتووه، که نه‌گهر نه‌ندامی‌کی تووشی نازار و نا‌ره‌حه‌تی بوو ئه‌وا به‌شه‌کانی تری ئه‌و جه‌سته‌یه‌ تووشی خه‌و زپان و تا ده‌بن. دیاره سه‌لامه‌تی ههر نه‌ندامی‌ک له‌ ناته‌واویی و که‌م و کورتیی ده‌بێته‌ مایه‌ی سه‌لامه‌تی جه‌سته‌که‌ ههر هه‌مووی. له‌به‌ره‌وه کارێکی یه‌کجار فیه‌رییه‌ و سڕوشتیه‌ نیماندار بایه‌خ به‌ خه‌م و خه‌فته‌ی نیمانداران بدات، به‌وه‌ی که به‌ نیش و نازاریان نازاری پێبگات و، به‌ شادمانییان دلی بکێتته‌وه و، به‌ به‌خته‌وه‌ریشیان به‌خته‌وه‌ر ببیت. ئه‌ی ئه‌وان نه‌ندامی جه‌سته‌یه‌ک نین؟ به‌ تابه‌تی که نه‌گهر ئه‌و نازار پێگه‌یشتن و شادمانیه‌ به‌ جیهانی قیامه‌تی هه‌تا هه‌تایییه‌وه په‌یوه‌ست بێ. ئیتر چۆن نیماندار گوێ به‌ براکه‌ی نادات بۆ به‌هه‌شت به‌جی یان بۆ ناو ئاگر؟ له‌به‌ر ئه‌مه‌ که نیماندار خه‌ریکی نه‌نجام دانی ئه‌رکی پێڕۆز ده‌بیت، به‌رانه‌ر به‌ برا نیمانداره‌که‌ی، واته‌ فهرماندان به‌ چاکه‌ ڕێگریکردن له‌ خراپه‌، ئه‌وه سیفه‌تی‌که‌ لێی جوی

نابیته‌وه و، له‌بەر ئەم مانایشه‌یه قورئانی پیرۆز ئاماژە بە فەرمايشتی خوا ده‌کات:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضُهُمْ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (التوبة: ۷۱).

به‌لێ ئیمانداران به‌ نێر و مێیانه‌وه کۆمه‌ک و پشتیوانی یه‌کترن و، به‌ پێوستی ئەم پشت گیریه‌ش فەرماندان به‌ چاکه‌، واته‌ ئەو کاره‌ی که‌ خوا به‌ چاک‌ی دانه‌نێ و، پێگه‌ری له‌ خراپه‌یه‌، که‌ بریتیه‌یه‌ له‌و کاره‌ی که‌ خوا به‌ ناشیرینی دانه‌نێ. له‌ راستیشدا پیاو جگه‌ له‌م هه‌لس و که‌وته‌ له‌ گه‌ڵ پشتیوانی خۆیدا هه‌لس و که‌وتی تر ناکات.

گه‌رنه‌گیش ئەوه‌یه‌ که‌ ئیماندار له‌ کاتی ئەنجامدانی ئەم کاره‌دا، واته‌ فەرماندان به‌ چاکه‌ و پێگه‌ریکردن له‌ خراپه‌، خۆی له‌ بیر نه‌چیته‌وه‌، به‌وه‌ی که‌ له‌سه‌ری پێوسته‌ یه‌که‌مجار ئیسلام له‌ خۆیدا جێ به‌جێ بکات، هه‌تا وای لێ بکات ببێته‌ به‌شێک له‌ تبع و په‌هوشتی، ئیتر نوێژه‌که‌ی به‌ پێک و پێکی به‌جێ نه‌هێنێ و، زه‌کاته‌که‌ی به‌ جوانترین شیوه‌ دهر ده‌کات. واته‌ له‌ هه‌موو کارێکیدا گه‌ڕایه‌ڵێی خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی (صلی الله علیه وسلم) بکات. جا نه‌گه‌ر هه‌موو تاکێک له‌ کۆمه‌لگه‌دا به‌م شیوه‌یه‌ی لێ هات، ئەوا کۆمه‌لگه‌ش پێک و پێک ده‌بێت. ئیتر ئەو کاته‌ سۆزی خوایی به‌و فراوانیه‌ی خۆیه‌وه‌ ئەو کۆمه‌لگه‌یه‌ له‌ نامێژ ده‌گرێ و، تاکه‌کانیشی له‌ ژێر بالێ په‌حمه‌تی خوای پاک و یه‌نگه‌رددا نه‌پارێزرێن. ئیتر که‌ش و هه‌وایه‌کی په‌حمانیی له‌و ده‌وروبه‌رده‌ ده‌رده‌چێت. جا له‌ به‌رانه‌ر ئەو شیوازه‌ به‌رزیه‌ی کۆمه‌لگه‌ و، ئەو نموونه‌ تاقانه‌ و پاک و پالفتانه‌ی ئیماندارانه‌وه‌ قورئانی پیرۆز

دیمەنی مونا فیکان بەم شیوە دەکیشی:

﴿الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِّنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنْفِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (التوبة: ۶۷).

هەك دەریش دەكهوێ قورنانی پیرۆز وشەى (الولي) بۆ مونا فیکان بەکار ناهێنى، بەلكو وەها هەوال دەدات كە (بعضهم من بعض)، چونكە كۆمەكیی و پشتیوانیی لە نێوان مونا فیکاندا نیە، چونكە كەلك و قازانج تاكە پەیوەندیی نێوانیانە كە بە یەکیانەووە ئەبەستی. جا ئەگەر كەلك و قازانجەكەیان تووشی كەمێك زەرەر و زیان هات ئەوا زۆرانبارییەكی توند دەكهوێتە نێوانیان. جا ئایەتی پیرۆزی: (بعضهم من بعض) حالەتی دەروونیان دەر ئەخات كە هەر هەموویان پیسن.. سیفەتێكی تریش هەیە كە تیا یا هاوێشەن ئەویش ئەمەیه: ئەوان (یامرون بالمنكر) واتە فەرمان بە خراپە دەدەن، بەوێی كە شتی سووك و بێئابروو بڵاودەكەنەووە، بەر دەوام فەساد و خراپە فێری خەلك دەكەن، بە وێنەى خەواندنی موگناتیسیی بەسەر گەنجەكاندا ئەسەپینن. ئیتر خەلكیی ملکهچی فەرمانەكانیان دەبن. چونكە هۆیەكانی راگەیانندن و پەخش كردن ئەوەندە بەهێژن كار دەكەنە سەر مرۆف. جا ئەوانەى كە مێشكیان لە خشتە براوێ و، چاوبەست كراون هۆ و نۆكەر و دار دەستن بە دەست مونا فیکانەووە و وازیان لێناهیئن. ئەوانە هەرچی پیسی و خراپییەكی نەفرەتلیكراو هەیە، بۆ درێژەپێدانی هێزی رەنج خۆری خۆیان، ئەنجامی دەدەن، لەبەر ئەوەش كە مونا فیقن، لە هەر كۆیەكی جیهاندا ببن، خێرا بەم سیفەتە جیاكەرەویان ئەناسرێن، چونكە ئەوانە فەرمان بە خراپە دەدەن و رێگریش لە چاكە دەكەن..

بەلەن، سىفەتى ھاوبەشى دووھەمىيان ئەمەيە: ئەوانە ناھىلن چاكە ئەنجام بدرت و كردهوى چاكىش قەدەغە دەكەن: بەوى كە ھەول دەدەن كۆمەلگە بىخەنە ژىر دەسلەتتى دەروونىي خۇيانەو، ھەر كەسى ژىيانى رەوشتەرزىي بوى بە ((دواكەوتوو و كۆنەپەرست)) عەيب دارى دەكەن. لەبەرچاوى ئەوان ھەموو نوژكەر و پۇژوگرىك دواكەوتوو و كۆنەپەرستە و، جلى داپۇشەر و سەرىوشى ئافرەتان نىشانەي كۆنەپەرستىيەكى سامناك و، ئامازەي چارەپەشىيە بۇيان. ئەگەر باسى خۇشويستنى ئوممەتشت ھىتايە ناو باسەو، ئەوا لەبەرچاوى ئەواندا تۆ نەتەو پەرستىكى توندرەويت. ئا بەم جۆرە.

بەلەن، ھەموو جوانىك و ھەموو چاكىك بەلاي ئەوانەو خراب و ناشىرىنە، ھەرەكە ئەوان بەرانبەر بە ھەموو ئەو شتانەي كە بەلاي ئوممەتەو كردهوى چاكىن، تووشى (ھەساسىيەت)ىكى لە رادەبەدەر بوو بن. ئەمەش يەككە لە پىوستىيەكانى ئەو نىفاقەي كە برىتتىيە لەو چالە زۆر قوللەي كە ھەر كەسى بە ظاھىر و باطين كامىل نەبوو بى تىي دەكەوى، ۋەك قورئانى پىرۆز دەربارىيان فەرمايشت دەكات، بگرە قورئانى پىرۆز شىۋەيان بە پروونىي بەرجەستە دەكات كە دەفەرموى:

﴿...بَلْ هُمْ أَضَلُّ...﴾ (الأعراف: ۱۷۹).

بە پىي ئىم بناغەيە پىوستە ئىمانداران خۇيان لە كەوتنە ناو ئەو چالە قوللە بپارىژن، ئەويش بە ئەنجامدانى لىپرسراۋىيەكانى سەرشانىيان بە شىۋەي خۇيان، بەوى كە ھەندىكىيان فەرمان بە چاكە بدەن بەسەر ھەندىكى تىراندان و، يەكتىرى ھەل بنىن لەسەرى و، رېگىرىش لە كردهو خراپەكان بكەن و كۆشش لەسەر وازھىنانىشيان بكەن. جا ھەرەكە خۇيان بە دوور دەگرن و ئەترسن بكەونە ناو چالى نىفاقەو، ھەرەھا لە سەريان پىوستە لە ھەمان چارەنوس بۇ دۆست و

خۆشەوستانەکانیان بترسن و، لەسەریشیان پێویستە خۆیان وریا بن و، کارئیکش بکەن ئەو کۆمەلگەیەکی تیایدا دەژین بە وریایی ژیان ببەنەسەر. بەلێ، وەك لە پێشمهوه باسمان کرد، هەتا ئەوان ئیمانداربن ئەم سیفەتانەیان لێ جوی نابنەوه.

لە راستییدا لە پێناوی بەرپاکردنی کۆمەلگەیەکی ئاسوودە و هیمندا پێویستە ماوه بە بچووکتترین خراپە نەدرێت. بە پێچەوانەی ئەوەشەو ئەو خراپەیەکی سەرەتاوە بە بچووک بەرچاو دەکەوێ، لە ماوهیەکی یەکجار کورت دا بڵاوە دەکات و، بە وێنەی نەخۆشیی پەتا پەرە ئەسێنێ، بەرپادیهێک کە هەرپەشە لە تەواوی کۆمەلگەیەک دەکات و، هەندێ جارێش ئوممەتێک هەر هەمووی، بگرە هەموو مەروفاوەتی، هەرپەشە تیاچوون و بەدبەختییان لێ دەکەن و، هەرچی فەساد و لادانی لە کۆمەلدا پەرە ئەسێنێ لەو کردەوه خراپانەوێه کە بە بچووک ئەزانرێن. جا ئەگەر لەم گۆشەیهوه چاویک بە میژوودا بخشینین، دەبینین زۆریهێ فەساد و گەنیوی کۆمەلگەکان لە ئەنجامی دووبارە بوونەوهی ئەم کاریه. ئەو فەرموودە شەریفەش کە لەمەو دا، بۆ شییکردنەوهی میژوویی ئەو جوهر کۆمەلگە گەنیوانە ئەیهێنینەوه زۆر گرنگە:

(إِنَّ أَوَّلَ مَا دَخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّهَ وَدَعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لَا يَجِلُّ لَكَ ، ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنَ الْعَدِ فَلَا يَمْنَعُهُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيْبَهُ وَقَعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ ، ثُمَّ قَالَ :

﴿ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴾ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا

يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾
تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ
لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾
وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ
أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٨١﴾ (المائدة: ٧٨ - ٨١)

ثم قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) : (كَلَّا وَاللَّهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ وَلَتَأْطُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا
وَلَتَقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْرًا)^(١)

ده‌فهرموی: یه‌که‌م شتی که ناته‌واوی خسته ناو دینی به‌نی
نیسراییلیه‌که‌نوه نه‌وبو پیاونک تووشی پیاونکی تاوان کار نه‌بوو
و پیی نه‌وت: کابرا! شهرمی خوا بکه و، واز لهم کاره خراپه بهینه،
چونکه بو تو حه‌لال نیه، که بو سبه‌ینی تووشی نه‌هاته‌وه و وازی له
کرده‌وه خراپه‌که‌ی نه‌هینا بوو، هیچ باکینکی له‌وه نه‌بوو که نان و ناوی
له‌گه‌لدا بخوا و بخواته‌وه و له‌گه‌لیشی دابنیشی. که نه‌وان نه‌ویان
کرده پیشه‌ی خو‌یان خوی گه‌وره‌ش له‌ناستی یه‌کدا دلی تی‌کدان. پاشان
نایه‌ته‌که‌ی خویند که نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی خوی گه‌وره له‌سهر زمانی داوود
و عیسا سه‌لامیان لی بی نه‌فره‌تی له‌به‌نی نیسراییلیه‌کان کرده‌وه،
له‌سهر کاری خراپه هرگیز قه‌ده‌غهی یه‌کتریان نه‌ده‌کرد و، پشتی
کافریان نه‌گرت و درّی نیمانداران نه‌هستان.

پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا (صلى الله عليه وسلم) سویند به‌خوا نه‌خوا که
ده‌بی فرمان به‌چاکه بدن و، دووره‌په‌ریزی له‌خراپه بکه‌ن و، ده‌ستی
زالم بگرن و نه‌هیلن خراپه بکات و، بیخه‌نه‌وه سهر ری‌بازی حه‌ق ..

(١) أبوداود، الملاحم : ١٧، ابن ماجه، الفتن : ٢٠ .

لێرەدا کاتێک کە باسی ھەلۆیستی بەشیکی ئەو بەنی ئیسرائیلییانە دەکات کە پێیان بە بلابوونەوی خراپەدا، ئیمانداران لە ھەمان چارەنۆس پێنگری دەکات و، ئیمانداران ئاگادار دەکرێت تا نەکەونە ئەو چالە قوولەو. پێگومان باس کردنی ئەم جۆرە پووداوانە بۆ پوون کردنەوی بەشیکی لە حیکمەتەکانە بۆ ھەموو سەردەمیکی.

ئەشگۆنجی ھەمان پووداوە بەم شێوە شی بکەینەو:

خراپەییەکی ئەنجامدراو بێنرا. جا ئەو کەسە کە ئەنجامدەری خراپەیی ئاگادار کردووە، لە راستیدا ئەو کەسە ئەو خراپەیی بەلاوە خراپە و بەرھەڵستیشی دەکات. ئەو بوو لە پوژی یەکەمدا ئەنجام دەرەکی ئاگادار کردووە، بەلام ئەم جۆرە کارە کە پێوستیی بە بەردەوامیی و دامەزرایی ھەیە، ئەو ھەرگیز بەو پێیە ھەنگاوی ھەڵنەگرت. چونکە، لە بەردەم سووربوونی ئەنجامدەری خراپەکەدا لەسەر خراپەیی، نەیتوانی پارێزگاری لە زیندوویی پوچی و مەعنەویاتی خۆی بکات، بەلکۆی نزیکی کەوتەو، لە گەلیا دانێشت و، خواردنی لە گەلدا خوارد و، شەو لە گەلدا راپیوارد، دۆستایەتی ھەمیشەیی لە گەلدا بەست. واتە ھەتا بە دەربڕینی بوغز و قین لە دڵیدا، کە لەو بەو لاوە ئیتر ئەوەندە دەنکە خەرتەلەیدە ئیمانی نیە، نەیتوانی جوولە بکات. جا کە بەرانبەر بەو خراپەییە کە سێک نەما بەرگری بکات، ئەوا ناوەندیکی گونجایی بۆ ئەو خەسێت تا لە ناو کۆمەلگەدا پەرە بسێنێ. خۆی پاک و پێگەردیش دلی پەرتەوازی کردن بەرادیەیک کە ناکوکی خستە ئێوانیانەو، بە خراپترین شێوە پارچە پارچە کرد.

بەلێ، خۆی پاک و بالادەست، نیفاقی خستە دلی جوولەکەو، بەوێ کە ئەو دلی لە گەل دلی خاوەنی کردووە خراپەکەدا گونجان. ئیتر

ھەرچى شىۋىيەك لە سزادان و، ھەرچى جۇرئك لە سووكىي و زەلىلى ھەبوو جىھانى نەصارا، لە سەردەمەك لە سەردەمەكانى مېژوودا، بە جوولەكەيان چەشت. لەو و پېشېش بە درېژايى چەندىن چەرخ لە بابىدا بە دىلىي ژيانىان بردۆتەو سەر. پېش ئەوئەش، لە ماوئەكەي تردا، لە سەردەمى (شاپوورا)دا، جۇرەھا پەنگ پېدان و سزايان چەشت. ئا بەم شىۋىيە لە ھېچ كاتىكدا نە ھەسانەو و، نە دلىيىيان بە خۇيانەو نەدىي. تاكە ھۆيش كە بەم ھالەتەي گەياندىن برىتىي بوو لە وازھىنانىان لە فەرماندىان بە چاكە و پېگىرىكىردن لە خراپە لە ئىوان خۇياندا. بەمە ئازاۋەي دووبەرەككىي و ناكۆكىي لە دلىاندا گەشەي كرد، بگرە بەيناو بەين بناغەيان ئەھاتە شۆكە و لەرزىن..

جا كە پېغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەم ھالەتە دەربارەي بەنى ئىسرائىل باس دەكات، لە راستىيدا لە پېشەو بە ئوممەتى رپوون دەكاتەو كە پېرستە چىي ئەنجام بدىن تا ھەمان چارەنوس يەخەيان پى نەگرى و، ئەوئەشيان فېر دەكات چۆن نەھىلن لىككەلەشان و دارمانى كۆمەلەيتىش رپوودات.

كە گەشتىنە ئەم ھەلۆستە پېم خۆشە چەند خالىك رپوون بكەمەو كە سووديان تېدا بەدىي دەكەم و، لە دەرەوئەي باسەكەشمانن.

بەنى ئىسرائىل - وەك لای ھەندىك وەھايە - ھەتا لە سەردەمى مووساي سەردارماندا سەلامى لى بى نەيانتوانى بگەنە رېككەوتن و يەك بوون. لەبەر ئەو ھەمىشە تەمى ئەكران. جا ئەگەر لەم كاتەدا جوولەكە سەركەوتنىان بە دەستھىنا بى - وەھاش ئەژمىرى - ئەمە لە ئەنجامى رېك كەوتنە روالەتەكەيانەوئەي و، لە دەستپېوگرتن و شانازىيەكردن بە بەھا مېژوويەكانيانەو پەيدا بوو، تا ئەوئەبوو

دامەزراندنى دەولەتتىكىان، بە شىۋەك لە شىۋەكان، بۇ جى بەجى بوو. خۇ ئەگەر لە بەھا مېژوويىيەكانيان دوور بىكەوتنايەتەو، بە ناكۆكىيە ناوخۇيىيەكانەو، بېشۆكانايە، ئەوا لە دەست دارمانى حەتمىي دەرباز نەئەبوون. بەلى، بەنى ئىسرائىلى ئەمپۇ و جوولەكە بەرھەمى رېژگرتيان بۇ دىنىكى ئاسمانىي ئەچننەو، ھەرچەندە ئەو دىنە لە ھەندى لايەنيەو بۇ راست كەردنەو و نوپۇردنەو ئاۋەلايە.

ئەمپۇش جىھانى ئىسلامىي، بە بۇنەى ئەو نەخۇشىي و دەرد و ھەژاربيەو كە پىيانەو ئەنالىنى، تا رادەى كەساسىي شېرە بوو. بۇيە پىيۇستى بە راپەرەين و گەرەنەو بۇ لاي خودى خۇى ھەيە. رۇحى گىرۇدەى زەلىليە و، عەقلى بە دەست كەم و كورتىي و لاوازيەو ئەنالىنى، و، ئەندامەكانىشى بە دەست دەرد و نەخۇشىيەو شېرە بوون. خۇ ئەگەر بە پەلە فرىاگوزارىي نەگاتى، و، خىرا برىنەكانى سارپىژ نەكرىن لەوانەيە زياتر و زياترىش نوشوستىي بەيىنى. كاتىكىش كە دەرمان دەرگىت پىيۇستە لە كاتى تەداۋىي و برىنپىچىيدا بزانرىت كە پەيامەكەى دەوران دەورى ھەر ھەموو كائىناتى داۋە. ئەو كاتەش بە كۆمەكىي خوا ئىسلام ھەموو ئوممەتەكانى سەرزەۋىي دەگرىتە باۋەش و، خۇشەۋىستىي و رېكىي و كۆكىي بلاۋ دەكاتەو، و، رۇحىكى نوئ بە بەرى ھەموو جىھاندا دەكات.

پرووداوى زۆر، بەلگەن لەسەر ئەوئەى كە دروشمى ئيمان بريتتیه له ئەنجامدانى كاری بانگەواز و ئىرشاد له مېژووى ئىسلامدا. ئەم فەسلەش بە يەكێ لەو پرووداوانە دەست پێ دەكەم. ئەو پرووداوەش پەيوەندى بە سەردارمان ئەبوبەكرى صدديقهوخوا لىي رازىبى ھەيە: رۆژىك ئەبوبەكرى صدديق خوا لىي رازىبى ھەستايە سەر پێ و سوباس و ستایشى خواى كرد و فەرمووى: خەلکینه! ئێوە ئەم ئايەتە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا أِهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (المائدە: ۱۰۵)

ئەخوێننەو، بەلام بە شىوئەكى تر لىي تى ئەگەن. مەن لە پێغەمبەرى خوام (صلی اللہ علیہ وسلم) بیستووێ كە فەرموویە: (ما من قوم یعمل فیهم بالمعاصي ثم یقدرون أن یغیروا ثم لا یغیروا إلا یوشک أن یعمهم اللہ منه بعقاب). ^(۱) دەفەرموێ: ھەر كۆمەلێك تاوانیان لە ناودا ئەنجام بدرت و، دەیان توانی گۆرانکاری بكەن بەلام نەیان كرد، لەوانەيە خوا ھەر ھەموویان سزا بدات. ئیتر ئایەتە پیرۆزەكە ئەو ناگەيەنێ: ئاور بەلای كەسانی ترەو مەدەنەو و، بچنەو بەناو قابڵوغي خۆتانەو، بەلكو مەبەست پێی پێچەوانەى ئەم تیگەيشتنەيە، كە ئەمەيە: ئەگەر ئێوە لە گومرايى و ھەلەى كەسانی تر بكۆلنەو، ئەوا خۆشتان لە یاد نەكەن، واتە ئایەتەكە ھەلنانیشی تێدايە بۆ ئەوئەى تاك موحاسەبەى خۆى بكات. ئەبوبەكرى صدديقى سەردارىشمان خوا لىي رازىبى يەكێكە لەوانەى كە بە جوانترین شىوێ دەرکیان بەم مانایە كردوو، بۆيە فەرموودەكەى پێغەمبەرى خواى (صلی اللہ علیہ وسلم) بە شىوئە دەلێلێك لەسەر تیگەيشتنە راستەكەى بۆ ئایەتە پیرۆزەكە رىوایەت

کردووه. له‌سەر ئەم باسه‌ فەرمووده‌ی زۆر هەن و ئیمه‌ لێردا هەندیکیان
تۆمار دەکەین:

تیرمیزی له‌ فەرمووده‌یه‌ کدا له‌ پێغه‌مبهری خواوه (صلی الله علیه
وسلم) ڕیوایه‌تی کردووه‌ که‌ فەرموویه‌: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ
ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ).^(۱) ده‌فەرموئ: به‌و خوایه‌ی که‌ گیانمی
به‌ ده‌سته‌ یان فەرمان به‌ چاکه‌ ده‌دن و ڕێگری له‌ خراپه‌ ده‌که‌ن، یان
نزیکه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ له‌ لایه‌ن خۆیه‌وه‌ سزایه‌کتان بۆ بنیڕیت، پاشان
لێی بپارێنه‌وه‌ تا نه‌و سزایه‌ له‌سه‌رتان هه‌لبگرئ، که‌چی دو‌عاکانتان
لێ وهرنه‌گرئ. هه‌روه‌ها تیرمیزی فەرمووده‌یه‌کی لاوازی ڕیوایه‌ت
کردووه‌، که‌ نه‌و فەرمووده‌ی پێشه‌وه‌یه‌ له‌ گه‌ل ئەم زیاده‌یه‌: (أَوْ لَيَسْلُطَنَّ
اللَّهُ عَلَيْكُمْ شِرَارَكُمْ ثُمَّ يَدْعُوا خِيَارَكُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ)^(۲) ده‌فەرموئ: یان
خوا بپاو خراپه‌کانیان به‌سه‌رتان دا زāl ده‌کات، پاشان بپاوچاکه‌کانتان
دوعا و پارانه‌وه‌ ده‌که‌ن که‌چی دو‌عاکانیان لێ وهرناگیرئ.

بپاوخرایان لێردا نه‌و هه‌رچی و په‌رچی و نه‌له‌ و جه‌لانەن که‌ هه‌یچ
شتێ له‌ کاروبار و لایه‌نی به‌رپۆه‌بردن تی ناگه‌ن و، ده‌رباره‌ی دین و
دینداریش هه‌یچ نازانن و، ئیمانیشیان به‌ هه‌یچ کتیب و پێغه‌مبهرێک
نیه‌ و، گالته‌ به‌ هه‌موو شته‌ پیرۆزه‌کان ده‌که‌ن و، ڕێزی شیایان لێ
ناگرن. خوا‌ی گه‌وره‌ش به‌سه‌ر هه‌ر ئوممه‌تێک و ده‌وله‌تێکدا زālیان بکا
نه‌وا هیوا برای ده‌که‌ن و سه‌رناکه‌وئ. جا جوړێک له‌ جوړه‌کانی نه‌و
سزایه‌ زāl کردنی بپاوخرایانه‌ به‌سه‌ر ئوممه‌تدا و، کاروبار به‌ ده‌ست
گرتنیانه‌ به‌ زۆر و ناچارکردن، تا وای لێهات که‌ ئەم سزایه‌ سزایه‌کی

(۱) الترمذی، الفتن: ۹، المسند: ۵ / ۳۸۸.

(۲) الهیثمی، مجمع‌ الزوائد: ۷ / ۲۶۶.

عادىلانىڭ بېغ و موسلمانەكان شىاوى بن، چونكى خاوى پاك و بىگەرد مؤلەت دەدا بەلام ھەرگىز ھەرامۇش كىردى نىيە. سزى ئىنجام نەدانى كارى ھەرمەندان بە چاكە و پىگىرىكىردن لە خراپە دوا ئەخات، بەلام كە ماوھى سزادان ھاتە بەرەو بەگىرتنى دەسەلاتدارى بەتوانا دەيانگىرت. ئىتر لەو كاتەدا ئەگەر پىاوپاك و خواناسان مەزگەوتەكان پىر بگەن و، بە فرمىسىكى زۆر و زەبەندەى گەرمەو ھەندە لە خوا پارانەو ھەتا بەو فرمىسكانە بەرمالەكانىان خووساند و، ھەتا بەرەبەيان خەرىكى ئىمە بوون، ئەو ھە سزايەيان لەسەر لانابرى و، لە دەستى قوتار نابن ھەتا ماوھەكى تەواو بىي. ئىمەش ياسايەكى خاويىيە كە لە ھىچ سەردەمىكا نە لا دەدات و نە ئەشگۆرپىت.

جا ئەگەر ئەم رىستانە ھەك راسىتىيەك لە واقىيى ژياندا و، لە ھەموو بەشەكانىدا بىلاو بگەنەو، دەبىنن ئەو كارە لە دىررىن زەمانەو ھەر خويەتى و نەگۆراو. ھالى ئەمروشمەن چەند بەشەكە لەو سوورە مىژوويىيە دووبارەبووھە.

جا ئەو دوعا بەرزكراوانە و، ئەو كرووزانەو و ھەناسە ھەلگىشانە بەرزەوھوانە و، ئەو ئەسرىنە ھەلپىژراوانە لە نزا و پارانەوكانى مەزگەوتەكاندا، ئەگەر لەلەين خاوەنى عەرشى مەزەنەو ھەرنەگىرىن، كەواتە چۆن ئەتوانىن ئەو كارە پروون بگەينەو، بەو نەبى كە ئەمە كەفەرەتى گوناھىكە و ئىنجام دراوھ؟ ئەو گوناھەى كە زۆرىك تەكىدىمان لەسەرى كىردەو، كە ئەوئىش برىتىيە لە پشتگوى خستنى كارىكى پىروژ، يان بەلەينى كەمەو بو ئىنجامدانى مافى تەواوى خوى پى نەدرايى.

بەلە، ئەو گوناھە پەيوەندى ئىمەى بە پەروردگارمانەو پىچراندوھ، چونكى مەبەستى بوونمان برىتىيە لە ھەرمەندان بە چاكە و پىگىرىكىردن

لە خراپە. جا پەرورەدگارمان لە پێناوی ئەم کارەدا ئێمە بەدی هێناوە. بە تایبەت بانگەوازکاران بۆ لای (حەق). ئەوانەى که لە پێناوی (حەق)دا خۆیان نەزر کردووە. ئەو عاشقانەى که هەتا بەهەشت ناکەنە مەبەستى هەول و کۆششى دنیایان. بگرە ئەگەر بیان توانیایە و، هەڵیان بە دەست بهێنایە لەوێش دینی خویان ئەگەیان و بانگیان بۆ لای خوا دەکرد و، فەزلى ئەم کارەیان بەسەر ناز و نێعمەتەکانى تری بەهەشت دا دەدا. ئەوانە هەلگری پۆحیکى وەها بڵندن که پێیان خۆشە ئەگەر بکری بە بێ دوودلى بچنە دۆزەخووە بۆ تەبلیغ کردنى دینی خوا ئەگەرچی بە کارگوزارەکانى دۆزەخیش ییت. بەلێ، ئەگەر ئەوانە ئەو کارە یەكجار گەورە، که مەبەستى بوونیانە، پشت گوێ بخەن، ئەو مانای وەهایە که بەلا و موصیبەتەکان مۆلەتى دابەزینیان بۆ دنیا وەرگرتووە و، ئیتر دواى ئەوەش لە دوعا بەو لایە پێویست بە ئەنجام دانى هیچ کارێكى تر ناکات. خۆی گەورەش خۆی بە کەلکی دوعا زاناترە، چونکە هاتنە کایەى ئەم حالەتە، لە گۆشەیه کەو، پرووانىکی تەواوە بەرەو تیاچوون. پۆژى وەك ئەم پۆژەش پۆژىکی سەختە. چونکە سۆز و بەزەبى خۆی پەچەیه کی بەسەر پوومەتى خۆیدا داداوەتەو، و، رق و غەزەبیش پەردەى سەر دەم و چاوى هەلداوەتەو. بەو مانایە که بە بەلایەکی پامالەر تاقى کراوەتەو، گەپانەوێ بۆ نیه.

ئەگەر توانیشتان سەیرێکی ئەم بارودۆخە سووکەى جیهانى ئیسلامى بکەن، ئەوا هەرچیمان لەوێ پێش باس کردووە، یەك لە دواى یەك لەو ئاوەندەیدا ئەیبینن.

بەلێ، ئەگەر سەیرێکی میژوو بکەن، ئەوا دەبینن چۆن ئوممەتێکی گەورەى پەسەن و چەسپیو بەرەو چالێکی قوولێ بێ بن پالێ

پىۋە ئىنرەت و، لەو دىمەنە سامناكەش ھەلدىن. بەرەكان بەرپادىيەك
 پەيۋەندىيان بە خوا و پىغەمبەرەكەى و قورئانەۋە پىچراۋە، گومرپايەكى
 يەكجار خراپ بوون. ئەوانە رۇح و دلىيان لى سەنراۋە و، بوونەتە
 بەدىھىنراۋىكى ۋەھا سەير كە تەنھا گەدە و رىخۆلەيان ھەيە، بەبى
 سەر و بەبى سەرۆك..

ئەم كۆمەللە لە گەلە رەسەن و چەسپىۋە بىبەش و بىبەختەكان، لە
 ژىر چىرنوۋكى ھىزە نەيىنىيە بىگەنەكان دا تەنگىيان پى ھەلچىنراۋە
 و گىرىيان خواردوۋە و، رپى رزگارى شك نابەن و ناشازن بە چى
 لە ژىر چەپۆكىيان دەرچن. ئەى ئەو دوغايانەى كە لە كەعبەى
 شەرىفدا بەرز كرانەۋە چىيان لى ھات؟ بۆچى فرىاي ئەو فرمىسكانە
 نەكەۋتن كە لە مزگەۋتەكاندا رپژران؟ چونكە كەفارتى ئەو گوناھە
 ئەو فرمىسكانە نىن و، ئەم بەلاى ناگەھانەشمان بە بۆنەى ئەۋەۋە
 بەسەردا ھاتوۋە ئىمە ۋازمان لە فەرمانبەرىيەكى مەزن ھىناۋە. جا با
 لە دەرگاۋە بچىنە ناۋ مائەكانەۋە. ھاتنە دەرەۋەش لە چالى قوۋلى بى
 بن، دەبى لە شوئىنى داكەۋتنە ناۋىيەۋە بىت.. جا ئەگەر ئەو كارەمان
 ۋەك خۆى بە جوانى ئەنجامدا، ئەۋا بە كۆمەكى خۋاى بالا دەست لەۋ
 ھالەتە سامناكە رزگارمان دەبىت. لەبەر ئەمە ئەو دوغايانەى كە بە
 زمان بەرز كرانەتەۋە، ھەرچەندە بە بىگومان چەندىن سوۋدى قىيامەتى
 بۆ دوغاكەر ھەيە، بە تەنبا ھىچ كەلكيان نايىت، بەلكو رزگار بوون لە
 زەلىلى و سوۋكى لە دىيادا تەنھا بە ئەنجامدانى كارى فەرماندان بە
 چاكە و رپىگىرىكىردن لە خراپە بە جوانترىن شىۋە دەبىت.

ھەرۋەك لەمەۋ پىش باسمان كرد دەگونجى لەناۋ كۆمەللە و كۆمەلگەدا
 پىاۋى بەرپىزى زۆر ھەبن و، ئەش گونجى لە خواۋە نرىك بن، بەلام
 ئەگەر فەرماندان بە چاكە و رپىگىرىكىردن لە خراپە ئەنجام نەدرا و،

ئىرشاد و لەناوچوون لە پوانگەى رووداوه ميژووييەکانەوه

دەتوانى سەرنجى ھۆيەکانى تياچوونى چەندىن نەتەوہ بگيرى
 ئەویش لە روانگەى ئەنجام دانى کارى ((فەرماندان بە چاکە و
 رېنگريکردن لە خراپە)) وە. کاتىکىش کە لەم ئاوتەوہ سەير دەکەين
 و رووداوەکان لەبەر تيشکيدا ھەل ئەسەنگينين ئەمەمان دیتە پيش:
 دوو پالېشتى بنەرەتى بۆ بەردەوامى کۆمەلگە ئيماندارەکان ھەن و،
 بە نەبوونى ئەو دوو پالېشتەش تياچوونى دوو چىنى کۆمەلگەيە و،
 سەرەنجامى تياچوونيشيان کارىکى ھەتمىيە و، ئيتەر سا لە لايەنە
 سەلبىيەکەيەوہ يان ئىجابىيەکەيەوہ لەو کارە ناگادار ببين، ئەوا بە
 ھەمان سەرەنجام ئەگەين . ھەر قەومىک کارى ((فەرماندان بە چاکە
 و رېنگريکردن لە خراپە)) ئەنجام بەدن، ئەوا خواى گەورە لەناويان
 نابات، ھەر وەھا قەومىکىش لەناو نابات کە کەسانىکيان تىدا بن ئەم
 کارە پىروژە ئەنجام بەدن و، نەبەزىو بن، ئەگەرچى کەمىنەش بن.
 دەگونجى ئەم لايەنە بە ئىجابى بژمىرين لە سەيرکردنى مەسەلەکەدا.
 بەلام لايەنى سەلبى ئەوہيە ئەگەر لەناو ئەو قەومەدا کەسانىک نەبن
 ((فەرماندان بە چاکە و رېنگريکردن لە خراپە)) ئەنجام بەدن، ئەوا
 خواى پاك و بيگەرد لەناويان دەبات. ھەر وەھا ئەگەر لە ناو قەومىکدا
 خەلکىكى زۆر ھەبوون و ئەو کارە پىروژەيان ئەنجام دەدا، بەلام

گومرایی و تاوانباری کهسانی تر به‌پرادهیه‌ک به سهریاندا زال ببوو، که دان به ژیرک‌وتوویی خویمان دا بنین، ئەوا خوای پاک و بالاده‌ست ئەوانیش لەناو دەبات. جا لەمەودوا لە شوینی خویدا باسه‌که به ثایه‌تی پیروژ پروون ده‌که‌ینه‌وه. لی‌ره‌دا پیوسته به یه‌قینه‌وه بلیین: ئەوهی که ناهیلجی ئوممه‌تیک له ئوممه‌ته ئیمانداره‌کان تیدا بچیت بریتیه له‌وهی که ئەو ئیماندارانه به هۆی ئەو دامه‌زراوانه‌وه که بۆ ئیرشاد دایان مه‌زراندوون ئەو کاره مه‌زنه ئەنجام بدن. به‌لجی ئوممه‌ت ته‌نها به‌م هه‌ول و کوششه دل کارانه له‌و کۆتا پێهاتنه‌هه‌تمیه‌یه‌ پرزگاری ده‌ییت.

أ- سەردارمان نووح سەلامی لی بی

سەردارمان نووح سەلامی لی‌بی به‌ درێژایی ته‌مه‌نی خۆی قه‌ومه‌که‌ی بانگ کرد بۆ سەر حق، به‌لام هه‌موو جارێک به‌ ئینکاریکردن و به‌رهه‌لستیکردن وه‌لام ئەه‌درایه‌وه، بگه‌ر ه‌نازاریاندا. ته‌نها که‌می‌کیش له‌گه‌لیا ئیمانیان ه‌ینا. کار گه‌یشه‌ ئەو پرا‌دیه‌ که سەردارمان نووح سەلامی لی‌بی ناچار بوو دان به‌ ژیرک‌وتوویی خویدا بنی له‌به‌رده‌م کافراندا و، دوعا بکات و په‌نا بۆ ده‌رگانه‌ی په‌روه‌ردگاری مه‌زنی بیات و داوای سەره‌که‌وتنی لی بکات. یی‌گومان پارانه‌وه‌ی که‌سی‌کی وه‌ک ئەم پی‌غه‌مبه‌ره به‌پێژه گه‌پانه‌وه‌ی بۆ نیه‌ و، هه‌ر وایش بوو نه‌درایه‌ دواوه. قورئانی پیروژیش ئەم پرووداوه‌مان بۆ باس ده‌کات:

﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ① فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصِرْ ② فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّثَمَرٍ ③ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَفَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدٍ ④ فْدِرَ ⑤ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ

وَدُّسِرَ (۱۳) تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءَ لِمَنْ كَانَ كُفِرَ (۱۱) وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا مَاءً فَهَلَ
مِنْ مُذَكِّرٍ (۱۵) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِ (۱۶) ﴿ (القمر: ۹ - ۱۶) .

بەلئى سەردارمان نوح سەلامى لىيىي بە پىغەمبەرايەتى شەپەرە فەمەند
بوو و، تاجەكەشى لەسەر کرد. کەواتە ئەو فەرمان بەردارئىكى خوايىه
و، بە تەنیا فەرمانى خوا دەگەيەنئەت و، خەلکىي بۆ بەندايەتیی خوا
بانگ دەکات. بەلام قەومەکەى دەیانوت ئەو شىت بوو. لە راستیشدا
ئەم وتەیان بەلگەى کامل بوونى ئىمانى پىغەمبەرە، چونکە کىشانە
و پىوانەکانى ژيانى کۆمەلایەتیی لەناو ئەو قەومەدا سەرەو نخوون
بوونەتەو و، ھەموو بەھاکانیش پىچەوانە و سەرەو ژرێر بوونەتەو. لە
ترازووی ئەواندا پىغەمبەر مەروۇفئىكى رېك و پىك نىه و، ئەوئى ئەخەنە
شونن کە شىتە و، ھەرواش بوو ئەوئەیان بلأو کردەو، لەبەر ئەوئى کە
ئەو پىغەمبەرە مەزنە کۆششى دەکرد تا ئەوئى کە لە قەواردى ھەموو
کۆمەلدا پروخاندبوویان تەعمیر بکاتەو و، ئەوئەش کە بەربادیان کردبوو
چاکى بکاتەو. شتئىكى ئاسايىشە لەو ناوئەندا کەسئىک ئاوەھا بئى بە
شىت عەبىدار بکرى، وەك لە فەرمودەدا لە پىغەمبەرى خواو (صلی
اللہ علیہ وسلم) کە فەرموویە: (أَكْثَرُوا ذَكَرَ اللَّهِ حَتَّى يَقُولُوا مَجْنُونٌ^(۱))
دەفەرموئ: ئەوئەندە ذیکرى خوا بکەن ھەتا پىتان بلین: شىتە. بۆ
ئەمە سەردارمان نوح سەلامى لىيىي ھەردوو دەستى بەرز کردنەو و
لە پەرورەدگارى پاراپەو:

(أَفِي مَغْلُوبٍ فَأَنْتَصِرَ)، ئەوئەبوو خواى پاك و بىگەرد قەومە گومراکەى
خەنکەند و، بە ئاویكى خورەم لە ئاسمانەو و، بە کانیاو ھەلقولأوکانى
سەرزەوى لە ناوى بردن. جا لەوانەيە ئەمە شارستانئىتى (ئەتلەنتا)

بى، و، لەوانەشە شارستانىيەتتىكى تر بىت. سەرپەنجام كافران نوقوم بوون ئىتر سا لە دەريايى ئەتلەتتىدا بوويىت يان لە ھەر دەريايەكى تردا. رووداوەكەش ئەمەيە كە شارستانىيەتتىك نوقمى ناو دەريا دەيىت ھەرچەندە پىغەمبەرىكى مەزن وا لە نيوانياندا و ھەموو ساتىك بۆ چاكەكردن فەرمانيان بەسەردا دەدات و، لە خراپەش پىنگريان دەكات، ئەمەش كاتىك كە بە ئاشكرا دەربىرى كە بىدەسلات و ژىركەوتوۋە. ئايەتە پىروژەكەش دوا بە دواى نوقومبونى قەومەكە و پزگار بونى ئيمانداران لە گەل سەردارمان نوح سەلامى لىبى دەفەرموى: (فَهْلَ مِنْ مُدْكِرٍ) واتە ئايا كەسنىك ھەيە پەند وەر بگرى؟ ئىمەش دەلىين: ئايا كەسنىك ھەيە لەو شۆتەوار و ناوچە وىران بووانەي كە پەخشانى پروى زەوين پەند وەر بگرى؟ سەدانىان نىشانە و بەلگەن لەسەر خەلكانىكى تاوانبار، بگرە ھەر يەكەيان نىشانەيەكە لەلەين خواو و لەبەردەممان قوت بۆتوۋە، دەي ئايا كەسنىك ھەيە پەند وەر بگرى؟ ئايا..؟

ب- سەردارمان صالح (سەلامى لىبى)

كاتىك كە خواى گەورە وشتىرىكى بە موعجىزە نارد بۆ قەومى سەردارمان صالح سەلامى لىبى، و، فەرمانى بەسەردا دان كە بە خراپە نىزىكى نەكەونەو، قەومەكەي لىي ياخى بوون و لە سنوور دەرچوون و وشتەكەيان سەربىرى. لەوانەيە ئەم فەرمانە خوايىيە، كە بىرىتيە لەوھى بە خراپە نىزىكى وشتەكە نەكەونەو، جىي سەرسوپمان بى، بەلام ئەگەر زانىيمان كە خواى پاك و بىگەرد بۆ ھەموو چەرخىك جورىك فەرمانى ھەيە، سەرسوپمانەكە نامىنى. جا ھەروەك خواى پاك و بىگەرد فەرمانى داو بە بەجىھىنانى نوپز و زەكاتدان و بەرپۇزوبوونى مانگى رەمەزان، ھەروەھا فەرمانى تىرش ھەيە وەك

عەرەق نەخواردنەۋە، دوور كەۋتنەۋە لە سوو و زىنا. ھەرۋەھا خۋاى گەۋرەش فەرمانىدا بەسەر قەۋمە كەى صالح دا سەلامى لىيى تا بە خراپە نىزىكى وشترە كە نە كەۋنەۋە، بەلام ئەوان تاقى كىر دىنە كەيان دۆراند. سۈررەتى (الشمس) یش بەم شىۋەيە پروداۋە كە پرون دىكەتەۋە:

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَنِهَا ۖ (۱۱) إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا ۖ (۱۲) فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ (۱۳) فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَحَسَوْنَهَا ۖ (۱۴)﴾ (الشمس: ۱۱ - ۱۴).

كە قەۋمى ئەمۋود لە صالحى پىغەمبەريان سەلامى لىيى ياخىيى بوون ھەر ئەۋەندەيى فەرموۋ: (نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا) نامۆزگارى كىر دىن كە ئاگادارى وشترە سپاردە كەى خوا بن و ئازارى نەدەن، چۈنكە دەست بىردن بۆ ئەۋ وشترە واتە دەست ئان بە سۈيچى بەلا و موصىبەتدا.. بەلام بەدبەختتىرىيان وشترە كەى كوشت و دەستى لە سۈيچى بەلادا. ئەم كارە - ۋەك دەر دىكەۋى - بە ھەموو سوۋرەكاندا تىپەرىيە. يەككىك لەۋ خەلكە پىش دىكەۋى و كوفى ھەلئەبۇررى و ئەۋانى تىرىش بە كۆمەل دۋاى دىكەۋن. ئەۋانەش لە ماۋەي جۇرا و جۇردا دۇرى دىنە كەمان ۋەستان، دەستيان لە سۈيچى بەلا و موصىبەتدا، تا ئەۋەبوۋ بەۋ دەست لىدانە ئوممەتتىكى بەرزى مەزنىيان پروخاند. لىقەۋمانى ئەم ئوممەتەش بە دۇرايە تىيى كىر دىن قورئانى پىرۋز دەستى پىكرد و، لە گەل گۇرانى دەرەكان و كەسايە تىيەكان سىنارىيۇكە ھەر بەردەۋام بوۋ. ئەي لە ماۋەيەك دا يەككىيان كەعبەي شەرىف و ئاۋى زەمزمەي پىس نەكرد؟ لەۋانەيە شتى تىرى لەۋ ۋىنەيەش پرو بەن.

بەم شىۋەيە بەدبەختتىرىنى قەۋمى ئەمۋود لە وشترە كە چۈۋە پىشەۋە و كوشتى، بىي ئەۋەي گۈي لە ھاۋارى پىغەمبەرە بەرپۇزەكە بگىرى:

نا. نا مەكەن. دەستى بۇ مەبەن. ئەوانەى كە ئەويان ئەنجامدا و، ئەوانەش كە لىيان بىدەنگ بوون، بە دەستى خۇيان سەپەنجامە نالەبارەكەيان رەخساند. ئەوہبوو پەرورەدگاربان ناوچەكەى تەخت كەردن و لە قەبرىستانى رابوردوودا ناشتنى. جا ھەرەك بە بەلا و موصىبەت بەربادى كەردن، بە خراپەش ناويان ئەبرا..

لەوانەيە موصىبەت تووشى جەستە نەبىت، بۇ نمونە روخسارگۆرپن لەوانەيە تووشى شىوہ نەبىت، بەلكو تووشى سىرەت بىي، لەبەر ئەوہ تىگەشتەن لەم بەلايە، بەلاى گۆرپىنى سىرەت، زياتر گرانە لەوہى كە تەنھا تووشى جەستە دەبىت، ھەرچەندە لەو توندترە. جا زۆرەى ئەو بەلايانەى كە لەم كاتەدا دائەبارپن لەم جۆرەن، بېروايشم وەھايە كە يەكەن لە ھۆيەكانى بەردەوام بوونى بىئاگايى بە شىوہيەكى سەرسامكەر، ئەوہيە كە خەلك ھەست بەو بەلايە ناكەن كە بە سەرياندا داباريوہ. سورەتەكە بە: ﴿وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا﴾ كۆتايى دىت، كە خۇاى گەورە خۇى خاوەن مولكە و، مولكى خۇى بە ويستى خۇى بەرپۆە دەبات. لە بەر تىشكى ئەم ئايەتانەدا دەبينىن كە خۇاى پاك و يىگەرد لە كاتىكدا ئەموود لەناو دەبات كە صالحى پىغەمبەريان سەلامى لىيى ژىركەوتووە و، وتە و رېنمايى لى نايىستى، ئىتر لەناويان دەبات و ناوچەكەشيان پىيان تەخت دەكات. چونكە خۇاى پاك و بالادەست كە بوونەوہرى بە دىھىناوہ، بە تايبەتى مەرۇف، بۇ ئەوہيە بىناسىت و ئىمانى پىي بەيىنى. حىكمەتى بوونى دىنا ئەمەيە. كاتىكىش كە ئىمانداران ژىر دەكەون، ئەوا ئەم حىكمەتە دەكەوئتە لەقەلەق. جا خۇاى پاك و يىگەرد لەقە لەق بە ئەھلى ئەو چەرخە ئەخات و، ەك باسما كەرد بە تىاچوونى ئەوان زەوى تەخت دەكات. ئەمەش ياسايەكى خوايىيە و لە ھىچ سەردەمىكىشدا نە گۆرپاوە و نە ئەشگۆرپت..

ج- سردارمان لووط (سه‌لامی لیبی)

سردارِشمان لووط سه‌لامی لیبی وا دهرده‌که‌وی هاوچه‌رخ‌ی
 سردارمان ئیبراهیم بیت و، له قه‌ومه‌که‌یدا فسادیک دهرده‌که‌وی که
 له ناو مرقو‌قایه‌تیبیدا هاوتای نه‌بووه. تاوانی نیربازیسان لی و‌ه‌شایه‌وده.
 نه‌و پیغه‌مبهره مه‌زنه‌ش دهرباردی نه‌و تاوانه ناشیرینه که‌وته و‌توو‌یز
 له‌گه‌لیان. ههر نه‌ونده‌ی زانی چهند میوانیک له شیوه‌ی گه‌نجی
 بیریش و سمیلدا هاتنه ماله‌که‌یه‌وه و، خه‌لکه گومراکه‌ش به هه‌لپه‌وه
 به‌ره‌و مالی پیغه‌مبهره به‌ریزه‌که هاتن و ناگاداریان کرد که چییان
 ده‌وت و، سردارمان لووطیش وه‌ک لییان بیاریته‌وه که نه‌یفه‌رموو:

﴿وَجَاءَهُ قَوْمُهُ مُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ
 يَقُومُ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي
 أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ﴾ (هود: ۷۸). نه‌یفه‌رموو: ده‌ست دریز
 مه‌که‌ن بو میوانه‌کانم تا من شهرمه‌نده نه‌بم، ئاماژه‌شی بو کچه‌کانی
 کرد به‌و هیوایه‌وه که رایان‌بکیشی بو ناوه‌ندیکی شهرعی. به‌لام هه‌ول
 و ته‌قالاکان ههر هه‌موویان دران به بادا که:

﴿قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَلْعَاثِمِ مَا زِيدُ﴾ (هود: ۷۹).
 وتیان: خوت نه‌زانی هه‌قمان به‌سه‌ر کچه‌کانتسه‌وه نیه و نه‌شرانی چییمان
 ده‌وت. سردارِشمان لووط به داخه‌وه فه‌رموو:

﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (هود: ۸۰).
 فه‌رموو: خوزگه هیژ و ده‌سه‌لاتم ببوایه، یان په‌نایه‌کی توند و
 به‌هیزم ببوایه تا بوی بچم، له راستیدا په‌نای توندی هه‌بوو تا بوی
 بچیت، به‌لام سه‌ختی هه‌لو‌سته‌که پالی پیوه نه‌نا تا نه‌و قسه‌یه بکات.

تا لهو کاته‌دا میوانه‌کان خۆیان ناشکرا کرد که مه‌لانیکه‌تن و نه‌و
خه‌لکه گومرایانه ناتوانن لییان نزیک بکه‌ونه‌وه .
وا نیمه‌ش چند به‌شیکی نه‌م چیرۆکه درپژهی قورئانی پیروز
نه‌هینین:

﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا
يَوْمٌ عَصِيبٌ ۝٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ
الْسَّيِّئَاتِ قَالَ يَنْقُورُ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزُونِ
فِي ضَعِفَتِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ۝٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ
مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَنَعْلَمُ مَا تُرِيدُ ۝٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوَى إِلَيَّ رُكْنٌ
شَدِيدٌ ۝٨٠﴾ قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْنَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَانِكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا
أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۝٨١﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا
جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُودٍ
۝٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ۝٨٣﴾

(هود : ۷۷ - ۸۳).

به‌م شیویه سه‌دووم (شاره‌که‌ی قه‌ومی لووط سه‌لامی لیبی) تیدا چو
و، خوی گه‌وره سه‌ره‌و ژیری کرد و له بنی ده‌ریاچه‌ی لووطدا نێژران.
بیگومان نه‌م سزایه تایبته‌ نیه، به قه‌ومی لووطه‌وه به‌ ته‌نیا، به‌لکو
زالمانی هه‌موو ده‌ور و سه‌رده‌می‌کیش پرویه‌پرووی نه‌و سزایه ده‌بنه‌وه .
دیارترین نمونه‌ش بو ته‌مه (بومبی) یه له ئیتالیا. کۆمه‌لێک نه‌صارای
لیج بوون که خه‌ریکی بانگه‌واز بوون بو سه‌ر حه‌ق و حه‌قیقه‌ت، به‌لام
بی‌ده‌سه‌لات بوون. که‌چی خه‌لکه‌که‌ نو‌قی فه‌ساد و کرده‌وه‌ی سووک

بووبون. ئەۋەبوۋ خۋاي گەۋرە بە كۈپە و گۈرى بۆيسەدارى گۈركانى (فىزۇف) ئەۋ شۆينەى كۈرە قەبرىستان، لە گەل ئەۋەدا كە ماۋەيەكى يەكجار زۆر بوۋ لە لايەنى پۈحىيەۋە لە رىزى مردوۋان دا ئەژمىردان . ئەۋانەشيان كە بۇ كەنارەكانى دەريا ھەلاتىن بە ھىۋاي خۇدەربازكردن، تۆپەلى گەۋرە گەۋرەى ژىلەمۆى گۈركانەكە دوايان كەۋت ھەر لە شۆينى خۇياندا ناشتنى..

د- كەسانى تىرىش

ئەۋ تۋانا ئەزەلىيەى كە بۆيىمانەكانى قەۋمى لۈۋطى بە شۆيەى دەسەلاتدارى بە تۋانا لەناۋ بردن، ھۈكمى خۇى لە شۆيەى ياسايەكى گشتىيدا و، لەسەر ھەمان تەرز دەرکرد بۇ لەناۋ بردنى چەندىن قەۋمى تر. ئەمەش بە دەرژايى مېژوۋ پرويداۋە.. بۇ نمونە: ئەۋ شارستانىيەتە گەشاۋەى كە لە ئەندەلۈسدا ھەشت سەدەى خاياند، كە لە ناۋەۋە ئال و گۈپرى بەسەردا ھات، ئەۋانەى كە بە سەرى بەرزەۋە ھاتنە ۋلاتەۋە، بە شمشىرى (فردىناند) زەلىل بوۋن . ئەۋەبوۋ مۇسلمانەكان لە داخى ئەم چارەنۈۋسە سوۈكە ئەگريان، بەلام پەشىمانى داد نادات. خۇ ئەۋان بۇ ئەۋە نەئەگريان كە شايانى گريان بوۋ، كە برىتىي بوۋ لەۋ ھۆيانەى بوونيان و بە دەستى خۇيان پروخاندبوونيان، بەلكو بۇ باخات و كانىاۋ و گەرماۋەكانى تۈلەيتۈلە (طليطلە) ئەگريان كە لە دەستيان چۈۋوبوۋن. بەلى، بەسەر تەرمەكانى خۇيانەۋە ئەگريان.

ھەر ئەم پۇحە سوۈك و رېسۋا پروخواۋە بوۋ عەبباسىيەكانى تىكشكاند و، ئومەۋىيەكانىش بە ھەمان دەرد دوايان بىرا و، سەلجۇقىيەكانىش لە ئەنجامى ژيان و گۈزەرانى فەساددا خەم و مەراقىان نۆشى و،

تیاچوونی عوثمانيیه کانیس له ئەنجامی سووکی و دارپمانی رۆحیان بوو. ئیوه کاتیك که ئەچنە ناو کۆشکی (دۆلمە باغچه) وه خۆتان له بەردەم چەند تابلۆیه کی خەمباری دارماندا دەبینن که به دیواره کانیه وه هەلواسراو. چونکه ئەبیستن که شانزه تەن زیر بۆ تەلاییکردنی نەخش و نیگاری دیواره کانی خەرج کراوه، ئیتر دینە شلەژان و لەرزین.

ئەمە یاسایه کی خواییه که ئالوگۆری پی ناکرێ و، ئەشتوان کهوتنی رۆما و ساسانییه کان لێسەر ئەم بناغیه هەلبسەنگین، هەروها شارستانیستی میسریش و، هەموو ئەو شارستانیەتانەش که به درێژی میژوو بەرپا بوون و دارمان. لەهەر شارێکیشدا ناوی خوا نەبرێت و بهو ناوی نەناسرێت، ئەوا خوا ئەو شارە لەناو دەبات. بهو مانایه ی ئیتر حیکمهتی مانەوهی ئەو شارە بهسەر چووه، لەوانەشه هۆی هاتنی قیامەت ئەمە بێت. واتە حیکمهتی مانەوهی دنیا بهسەر دەچێت، بهوهی که ئیمانداران له سووکترین حالەتدان و ئیلحادیش پەرهی سەندووه. ئەو کاتە ئیتر خۆی پاک و بێگەرد دنیا سەرەوژێر دەکات.

ئەمە و، ئەگەر قورئان وای لێهات کتیبیک بێت هیچ کهسیک لێی تی نەگات و پەهی به مەبەسته کانی نەبرێت، کهواتە بەلا و موصیبه تەکان بهسەرمانەوه سێبەر دەکەن. جا ئەگەر هیشتا لەناوبردن دەستی پیمان نەگەیاندا پی، ئەوه له فراوانیی سۆز و گەورهیی میهره بانیی خۆی بالادەسته، هەروەک سەردارمان ئەبویه کری صدیق جار لەدوای جار ئەیفەرموو: ((اللَّهُمَّ مَا أَحْلَمَكَ!)). خواجه! چەند میهره بانیت. بەلێ خوا میهره بانه و له تاوانبار ئەخایینی بەلام پشت گوێ ناخات، چونکه (إِنَّ اللَّهَ لَيَمْلِكُ لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ).^(۱) دەفەرموی: خۆی

گەۋرە ماۋەي زالم دەدات تا كە گرتى دەر بازبۇونى نىھ .

سەرنج بدن، چۆن خۇاى پاك و بالادەست بە ھەردوۋ سىفەتى (الرحمن الرحيم) خۇي پىمان ئەناسىنى؟ كەۋاتە لە سەرمان پىۋىستە ئىمانى پىي بەئىتىن و بەرانبەر بەۋ دوۋ سىفەتە مەزنەي بەندايەتتى و ئىخلاص بنوئىتىن و، خەرىك بىن مەردمەكان بۇ لاي خۇاى بالادەست بانگ بكەين و، دلەكانىش بە ئىمان و ئەمانەۋە رىئىمائى بىكەين بۇ لاي .

لە راستىيدا ئىماندار مەرۋقى ئاسايش و دلىئايىيە و، زىانى لىۋە دەرناكەۋى . مۇسلمانانىش زامنى دلىئايىن بۇ مەرۋقايەتتى و، زمانەي ئاسايش و دلىئايىن بۇ ژيانى كۆمەلەيەتتى . جا ئىماندار ھەروەك لە گەل تىكراي مەرۋقايەتتىدا ئەمە حالىەتى، ئەۋا بۇ ئىمانداران زياتر و قوۋلتر مايەي ئاسايش و دلىئايىيە . لەبەر ئەمە خەرىكى گەياندن و تەبلىغ كردنى ئەۋ فەرمانە جوانانە دەبىي كە خوا و پىغەمبەرەكەي (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمانىان پىداۋە . لە ھەمان كاتىشدا ھەۋلى بنىاتنانى و نوبكردەۋەي كۆمەلگەكەي دەبىت و، ئەۋپەرى كۆششىش دەكات بۇ ئەۋەي توۋشى ھىچ زىانىك نەبن . ئەۋانەش كە ئەم فەرمانبەرىيە پر جەۋامىرىيە ئەنجام نادەن، ماناي واىە ئەۋانە سىفەتى بەرزى ((ئىماندار)) كە خوا پىشكەشى كردوۋن دەدەنە دواۋە!

بەلى، ئىماندار چەندىن فەرمانبەرىيە ھەيە ھەر لە بچوۋكتىن بازنەۋە، كە بازنەي دلە، ھەتا فراۋانتىن بازنە . ھەر يەكە بە پىي شىئى خۇي، مال و، گوند و، شار و، ئوممەت و، مەرۋقايەتتى، ھەر ھەموۋيان بازنەن بۇ چەندىن فەرمانبەرىيە بە يەكداچوۋ، خۇ ئەگەر دەستى بدايە بۇي تا بگاتە دوورترىن شىئى جىھان و ئاسۋ دوورەكانى بۇ گەياندى ئەۋ گەنجىنانەي نوور كە وان بەلەيەۋە، ئەۋا خۇي ئەگەياندە ئەۋى . ھەتا ئەگەر ئەۋانەي ئەۋ دىيان دوئى لىي

تی نه‌گیشتن و نه‌یانزانی ناوکرۆکی شه‌وی که ته‌بلیغان ده‌کات چیه، شه‌وا بی‌شه‌ش کردنیان له‌وه به شه‌وی پشت‌گوێخستنی نیرشادیان ناتشه‌واوییه‌کی گه‌وره و سه‌ره‌نجامی‌کی ناله‌باره.

شه‌روه‌ها شه‌گه‌ر کوفر به‌ره‌ره‌چ نه‌دریته‌وه و، ئیلحادیش قه‌ده‌غه نه‌کری، شه‌وا ته‌نها کافر و مولحیدان تیا ناچن، به‌لکو ئیمانداریش له‌و وێرانکاری و پروخاندنه‌ به‌شی خۆی وهرده‌گری. چونکه له‌سه‌ری پیوست بوو فه‌رمانبه‌ری فه‌رماندان به‌چاکه و پێگریکردن له‌ خراپه ته‌نجام بدات، تا به‌لایه‌نی که‌مه‌وه نه‌هێلێ شه‌وا تیاچوونه جه‌رگ به‌ره‌ گشتگیره‌ بێته‌ کایه‌وه.

پێغه‌مبه‌ری به‌پێژ (صلی الله علیه وسلم) شه‌م کاره به‌م فه‌رموده شه‌ریفه‌ی ڕوون ده‌کاته‌وه: (مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهِ كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ، فَقَالُوا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا، فَإِنْ يَتْرُكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَوْا جَمِيعًا).^(۱)

ده‌فه‌رموی: نموونه‌ی شه‌و که‌سه‌ی که پاسه‌وانی سنوره‌کانی خواجه و، شه‌وه‌ش که شه‌و سنوره‌انه‌ی شکاندوه وه‌ک شه‌و کۆمه‌له‌ خه‌لکه وه‌هایه که بۆ سواربوونی که‌شتیه‌ک قورعه‌ شه‌کیشن و هه‌ندیکیان به‌شی سه‌روه و هه‌ندیکیان به‌شی خواره‌ویان به‌ره‌ ده‌که‌وی. جا شه‌وانه‌ی که له‌ خواره‌و بوون بۆ ده‌ست که‌وتنی ئاو شه‌هاتنه سه‌روه و به‌سه‌ر شه‌وانه‌ی سه‌روه‌دا تپه‌ریان ده‌کرد. وتیان: شه‌گه‌ر له‌ به‌شی خۆماندا کونیک بکه‌ینه که‌شتیه‌که‌وه بۆ ئاو، ئیتر نازاری شه‌وانه‌ی

(۱) البخاری، الش‌رکه : ۶، المسند : ۴ / ۲۶۸ - ۲۶۹.

سەرۋە نادەين . جا ئەگەر وازيان لى بىنن بۇ ئەو مەبەستەيان ئەوا
 ھەر ھەموويان تيا ئەچن و، گەر دەستيان بگرن ئەوا ھەر ھەموويان
 سەرفراز دەبن..

ئەم فەرمۇدە شەرىفە، بە پىۋانەى نمونەى (المقياس التمثيلي)،
 نمونەىكە ۋەك لە زانستى (منطق) دا ناو ئەبرى . ئەۋەتا پىغەمبەر
 (صلی اللہ علیہ وسلم) كىشەىكى كۆمەلایەتتى پرمەترسىيى روون
 دەكاتەۋە و، بە رادەى تىگەيشتنى ئىمە و لە شىۋەى نمونە ھىئانەۋەدا،
 دەرى ئەبرى . ئەوانەى كە دەيانەۋى كەشتىيەكە كون بگرن لەوانەى
 يەكەمجار ۋەھا بەرچاۋ بگەون كە يىتاۋانن، بەلام سەرنەجامى نالەبارى
 كارەكە رى بەۋە نادات كە ھەرگىز بە يىتاۋان لە قەلەم بدريئ.

جا بە پىي تىگەيشتن لەم فەرمۇدە شەرىفە ئەتوانين بلىين كە دىنا
 ۋەك كەشتىيەكەى نوح سەلامى لىيى ۋەھايە و، مرقۇايەتتەش بەيى
 جياۋازىي و بەيى ھەلبىزاردن سۋارى ئەو كەشتىيە كراۋن، لەبەر ئەۋەى
 كە نەۋەى مرقۇف ناچارن لەم دىنايەدا ژيان بىنەسەر. جا چونكە
 ئەو كەشتىيەى دىنا كە تيايدا دەژين و پىكەۋە گەشت و گەران
 دەكەين، تاكە كەشتىيە و چارىكى ترمەن نى و، بەرنامەى ژيانىش
 لەم كەشتىيەدا تايبەتە بەۋ كەسەۋە كە ئىمەى سۋارى ئەو كەشتىيە
 كەردۋە، لەبەر ئەۋە ھىچ كەسەك مافى ئەۋەى نىە كە ئەم بەرنامەى
 بگۆرۋى، يان تىكى بدات. ھەرۋەھا پاراستنى كەشتىيەكە و ھەۋلەدان
 تا ھەر ھەموومان لە خنكان دەرباز بىن، فەرمانبەرىي ھەموو ئەۋانەى
 كە وان تيايدا بەيى جياۋازىي. ژيانى تايبەتتەش گەرنىيەكى ۋەھاي
 نىە. واتە ئەم فەرمانبەرىيە مەزنە، ھەر بەۋەى سەركەۋىنە سەر
 كەشتىيەكە، كەۋتۆتە سەر شانى ھەر ھەموومان. جا بە بىنانۋى
 ئەۋەى كە ئىمە تەنھا بايەخ بە كارى تايبەتتى خۇمان دەدەين و،

ده‌ست ناخه‌ینه کاروباری که‌سانی تره‌وه، ناگونجی ږی به‌ کوشتنی
خۆمان و کوشتنی ملیونه‌ها خه‌لکی بیتاوان بده‌ین. واته‌ پښسته‌ بچین
به‌ گژي هدر که‌سی‌کدا که‌ بیه‌وی که‌شتیه‌که‌ کون بکات، یان ژيانی
کۆمه‌لایه‌تی تیځ بدات. له‌به‌ر ئه‌مه‌ له‌ کاتی‌کدا که‌ هه‌ول دده‌ین
تا کۆمه‌لگه‌ له‌ زیانی کرده‌وه خراپه‌کان به‌دوور بیت، تا مرؤفایه‌تی
له‌ خراپه‌ و تاوانه‌کانی پپارژین، له‌ هه‌مان کاتدا هه‌رچی سیفه‌تی
جوان و خووپه‌وشتی پهرز هه‌یه، له‌ شیوه‌ی فرماندان به‌ چاکه‌دا به
کۆمه‌لگه‌ی ده‌گه‌یه‌نین. ئیتر هه‌ر کۆمه‌لگه‌یه‌ک که‌ مرؤفه‌ فیتره‌ته
پاکه‌کان بنیاتی بنین له‌ هه‌موو جوړه خراپه‌یه‌ک به‌دووړه..

ئه‌مه‌ لایه‌کی مه‌سه‌له‌که‌یه، لایه‌که‌ی تریشی بریتیه‌ له‌ جیه‌جی کردن
و گه‌شه‌کردنی ره‌وشته‌ به‌رزه‌کان و، بلاوکردنه‌وی کرده‌وه چاکه‌کان له
کۆمه‌لگه‌دا. ئه‌مه‌ نه‌و کاریه‌ که‌ به‌ئینمان داوه‌ بۆ کۆمه‌لگه‌ی نه‌نجام
بده‌ین. جا ئه‌م کاره‌ هه‌م پیرۆزه و هه‌م گرانیشه‌..

نه‌و که‌سه‌ی که‌ شیرینی ئیمانی چه‌شتبی، مه‌ردایه‌تی داوی
نه‌وه‌ی لی ده‌کات که‌ که‌سانی تریش له‌وه‌ به‌شدار بکات. ئیمانداریش
مرؤفیکی مه‌رده‌ هه‌ر له‌ ته‌وقه‌ سه‌ریه‌وه هه‌تا په‌نجه‌ی پښی. نه‌و
هه‌میشه‌ وا له‌ بیري چاره‌نووسی که‌سانی ترده‌. کاتی‌ک که‌ له‌ ناوه‌ندی
به‌هارنکی گه‌شاوه‌دا خه‌ریکی رابواردنه‌، هه‌ول ده‌دا که‌سانی تریش
له‌گه‌لیدا بژین و، نه‌وه‌ی که‌ خوی نه‌یچیژئ، به‌وانیشی به‌چیژئ.
ئهی گوايا ئیماندار ده‌ست له‌ خۆشویستنی ژيانی خوی هه‌لناگری
تا به‌رده‌وامی به‌ ژيانی که‌سانی تر به‌خشیت؟ ئایا هه‌ر که‌س
نووری ئیمان چوویته‌ ناو دلپه‌وه‌ ده‌توانی بوه‌ستی و جووله‌ نه‌کات؟
ئه‌م کاره‌ موسته‌حیله‌ پال به‌ ئیمانداره‌وه‌ نه‌نی تا به‌چیته‌ ناو بازار و،
ناو ماله‌کانه‌وه‌ تا دلّه ناشناکان بدۆژته‌وه‌. ئه‌مه‌ش - له‌ لایه‌که‌وه‌ -

زامىنى بوونىيەتى، چونكى پاراستنى ئىمانى ناو دلى ھەتا مردن و،
 زامىنى چوونە ناو قەبرىيەو ھەم ئىمانەو، ھە فەرماندان ھە چاھە و
 پىگىرىکردن ھە خراپە دەپىت. خۆ ھەر كەس ھە دوانە بىچ ھەش بوو
 ئەوا زامىنى بوونى ئىمانى بۆ ناكىرى. ھەبەر ئەمە ھە ھەتمىي ھەسەر
 ئىماندار پىويستە ئەم فەرمانبەرييە ئەنجام ھەت، ھەلایەنى كەمەو ھە بۆ
 پىزگارکردنى خۆى..

تەبلیغ و نیرشاد پنۆمەرە بۆ سەرخستنی دین

دینی ئیسلام لەلایەن پەروەردگاری مەزنەوێ پارێزراوە و، هەتا رۆژی قیامەتیش پارێزگاریی لە تەر و پاراویی و گەشاوویی دەکات. خۆی پاک و بێگەرد بەلێنی پاراستنی دینی خۆی داوە. بەلام ئەم پارێزگارییە و، بەرگری کردن لە دین و پاراستنی، لەسەر هیممەتی ئیمانداران و، لەسەر پادەیی دەست پێوە گرتن و پشت گیرییان بۆ ئەم دینە، وەستاوە. واتە خوا کۆمەکی و سەرخستنی موسلمانان بۆ دینەکیان بە مەرجێکی ئاسایی داناوە بۆ پاراستن و پارێزگاریی دینەکی. واتە هەتا ویستی خۆایی بمێنێ و مەرجە ئاسایییەکی بێتە دینی دین پارێزراو دەبێت. ئاوەها لە بەلێنی خۆایی تی ئەگەین، نە بە شیوێەکی تر.

بەلێ، لەسەر ئیمانداران پێویستە پاسەوانی دین بن. خۆ ئەگەر بەرگری لێ نەکەن و، لە سەرانی سەری دنیا دا بڵاوی نەکەنەوێ لە فەیس و بەرەکەتی ئەو دینەیان بێبەش دەبن. ئەمەش بە هیچ شیوێەکی ئەو ناگەیهنێ کە خوا دەستبەرداری پاراستنی دینەکی بوو، بەلکو موسلمانەکان نەگەرانی لای خۆی پاک و بێگەرد تا داوای پاراستنی دینەکی لێ بکەن، واتە بەو ویستەیی خۆیان کە بە مەرجێکی ئاسایی ئەزموونی لە پوانگەیی پەیوەندیی ئیرادەیی خۆاییەو،

نەچۈنەنە ژېر سېبەرى پارىژگارىي خواۋە. لەبەر ئەمە خۋاي پاك و يىڭەرد پەرتەۋازە و زەلىلى كردن، يان لە فەپ و بەرەكەتى دىن بېبەشى كردن. ئا بەم شېۋە لە ھۆي ئەم بىرپوۋنەي ئىستە لە ژيانى دىنىيدا تى ئەگەين. چونكە بە رادەي دەستگرتنى مۇسلمانان بە دىنەۋە و كۆمەككى كردنيان بۆي پارىژگارىي دەكرت و، بە ئەندازەي ئەو ھەول و كۆششەي كە بۆ بلاۋكردنەۋەي لە سەرئانسەرى زەۋىيدا ئەيكەن بەرز دەبىتەۋە و، گولە يىڭەيشتەۋەكانى ئەپوشكويىن.

پىڭەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) كۆمەككى ئەم دىنەي كرد و، بەرگىي لى كرد، ئەۋەبوو خۋاي پاك و يىڭەردىش پارىژگارىي كرد. دۋاي پىڭەمبەرى خۋايش، بە درىژايى چەرخەكان، مۇسلمانەكان بەرگىيان لى كرد و پاراستيان، ئەۋەبوو خۋاي پاك و يىڭەردىش ديسان دىنەكەي خۆي پاراست. بەلام كە مۇسلمانەكان پشتيان لە دىنەكەيان كرد و دەستيان لى بەردا، خۋاي گەۋرەش ئەۋانى زەلىل كرد.

پىڭەمبەرى بەرپىژ (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەم سەرخستەن و پاراستنەي دىنى بە گەۋرەترىن كىشە ۋەرگرت و، كۆششەككى بىۋچانىشى بۆ ھۇشياركردنەۋەي ئوممەت كرد، چونكە بەختەۋەرىي ھەمىشەيى لە جىھانى دۋايدا لەسەر رادەي شوئەن كەۋتنى مۇسلمانان بۆ دىنەكەيان ۋەستەۋە و، شتى بناغەيىش كە لە مەحشەر و صىراط و بەھەشت و لە كاتى بىنىنى جوانىي خۋادا بە كەلك بىت برىتتەيە لە خزمەتى دىن و كەدەۋەي چاك و دلى يىڭەرد..

بەم شېۋە پىڭەمبەرى بەرپىژ (صلی اللہ علیہ وسلم) لە پىناۋى ئەۋەدا كە مۇسلمانان بىنە خاۋەنى ئەو جۆرە ماۋەپپدانەي تىپەر بوون (جواز مەۋر) رەنجىكى زۆرىدا. لەبەر ئەۋە بانگ كردن بۆ لاي خۋا و

ئىرشادكردن بۇ سەر دىن يەكەمىن مەسەلە بوو لەلای ئەو.
 ئەم ھەستەش بۇ پارىژگارى دىن لەلای ھاوئلە بەرپىزەكان دروست
 بوو. ئەوانىش بە سەر و بە مال كۆمەكىي دىنيان كرد و بەرگرييان
 لى كرد و، پەنايان پىبرد. ئەوان رەنجيان بە با نەچوو. ئەوھوو خوا
 دىنەكەى خۆى پاراست. بەلى، ئەوان خوا لىيان رازىي بى، بەوھى
 كە لە پىغەمبەرى خواو (صلی اللہ علیہ وسلم) فېرىبون، خەرىكى
 پىشپىركى بوون بۇ گەياندى دىن بە ولاتەكانى جىھان. لەوانەشە
 قورئان لەبەركردىيان لە چەند ئايەتيك تىپەرى نەكردى، ھەرھەلە
 فەرموودەش، بەلام ئەوان ئەوھى كە فېرى بىبون دەيان كرده ژيان و،
 ھەوليان دەدا لە ھەموو جىھاندا دىن بلاو بکەنەو.

ئەوھتا موصەبى كۆرى عومەير خوا لىي رازىي بى پىغەمبەرى
 بەرپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەينىرئى بۇ مەدىنەى مونەووھەر،
 ئەمەش دواى ئەوھى كە دەستەيەك لە دانىشتوانى ھاتنە خزمەتى و
 داوايان لىكرد كەسىكيان بۇ بنىرئى تا دىنەكەيان فېر بكات. تەنھا بۇ
 ئەنجامدانى ئەم مەبەستە رەوانەى كرد. ئەویش بە تەنيا و بىئەوھى
 كەسىك لە گەل خۆيدا ببات پۆيشت بۇ ئەوئ و، لەوئ بووھ مىوانى
 يەكئەك لە موسلمانەكان. گەورە پىاوانى ئەھلى مەدىنە رۆژانە سەريان
 لى دەدا و، ئەویش دىنى فېر دەكردن. رۆژئەك ئوسەيدى كۆرى
 حوزەير خوا لىي رازىي بى و رۆژئەكى تىرش سەعدى كۆرى
 عوبادە خوا لىي رازىي بى و رۆژئەكى تىرش سەعدى كۆرى. موعاذ
 خوا لىي رازىي بى. ھتە، بە جوانىي گوييان بۇ ئەگرت^(۱).
 موصەب بە نەرم و نيانيي لە گەل ئەوانەدا ئەجوولايەوھە كە بە توورە

(۱) أبو نعيم، الحلیہ : ۱ / ۱۰۷، ابن سعد، الطبقات : ۱ / ۲۲۰.

و بىزارىيەۋە ئەھاتنە لاي. ئەۋەي بە چەكمەۋە ئەھاتە سەرى، بە نىمانى ناۋ كرۆكى دىلەۋە ئەگەرپايەۋە - كە ئەۋانە لە دۈرۈژدا ئەۋونە ھاۋەلى پىغەمبەرەكەي (صلى الله عليه وسلم) - ھەتا ئەۋەندە بە نەرم و نىيانىي و تۈۋرۈژى لە گەل دەكردن كە زىرتىن مەرۈف لە بەردەم ئەۋ نەرم و نىيانىي و ناسكىيەدا زۆر خۇي بۆ ئەنە گىرا. بۆ نمونە ئەي وت: ئايا دائەنىشىت گويى بگىرىت؟ جا ئەگەر لە كارىك پازىي بوويت و دلت چۈۋە سەرى ئەۋا ۋەرى ئەگىرىت، گەر پىيشت ناخۇش بوو لىت دوور ئەخەينەۋە. دە بەخا ئەگەر مىلىشم بېرىتەۋە من ھىچ شتىك بەرانبەر بە تۆ ناكەم. بەم شىۋەيە كۆسەپەكان لەبەر دەم ئەم بانگەۋازكارە مەزەندا لاچۈن، كە گالتەي بە مردن ئەھات و، جگە لە گەپاندنى ھەق بە خەلگىي ھىچ خەمىكى تىرى نەبوو. ئەۋە بوو بە فەزلى خوا بازەنەكانى خەرمانەكەي دەۋران دەۋرى فراۋان بوون و، خوا لىي پازىي بى ھەر بە بانگ كىردنى خەلگەۋە بۆ لاي خوا زىيانى بەسەر ئەبرد ھەتا ئەۋەبوو رۈژى بەدر ھاتە بەرەۋە. ھەرۋەھا ھەموو ھاۋەلانىش خوا لىيان پازىي بى تا ئەۋ كاتە زىيانىان بە تەبلىغ و ئىرشاد بەسەر ئەبرد^(۱). بەلام لە جەنگى نوحوددا ھەر ھەمويان شمشىريان لە شان كىرد بە نىازى پارىزگارىي دىنەۋە، چۈنكە ھەرۋەك تەبلىغ و ئىرشاد ۋاجىبە، ئەۋا پاراستنى دىنىش ۋاجىبكى ترە. موصەبى كوپرى عومەيرىش خوا لىي پازىي بى لەم پاراستنەدا لەگەلئان بەشدار بوو. ھەتا ئىۋارە بە نازايەتتىيەكى كەم وئىنەۋە جەنگى كىرد، بەرپادەيەك كە لەسەر ئەۋ نازايەتتىيە مەلانىكەت خۆزگەيان پى ئەخواست، تا ئەۋەبوو لە ناكادا بە لىدانى شمشىرى كافرىك بە دەمدا كەۋتە زەۋبى. خىرا مەلانىكەتتىك چۈۋە شىۋەي موصەبەۋە و لە جياتىي

(۱) ابن هشام، السيرة: ۲ / ۷۷ - ۷۹، ابن كثير، البداية: ۳ / ۱۸۵ - ۱۸۷.

ئەو خەریکی ھەلەمەت بردن بوو. لای ئیوارەشەو پێغەمبەری بەرپەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرماشتی لەگەڵدا کرد: (یا مەصعب!) مەلانیکیەتە کە فەرمووی: مەصعب نیم، ئەو پێغەمبەری خوا! ئەو کاتە زانیان کە مەصعب دەمیکی شەھید بوو.

دوای کۆتایی ھاتنی جەنگ پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لەگەڵ کۆمەڵێک ھاوێلی بەرپەردا ھاتنە سەر لاشەی مەصعبی شەھید. سەیران کرد ھەردوو دەستی بە قۆڵەو پێرەوان و شمشیرێکی و ھا بەھێز لە ملی داوێ کە جگە لە چەند دەمارێک کە ئەو سەرە موبارە کە بە شانێو ئەبەستن سەری لە ملی بۆتەو^(۱). دەم و چاوشی لەناو خۆلی زەوییە کەدا، کە بە خۆنە گەشە کە ی رەنگ بوو، شاردۆتەو. ھەروەک بترسی، لە کاتی کەدا کە ئەو جەستە یەکی بێگیانە، بێینی و خراپە یەک تووشی پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دەیت. جا دەم و چاوی ئەشارتەو ھەتا ئەو ی ئەو لێ ئەترسی و خەمیەتی نەییینی! یان وە ئەو ی کە خەجالت بێ بەر لەو ی دلی لە سەرفرازی پێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بێخەم بێی و، بەر لەو ھەش تا کۆتایی ئەرکی پاراستنی پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بەجی بھێنی و بەرگری لێ بکات، بە شەھیدی لە مەیداندا سەری ناوتەو^(۲).

و ئەو بێ تەنھا مەصعبی کۆری عومەر ئەو ئازایەتی و مەردایەتی یە لێ وەشایتەو، بەلکو ھاوێلە بەرپەرەکان خوا لە ھەموویان رازی بێ ھەر ھەموویان ھەلگری ئەو پێرە و ئەو ھەستە بوون.

بەم شێوێ خۆی پاک و بالادەست دینە کە ی خۆی پاراست. ئەم پاراستنە ھەروا بەردەوام بوو تا ئەو کاتە ی کە لە ھەندێ سەردەمدا

(۱) ابن سعد، الطبقات: ۲ / ۴۲، ۳ / ۱۲۰ - ۱۲۱.

(۲) رجال حول الرسول: ۵۲.

و بەينا و بەين ھەندى درز و شەق بردن پۈوياندا. جا لەم سەر دەمە لەرزۆكانەدا خواى گەورە ھەندى لە فەر و بەرەكەتى دىنى لەو مۇسلمانانە گەرتەووە كە بەرگرييان لى نەكرد و سەريان نەخست، چونكە دىن كاتىك دەبىتە دىنى ئىمە كە سەرى بىخەين و بەرگريى لى بىكەين. ئەگىنا ئەگەر دەستمان لىيگەرتەووە، لە بەرگريى لىكردنى خاوبووينەووە، ئەوا پەرورەدگارى مەزن لە فەيزە نوورانىيەكانى و، لە دەست كەوتە پۈحىيەكانى بىبەشمان دەكات..

كاتىك كە قودس لە ژىر دەسلەلاتى خاچ پەرستىيدا بوو سەلاحەددىنى ئەيىووبىي نە زەردەخەنە و نە پىكەنىنى نەبوو، بگرە بۆ ماوەى چەند سالىك بە كۆل ھەر ئەگريا، تا ئەو پادەيە كە وتارخوئىنى پۈژى جومعە باسى ئەوەى كرد كە زەردەخەنە و پىكەنىن پۈيىست. دواى تەواوبوونى نوژر سەلاحەددىن دەستى وتارخوئىنى گرت و تەبەكى پى وت كە شياوى ئەوەيە لە يادەوهرى مېژوودا بنەخشىترى: ((لەوانەيە مەبەستت لە من بى. بەلام بۆ خوا پىم بللى چۆن زەردەخەنە بىكەم و ئەو مزگەوتەش كە مصطفى (صلی اللہ علیہ وسلم) لىيەو سەركەوت بۆ لای پەرورەدگارى بەخشندەى لە ژىر دەستى دوژمنان بىت؟)). ئەم پىاوە مەزنە تا ئەو كاتەى كە مزگەوتى ئەقصادى گىراپەووە ژىر دەسلەلاتى مۇسلمانان بۆ نىشتەجى بوون خۆى تەنھا چادىركى ھەبوو و، ئەشى وت: ((چۆن من خاوەنى خانووەم و مالى خواش دىلى دەستى دوژمنان بىت؟)).

بەم شىوئە دىنيان پاراست و دىنيش بوو دىنى ئەوان. ئىستاش سەرى ئىمە ھاتووە. جا ئەگەر سەرمان خست و پشت گىرييمان لى كرد، بە واتا بلالومان كەردووە، كە ئەو لە ھەموو فەرزىك فەرزترە لەسەز ھەر يەكەمان بەبىج جىاوازى، ئەوا خواى پاك و بىگەرد دىنەكەمان دەپارىت ..

بەلێ، لەسەر ئیماندار پێویستە یەكەمجار شارەزای دینەكەى بێت، پاشان هەر هەموو ژيانى بەو بژیی، پاشان كەسانى تریش لەو دینەى كە پێى ئەژێى تیج بگەیهنێ، تا بەم نوورە ژيانى ئەوانیش پرووناك بكاتەوه. هەموو موسلمانێك ئەم فەرمانبەرییە - وهك ئێمە برپروامان پێى هەیه - بە پێى بنەماكانى ئیسلام وا لە ئەستۆیدا ..

لەمەو دوا هەندێ مەسەلە پروون دەكەمەوه كە بە پێویستیان دەزانم، بەلام بەش بە حالى خۆیان گرنگیان پێ نەدراوه، بگرە لەو هۆیە سەرەکیانەن كە لەم كاتەى ئێستادا ئێمەیان بەم حالەتە پر خەم و خەفەتە گەیانندوووه. **یەكەمیان :** بەرە بەرە پشت گوێ خستنى دین.

دووهەمیان : یەك لایىكردنەوهى خزمەتە دینییهكان بۆ دەستەیهكى دیاریكراو و، دەست هێلانی جلهوى كاروبار بۆ ئەو تاقمەیه. ئەم هۆى دووهەمە بە وێنەى هۆى یەكەم مەترسییدارە بۆمان.

با ئەو چاك بزانی كە هەرگیز دین بۆ دەستەیهك یەك لایى ناكێتەوه و، هیچ كاتێكیش نایێت دین مولكى دەستەیهكى دیاریكراو بێت، چونكە دین مولكى هەموو ئەوانەیه كە شوێنى كەوتوون. چونكە هەموو تاكێك خاوەنى پەيوەندیی و پەيوەستییە لەگەڵ پەرورەدگاریدا. ئیتر ناگونجێ ئەم پەيوەستییە لە نیوان بەندە و پەرورەدگاریا نەهێلێت و، ناش گونجێ بۆ سەرخستنى دین و بەرگریی كەسێى كۆسپ دروست بكرێت. بەپراستی یەك لایى كردنەوهى خزمەتە دینییهكان بۆ دەستەیهكى تابەت ئەوپەڕى بێئاگایی و هەڵەیهكى وەها گەورەیه كە چاوپۆشیى لێ ناكێ و، ئێمەش لەم بارودۆخە پر ئیش و ژانەى كە واین تیايا دەربازبوونمان نایێت بە خۆ رزگارکردن نەبێ لەم بێئاگایییه. ئیتر ئەو كاتە دەروومان لێ دەكرێتەوه. بەلام بە پێچەوانەى ئەمەوه ئێمە دەبینە كۆسپى بەردەمى سەرکەوتنى دین.

يېڭومان يەك لايىكردنەۋى خىزمەتە دىنىيەكان بۇ دامەزراۋىيەكى تايىبەت فېلى يېگانەكانە، چۈنكى وئەنى ئەم كارە پەيۋەندى يەكى نىيە لەگەل تېڭەيشتىنى جىھاد و تەبلىغ لە ئىسلامدا. ئىسلام ۋەك دىن ناگونجى لە نىۋان دىۋارەكانى مژگەۋتدا بەند بىرى، چۈنكى خۋاى پاك و يېڭەرد بۇ ئاۋەدان كىردنەۋى دىنا و قىيامەت ناردۋىيەتى. كەۋاتە ئىسلام ھەر ھەموۋى يەك پارچەيە و بەش بەش كىردن ھەلناگرى ..

ئا لەو رۆژەدا كە دىن بە يەك پارچەيى ھەل ئەسەنگىنىن و، رۆحمان ئالوودەى دەيىت، ئەۋا لە زەلىلىي ئازاد دەيىن و، لە رسۋايش رىزگارمان دەيىت، چۈنكى مەسەلە كەسىي و كۆمەلەيەتتى و مەۋقايەتتەيەكان بە ھۋى تىشكى نورانىي ۋەحىيەۋە رۋون دەبنەۋە و، ئەۋ كاتەش مەۋق لە دلەۋاكە و شەلەۋاۋى ناۋ تارىكىي رىزگارى دەيىت.

جا بۇ ئەۋى كە ئەم ھالەتە ھەلپسەنگىنىن، لەسەرمان پىۋىستە بە تەۋاۋىي و بە ھەمەكى - بە رۆحمان و بە قەۋارەمانەۋە - رۋو بەرۋە دىنى راس تىن كە لەسەر رۋون كىردنەۋى ئەۋ كەسەي كە بە ھەۋا و ئارەزۋىي خۋى فەرماشت ناك، بەلكو ھەرچى بىفەرمۋى ۋەحىيە و دېتە سەرى، كە ئەۋىش پىغەمبەرى بەرپىزە (صلى الله عليه وسلم) دامەزراۋە.

نەمەى خۋارەۋە جارىكى تىرىش دىنمەۋە ياد :

ئەگەر خۇمان دەرۋونى خۇمان نەگۋىرپىن، خۋاى ئالادەستىش ھالمان ناگۋىر. ئەمە بە واتاى ئىجابىيىش و سەلبىيىش ھەر ۋايە. چۈنكى ھەر راس تىن بۋونەۋى تاكە دەيىتە ھۋى بەدىيەتتى ئەم ئەنجامە، ھەرۋەك لادانىشى ژيانى دىنىي لەناۋ دەبات. لەبەر ئەۋە پىۋىستە يەك يەك خەلەك پى بگەيمەنرئ ھەتا بىنە كۆمەكى دىن و بەرگىرىشى لى بكن.

ئەمە و، لە ياديشمان نەچىت كە تاكە تەندروستەكان خىزانى راست و تەندروست پىك دىنن و ئەمانىش كۆمەلگەيەكى تەندروستى بىدەرد و دا بەرپا دەكەن. كەواتە بەردى بناغە لە كۆمەلگەدا برىتييە لە تاك، پاشان خىزان و ھەروەھا، ئىتر ھەتا لە پىشەوہ تاكەكان صالح نەبن، كۆمەلگەى صالح پى ناگات. كۆمەلگەى تەندروستىش ئەوہيە كە بوونى خۆى بە راست رۆيشتن بە پىي فەرمانى خوا و پىغەمبەرەكەى (صلى الله عليه وسلم) بسەلمىيتت و، لە پىناوى بەردەوام بوونى ئەو كۆمەلگەيەش لەسەر ئەو شىوازە، پىويستە دلى ھەموو ئەندامەكانى پىر لە كردەوہى چاك يىت و، لە خراپەش پاك كرايىتەوہ. جا جگە لە تاكەكان خۆيان كى ئەمە ئەنجام بدات؟

بەلام بنچىنە و ھونەرى تەبليغ، خواى پاك و بىگەرد و پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) رپوونيان كردوونەتەوہ. ھەتا ئەگەر ھەر ئىرشاد و بانگەوازيك كە بە پىي ئەو بەرنامەيە نەيىت، ئەوا بە ئەنجامى ئومىدكراو ناگات. چونكە خوا جگە لە شوپن كەوتنى رپىيازە راستەكەى بە ھىچ شوپن كەوتنىكى تر رازىي نايىت. ھەر كارىكىش خوا لىي رازىي نەبى ھىچى تيا بەسەر نيە، ئەگەرچىي ھەموو دنيا لىي رازىي بى. بىگومان ھەر كەسش لە گەل خواى پاك و بىگەرددا يىت، سۆز و بەزەيى خواش لەوہوہ نزيك دەيىت. ئىمەش تەنھا ئەو بەرپىزە موبارەكانە، كە دىنيان سەر خستووہ، بەدبەختييمان چارە دەكەن. ئەوانەى كە بەشىكى زۆريان لە سۆز و بەزەيى خوايى دەست گىر بووہ. ئەوانە ئەو بۆنە خۆشە ھەلئەمژن و، بە پىي ئەوہ ژيانى خۆيان پىك و پىك دەكەن. جارىكى تريش دووبارەى دەكەمەوہ: ئىمە چەندە دىن سەر بخەين، دىنيش ئەوہندە دىنى ئىمەيە.

بهشی دووهم

چهند بنچینه و
ياسايهك له ته بليغ دا

ھەموو زانستىك پىناسەى تايىبەتتى خۇى ھەيە و، ھەموو كىرەۋەيە كىش ھونەر و وردەكارىي تايىبەتتى خۇى ھەيە. جا بەيى ئەو پىناسەيە و ئەو وردەكارىيە ناتوانىن بېچىنە قوۋلايى ھېچ بەشك لە بەشەكانى زانست و ھېچ لايەننىك لە لايەنەكانى كاركردن. لەبەر ئەۋەش كە تەبلىغ كىرەن پىرۋزترىن كىرەۋەى مۇسلمانە، ئەۋا بىي گومان بىنچىنە و ھونەرلىكى تايىبەتتى خۇى ھەيە و، ھەر تەبلىغ كىرەننىكىش ئەۋ كارانەى تيا بەرچاۋ نە كىرەن جگە لە خۇماندوۋكرەننىكى بىي ئەنجام ھېچ كەلكىكى نايىت. بەلام ئەۋەش كە سەركەۋەننىكى كاتتى بە دەست ئەھىتى، ئەۋە لە ناۋكرۇكدا نوشوستىي ھىناۋە، چۈنكە نايىندەى نىە.

لەمەۋ دۋا ھەندى ھونەر و وردەكارىي تەبلىغ كىرەن لە شىۋەى شت ومەك دىنىنەۋە، بەلام بەر لەۋە دەلىن: بىنچىنە و ھونەرەكانى تەبلىغ و ئىرشاد تەنھا بەۋەۋە ناۋەستىن كە ئىمە باسى دەكەين. با ئەۋەش بزانرى كە ئەۋ بىنچىنە و ياسايانەى كە ئىمە ھەۋل دەدەين پىشكەشيان بىكەين، لايەنى كارىيكرەنى عەمەلىي تيايدا بە بناغە ژمىرراۋە و، لەبەر تىشكى ئايەتە پىرۋز و فەرمۇدە شەرىفەكانىش دا ئامادە كراۋن، كە كەسانىكى شارەزا لە واقىيى عەمەلىدا تاقىي كىرەۋەنەتەۋە، بەۋەى كە ھەر لە سەردەمى مىنداللىيەۋە تا ئەۋ كاتەى كە فەرمانبەريەكى رەسمىي بانگەۋازى لە ناۋچەيەكى فراۋاندا ۋەرگرتۋە، ئامادەى كۆپى پياۋانى ئىرشاد و تەبلىغ بوۋە.

ئەمە و، لەۋانەيە كە ھەندى لە رۋونكرەنەۋەكانمان لەگەل جىھانى حەقىقەت و واقىعدا نەگونجىن. ئەمەش لە ناتەۋاۋىيى و كەم و كۆپىي ئىمەۋەيە.

لەم بارەشەۋە دەستورمان بەم شىۋەيە: ئەۋ بىر و بۇچۈۋانەى كە بە ژيان دەرەبەرن شايانى ژيانن.

پەيۋەندىي نىۋان عىلم و ئىرشاد

ھەر كەسى كارى فەرماندان بە چاكە و دوورەپەرئىزىي كىردن لە خراپە بگىرتتە ئەستۇ پىۋىستە بە زانست خۇي كۆك بىكات. چۈنكە زانست و تەبلىغ دوو دىوى ھەقىقەتتىكىن. كەۋاتە پىۋىستە لەسەر بانگەۋازكار خۇي چاك پى بگەيەننى بە راستى يەكانى ئەۋ دىنەي كە دەيەۋى بە كەسانى تىرى بگەيەننى، ئەگىنا دەيىتە ھۆي نوشستىي زۇر، بگرە لەۋانەشە دوتراۋەكان لە خۇي و لە دىنەكەي بىللەمىنەۋە، ئەم ئەنجامەش دەست درىزى يە بۇ سەر مافى دىنىي و دىيائى خۇيشى و كەسانى تىرىش.

لەم بەشەدا باسى. تى گەيشتىنى خۇمان بۇ زانست بە گشتىي دەكەين، پاشان ھەۋل دەدەين پەيۋەندىي نىۋان ئىرشاد و زانست و كاركىردن بىخەينە رۈۋ.

زانست لە جىھانى بوون ھەر ھەمۋى دا مىحرابى سەردارمان ئادەمە و، كە گەۋرەش دەبى دەيىتە كەشتىيەكەي سەردارمان نوح و، ئەش بىتتە سەردارمان نوح لە كەشتىيەكەدا. زانست لە سەردارمان ئىبراھىمدا بىرىتى يە لە چەند شىۋىك كە لاۋاۋى ۋەھى خۋاۋى پىيائانا ئەۋرەت. ھەرۋەھا گەۋرە دەيىت تا بىتتە طور لە سەردارمان موسادا، يان بىتتە سەردارمان موسا لە طوردا. لەبەر ئەمە لەناۋ بوۋنەۋەراندە ھەر بۇتەيەك ھەيىت زانست كاكەكەيەتى.

زانست چى يە؟ زانست برىتى يە لەۋەى كە مروۇف، دواى ناسىنى خۇى، پەروەردگارى بناسى. يا مروۇف پەروەردگارى بىنىنى بەۋەى كە خۇى بىكاته پروانگەيەك بۇ بىنىنى سىفات و ناۋەكانى خوا، بەۋەى كە لە ھەستەكانىدا ئەى دۆزىتتەۋە و، بە كۆشش كەردنى بۇ گەيشتن بە ناسىنى پەروەردگارى و شارەزابوون لىى. ئا ئەمە زانستى راستەقىنەيە، ۋەك شاعىر (يونس ئەمرە) بە پىكانى جەرگەى زانستى دەرى برپوۋە :

زانست ئەۋەبە كە بزائىت..

كە فۇت بناسىت..

فۇ ئەكەر نەت ناسىى،

ئەۋا ھەرىپىت فوئىدۆتەۋە دەست لە ھەموۋى ھەل بىكرە.

بەلام ئەم وتەيان: ((مَن عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ)) . واتە: ھەركەس خۇى ناسىى پەروەردگارىشى ئەناسى، وتەيەكى پىر بەلاغەت و خاۋەنى مەبەستىكى ئەۋەندە وردە كە خەرىكە بە فەرموۋدە ۋەربىگىرى، بەلام فەرموۋدەى شەرىف نىە، بەلكو دەستوورنىكى پتەۋ و بەھادارە لە بارەى مەبەست و ماناۋە و، قورئانى پىرۋزىش بەم ئايەتە پىرۋزە پىشت گىرىى ئەم دەستوۋرە دەكات:

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

(الحشر: ۱۹).

بەللى، ئەگەر خواتان لە يادچوۋ، ئەۋا خاۋىش خۇتانتان لە ياد دەباتەۋە و، گەر خۇتانتان لە ياد چوۋ ئەۋا لە خوا دوور دەكەۋنەۋە. ئەۋ كاتە بى ئاگا دەبن و بە خۇتان نامۇ دەبن و خۇتانتان لە ياددەچىت. بەم شىۋەيە بازەنەيەكى گەنىۋ دروست دەبى و يەكىكىيان ئەۋى تر فەراھەم

دینى و خۇراكى دەداتى، ۋە ھەر كەس شىش بېچىتە ناۋ ئەۋ بازنە گەنيۈۋە
 رزگار بونى زۆر گرانە، بگرە بە دۋاى خۇيدا دەگەرپىتەۋە، بە فېرپۇ
 دەچىت. ئەشگۈنجى مانايەكى تر لە ئايەتە پىرۈزەكە تى بگەين كە
 ئەمەيە:

ورىا بن نەكەن خواتان لە ياد بېچىت، ئەۋىش خۇتانتان لە ياد بباتەۋە.
 ئەۋ كاتە بە تەنھا بە دەرەۋە ئەپەشۈكىن. ئىتر بە تەنيا پروو لە
 ئاسۋكان دەكەن، ۋە بۋارى. بىر كەرنەۋە ۋە موحاسەبە كەرنەن پروو ناكەنە
 خۇتان. دەينى يەككى باسى ئىسلام ۋە قورئان دەكات، بەلام چاۋەرۋانە
 كەسانى تر ئەحكامەكانى ئىسلام جى بەجى بگەن. لەۋانەيە نرىك
 ترين كەشىشت، لە مائەكەتدا، بە ئاشكرا ئەحكامەكانى ئىسلام پشت
 گۈى بخات ۋە بە سووك سەيرىان بكات، تۆش چاۋت لى يان نەيىت،
 چونكە چاۋت بربۈتە كەسانى تر ۋە ئەۋەى ئەتەۋى لەۋانى چاۋەرۋان
 ئەكەيت. چەندە مايەى خەفەتە كەسى ھاۋارى لى بەرز بىتەۋە ۋە
 داۋاى ئىسلام بكات ۋە، بە شوئىن كەۋتنى ھەنگاۋەكانى شەيتان،
 خەرىكى ھات ۋە چۆى ناۋ كۆلان ۋە شەقامەكان بىت، خۆى لە ياد
 بكات بى ئەۋەى بە وردىي موحاسەبەى خۆى بكات. بى ئەۋەى
 رۇژانە چەند جارىك سەرنج بدات بزائى تا چ رادەيەك پەيۋەندىي
 لەگەل پەرۋەردگارى مەزنىدا ھەيە.

بەلى، ئىمە ۋەك ئەۋ كەسە ۋەھايىن كە سەر دەكەۋىتە سەر لووتكەى
 چىاكەن. پىۋىستە بە وردىي حىسابى بۇ بگەين كە پىمان لە كۈى
 دائەنئىن ۋە قولاپەكە لە كۈى دائەكۈتىن ۋە پەتى پىۋە ئەبەستىن.
 چونكە ھەر ھەلەيەك لە دەستمان دەر بچى - ئەگەرچىي بچۈۋكىش
 بىت - ژيانمان لە دەست دەدات.

بەلى! ئايا جىي سەرسۈرمان نىە مروڤ لە پەرستگا ۋە لە مزگەۋتدا،

بىگرە ھەتا لە كەعبە و (روضە)ى پاك و بىگەرددا خۆى لە بىر بېچىتەو؟ بە ئىش پى گەيشتنەو دانى پىدا ئەنىم كە لەو شوئانەدا ئەوانەى كە خۆيان لە بىر دەچىتەو لە ژمارە نايەن . دەى پەروردگارم ئەم زىانە چەندە گەورە!

زانست مەبەستىكى ھەيە، كە ئەويش ناسىنى خوا و خۆشەويستى خوا بەرھەم دىنى. چونكە ئەو زانستەى كە ئاگرى خۆشويستىنى خوا بەر ئەداتە دلى مەرۇف و، چىزى رۇحانىيشى كلىە نەستى - كە ئەوئەش زامنى ناز و نىعمەتى بەھەشتە - بە زانستىك ناژمىررى كە بە مەبەستى گەيشتەى. چونكە ئەو زانستەى كە گەيشتەى مەبەست و جىبەجىي كىردى سەرچاوەى ژيانى لەتيفەكانمان و، خوين بەرى ھەلقولوى ھەست و سۆزمانە و، ژيانىش بەي ئەو مردنىكى مەعنەويە. جا ئەو زانستەى كە ستايش دەكرت و قورئانى پىرۆز و فەرموودەى شەرىفىش خەلكى ھەلئەنن بوى. ئا ئەم زانستەيە، نە شتىكى تر. بىگرە ھەر ئەمە زانستە.

ئىمە چەوینە ناو ئەم باسەو، لەگەل ئەوئەش دا كە باسى بنەرەتتىمان نىە. بەلام من پىم خۆشە ھەندى لەو ئايەتە پىرۆز و فەرموودە شەرىفانە وەرەبگرم كە تايبەتن بە زانستەو:

۱- ﴿... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ (الزمر: ۹).

واتە: ئايا ئەو زانستەى كە دەستى مەرۇف بۆ لای خواى بالادەست دەگرىت وەك ئەوئەيە كە لە تاقىگەدا مەرۇف بەند دەكات؟ ھەروەھا ئايا ئەو زانستەى كە ماىەى گەياندننى ئەو كەسەيە بە خوا كە لەبەردەم تەلىسكۆيدا چاودىرىي ئەستىزەكان دەكات و، نىەتى ھىناوہ كە بە

پلىكانەى نووردا بۆ لاي خوا سەر بىكەوى، ۋەك ئەو زانستە دەپى
 كە تەنھا چاۋى بېيىتتە ئەستىزەكان و بەرنامەكانيان. بە ۋەتەيەكى
 پروون تر: ئايا ئەو دوانە يەكسان دەپن كە ھەريەكەيان خاۋەنى گۆشە
 نىگايەكى جياوازن لە يەكتەر؟

ئەو كەسەى كە ۋەك مەشك بەناۋ پەرەى كىتەبەكاندا بە دواى گەنجىنەى
 نەيىنىيەكان دا ئەگەرەى، زۆربەى تەمەنى لە نووسىنەۋەى پەراۋىز و
 پراڧەكان دا بەسەر دەيات بىع ئەۋەى لە زانستى حەقىقەت يەك دېر
 بخوئىتتەۋە. ئا ئەۋە كە ناۋى زاناي لىع ئەنرى، بە دەربرىنى قورئانىي
 ۋەك ئەو كەسە ۋەھايە كە چەندىن كىتەبى بە كۆلەۋە گرتەى. ئەۋە
 لە كوى لە چاۋ ئەۋ مەرۋفە كاملەدا كە دېرەك ئەخوئىتتەۋە، دەيىنى
 ۋا بەرەۋ ئاسمانەكان بال دەگرتتەۋە، ھەموو ساتىك لە خۇشىي و
 چىژىنكى رۇحىيدا ئەژىي. ۋا دەزانم جياۋازىي نىۋانايان ۋەك جياۋازىي
 نىۋان ((ھىچ شىتەك)) و ((ھەموو شىتەك)) ۋايە. ئەۋ زانستەى كە
 مەرۋف بەخوا دەگەيەنى ((ھەموو شىتەك)) ۋ، ئەۋەش لە رېنگا
 دەستت لى ھەلدەگرى ((ھىچ شىتەك)) ۋ.

۲- ﴿...إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ...﴾ (فاطر: ۲۸).

ھەلدان بە زانست دا، ستايش كەردنى زانايان لەم ئايەتە پىرۋزەدا
 يەكجار پروون و ئاشكرايە. بەلام ستايشەكە بۆ ۋەسەف كراۋەكەيە، ۋاتە
 بۆ ئەۋ مەرۋفەيە كە بە زانستەكەيەۋە، بە خۇشۋەيەكەۋە، لە بەردەم
 پەرۋەردگاريدا ۋەستاۋە. ھەموو زانستىكىش قورسايى و گىرنگىي
 خۇي ھەيە. پىغەمبەرىش (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموى:
 (الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ)^(۱). دەفەرموى: زانايان مىراتگرى پىغەمبەرانن.

بەللى، ئەگەر لە ناو مەۋقۇدا كۆمەللىك ھەبن كە ھەقىقەت بە پۈۈنىيە و بەيى لىللىيى بېيىن، ئەۋانە پىغەمبەران سەلاميان لىي بى. بەلام ئىمە بە ھۆى ئەۋ نۈۈرۈۈە كە فەرمائىشتەكانى ئەۋان بىلۈى دەكەنەۈە ئەۋانين بگەينە ھەقىقەت، چۈنكە ناگونجى ھىچ مەۋقۇك، ھەر كەس يىت، بگاتە ھەقىقەتەي رەھا، ھەتا نەچىتە ژىر ئاللى يەككى لە پىغەمبەرانەۈە . خۇ لەۋانەيە بە ھەۋل و كۆششى خۇى بتۈانئ ھەندى ھەقىقەتەي نىك لە راستىيەۈە كەشف بكات، بەلام ناتۈانئ راستىيە رەھا كەشف بكات، مەگەر بە چاۋساغىي پىغەمبەران سەلاميان لىيى، لەبەر ئەمە پىغەمبەران مىراتگىرى راستەقىنەي خان و، دۈاى ئەۋانئش بەندە ۋالھەكان. قورئانئ پىرۈزئش ئامازە بۇ ئەۋ بەندە ۋالھانەي خۈا دەكات كە دەبنە خاۋەنى سەرزەۋىي و، ئەۋ پەيۈەندىيەي نىۋان فەرمۈۈدەي باس كراۋ و ئەم ئايەتەش كە ئەم مانايە دەبەخشى ئاشكرايە: بەندە ۋالھەكانى خۈا ئەۋانەن كە شىاۋى ئەۋەن ببنە خەلىفەي خۈا لەسەر زەۋىيدا و، ھەر ئەۋانئش مىراتگىرى پىغەمبەران، نەك كەسانى تر. چۈنكە ھەر پىغەمبەركى تەبلىغكارى راستىيە، جا بە ئەندازەي ئەۋەي كە ھەر مەۋقۇك تەبلىغكارى راستىيە بى، دەبىتە مىراتگىرى راستەقىنەي پىغەمبەران.

جا بۇ دەرخستنى فەزلى زانا بەسەر كەسانى تردا ئەم ئەندازەگرتنە لە پىغەمبەرۈە (صلى الله عليه وسلم) دىنمەۈە كە دەفەرمۈى: (فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ)^(۱). دەفەرمۈى: فەزلى زانا بەسەر خۈاپەرستدا ۋەك فەزلى مەن ۋەھايە بەسەر بچۈۈكتىرئتاندا. بەللى، خۈاپەرستى نەزان ھەمۈۈ ئانىك مەترسىيە لادان و سەرگەردانىي

لىق دەكرىت و، ئەو لادانەش پىژەيىيە بە پىنى پەلى ئەو بەندەيە لەلەي خوا. ھى وایان ھەيە لە تەنھا ئانىك دا چاودىرى خۇاى لە ياد بچى بە لادانىكى تەواوى دەزانى. جا ھەر چەندە مەسەلەكە پىژەيىيە، كەواتە لادان لە گۆپىدايە. ھەر چۆن يىت ئەو زانايانەي كە مىراتگىرى پىغەمبەرانن ھەمىشە لە گەل خۇيان دا خەرىكى چاودىرىيەكى ھەمىشەيى و موخاسەبەيەكى بەردەوامن. ئەوان لە ئارەزوومەندىيەكى رۆحىي ھەمىشەيىدان و، پەرانبەر بە كارە لەناوبەر و مەترسىيەكانى ھەر چوارلايان لەو پەرى ئامادەباشيدان. ئەو ھەش كە گومانى تىدا نىيە ئەو ھەيە كە ئەو زانايەي بە زانين و ھۆشكى تەواو ھەموو مەسەلەيەك خواپەرستىيى بكات، چاكتەرە لەو ھى كە بەبى ھەست خواپەرستىيى بكات، وەك چۆن پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە بچووكتىن كەسى ھاو ھەل بە پىژەكان چاكتەر بوو. لە راستىيشدا ئەمە ماناى وایە كە: ھەل سەنگاندنيان لە نىواندا ناكرى.

لەم مەسەلەيەشدا نوكتەيەكى ورد ھەيە كە ئەمەيە: مەرقى كاملى مىراتگىرى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە فەيضى ئەقەدەسەو ھەر نوورتك بە لىشاو بەسەريدا بارىي، لە دەستى دەرنەچىت، ھەر وەك مەلئەندىكى جەمسەرگىرى گەورە بى بۆ قووت دانى ئەو تىشكەي كە لە خۆرەو دەردەچىت. ئىتر ناھىلى ھەتا زەرەيەك لە ھەموو فەيضىكى موقەددەس بە ھەدەر بىروات، كە بە چەندىن تىشك دانەو ھى ئەحەدىيەت بۆي يىت و، بە چەندىن تىشك دانەو ھى جوانىيەكى ناسك بۆي بگوازىتەو، كە سۆز و پەحمەتى بە نەرم و نيانىي بەسەردا ئەبارىتى. ئەو كاتە ھەموو گۆشەكانى دلى لە چالاكىيەكى بەردەوام و جموولنىكى ھەمىشەيىدا دەبن، بەو ھى كە ھەول دەدات بىيئە ئاوتەيەك بۆ دانەو ھى تىشكى ئەو فەيىز و بەرەكەتە .

ئەمەش - لە ھەمان كاتدا - دەربېرىنى خشووعە زۆرەكەى و پېژىلگىرتنە كامىلەكەيتەى بۇ پەرەردەگارى مەزنى و، كارىكى بارگەدانى پۇحيى بەردەوامە. جا ئەم كەسە بە بەردەوام بارگە دراو، خالىى كىرنەووشى ھەيە، ئەم خالىيىكىرنەووشەش بىرىتيىە لە پەخشىكرىنى ئەو پروناكىيى و نور و پاستىيەى تر كە لە پۇخىدا ھەيە بۇ ئەوانەى دوروبەرى. ئىتر لىردا ترازووبەك بۇ پىوانەكرىنى ئەم كىردەوانەى بە پىنى قووللىى پۇحيىەتى، نىە. كەواتە ھەر چەندە خواپەرىست لە خواپەرىستىيەكەيدا پۇبجىت، ئەوا ناگاتە خواپەرىستىيى ئەو زانايەى كە مەوۇقى كامىلە، سەرەراى ئەووش كە مەوۇف لەسەرى پىويستە ئەوەى كە ئەيزانىى كارى پى بىكات، ئەگىنا قورناني پىرۆز بەم ئايەتە پىرۆزە ھەرەشەى لى دەكات و پىايا ھەلئەشاخى:

﴿...وَإِنْ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (البقرة: ۱۴۶).

بەللى دەزان بەلام كارى پى ناكەن. ئەوانە ەك كۈنە پەشەكان وھان كە پروناكىيى بۇ ھىچ شىك ناگىرنەو. ئىتر لە وزەى پروناكىيەكەيان ھىچ كەلكىك وھناگىرى. يان بە دەربىرىنىكى پاستىر، ەك خۇرى لى نايەت پروناكىيەكەى پەخشانى ھەموو شۇنىك بىكات. بەلكو ئاگردان. چران چەپكە تىرپۇژىكن كە پەنجە لە گولەكانيان دەدەن، ئەستىرە گەپۇكەكانن. با دەست لەو پىيەختانەش ھەل بگرن كە پروناكىيەكەيان ەك كۈنى پەش تارىك و تەلخە، ھەرچەندە خاۋنى چەندىن وزەى پاشەكەوت كراون. بەو ھالەى خۇيانەو دەستيان لى ھەلەگىرن وئەچىنە خزمەتى فەرموودەيەكى شەرىفى پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) كە ئەفەموى:

(مَنْ سِئَلَ عَنْ عِلْمٍ عَلِمَهُ ثُمَّ كَتَمَهُ أُجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يِلْجَامٌ مِنْ نَارٍ)^(۱).

(۱) الترمذى، العلم ۳، أبوداود، العلم : ۹، ابن ماجه، المقدمة : ۲۴، الهیثمى، مجمع الزوائد : ۱ / ۱۶۳.

ده‌فهرموی: ههرکه‌سی دهرباری زانستیک که ئه‌یزانی پرسیاری لی بکه‌ن و شاریدییه‌وه له پوژی قیامه‌تدا لغاویکی ئاگرین ده‌کرته‌ده‌می.

ئهم فهرمایشته شیرینه ماناکه‌ی دیاره، واته ههر که‌س شتی فی‌ر بوو و هه‌ولێ نه‌دا په‌خشانی ئه‌وانه‌ی ده‌وروبه‌ری بکات، واته له‌و بارگه‌یه‌ی که پرکراوه‌ خۆی خالی نه‌کرده‌وه، به هه‌لسوکه‌وتی نه‌بووه پێشه‌نگیکێ چاک، ئه‌وا نایته ئاوینه‌ی ده‌رخستنی حق. ئه‌و کاته پاداشتی ئه‌وه ده‌پێ که به ئاگر لغاو بکری. له فهرمووده شه‌ریفه‌که‌دا هه‌ر شه‌ و سه‌ره‌نشیکێ توند ده‌بینن، چونکه لغاوکردن ته‌نها بۆ ئاژه‌له‌کان به‌کار دێت. واته ههر که‌سی زانسته‌که‌ی به‌شارته‌وه ته‌شبهه کراوه به ئاژه‌ل، که ئه‌مه‌ش، وه‌ک دیاره، ده‌رپینیکی تونده.

ئهو مروه‌ - که که‌تمانی حقی کردوه - نرخێ ئه‌و ئه‌هلیه‌ته‌ی نه‌زانی که خوا پێی به‌خشیی بوو، به جوانترین شیوه‌شی گێرا بوو. هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی پشت گوێ خست که به سپارده له ماهیه‌تی ئه‌ودا داینا‌بوو، له هه‌ست کردن و پروون کردنه‌وه و بیرکردنه‌وه، به‌پاده‌یه‌ک که له ئاژه‌لان جیای کردوه، بگه‌ر له ئیو به‌دیپه‌نراوان دا به به‌دیپه‌نراویکی په‌سه‌ندکراوی هه‌لبژیراوی گێرا، به‌لام ئه‌و شوکرانه‌ی له سه‌ر ئه‌وه‌ی که خوا پێی سپاردبوو ده‌رنه‌بریی. ئایا موعامه‌له‌یه‌کی عادیلانه‌ی عه‌داله‌تی ره‌ها نیه که ئه‌گه‌ر په‌روه‌ردگاری جیهانیان به‌خششه‌کانی خۆی لی دابمالی؟ کاره‌که ئه‌خه‌مه به‌رچاوی به‌پۆرتان.

زانست و ته‌بلیغ کردن دوو دیوی یه‌ک حه‌قیقه‌تن. کارکردنیش مه‌رجیکه و لیان جیا نایته‌وه. که‌واته نایج ئهم سیانه لیک جوێ بکرنه‌وه. ئه‌گه‌ر که‌سیک په‌فتار به‌وه بکا که زانیویه، ئه‌وه ده‌رپینی پۆژه بۆ زانسته‌که‌ی، چونکه ئه‌و که‌سه‌ی که په‌روه‌ردگاری خۆی ناسیی و به‌ندایه‌تی خۆی بۆ ده‌رنه‌بریی، ئه‌وه پۆژلینه‌گرتن و بایه‌خ پێنه‌دانه،

بىگىرە گەمژەيى و كۆرپى و كەپپە، بە تايىبەتتى كەسكى رەنج و زەخمەتتى خىزمەت كىردى ئىمانى گىرىتتە ئەستۇ و لە بەندايەتتىدا تەمەللى بىكات. ئەمە كارىكە لە دوژمنى دەرەككى مەترسىيى زىياترە. ئەو ھالەتەش خۇرئاوايىيە كان دواى ھىدات درانيان بۇ ئىسلام يىتاقەتتى دەكەن و قسە دەكەن بەلگەيە بۇ ئەم ھوكمە، چۈنكە قسە، يا شاھىدىدىدانى بەرانبەرەكەت بەلگەيەكى تايىبەتتەيە.

يەككى لە مۇسلىمانىكى ئىنگىلىزىيى ئەپرسىت. بۇچى ئىنگىلىزە كان بە كۆمەل مۇسلىمان نابىن، خۇ ئەوان خەللىكى ژىرن، بەرادەيەك كە سىياسەتتى جىھان ھەلئە سوورپىن؟ مۇسلىمانە ئىنگىلىزەكە ۋەلامى ناداتەۋە، بەلكو دەستى پىرسىاركەرەكە دەگىرت و ئەيىبات بۇ نىزىكتىن مۇزگەۋت. دىمەنلىكى خەمبار. تەنھا چەند كەسكى وان لەۋى كە بە لاشەيان خۇاپەرستىيى بەجى ئەھىتن. ئەمە ۋەلامى كابرا بوو. ئەمەش ئەۋە دەگەيەننى كە: ھەللىكەۋتتى خۇرئاوايى بەرانبەر بە بەرنامە دىنىيە كان، يان يىدىنىيە كان ئاشكرايە، ئەگەر لە ژيانى رۇژانەدا بە عەمەللىيى جى بەجى نەكرىن. جا ھەر كاتتىك مۇسلىمانان لە بەردەميان دا ۋەك كۆمەللىكى ئەۋتۇ ۋەستان كە گەيشتىۋونە ئەۋە دىۋى ناۋە و دەرەميان ۋەك يەك يىت و، عەقل و پۇھىش لە ناۋيان دا كامىل بوو يىت و، دىلەكانىشيان بە قورئان ئاشنا بوو بن و، دەرگايان خىستىيەت سەرىشت بۇي و، كىردەۋەكانىشيان لە گەل فىتەرەتتى مۇۋف دا گونجاۋ يىت و، خەم و خەفەتتى ھەرىكەشيان بىرىتتى بىچ لەۋە مۇۋفايەتتى ھىدايەت بدات، ئەۋ كاتە ئەۋانىش پۇۋ لە ئىسلام ئەھىتن و، پۇۋىشيان لى ناۋە و، بە كۆمەككى خۇا بەبى ئەۋە ئىمە تەكلىفيان لى بىكەين، خۇيان پۇۋى لى ئەھىتن.

بەللى، خۇرئاوايى چۇن پەيۋەندىيى بە كۆمەلگەيەكەۋە دەكات تا ئەۋ كۆمەلگەيە دىنەكەي نەناسى و، پەروەردگارى نەناسى و،

له کتیبه‌که‌ی تی نه‌گات و، شتی وه‌هاشی پیوه نه‌بینری که رای بکیشی بۆ لای خوئی؟ یه‌که‌مجار ئه‌و سه‌یری حال و‌گوزهران ده‌کات و سه‌رنجی بینای دل و‌عه‌قلی موسلمان ده‌دات. ئه‌و بایه‌خ به‌خه‌لکانیک ده‌دات که هه‌رده‌م خه‌ریکی هه‌ناسه هه‌لکیشان بن و، داخ و‌خه‌فته‌یان بۆ خو‌شویستنی مرو‌فایه‌تی و به‌زه‌یی پیاها‌تنه‌وه‌ی، شه‌پۆل بدات. ئه‌وانه‌ی که شه‌وه‌کانیان به‌شه‌ونو‌ژ و بۆ خوا هه‌لسان به‌سه‌ر ئه‌به‌ن و، زمانیشیان به‌ذیکری خوا ته‌پ و پاراوه و، تا بتوانن کات به‌فیرو نادهن، بگره هه‌ر یه‌که‌یان هه‌موو ساتیکی کاتی به‌شتی به‌که‌لک به‌سه‌ر ده‌بات. به‌لێ ئه‌وان بایه‌خ به‌که‌سیک ده‌ده‌ن که به‌م جو‌ره‌ وزانه بار‌گاویی بووبن. جا ئه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ی که ته‌مثیلی ئیسلام ده‌که‌ن توانییان به‌م شیوه‌یان به‌سه‌ر بی‌ت، ئه‌وا خو‌رئاواییه‌کان به‌په‌له به‌ره‌و ئیسلام دی‌ن و پۆل پۆل موسلمان ده‌بن. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که کاره‌که پی‌چه‌وانه‌یه، وا ئه‌نجامه‌که‌ش پی‌چه‌وانه‌ ده‌رچوو و، له‌م کاته‌دا لی‌مان دوور‌که‌وته‌وه‌.

به‌کورت‌ه‌ ده‌لێن. ئیسلام به‌رنامه‌یه‌کی خواییه‌ و زانست و کردوه به‌تونیی به‌یه‌که‌وه‌ ئه‌به‌ستێ. لایه‌کی ئیمانه‌ و، لایه‌که‌ی تریشی ئه‌و ئیمانه‌ ئه‌گۆرێ بۆ کار و چالاکیی. به‌لێ، باس کردنی کردوه و خواپه‌رستی که‌سانی تر و گیرانه‌وه‌ی چیرۆک ده‌رباریان، له‌ لایه‌که‌وه، به‌بۆنه‌ی ئه‌و په‌ند و نامو‌ژ‌گاریانه‌ی که‌وا تیایاندا شتیکی جوانه‌، به‌لام هه‌ر ته‌نها به‌وه‌نده‌وه بوه‌ستین، بی‌ته‌وه‌ی ئه‌و کردوه‌وانه‌ له‌ واقع دا جی به‌جی بکری‌ن، له‌ به‌رانه‌به‌ره‌و کاریه‌گریه‌کی سه‌لبیی ده‌یت. ئیسلام بریتی نیه‌ له‌ باس کردنی مه‌ناقیبی نه‌ولیاکان، یان گوئی گرتن بۆیان و به‌س، به‌لکو ئیسلام ئه‌وه‌یه که چیی ده‌رباریان باس کراوه‌ بگۆرێ بۆ ژیا‌نی پۆژانه‌. به‌لێ ئیسلام ئیمان و کردوه‌یه. ئه‌وانه‌ش که باسی کاری ئیسلامیی ده‌که‌ن بی‌ته‌وه‌ی بزانه‌ که ئیسلام بریتییه‌ له‌ ئیمان و کردوه، ئه‌وانه‌ قسه‌کانیان و‌په‌رنه‌یه‌ و هیچی تر.

پاسىيە ئىسلامىيەكان و ناسىنى سەردەمى ھاۋچەرخ

ھەلسەنگاندنى شتەكان و سەرنج دانى پروداۋەكان لەم كاتەى ئىستاماندا بە يەكجارىي ئال وگۆرپان بەسەردا ھاتوۋە. مەنتىق و ەقلانىەتەش لەپىشەۋەى كارەكان دان و، لە ھەلسەنگانددا گىرنگىيەكى گەۋرەيان بە دەستەپناۋە، چونكە كوفر و ئىلحاد بە ناۋى زانست و فەلسەفەۋە قسە دەكەن. ئا لىرەدا موسلمان ناچارە بە ھەمان تەكنىك بەرانبەريان بوەستى، ئەمەش پەيۋەندىيەكى پتەۋى بە شارەزايى پۆشنىبىرىي چەرەكەى خۆيەۋە ھەيە. عىلم و غىرفانىش كە ھەردووكيان لە موسلمان جوئ نابنەۋە، تەنھا ئەم كارەيە.

ھەركەسى شارەزاي پروداۋەكانى چەرەكەى نەبىت، ۋەك ئەو كەسە ۋەھايە كە لە دالانىكى تارىكدە ژيان بداتە سەر، كە بە بى ئەنجام ھەۋلەدا شتىك دەربارەى دىن و ئىمان بە كەسانى تر تەبلىغ بكات، چونكە رەۋرەۋەكانى زەمانە و پروداۋەكان، دەرەنگ بى و زوۋ بى، كاريگەرىي لە دەست دەكەنەۋە. لىرەدا لەسەر ئىماندار پىۋىستە كە ئەۋە لە كەسانى تر بگەيەننى و پىيان تەبلىغ بكات كە پىۋىستە خەلك لىي تى بگات، ئەۋىش بە شىۋازىكى گونجاۋ و شىاۋ بە ناستى فىكرىي و زانستىي و پۆشنىبىرىي چەرەكەى. مەن لەسەر ئەۋە پى دانەگرم كە ئەگەر رابەرەك و بانگەۋازكارەك - لەم رۆژەماندا - توانىي ئەم

خاڵە باس کراوە جی بە جی بکات، لە قیامەت دا پێشی ئەولیاکان و قوطبەکان دەداتەووە. چونکە ئەو لە دواى پێغەمبەرانیوە سەلامیان لى بى دەوێستى. بە ئێ ئەم خاڵە تا ئەم رادەیه بڵند و مەزنە. بە مەرجى، ھەر وەك ئەمە یە کجار پێویستە، دەست پێوە گرتن و جێبەجێکردنیشى قورسە.

ئەو کەسەى چەرخەکەى خۆى نەناسى، لە گەڵ ئەو کەسەدا کە لە ژێر زەویدا بژیت. هیچ جیاوازییەکی نیە، کەچی تەبلیغکار یان بانگەوازکار لە بۆشایی ئاسماندا نەگەرێ. کاتیکیش کە بە ھۆى عەقڵیەو لە نیوان ئەستێرەکاندا ئەسوورپیتەووە، بە ھۆى دڵی و لە طیفەکانى تریەو ئەروانییتە باخچەکانى بەھەشت. واتە کاتیك عەقلى لە تاقیگەدا و لە تەنیش (پاستۆر) دا بەندى دەکات و، لە قوولایی بوونیشدا بە ھاوپییەتى ئەنیشتاين بەرپۆھى دەبات، دەبینى بە ھۆى رۆحیەو بەو پەرى رێژ و مەزن راکرتنەو لەبەردەم خواى پاك و پێگەرد و، لەبەردەم پێغەمبەرى بەرپۆزدا (صلی اللہ علیہ وسلم) وەستاو، ئیتر لە ھەر رۆژێکدا چەند جار و چەند جار بەرەکەتى خواى بەسەردا ئەرژیت. جا من بروام وەھایە کە رابەرى راستەقینە ئەمەیه. سەرنجى فەرمايشتى پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بدەن، بۆ چى لەلایەن ئەوانەو کە ئەیدواندن وەرئەگیرا و کاریگەرى ھەبوو؟ چونکە بەو شیوە لە گەڵ چەرخەکەیدا موعامەلەى کرد کە ئەوان لە نیوان خۆیاندا دەیان کرد. بێگومان ھەموو ئەو فەرمانانەى کە لە پەرورەدگارى مەزنەو ھاتوون ھىچیان پێچەوانەى رۆوداوەکانى بوونەو ھەران نین و، مەزەنەو ئەو ئەو بەسە کە دەرك بە ھیکمەت و رۆحى بوون بکات، ئیتر بەو پێیە ئەوێ کە دەیهوێ بێگاتى رێك و پێكى دەکات.

كارەكەش بەلای ھاوئلە بەرپژەكانەوہ رەزامەندیی خوا لەسەر ھەموویان
بیت ھەر وا بووہ. کاتیک کہ تەبلیغیان دەکرد و بانگەوازیان ئەگەیان
بارودۆخی واقعی خۆیان و، ئاستی ئەوانەش کہ دەیان دواندن بەرچاو
ئەگرت. ئەمەش لە پێغەمبەری بەرپژەوہ (صلی اللہ علیہ وسلم)
فێربوون. لەبەر ئەوہ بۆ ئاستیکی بڵندی ھێزی کار تێکردن بەرز
بوونەوہ، بەرادەیکە کہ لە کورتترین ماوہدا ھەموو دنیا لەبەر دەمیاندا
بە چۆکدا ھات. ھەروەھا ھەموو ئەو گەورە پیاوانەش کہ بە دواياندا
ھاتن، لەوانەى کہ میراتگری راستەقینەى پێغەمبەرى بەرپژ (صلی
اللہ علیہ وسلم) بوون، ئەوانیش ھەر وایان کرد و، لە تەبلیغدا ھەمان
شیوازیان گرتە بەر، ئەگرچیی مەسلەکیان جیاواز بوو. ئەوان دەرکیان
بە ئاستی چەرەخەکیان کرد، بۆیە تا ئەمڕۆ ئیمەش کاریگەرییان
بەردەوام بوو، وەك ئیمام غەزالیی و ئیمام رەببانیی و مەولانا
جەلالەددینی رۆمیی و ھاوینەیان لە بانگەوازکارە دامەزراوەکان .
بەلام کاتیک کہ کارەکە کەوتە دەست ئیمە. بەداخەوہ. بە وینەى
میراتگری بیکەلکی ئەو پیاوچاکانە، پشتمان کردە زانست. ئەوہبوو
ھەرچیی رەوشت و پایەیکە کہ موسلمان بکاتە موسلمانى راستەقینە
ئیمە تێکماندا. کەواتە ئیمە بووینەتە قوربانى ئەزانىی خۆمان.

په یومندیی قورئان به دلموه

ته‌بلیغکار پیوسته دلی و ویزدانی به پیی قورئان رېک بخاو،
بیکاته هاوناواز له‌گه‌لیدا. قورئانی پیروزش بهم نایه‌ته پیروژه نه‌مه
ده‌رته‌بری:

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾
(ق: ۳۷)

به‌لی قورئانی پیروژ کتیبی ناموژگاریی و نیرشاد و ذیکرو
یادخستنه‌وه‌یه، به‌لام مهرجی بنه‌رته‌یی بؤ کرانه‌وه‌ی قورئان به‌رهو
نهم لایه‌نه، بریتیه له کرانه‌وه‌ی دل‌ه‌کان به‌ره و نه‌و. له‌به‌ر نه‌وه
له‌سه‌ر قورئان خوین پیوسته جوان چاو بېرته قورئان و‌گوئی بؤ
بگری. واته به هه‌مووکیانی‌ه‌وه روو له قورئان بنی. چونکه مه‌حاله به
شوین که‌وتنی رپیه‌کی تر وهک پیوست که‌لک له قورئان وه‌ر‌بگری‌ت.
له‌به‌ر نه‌وه‌ی که هه‌ر که‌س هه‌ل‌سوکه‌وتی خو‌ی به پیی نهم شی‌وازه
رې‌کوپېک نه‌کات ناتوانی لایه‌نه پر ئیع‌جازه نوورانی‌ه‌که‌ی قورئان
ببینی. ئیتر ناتوانی فرمایشتی خوا له وته‌ی مروؤیک جیا بکاته‌وه.
هه‌رکه‌سیش دابه‌زیه نه‌و ناسته نزمه هی‌وای نه‌وه‌ی لی ناکری که
به ناوی قورئانه‌وه کارېک په‌نجام بدات، چونکه قورئان دوا‌ی نایه‌تی
﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ (البقرة: ۲) ده‌فرموی:

﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾. واتە ئەم قورئانە فەرمايىشتى پەرۋەردگارى جىھانپانە و ھېچ گومانىكى تېدا نىيە. ئەۋەندە ھەيە تەنھا خاۋەن تەقۋاكان ۋەك پىۋىست كەلگى لى ۋەردە گرن. خاۋەن تەقۋاكانىش لە ھەموو خەلگىي زىاتر شارەزاي شەرىعەتى فېطرىن. جا ھەروەك مەروۇفى فەرماۋىش كار ناىتتە خاۋەنى تەقۋا، ھەروەھا كەلگى لە قورئانىش ۋەر ناگرى، چونكە دلەكەى مردوۋە. ئەم ئايەتە پىرۋزەش ئەۋە پروون دەكاتەۋە:

﴿يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ﴾ (محمەد: ۲۰)

داخۇ كەسەك بە وىنەى ئەۋ كەسەى بە سەرنج دانى مەرگ بوورايىتەۋە سەبرى پىغەمبەرى خوا بىكات، چىي لە قورئان و فەرمايىشتى پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) تى بىكات؟ بە قەطعىي ھېچ. بەلام ئەۋ كەسەى كە پرووى دلى دەكاتە قورئان، بە وىنەى لىدانى دلى ھەست بەۋ پرووداۋانە دەكات كە لە بوونەۋەراندە پروو دەدەن. بۇچى؟ چونكە يەكگرتىنكى لە نىۋان خۇي و بوونەۋەراندە دۋزىۋەتەۋە. جا ئەۋانەى كە توانايان نىيە شتى لە پرووداۋەكان تى بىگەن، ۋەھا باس ناكرىن كە كارىكى زۆر بۇ ئىرشاد نەنجام بەدەن، چونكە ئەم كارە پەيۋەندىي بە چۆنىيەتتى سەرنج دانى گىشت قورئانەۋە ھەيە.

ئەگەر لە گۆشەيەكى تىشەۋە لە ھەمان مەسەلە نىك بىينەۋە، ئەۋا دەلىين: يەكەم مەرجىك كە ھەرگىز تەبلىغكار نەتوانى ۋازى لى بەيىنى برىتىيە لە جى بە جى كەردنى ئايەتە گەردوونىيە ديارەكان لە (آفاق) و (أنفس) دا لەگەل ئايەتە قورئانىيە خورئارۋەكان و، پاشانىش داپشتنى ئاۋىتەيەك لە ھەردووكيان. ئىتر بە ئەندازەى سەركەۋتنى لەم بۋارەدا، لە تەبلىغ و ئىرشادەكەيشىدا سەركەۋتوۋ دەيىت و، بە

پېچەوانەيشەۋە تەنھا ماندوۋ كىردنى خىستۆتە بەر خۇيشى و ئەۋانەش،
كە دەيان دوتىنى..

بەللى، تەبلىغكار بە ھەموو كىيانىكىيەۋە بە سىفەتە ئىسلامىيەكان
پازاۋەتەۋە، ھەموو ھەلسوكەۋەت و بارىكىشى بەلگەن لەسەر ئەۋەى
كە ھەلگىرى ئەۋ سىفەتەنەۋە، و، تواناى شىكىردنەۋەى ئايەتە ئافاقىي
و دەرۋنەكان و، دارشتنى ئاۋىتەيەكىش لە ھەردوۋكىان لە تەبلىغكار
جوئى نابنەۋە، سەرەپراى ئەۋەيش، كە ھەلگىرى سىفەتەى نەرم و نيانىي
و داۋىن پاكىي و شەفەقەت و رېك و پىكى و ھاۋىنەيانە لەۋ
سىفەتەنەۋەى كە ئىماندار دەكەنە ئىماندارىكى راستەقىنە.

بە دارشتىكى تىرش: ھەرۋەك ھەموو سىفەتتىكى بى باۋەر، بى باۋەر
نىيە، ھەموو سىفەتتىكى ئىماندارىش ئىماندار نىيە. لەۋانەشە چەندىن
سىفاتى ئىمانىي لە دوۋتوئى سەرگەۋەتنى ئەم سەردەمەى ئىستاي
كافراندا، لە لايەنى زۆرۋە، لە ھەموو دىيادا، خۇيان ھەشار دابى و،
پىس بوۋنى ئىمەش بە سىفەتە كافىرەكانى ئەۋان ھۆى تىكشكانمان بىت.
لەسەر ئىماندارىش پىۋىستە، بە تايبەت ئەۋ تەبلىغكارانەۋەى كە ئەۋان لە
پىش ئىماندارانەۋە بە گىشتىي، بگرە چەند ھەنگاۋىك پىشيان كەۋتوۋن،
خۇيان بە ھەموو سىفەتتىكى ئىماندار برازىننەۋە و بە توندىي دەستيان
پىۋە بگرەن. بۆ نمونە: ئىماندار مەرۋقى نەرم و نيانى. مەرۋقى داۋىن
پاكى. نمونەۋەى شەفەقەت و سۆز و بەزەيىيە. بەم سىفەتەنەۋە
(بوۋنەۋەران) بە لانكەى سۆز و بەزەيىي و، مەنزىلگاي برايەتىي
دەبىنى. ژيانىشى ھەر ھەموۋى رېك و پىكە و، ھەموو ساتىكى
نورانىيە و، لە كاتىشدا زىادەپۇيى ناكات و، لە قاۋەخانەكانىشدا كات
بەسەر نابات، چونكە لە ژيانى پاك و بىگەرددا شتىك لەۋ شىۋەيە
نەھاتوۋە، بگرە، كە لە مال دەرچوۋ مال و مەنزلى ئەۋ، مزگەۋت

و پەرستگا و شوئنى تەبلىغکردنى بانگەوازەكەيەتى بە موحتاجان. ئەو ئىماندارە بە زانست بار كراو و، بە چاكە و عىرفانىش بارگاوىي بوو و، لە ھەموو كەسپىش زياتر لە كارى كوژانەو بەدووورە. چونكە بەردەوام ئەو پياوى بەرنامە و نەخشەيە و، ئاگادارى پەيوەندىي نىوان ھۆ و ھۆكارىشە و، بە تەواويش دەچىتە ناو رۆحى شتەكانەو.

بەلەي، ھەروەك لە سەرەو بەسماں كرد، ھۆي سەرکەوتنى ئەم سەردەمەي خۆرئاوا برىتيە لەو سىفەتانەي كە لە موسلمانانەو وەريان گرتن، بۆيە سەرنجيان دەدەيت لە لووتكە بەرزەكاندا خۆيان دەنوئتن. كەچى جىھانى ئىسلامى بوو تە ھەمالى ھەلگرتنى سىفەتە سووكەكانيان. كاتىك، كە موسلمان دىت بۆ مزگەوت، سىفەتى ئەوان وەك پالتۆ دەخاتە سەر شانى، كەچى كافرەكە بەو سىفاتانەو دەچىت بۆ كەنيسە كە تايەتمەندى موسلمانان. بەومانايەي سەرکەوتوى ئەمرو خۆرئاوا خۆيان نين، بەلكو ئەو سىفەتە ئىسلاميانەن كە وان پىيانەو. ھەروەھا ژۆركەوتوش موسلمانان نين، بەلكو ئەو سىفەتە كافرانەن، كە وەريان گرتوون. كەواتە رزگار بوونمان بە راستى تەنھا بە پەنابردنمان دەيىت بۆ قورئانى پىروژ.

بەکارهێنانی ھۆ و ڕیڤگای شەرعیی

بانگەوازکار، کاتیڤ کە چەلک بانگ دەکات و تەبلیغیان دەکات بە وردیی بە دواى ھۆ و ڕیڤگا شەرعییەکاندا دەگەرێ، چونکە بە ھۆ و ڕیڤگای شەرعیی ڕی ئامانجی شەرعی ئەگیرێتە بەر، بگرە بە هیچ شیوەک بە ھۆ و ڕیڤگای ناشرەعی توانای گەشتن بە ئامانجی شەرعیی نایێت. جا لەبەر ئەوەی کە ئامانجی ئیمە بریتییە لە حق و، ئیمە دوژمنی ناحەقین، ئەوا بۆ گەشتن بەم ئامانجە حەقە، بۆمان نیە ئەو ناحەقییە بەکار بهێنین کە دوژمنمانە. خۆ ئەگەر بە پیچەوانەو بەجۆولێینەو ئەوا خۆمان خستۆتە درۆو و، ھەر کاریکیش ئەنجاماندووە ھەر ھەموویمان ھەلۆشاندۆتەو. لە راستیشدا هیچ بانگەوازیڤک لەسەر درۆ بەرپا نایێت، گەر بەرپاش ببێ بە قەطعی بەردەوام نایێت. خۆی پاک و بێگەردیش فەر و بەرەکەت لەو کاراندا ھەلەگرێت ئەگەر ئەوانەى بۆ ئیسلام کار دەکەن ئەم ھۆیانەیان تێدا بەکار بهێنن. ئەوان دەتوانن ھەزاران کەس لە شەقام و مەیدانەکاندا کۆبکەنەو تا وتار بدەن و ھاوار بکەن، بەلام بەرەکەتێ ئەم ھەموو خەلکە ناگاتە بەرەکەتێ سێ بانگەوازکاری راستگۆ بە وتە و بە کردووە، کە لە خانوویەکی ھەزاراندا خەریکی ڕێنماییکردنی چەند کەسیڤ بن بۆ لای خوا. یەکی ئەم چەند کەسە ھاوتای ھەزارە و، لە ھەمان کات دا ھەزار لە کەسانی تر ھاوسەنگی یەکیڤ نابن.

دَلْهَكان له دەستى خاى بەدەسەلات دان و، وەرگرتنى ئەو قسانەشمان،
 كە ئىستە يان له ئايندەدا بۆ كەسى بەرانبەرمانيان دەكەين، واتە
 ئامادەکردنى ھۆيەكانى ھىدايەت بە قسەکردنمان بۆى، ھەر ھەمووى
 بە دەستى خاى پاك و بالادەستە. لەبەر ئەوەش، كە ئامانجى ئىمە
 برىتيىە لەوھى خەلك بخەينە سەر پىنگاى حەق، ئەوا وتەى درۆ، يان
 نىمچە درۆ وەك زىادەپرەوى، بە كەلكى ئىمە نايەت، بگرە زيان بە جى
 بەجىکردنى ئامانجەكەمان دەگەيەنیت. ئىمە ئەوندەمان لەسەرە و، ئەو
 فەرمانەمان بەسەردا دراوہ كە بە پىي ئەو نەخشەيەى ئىسلام بۆمانى
 كىشاوہ فەرمانبەرى خۆمان ئەنجام بدەين. ئىتر بە ھىچ شىوہيەك
 مافى ئەوہمان نيە بە ناوى كارکردنەوہ بۆ ئىسلام بەرەو گۆرەپانى
 ناشەرعىي بخلەسكىين، بە تايبەتیی لەم رۆژانەماندا، كە لە يەك
 دوكان دا درۆ لە تەنىشت راستييدا بە يەكەوہ ئەفرۆشريت. كەواتە ئىمە
 ناچارين راستگۆ بين و ھەلسوكەوتمان راستى بى و، بە پاكىيش
 ھەلگى راستگۆيى بين.

کرځ و داواکردنی

ته‌بلیغکار له بریي ټه و فرمانبه‌ریه پیروزی، که ټه‌نجامی ده‌دات چاوه‌روانی پاداشت و سوپاس کردن له هیچ که‌س ناکات، ټیتر سا ټه و پاداشته مادیی بی یان معنه‌وی و پوځیی، چونکه داواکردنی پاداشت پروونیی ټیخلاص و راستگوویی له‌ناو ده‌بات. هرکاتیکیش راستگوویی و ټیخلاص لیل بوون، ټه‌وا هیزی کارتیکردن له ناو ټه‌چی. بگره ه‌تا ته‌بلیغکار له‌سهر ټه و چیژه معنه‌ویه و، ټه و له‌زړه‌ته پوځییه‌ی که له ته‌بلیغکردنه‌که‌یه‌وه ده‌ستی ده‌کون، له ترسی ټه‌وه‌ی پروونیی ټیخلاص لیل بکه‌ن، توشی دل‌پراوکی ده‌یت، چ جای وهرگرتنی کرپی ماددی، که ته‌بلیغکردنه‌که زامدار ده‌کات. خو ټه‌گر به‌رژوه‌ندی ماددی ټیکه‌ل به ته‌بلیغکردن بی ټه‌وا ټیخلاص به یه‌کجاری ه‌له‌گیرت. ټیتر ټه و کاره ه‌هرگیز پی ناوتریت ته‌بلیغ. پروونترین به‌لگه‌ش له سهر ټه‌مه‌ی، که باسما‌ن کرد ټه‌مه‌یه، که قورنانی پیروژ له‌سهر زمانی ه‌موو پیغه‌مبه‌ران سه‌لامیان لی‌بی ده‌یک‌پ‌ټه‌وه.

﴿وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (الشعراء: ۱۰۹).

له راستی‌شدا، له‌ژیر ټه‌م فەرما‌یشته‌ی پیغه‌مبه‌راند‌ا ده‌گونجی نالینیک ه‌ه‌ست پی بکه‌ین به‌م شیوه‌یه:

((من له‌پیناوی ټیوه‌دا به‌ ټیش و دل‌پراوکیوه ټه‌تلیمه‌وه، ټیوه‌ش به‌

سووكىي سەيرىم دەكەن و، شىتتىيىشم بەسەردا ئەپرىن و، ھەولەش دەدەن لە خەلكەكەم دوور بخەنەو و، ئەتانەوئ بەردبارانىشم بكنەن. مەن ھەول ئەدەم مەل بە مەل تەبلىغى ھەق بكنەم، كەچى ئۆھ ھەموو دەرگاىەك لەپوومدا دائەخەن و، ھەول دەدەن بە ھەموو پىگىگىەك دەست بخەنە قورگم و، تووشى ئازارىشم بكنەن. مەنىش نە لە دىيادا و نە لە قىامەتدا داواى ھىچ شىتكتان لى ناكەم. پاداشتى مەن لەسەر ئەو كەسەيە كە پەوانەى كىردووم و ئەم فەرمانبەريەى پى سپاردووم ۱۱).

ئا ئەمە دەنگ و ھەناسەى ھەر ھەموو پىغەمبەرەنە، ھەر لە ئادەمەو سەلامى لىيى ھەتا سەردارمان پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) و، ئەو ھەش پۇخى ئەنجامدانى ئەركەكانىيەنە.

كاتىك كە ھەوارىيەكانى مەسىحى سەردارمان سەلامى لىيى ھاتن بۇ ئەنطاكىە - ئەگەر ئەو شارە ئەنطاكىە بووى -، پىاوانى دەولەت وىستىيان بە پەلە بەندىيان بكنەن. كارەكە جى بەجى كرا و خرانە بەندىخانەو. ھەر كە ھەبىبى نەججار، كە لای ھەمووان جىي مەمانە بوو، ئەم ھەوالەى بىست، بەپەلە راپىكرد بۇ لای لىپرسراوان و پىي وتن :

﴿ أَتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴾ (يس: ۲۱).

كە قورئانى پىرۆز ئەم پووداوە باس دەكات، سەرنج بۇ لای دوو مەرجى بنەپەتتى، يان بە شىاوتر تەبلىغكار بۇ دوو فەرمانبەرى بنەپەتتى رادەكىشىت:

يەكەمىيان : تەبلىغكار خۆى ھىدايەت دراو بىت.

دوومەمىشيان : بەرانبەر بەو تەبلىغكردنەى داواى ھىچ شىتەك نەكات..

بەلە، كەسىك نوپز بەجى نەھىنىت نايىتە تەبلىغكار يان ئىرشادكار.

ئەوھش خواپەرىستىيەكەى بە پىڭ وپىكى و دوور لە كەم و كوپى و ناتەواوى ئەنجام نەدات وتەى نابىستى و، كارىش ناكاتە سەر بەرانبەرەكەى. كەسىك لە پىبا و بەرتىل و كاسپى ھەرام سكى پىر كىرەبى، چۆن دەيتتە پىنمايىكار؟ ئەوانەى كە لە ژيانى زىادەپۇيى و خۇش راپواردندا نوقووم بوون، لە كاتىكدا كە خۇيان بۇ قىامەتيان پىوستىيان بە ئىرشاد ھەيە، چۆن دەنە تەبلىغكار و ئىرشادكار؟ بەلى، ئەوانەى، كە ژيانى خۇيان دانەبەزاندۆتە ئاستى بەشى ھەرە زۆرى ئەو خەلكە، ئەوانە لەسەر رىبازى پىغەمبەرى مەزن (صلى اللہ عليہ وسلم) و، ھاوئە بەرپىزەكانى نىن. بىگرە پەفتار و گوشتارىان درۆ لەسەر درۆيە. بە درۆيش كەس بۇ سەر راستىي ھىدايەت نەدراو. كەسىكىش بۇسەر راستىي ھىدايەت نەدرايىت، ھەرگىز نايىتە مايەى ھىدايەت بۇ كەسىكى تر.

تەبلىغكار ھەك تابلۆى ئاراستە كىردىكى دامەزراو، ھەمىشە خەرىكى فىركىردى راستىي و راستگويىيە. بەمە ھەركەس سەرنجى ژيان و گوزەرانى بدات، بە ئاسانىي راست گويى دەيىنىت و، بە ناوچاويشەو بەدىي دەكات. جا وا چاكترە بلىين: پىوستە بىيىن و بەدىي بكات. قورئانى پىرۆزىش سەرچاوى ھىدايەتە بۇ لە خواتىران. جا كەسىك ژيانى خۇي بە تەواوتىي نەخستىتە چوارچىوئەى ئەووە كە قورئانى پىرۆز پوونى كىردۆتەو، دەيى لەو سەرچاوى ھىدايەتە چۆن كەلك ھەرگىت؟ چونكە ھىدايەتى راستەقىنە ئەو پىڭا راستەيە كە لە قورئانى پىرۆزدا ھەسەف كراو. ھەر كەسىش ژيانى لار و وىر بى دەستى بە ھىدايەت ناگات. بە پىچەوانەشەو ئەگەر ئەوان لەسەر پىڭگەى ھىدايەتى خەلكىيدا چاوساغ بن.

كەواتە ئىرشادكار و تەبلىغكارەكان كاتى، كە ئەو فەرمانبەرىي

ئىرشادە ئەنجام دەدەن كە پىغەمبەرەن (سەلاميان لىيى) خىستوويانەتە ئەستۆى خۇيان، ئەو رېبازى پىغەمبەرەن دەگرنەبەر. بە تايەتتىي ئەو كەسەي كە لەم كاتەدا لە كارى تەبلىغ دەچىتە پىش، لەسەرى پىويستە - زياتر لە خەلكى - بە دلىكى وىيا و ھۆشيارەو گوى بۇ ئەو ئىرشادكارە كاملە بگرىت، كە خوا عەقلى ۋەك دلى و، دلىشى ۋەك عەقلى رۇشنىكرىدۆتەو، كە دەلىت: ((ئەھلى گومرايى بەو زانايان تاوانبار دەكەن كە گوايە زانست دەكەنە دەست كەوت. بەمە بە سىتەم و دوژمنايەتتىي ھىرش دەكەنە سەريان، كە دەلىن: (ئەمانە زانست و دىن دەكەنە ھۆيەك بۇ دەست خىستىنى ژيان و گوزەرانىان). جا پىويستە ئەوانە بە كردار بە درۇ بخرىنەو))^(۱).

بەلى، پىويستە بە كردار ئەھلى دىيا بە درۇ بخرىنەو، ئەگىنا لەمەولا قسەيە و ھىچى بەسەر ھىچەو نىيە. لە ھەموو زەمانىكىشدا، لەسەر زەويىدا، كۆمەلىك كە خۇيان فروشتوۋە بەخوا خىزمەت كەردنى ئىسلام دەگرنە ئەستۆ. جا ئەوانەي كە لەپىناۋى بەختيارى مەۋقايەتتىدا خۇيان دەكەنە قوربانىي، مەۋقايەتتىي فېر دەكەن كە تەبلىغكارى راستگۇ چۆن دەيت. ئەم كۆمەلە راستگۇيە لەگەل خوادا بۇ پەزەمەندىي خوا بە شىۋەيەك كار دەكەن، كە خەرىكە مىراتى ھەر يەكەيان بەشى كەفەكەي بىكات، ھەندى جارىش بەشى ناكات. مەن بەو پىياۋچاكانە دلى خۇم خۇش دەكەم. ئەوانە ھەلگىرانىكى مەزنى بانگەوازىكى مەزەن.

ئەم ئومەتە چاۋى بە زۆرىك كەوت و، گوىى لە زۆرىكىش گرت لەوانەي، كە لە باسى ژيانى ئىسلامىيدا دەمىيان پان دەكرەو، بەلام ھەتا زياتر دەيان بىنن و زياترىش گوىيان لى دەگرتن زياتر دلىان

سارد دەبويىەۋە. لەۋانەيە ئەم ئوممەتە بەرگەي خەلەتاندنى لەۋە زياتر نەگرت. ئىستا ئەو سەيرى ژيانى ئىسلامىي راستەقىنە دەكات نەك قسە. بۆيە ھەر كەسى بە قسەكانى ژيانىكى ئىسلامىي راستەقىنە بداتە سەر ئەو دەيگرتتە باۋەش، بگرە خۆي دەكاتە قوربانىي لە پىناويدا، بەلام ھەر كەسى كار بەۋە نەكات كە دەيزانىت نەگوئي لى ئەگيرت و نە بايەخىشى پى دەدرت.

بۇ ئەۋەي مەسەلەكە زياتر پروون بكمەۋە دەلىم:

ئەۋانەي لە تەۋقى سەريانەۋە ھەتا پەنجەي پىيان بە وىنەي ژيانى ئىۋە ((ژيانى ھەرە زۆرى خەلک)) ناژين، متمانەيان پى نەكەن و، پىشتىشان پى نەبەستن، چونكە پىشت بەستن و متمانەکردن بە ھەموو فىلباز و دەست برك دوورە لە فەراسەتى ئيماندارەۋە. ئەگەر ويستىستان پال بە كەسيكەۋە بدن، پىش ھەموو شتىك سەيرى ژيانى رۆژانەي بكەن. جا ئەگەر ژيانىكى بە تەۋازوع و سەربەخۆ بو و، كەدەۋەكانى وتەكانى بە درۆ نەدەخستەۋە، ئەۋا شوئى بكمەن و پالى پىۋە بدن. ۋا پى دەزانم، كە ئەۋە كارىكى فىطرىيە، چونكە پال پىۋەدان و شوئى كەۋتن بەبى تاقىيەكەدەۋە شتىكى راست نىە و، مېژۋويش لە وىنەي ئەۋانە زۆرى خستەۋەتە پروو. لەبەر ئەمە شوئى كەۋتنى كەسنىك پىۋىستە، كە ھال و رەفتارى ((موحەممەدى)) بن، نەك قسەي زۆر. ئەۋانەش، كە خەلەتاندن بە سەلىقە و پىشە دەزانن، ئەۋانە جگە لە زيان ھىچيان بۇ كارى ئىسلامىي نىيە. ئەۋانە لە بوارى رۆح دا لىمانەۋە دوورن و، ئىمەش ھەر دوور دەبين لىيان.

پاشان ھەر كەس پالى بە لايەكەۋە دا و، چوۋە ژىر بارى مەتيانەۋە، ناتوانىت ۋەلىي نىعمەتەكانى لە ھىچ شتىك تىبگەيەنى. بۆيە (ئەبوحەنەفە) و، (كۆرى سەعد) و، (ئىمام شەرىي) و، (فوزەيلى

كۆپى عەياض) و، (ئىبراھىمى كۆپى ئەدھەم) و، ھارۋىنەيان لە پالەوانان لەو بارەو زۆر بە وىيى مامەلەيان دەکرد، واتە ئەنەچونە ژىر مەنتى ھىچ كەسەو. لەبەر ئەوە كىدار و پەتارىيان لە چەرەكان تىپەريان كىرد، ھەتا گەيشتنە ئەم چەرەمان، بوونە ھارۋەرخمان. ئاى، كە ئەو چەرەخە چەندە زىرپىن بوو وا چەرەكانى دواى خۆى رۈوناك كىردنەو و، بە يەكجار ئەو خەلكە يەكجار زۆرەى لە باوەش كىرتن!

بۇ نمونە: ((سوفىيانى ئەورپى پەحمەتى خراى لىيى زۆر خەمبار و دلتەنگ دەبىنرا، كە ھۆى ئەم خەفەتەيان لە خۆى پىرسىي، ئەم وەلامەى داىەو: ئەم ھەموو خەلكە لەبەر دەمى خۇمدا دادەنىم و ھەدىث و فىقھەيان تەفسىرىيان فىر دەكەم، كەچى دەبىنم ئەو خەلكە زۆربەى دەپتە قازىي، يان كاربەدەستى دەوالت. ئەم دياردەيە زۆر خەمبارم دەكات. زۆر دەترسم سبەى رۆژ لە مەيدانى ھەشردا مەنىش بەرپىسارى ھىسابى ئەو كارانەى ئەوان بىم))^(۱).

ھەمووشتان لە نامەكەى سوفىيانى ئەورپى بۇ خەلىفە ھارۋونە پەشىد ئاگادارن، ئەو نمونەيەكە بۇ چۆنىەتپى ھەلسوكەوت كىردن لە گەل كاربەدەستان! كاتىك كە ھارۋونە پەشىد بوو خەلىفە چاۋەپوان بوو دۆستى راستەقىنەى دىرپىنى، سوفىيانى ئەورپى بىت بۇ بەدىعەت پىدانى. بىگومان ئەمەش مافى خۆى بوو. كەچى سوفىيانى ئەورپى بە ھىچ شىۋەك ەك ئەو بىرى نەكردەو. تا ئەو بوو ھارۋونە پەشىد خۆى بى نەگىرا و نامەيەكى بۇ نووسىي و، تىپدا گەلىيەكى ناسكى لىكرد، كە نووسىي بوو: (ئەوەش بزانە، ئەى ئەبوعەبدوللا!

كه له برايانم و برايانت كه سیکیان نەماوە، ھەر ھەموویان سەریان
 لی داوم و پیروزیایی خەلافەتیان لیکردووم. منیش دەرگای (بیت
 المال)م خستۆتە سەر پشت بۆیان و، ئەوەندە، که دلم پێی شادمان
 ببی و چاوم پێی روشن بێتەو، خەلاتی بەھادارم پێشکەشیان کردووە،
 کەچی تۆ نەھاتووی بۆ لام. منیش لە تاسەمەندییەکی زۆردام بوێ
 و نامەییەکم بۆ ناردی. خۆ ئەو ئەبوعەبدوللّا! خۆشت دەربارە
 فەزلی ئیماندار و سەردانی و سیلە ی رەحم بە جێھێنان لە گەلیا، چاک
 شارەزای...). کە سوفیان نامەکی بینی لەرزى لیھات و لێی دوور
 کەوتەو. دەستی بە گیرفانیدا کرد و پێچای بە عەباکیەو و نامەکی
 ھەلگرت و، بە دەستی ئەم دیو و ئەو دیوی پێ کرد، پاشان ھەلیدا بۆ
 ئەو کەسە که لە دوایەو بوو و وتی: ((یەکیکتان با نامەکە بگرێ
 و بیخوینیتەو، چونکە من داوای چاوپۆشیی لە خوا دەکەم دەست لە
 شتی بدەم، کە ستم کار دەستی لی داییت)). یەکیکیان نامەکی
 وەرگرت و ھەلیچرپی و خویندەو. وەك کەسیک سەری سوڕ بمینیت
 سوفیان زەردەخەنەییەکی کرد و، کە لە خویندەو بوو، سوفیان
 وتی: ((ھەلی بگێرنەو و لەسەر پشتی نامەکی وەلامی ستم کار
 بدەنەو)). پێی وترا: ئەو ئەبوعەبدوللّا! ئەو خەلیفە، خۆزگە لە
 کاغەزێکی پاکدا وەلامت بدایەتەو، وتی: ((لەسەر پشتی نامەکی
 وەلامی ستمکار بدەرەو، جا ئەگەر بە ھەلایی ئەو کاغەزە
 پەیدا کردووە ئەوا لەسەری پاداشت ئەدریتەو و، گەر بە ھەرامیش
 پەیدای کردووە، ئەوا سزای لەسەر وەردەگریت و، شتیکیش ستمکار
 دەستی لی داییت لای ئیمە نامینیتەو، تا دینەکەمان لی تێک بدات)).
 پێی وترا چی بنوسین؟ وتی: بنوسن:

((بسم الله الرحمن الرحيم. لە بەندە ی گوناھکار سوفیانی کوری

سەئىدى كۆپى موندىرى ئەورىيەو بۇ بەندەى مەغرور بە ھىوا
و ئاۋاتەكان ھارپونە رەشىد، كە شىرىنىي ئىمانى لى سەندراۋتەو.
أما بعد:

بە ئىقرار كىردنت لە نامە كەت دا لەسەر خۆت منت كىرد بە شاھىد كە
چۆن ھىزىشت كىردۆتە سەر (بىت المال)ى مۇسلمانان و، لە شوئىنى
ناھق و لە غەبرى حوكمى شەرعدا سامانى مۇسلمانانت خەرج
كىردوۋە. جا ئەى ھارپون خۆت توند و تۆل بىكە و ۋەلامىك بۇ ئەم
مەسەلەيە ئامادە بىكە و، ئەۋەش بزانە كە لە بەردەستى خواۋەندى
(الحكم العدل) دا دەۋەستىت (...). پاشماۋەى پروداۋە كە يەككىك لە
شاھىدان لە كۆشكى رەشىددا باسى دەكات و دەلىت:

((ھارپونە رەشىد دەستى بە خۆئىندەۋەى نامە كە كىرد و فرمىسكە كانىشى
لە ھەردوۋ چاۋىيەو بە خور ئەھاتنە خوارەو. لە دۋاى ھەموو نوئىزىك ئەم
نامەيەى ئەھىنا و ئەيخوئىندەۋە و پاشان دەيوت: لە راستىدا دۆستىكى
ۋەكو تۆ لەم پۇژانەدا دەبايە لەلاى دەستم بوايە، ئەو كات منىش لە
لادان و پىخلىسكان پىزگارم ئەبو))^(۱).

ئەمە چ ھىزىك بوو ھەشارگەى ئەم ئازايەتتىيە و سەرچاۋەى ئەم
چاۋنەترسىيە لە كۆيىيە، تا بوئىرت بەو شىۋازە خەلىفە بدوئىنى؟ ئەم
ھىزە برىتتىيە لە ملكەچ نەكىردنى بۇ رابواردنى دىنا و، دەست ھەلگىرتن
لە دىنا و لە ھەموو شىئىيىگە لە خوا. خۇ ئەگەر ۋەك ھاۋوئىنەكانى
بە دىناۋە پەيۋەست بوايە نەيدەتۋانى بەو شىۋازە خەلىفە بدوئىنى.
لە گەل ئەۋەشدا، كە ئەو خەلىفەيە پۇژانە پىنچ فەرزەى نوئىزى بەجى
ھىناۋە و، چەندىن جار ھەج و عومرەى بە جى ھىناۋە، زۆررىكىش
نوئىز و پۇژوۋى سۈنەتى ھەبوۋە، سەرپاى دىل نەرمىي و دىل

ناسکییه‌که‌ی. به‌لام ئەوە‌نده هه‌یه، که هه‌روون هه‌ندی کرده‌وه‌ی بوون که پێیان تاوانبار ده‌بی و، یه‌که‌ی له‌ دۆسته‌ دێرینه‌کانی به‌م شیوازه‌ دایده‌چله‌کینیت.

لێ‌ده‌دا که‌مێک ده‌هه‌ستم تا وه‌سیه‌تی پیش و دواوه‌م پیشکه‌ش به‌ به‌ره‌کانی داها‌توو به‌کم، ئەوانه‌ی، که‌ رزگاریی مرۆ‌فایه‌تییان لی‌ چاوه‌روان ده‌کریت: ((کونوا أعزاء کرماء، نه‌هیلن مه‌لبه‌نده‌ دیاره‌کانی هێر ده‌ستیان به‌سه‌رتاندا برۆ‌لت. هه‌تا ئە‌گه‌ر له‌پیناوی بانگه‌وازه‌که‌شتان داها‌توچۆ‌تان کردن، ئە‌وا هه‌میشه‌ بو‌یان ده‌ربخه‌ن، که‌ موحتاجی هه‌یج شتی‌ک نین. له‌ کاتی بلا‌وکردنه‌وه‌ی حه‌ق و حه‌قیقه‌تیشدا نه‌که‌ن به‌چه‌ ناو مه‌رجی که‌سانی تروه‌. ئە‌و به‌نچینه‌ و بنا‌غانه‌ی که‌ خ‌وای پاک و بی‌گه‌رد داینا‌ون یه‌که‌جار گرنگن. ئی‌وه‌ ته‌نها ئە‌وه‌نده‌تان له‌سه‌ره‌ به‌ندایه‌تی خۆ‌تان بو‌ خوا بنو‌ستن. ئە‌و کاته‌ قسه‌کانتان کاریگه‌رییان ده‌ییت و، ته‌بلیغه‌که‌شتان له‌ وێژدانی که‌سانی تر‌دا وهرده‌گیریت)). خ‌وای پاک و بی‌گه‌ردیش خ‌وی بو‌وته‌ که‌فیلی ئە‌وه‌، که‌ هێ‌ری کاریگه‌ری به‌ قسه‌کانتان به‌خشی ئە‌گه‌ر چاوه‌روانیی هه‌یج شتی‌ک له‌ که‌سانی تروه‌ نه‌که‌ن و، له‌لایه‌ن خ‌وای پاک و بی‌گه‌ردیشه‌وه‌ وهریده‌گرن.

ئه‌مه‌ چۆ‌ن؟ به‌م شیویه‌: به‌ کاریگه‌ری قسه‌کانتان له‌ دنیا‌دا و، شه‌ره‌ف مه‌ندبو‌وتان به‌ جوانیی خوا و به‌هه‌شت له‌ قیامه‌ت‌دا. خ‌ۆ ئە‌گه‌ر به‌م شیویه‌ کار نه‌که‌ن و شتی‌کتان له‌ خه‌لک و‌یست، ئە‌وا یه‌که‌مه‌جار کاریگه‌ری قسه‌کانتان نامینیت و، له‌ نیعه‌ته‌ یه‌که‌جار گه‌وره‌کانیش بێ‌به‌ش ده‌بن.

پله‌وپایه‌کانی دنیا فانی و له‌ناوچوون. شایانی ئە‌وه‌ نین دل‌یان پێ‌وه‌ به‌سه‌رتیت، یان پێ‌یان مه‌غرور به‌ی. به‌لام له‌م سه‌رده‌مه‌دا، له‌ حاله‌تی ناچاریدا، رینگه‌پێ‌درايه‌ له‌ فه‌رمانبه‌رییه‌کانی ده‌وله‌ت‌دا کار به‌کریت.

لەم پۇژانەشماندا ئەگەر فەرمانبەر ئىك و خىزانە كەى بە مووچە كەى دەريان، ئەوا وەرەع وەھايە، كە ھىچ مىرات ئىك بەجى نەھىلىت، چونكە - بە شيۋەيە كى گىشتىي - زۆر ئىك لە قەدەغە كراوھەكان تىكەل بە مووچەكان بوون. ئەمەش وتەيە كى تايىبە تىيە و لەم بارودۇخەدا، كە تىيدا دەريان وتراوہ. ھىوادارم ئەم بارودۇخانە بە گىشتىي بگۇر دىرئ و، ھەر يەكە رپى شەرىعى بۇ كاسپىي كىردن بدۇزىتەوہ ..

ئىمە لە پىناوى بەجى ھىنانى ئەر كى تەبلىغدا بىر يارمان داوہ نەك واز لە پلەوپايەى دىنايى بە تەنيا بەيىن، بەلكو ھەتا ئەگەر پلەوپايەى قىامە تىيشمان ھەبن، لە پىناوى تەبلىغدا وازيان لى دىنن. بەلى ھەروەك فەزلى تىگەياندى چەند كەسىك لە ھەندى شت لە پىناوى ھەق دا دەدەين بەسەر ئەوہدا، كە پەرلەمانتار بىن، ئەوا ئەگەر پىويستى كىرد بە لامانەوہ لە قوطبىيەت و غەوئىيە تىش سەنگىن ترە. چونكە بىنچىنەى كارەكە بىرىتيە لە يادخستەنەوہى خەلك و رپىنمايى كىردىان. ئىتر ھىچ مەقامىك، دىنايى بى يان قىامە تىي، لەو بەرزتر و چاك تر نىيە. لەبەر ئەوہ بەكار ھىنانى تەبلىغ بۇ گەيشتن بە ئاوات و ئامانجى دىنايى - وەك ئەوہ كە ئەو ناوبانگ و ناسىنەى، كە تەبلىغكار لە كاتى بلاو كىردنەوہى ھەق و ھەقىقەتدا بە دەستى ھىناوہ، بەكار بەيىت - يىعە قلىيەكە وەك يىعە قلىي ئەو كەسەى، كە چەند پارچە شووشە شكايىكى يىنرخ بە پارچەى ئەلماسى گرانبەھا بگۇر دىتەوہ.

لە رىوايە تىكى لاوازدا ھاتوۋە كە لە سەردەمى موسا پىغەمبەردا (سەلامى لىي) كەسىك دىنى بۇ دەستكەوت بەكار دەھىنا، ئەو ھەبىو شيۋە و پوخسارى چوۋە سەر پوخسارى بەراز، ھەر چەندە ئەو كەسە لە ھەر كۇر ئىكدا دانىشتبايە باسى موسا و گەورەيى ئەوى دەكرد،

بەلام لەبەرئەو، كە ئەو خزمەتەى بۇ قازانجى كەسىى خۆى بەكاردەھىنا، خوا پوخسارى گۆپىى بۇ پوخسارى سووكتىن ئاژەل. بىگومان لەبەر بەلنىك كە خوى گەورە بە خۆشەويستەكەى (صلى الله عليه وسلم) داوہ گۆپىنى پوخسار لەسەر ئەم ئوممەتە ئىسلامىيە ھەلگىراو، بەلام زۆرىك سەرەنجاميان وەك ژياننامەى ئەو كەسە دەرچوو.

داوا دەكەين لە خوى بالادەست و بەتوانا ئىمە و ھەموو تەبلىغكاران و ئىرشادكاران لە كەوتنە ناو چالى ئەو سەرەنجامە پيارىت. خوى گەورە ھەر خۆى دوعا دەبىستى و ھەر خۆشى تواناى گىراکردنى ھەيە.

ناسىنى دوتىراو و شىۋازى لى يەكتىرى گەيشتن

أ- ناسىنى دوتىراو

تەبلىغكار لى نىكەۋە سەرنجى ھالى دوتىراو دەدات و، بەرانبەر بە ھەلەكانىشى بە سنگىكى فراۋانەۋە ھەلسوكەۋت دەكات. بەرانبەر بە ئىماندار بە پىاۋەتتى دەجوۋلەتتەۋە، بەلام بەرانبەر بە ئەھلى كوفر و ئىلحاد بە زانين و ژىرىي. ئىتر بەم شىۋازانە دەتوانىت لى دل و مەنتىقى دوتىراۋەكەيەۋە نىكەيتتەۋە، تا ئەۋ شتەي كە دەيەۋىت پىي پابگەيەنىت، بەلەيەۋە خۆشەۋىستىي بكات و، بەرەۋ ۋەرگرتنى بىبات. بەلى، تەبلىغكار بارودۇخى دوتىراۋەكەي چاك دەزانى، بۆيە بە تەۋاۋى لى ھەمۋە ئەۋ شىۋاز و ھەلسوكەۋتانە دەست ھەلدەگىت، كە ئەۋ كەسە دوۋر بىخەنەۋە. بەمە تەنھا كارى بەرز و پاك تەبلىغ دەكات. يىگومان ھەر كەسپك دەبارەي خوا و پىغەمبەرەكەي (صلى اللہ عليہ وسلم) و، قورئان و قىامەتەۋە تەبلىغ بكات و، ئەۋان بەلەي بەرانبەرەكەيەۋە خۆشەۋىست بكات، ئەۋا پىژى رادەي گىرنگىي ئەۋ كارەي خۆي دەكات، بۆيە بە پىي ئەۋ گىرنگىيە ھال و باردۇخ و ھەلسوكەۋتى خۆي راست دەكاتەۋە. چۈنكە ھەر بىزاربۈۋىك لى ھەلسوكەۋتى ئەۋەۋە بەرانبەرەكەي ھەستى پىي بكات، لىۋانەيە بىتتە

ھۆى دورىكەوتنەۋدى ئو كەسە لەۋ شتەى، كە خراۋتە ئەستۆى تەبلىغكار تا خۆشەۋىستى بىكات. جا ئايا زىان ھەيە لەۋە گەۋرەتر بى؟ ھەر ھەلەيەكىش لە ھال و ھەلەسوكەۋتى ئىمەۋە پروۋىدات، لە قىيامەتدا ھەموۋى لە ئەستۆى ئىمەدا دەيىت.

سەرنج بدەن!! پىغەمبەر (صلى اللہ عليہ وسلم) بە چ شىۋازىك تەبلىغى دەكرد ھەتا وا لە بەرانبەرەكەى نەكات ھەست بە تاۋان بىكات؟ ئەۋە بوۋ لە گەل كافر و پياۋانباردا ۋەھا فەرمايشتى نەدەكرد ۋەك ئەۋەى كە گوناھبارىك لەبەردەمىدا بىت، بەلكو بە شىۋەيەكى گىشتىي، بەبى دىبارىيكردىنى ھىچ كەسىك فەرمايشتى ئاراستە دەكرد. ئەۋەبوۋ سەردەكەۋتە سەر مەنبەر و پىنمايى بۇ كارىك لەۋ كارە فەرعىيانە دەكرد، كە لە ناۋ مۇسلمانان دا كەمتەرخەمىيەكى بەرانبەر كرابوۋ.

ھاۋەلىك خوا لىي رازىي بى لە نزيك كۆرى پىغەمبەرەۋە (صلى اللہ عليہ وسلم) دەستى بۇ ئاسمان بەرز كىردبۇنەۋە، ۋە دىنگىشى لى ھەلپىي بوۋ، لە خوا دەپارايەۋە. ديارە ئەم شىۋەيە پىچەۋانەى ئادابىي دوعاكردەن. بەلام لە برىي ئەۋەى، كە پىغەمبەر (صلى اللہ عليہ وسلم) بىدوئىي ۋە ھەلەكەى بىخاتە بەرچاۋ، پروۋى وتارى كىردە ھەموۋان ۋە فەرموۋى: (إِذْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمًّا وَلَا غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ) ^(۱). فەرمانيان بەسەردا دەدا كە لەسەرخۇبىن، چونكە ئەۋان وتوۋىژ لە گەل خوايەكى بىسەردا دەكەن كە لىيانەۋە نزيكە، ۋە لە گەلىاندا.

پىاۋارىك ھاتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (صلى اللہ عليہ وسلم) ۋە، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا! لەبەر فلانە كەس، كە ئەۋەندە نوژرەكەمان

(۱) البخاري، المغازي: ۳۸، مسلم، الذكر: ۴۴ - ۴۵، المسند: ۴ / ۴۰۳.

پىي دريژدە كاتەو، بەخۇا وازم لە جەماعتى بەياني ھىناو. بەم قەسەيە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) توورە بوو. جا ھەرچەندە ئىمامەكەي دەناسىي، بانگى نەكرد تا لىپچىنەوہى لەگەلدا بكات، بەلكو دەستى دايە وتاردان بو خەلكەكە و پىنمايى كردن، كە فەرمووي: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ مِنْكُمْ مُتَّقِرِينَ فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُوجِزْ فَإِنَّ فِيهِمُ الْكَبِيرَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ)^(۱). فەرماني بەسەر موصلمانان، دادا دريژە بە نوژەكانيان نەدەن، ھەتا خەلك لە نوژى جەماعت بىزار نەبن، چونكە ھەيانە پير و لاوازە و، ھەشيانە خاوەنى ئيش و كارە و پەلەيەتى..

بەرانبەر بە ھەلەي كەساني تر ئەمە شيوازي پىغەمبەر بوو (صلی اللہ علیہ وسلم)، كە ھەولئى رزگار كردنياني دەدا. لەبەرئەو ھەموو مەسەلەيەكي بەو شيوہيەي، كە زور سادەيە و، زوريش كوردەيە پىشكەش دەكردن.

جاريكيان پىغەمبەري خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووي: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ! قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلِحُوا)^(۲). فەرمووي: خەلكينە! بلين: (لا إله إلا الله) سەردەكەون. ليرەدا ئەو بە ھەلەيەكي گەورە دەبينين، كە بەرانبەرەكەت بەریتە دۆخكەو ھەست بە تاوانباريى خوئى بكات، بەلكو بەبى ديارىيكردى ھىچ كەسيك، ئەوہى پويستە دەوترئ و، ھەموو كەسيكيش بە پيئى ئامادەيى و ليھاتنى خوئى كەلك لەو قسانە وەردەگرئ، وەك چۆن شتەكان كەلك لە تيشكى خور وەردەگرن. بە پىچەوانەي ئەم كارەشەو ساريژبووني زامەكان يەكجار گرانە.

(۱) البخاري، الأحكام : ۱۳، مسلم، الصلاة : ۱۸۲ .

(۲) المسند : ۳ / ۴، ۴۹۲، ۶۰۳ .

ب- خۆپاراستن له ده‌مه ده‌می و مشت و مەر

ته‌بلیغکار خۆی زۆر له‌وه ده‌پارێژێت که قسه‌کردن له وتووێژدا به‌ره‌و
 موجداده‌له و ده‌مه‌ده‌می بپروات، چونکه قسه‌کردن له موجداده‌له و
 ده‌مه‌ده‌می‌دا بریتییه له ((ئه‌نانه‌ت)). نا له‌و که‌ش و هه‌وایه‌شدا، که
 گه‌یشتن به حه‌ق شتیکی ویستراو نه‌بی، جله‌و ته‌سلیمی شه‌یتان ده‌کری‌ت.
 له‌به‌ر ئه‌مه هه‌رچه‌نده ئه‌و قسانه‌ی، که ده‌مانه‌وی‌ت به دوێنراویان
 بلیین باوه‌رپیکه‌ر و پڕ ئه‌ذه‌ب بن، کاری تی نا‌که‌ن و، به جوانیی
 وه‌ریان ناگری‌ت. ئه‌گه‌ر له پ‌روانگه‌ی ده‌روونی و تووێژکه‌رانیشه‌وه
 سه‌یری مه‌سه‌له‌که بکری، بۆمان ده‌رده‌که‌وی که مشت و مەر هه‌یج
 خیریکی تی‌دا نییه، چونکه وه‌ک ئی‌مه خۆمان ئاماده ده‌که‌ین تا به‌سه‌ر
 به‌رانبه‌ره‌که‌مان دا زāl ببین، ئه‌ویش به لایه‌نی که‌مه‌وه وه‌ک ئی‌مه خۆی
 ئاماده ده‌کات و، ی‌نگومان ئه‌و به‌لگانه‌ش که ئی‌مه ده‌یان هی‌نینه‌وه بۆ
 سه‌لماندنی قسه‌کانمان، ئه‌ویش به به‌لگه‌ی تر خۆی ئاماده کردووه
 تا به‌ره‌په‌رچیان بداته‌وه. به‌م شی‌وه‌یه وتووێژی مشتوم‌ر ده‌ی‌تته کۆمه‌له
 قسه‌یه‌کی ی‌یبه‌ره‌هم، ئه‌گه‌رچی چه‌ندین شه‌و و پ‌رۆژیش بخایه‌نی.

به‌لێ، پ‌یغه‌مبه‌ری به‌رپ‌رژ (صلی الله علیه وسلم)، له چه‌رخه‌ی
 به‌خته‌وه‌رییدا یه‌ک دوو جار به‌شداریی به‌رپه‌ره‌ک‌تی کردووه و، هه‌ولێ
 داوه قه‌ناعه‌ت به به‌رانبه‌ره‌کانی بکات.^(١) به‌لام کاری‌ک هه‌یه پ‌ی‌ویسته
 ئاگاداریی ده‌رباره‌ی بدری‌ت، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه، که داوای به‌رپه‌ره‌ک‌تی له‌و
 به‌ره‌وه ده‌کرا، دیاره له‌م جۆره هه‌لوێستانه‌شدا پ‌یغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه
 وسلم) ی‌ده‌نگ نای‌یت، به بۆنه‌ی ئه‌وه‌وه، که کار ده‌کاته سه‌ر ه‌ی‌زی

(١) أنظر الترمذي، الدعوات : ٦٩، المسند : ٤ / ٤٤٤، ابن حجر، الإصابه : ١ /

٣٣٧، ابن هشام، السيرة : ١ / ٣١٣، ٣١٨.

مەعنەۋىي گۆيگىرانى. لە گەل ئەۋەشدا ئەوانەي كە بۇ موجدەلە و دەمەدەمى ھاتبون، زۆربەيان بە تەۋايى قەناعەتيان نەكرد، بەلكو ناچاركران. ديارە ناچاركردنیش مانای ئەۋە نىيە كە دوتراۋ ھىدايەتى ۋەرگرتۋە.

بە دىرژايى چەندىن سال پىغەمبەرى بەرپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) چاۋى بە زانايانى بەنى ئىسرائىل دەكەۋت، كەچى يەككىيان لەۋ جۆرە ناۋەندەدا ھىدايەتى ۋەرنەگرت، بە مەرچى ئەم پىغەمبەرىكى مەزنە و لە عەرشى خۋايىيەۋە ئىلھام بە وئەنى تافگە دادەبارىيە سەر دلە پاك و خاۋىنەكەي و، ھەموو كائىناتىش لەبەر ئەۋ بەدىي ھىنراۋن و، ژياننامە بۇن خۆشەكەشى پىرپەتى لە موعجىزە. لە گەل ئەۋەشدا ھەركەس چۈۋە ناۋ چۈرچىۋە موجدەلە و دەمەدەمىۋە بەرەۋ عەرشى ھىدايەت بەرز نايىتتەۋە، بەلكو ھەر لە مەيدانى وتوۋىژ و دواندندا دەمىننەتتەۋە.

عەبدوللای كۆرى سەلام، كە جۈۋلەكە بوو ئەمەي بە بىردا دىت: ئەگەر ئەم ئەۋە بىت - مەبەستى لە پىغەمبەرە (صلی اللہ علیہ وسلم) -، كە سىفەتەكانى لە تەۋراتدا باس كراۋن، دەچمە سەر دىنى ئىسلام. دەلىت: لە گەل خەلكەكەدا ھاتم تا سەيرى بكەم. كاتىك، كە بە وردىي سەرنجى دەم و چاۋى پىغەمبەرى خوام (صلی اللہ علیہ وسلم) دا زانىم، كە دەم و چاۋى ئەۋ دەم و چاۋى كەسىكى درۋزن نىيە^(۱).

ھەرۋەھا لە مشتومرىشدا رەزامەندىي خۋاي پاك و بىگەرد ھەمىشە بە بىردا نايەت، چونكە تەبلىغكار و تەبلىغكراۋ ھەردووكيان لە ھالەتتىكى خۋپەرستى و گرژومۇندان. جا لەم جۆرە كەش و ھەۋايەدا،

(۱) الترمذى، صفہ القيامة : ۴۲، ابن ماجة، الإقامة : ۱۷۴ .

كە پەزىمەندىيى خۇي پاك و يىگەردى تىدا نىيە، ھەر چەندە قسەكان
پىكۇپىك بن ھىدايەت و كارىگەربىيان دەستگىر نابى. چونكە ھىدايەت
بە تەنيا بە دەستى خۇايە و، ھەر شوئىكىش پەزىمەندىيى خۇي پاك
و يىگەردى تىدا نەبىت ھىدايەتى ناگاتى.

ج- خۇ داماللىن لە نەنانىيەت (خۇپەرستى)

ئەنانىيەت، ھۆكارىكە دەپتە كۆسپى بەردەمى ھىدايەت و، بەردەمى
ناھىيەت ئىتر سا بۇ تەبلىغكار بى يان دوتراو. لەبەر ئەو ئىرشادكار
و تەبلىغكار لەم ھەستە زىيان بەخشە خۇي دادەماللى، بگرە ئەو،
كە دەپەوى بىللى لە دووتويى تەوازوع و خۇنەويستىيدا دەپلى. بەمە
بەرانبەرەكەشى لە بىرکردنەوې پىشىنە (فكر مسبق) و لە عىنادىيى
پزگار دەكات. لە راستىشدا ھىچ كەس مافى ئەو نىيە پەنا بۇ
ئەنانىيەت بەرى. شتىكى روون و ئاشكرايشە كە بەشى ھەرە زۆرى
قسەكان، تەبلىغكار جۇرەھا عەقل و مەنطق و پەوانبىزىيان تىدا
بەكاردەھىنى، لە گەل ئەو روونکردنەوې، كە لە زمانى دەردەچىت،
بەلام ھەرگىز كار لە ھىچ كەس ناكەن. كەچى كەسپك، كە ھەر
دىاريش نىيە، بەلام دلى تىكشىتىراو، دەبىنى قسەكانى كارىگەربىيان
دەپت و، خۇي پاك و يىگەردە دىكاتە ھۇ بۇ ھىدايەتى بەشىك لە
خەلكى.

د- زانىنى بىناي فېكرىي دوتىراو

دەچمە ناو مەسەلەيەكەۋە لەوانەيە بە يەككى لە كارە لاۋەككەكان لە قەلەم بەدرىت، بەلام ناگونجى وازىشى لى بەئىترىت: ئىرشادكار و تەبلىغكارەكان لەسەريان پىۋىستە كە بايەخىكى جىددى بە بىناي فېكرىي دوتىراۋەكانيان بەدن. خۇ ئەگەر مەسەلەكەشمان خزانە بازەيەكى تەسكى تاييەتتەيەۋە ئەۋا دەلىين:

بوۋنى كۆمەلەي ئىسلامىيەكان لەم رۇژەي ئىمەدا حەقىقەتتىكى واقىئەيە، دانان بە بوۋنياندا شتىكەۋ، بە راست زانىنى كارىشيان شتىكى ترە. چاۋنوۋقاندن و خۇگىل كردنىش لە شتىك، كە ھەيتت و نەۋىستنى ھىچ بەرھەمىكى نابىت. بۆيە ئىرشادكار و تەبلىغكارەكان لەسەريان پىۋىستە ھەمىشە لە يادىان يىت، كە ھەر كەسى ۋا بە دەۋرۋەرى ئەۋاندا، يان يەككىكە لەۋانەي كە گوڭيان لىدەگرن، لەۋانەيە سەر بە مەشرەپكى ديارىيىكراۋ، يان سەر بە يەككى لە كۆمەلەكان يىت، بۆيە دەبى قەسەكانيان بە پىي ناگادارىيەكانى ئەۋ يادبوۋنە بن. نەكەن شتى باس بىكەن، كە سوۋكايەتتەيىكردن بگەيەننى يان پەخنەگرتن بىي لە كۆمەلەك، لەۋەش خراپتر غەيبەت كردنيان. ھەموو مەشرەپك يان كۆمەلەك - سەرەپاي ئەۋەي، كە دانى پيا ناۋە مەشرەپكەي و مەسلەكەكەي راست و جوانە - لە سەرىشى پىۋىستە لەگەل كەسانى تردا پەۋشتى چاۋپۇشىي بگىرتتە بەر و، دان بە مافى ژيانى ئەۋانىشدا بنى، چونكە خۋاي پاك و بىگەرد بە پىچەۋانەي ئەۋرەفتارە پازىي نابىي، كە فەر و بەرەكەت ناھىلى و لەناۋى دەبات. با ھەموو ئىرشادكارىكىش ئەۋە بزاني، كە لەسەرى پىۋىستە رىژ لە ھەموو كۆمەلەكان بگىرتت و، لەگەل پياۋەتتىي دوتىراۋەكەشىدا بگونجى، تا قەسەكانى لەلەي ھەر ھەموو كۆمەلەكانەۋە ۋەربگىرىن. چونكە خوا لە

كەسىڭ پازىنى نابىج بە خراپە ھەلسوكەوت لە گەڭ كەسىڭدا بىكات، كە
زىكر و يادى خوا دەكات. ھەروەھا لەوانەش پازىنى نابىج كە پەخنە
لە ئىمانداران دەگرن و، پەيوەندىي لە گەڭ ئەوانەدا دەپچىرىنن، كە بە
يەكەو پەيوەستن، ئەگەرچى تەنھا بە شاھەتەمەنىش بىت .

لە راستىدا پادەي پەيوەندىي تەبلىغكار بە خۇي پاك و بىگەردەو، بەو
دەردەكەوئ تا چ پادەيك ئەو دۆستايەتتى لە گەڭ ئەوانەدا ھەيە، كە
پەيوەندىيان لە گەڭ خوادا پەيە. كەواتە پىوانەي پەيوەندىيمان لە گەڭ
ئەوانەدا كە دەيان دوتىنن، بە رېژەي دۆستايەتتى ئەوانە لە گەڭ
خۇي پاك و بىگەردەدا. ئىرشادكاران و تەبلىغكارانىش لە ھەموو
كەسىڭ زىاتر پەچاوى ئەم كارە دەكەن، بۆيە خەلگىي راستەوخۇ بۆ
سەر ئىسلام بانگ دەكەن، نەك بۆ مەشرەبەكەي خۇيان. لەوانەشە
پەردەدان بەم ھەستە گرنگرتىن ھۆ بىت تا پال بە كۆمەل و مەشرەبە
جيا جياكانەو بەنى بەرەو يەكگرتن و، وەك لاشەيەكيان لى بىكات.

ناسىنى دوتراوئىش بە ئاگاداربون لە ئاستى كۆمەلايەتتى و بىناي
پۇشنىيرىي ئەو دەبى. ئەم ھالەتەش دەربارەي ھونەرى تەبلىغ كەرن
يەكجار گرنگە. جا ھەروەك تەبلىغ و ئىرشاد فەرمانبەرييە، ئەو
زانىنى ھونەرى تەبلىغىش فەرمانبەرييەكى ترە. بۆ نمونە: دوتمىڭ
بە تۆپ و تەفەنگەو بەرانبەرت وەستاو، تۆيش وىستت بە داردەست
بەرپەرچى بەدەيتەو. بىگومان ئەمە كارە، بەلام بەم كارە ئەبىتە ھۆي
تىڭ شكانىڭى نابەجى، چونكە تۆ ھونەرى جەنگت پەچاوە كەردو،
بە تايبەت نەگەر ئەم ھالەتە لە بەرەي كارى ئىسلامىيدا بىت، ئەو
زىانىڭى زۆر دەگەيەنن. لەو پىش باسما كەرد و، جەختىشمان لەسەرى
كەردەو كە: زانىنى ھونەرى تەبلىغ يەككە لەو مەرجانەي، كە نايت
وازيان لى بەينن، بگرە وا لە پىشى پىشەوې مەرجەكانى تەبلىغدايە.

جا بە ئەندازەى بېروابوونمان بە پېۋىستىتىي تەبلىغ، بېرواشمان بە پېۋىستىي ھونەرى تەبلىغ ھەيە. ئەو قسانەى ئىمەش ئەگەر لە ئاستى رېۋىشنىبىرى دۆيتراو زۆر بەرز بن يان زۆر نزم بن، ئەوا ئەو كارەمان لە گەل ھونەرى تەبلىغدا ناگونجى و، لەوانەيشە ھىچ نەبەخشى. ئەو مەسەلەيەى كە سەرەتا بۆ ئەو كەسەى باسى ئەكەى، كە نوقمى بى باوەرى بوو و لە گىژاوى كوفردا نقوم بوو، بىگومان نابى باسى شەونىرئىت، بەلكو بنچىنە ئىمانىيەكانى بە شىۋەيەكى گونجاو لە گەل مەنطقى ژىرىي ئەو كەسەدا و بە شىۋازىكى زانستىانە تىدەگەيەنرئىت، چونكە ئەمىرۆ كوفر دەم لە زانست دەكوتى. بەلام بە داخەو بەرانبەر بەو بى باوەرە داماوانە چەند ھەل ئەنجام دەدرىن، كە زادەى نەخۇشىي دۆزىنەوئى ھەل و چارەسەركردنى ھەلەن. بەلى، بەرەى ئىستا لە برىي سەرگەرم بوونى بە پاك كردنەوئى دلى و سارىژكردنى زامەكانىەو، بە دىوى دەرەو و جل و بەرگىەو خەرىكە و، ئەمەش بووئە ھۆى سەمىنەو و ھەلاتنى. جا ئەم جۆرە ھەلەيە لە ھونەرى تەبلىغدا مەسەلەيەكە شايانى بايەخ پىدانە، چونكە دەپىتە مايەى تىياچوونى ژيانى ھەتاھەتايى مەروۇف.

بەلى ئەگەر ئەوئى، كە تۆ دەيدوئىنى، بە ناوى زانست و ھونەرەو ئەدوئى، عەقل ناىگرئى تۆ كىتەيە فىقھىيە سەرەتايىيەكانى بۆ بخوئىتەو. ئەوئى بە قەطعى لە شان دابەزاندى ئەو كىتەيە فىقھىيەكانىيە، بەلكو مەبەست ئەوئى ئەو بەگەيەنرئى، كە ئەم كارە لە شوئى خۆيدا نىيە. ھەرەوئى ئەگەر دۆيتراو ئىنكارى قىامەتى دەکرد، ئەوا ناتوانى بە باسكردنى مەناقىبى ئەولىاكان لىي نزيك بەكەويتەو. چونكە مەروۇف بە تەنيا لە ھەست و ھۆش بەدىي نەھىتراو، تا ئەو مەناقىبەكانە كارى تىبەكەن، بەلكو سەرەپراي ئەو ھەستانە لە عەقلىشىدا

مەنلىقى ھەلگرتوۋە. بۆيە پىۋىستە بە مەنلىقىش قەناەت بىكات. سەدەددىنى تەفتازانى، كە راقەى ئىمان دەكات، دەلىت: ئىمان نورىكە خۋاى بالادەست ئەيھاۋىژىتە دلى ھەر يەكە لە بەندەكانىەۋە، كە خۋى وىستى لەسەر بى. واتە دۋاى لادانى بەشى ئىختىيارى. واتە لە سەرت پىۋىستە ئىمان بە بەلگەۋە راقە بىكەيت و، خۋاى پاك و بىگەردىش دلى ئەو كەسە بە ئىمان رۋوناك دەكاتەۋە. لە راستىدا ئەم جۆرە ئىمانە مەرۋف. بەرەو كىردەۋەى چاك دەبات و، دىنىش بە ھەرەمەكىي و بەش بەش نەكراۋ لە ژيانى رۋزانەدا دەخاتە پىش چاۋ. كەچى ئەو مەرۋقەى، كە ئىمانى بە ھۋى ھەست و ھۋشەۋە ۋەرگرتوۋە، لەۋانەيە لە كاتىكدا كە ئەو ھەست و ھۋشەى بە شىۋەيەكى تر زال بىن دەست لە دىن ھەلگىرت.

قورئانى پىرۋز لە سەدەھا ئايەتى پىرۋزدا ئامازە بۆ مەسەلەكانى زانست و تەكنەلۇژيا دەكات، بەلام قورئان نە كىتەبى فېزىياە و نە ھى كىميا، بەلكو لە پىناۋى رېنمايى گىشتىدا و، بە بۆنەى ئاتاج بوون بۆ ئەم بەشە زانستىيانە، ئىمانداران بە ئامازە و بە ھىما ھەلدەنى و رېنمايىيان دەكات. جا ئەو كەسەى، كە ئاگادارى زانستى گەردوون ناسىي نەبى، ئەگەرچى كەمىكىش بىت و، زانستەكانى ژيانى نەخوتىدبەنەۋە، ئەگەرچى بەسەر پىيەكىشەۋە بىت، ئەۋا ناتوانى بە پىي پىۋىست لە زۋرىك لە ئايەتەكانى قورئان تىبگات. چونكە تىگەشتن لە كۆمەلە ئايەتەكى يەكجار زۋر بەستراۋە بە ئاگاداربوون لەۋ زانستانە. لىرەدا بەبى ئەۋەى باسەكە دەربارەى بەشە جۇراۋ جۆرەكانى زانست درىژ بىكەينەۋە، دەلىن: ئىرشادكار و تەبلىغكارانى ئەمپۇمان پىۋىستىيەكى زۇريان بە بەدۋاداپوون ھەيە تا بزىن ئەم چەرخە لە زانست و ھونەردا بە كۈى گەشتوۋە، گەرچى ئەۋان

دەرياي زانىارىيش بن - بە پىچەوانە شەوہ ئىرشاد كىردنە كەيان ئىرشادىكى تايىبەتتى دەيى و، خەلكىي بە گشتىي ناگرىتەوہ.

ھ- شارەزايى رۇشنىبرىي ھاوچەرڭ

بارودۇڭخى ئىستامان خوڭن لە جەرگى گەنج و پىرمان دەھىنى. ئەم بارودۇڭخە پىر ئىش و ژانەش - تارادەيك - ھەلقولاي كەمىي رۇشنىبرىي ئەو كەسەيە، كە دەست دەداتە ئىرشاد و تەبلىغ، چونكە ئەو كەسەي، كە لە رۇشنىبرىي چەرڭەكەي و، رادەي تىگەيشتن و، شىوازي دواندن نەشارەزا بىت، ناتوانى ھىچ شتى لە مروڭى چەرڭەكەي بگەيەنى. بەلام نابى ئەمەمان بە بىردا بىت: ئەگەر بەيى شارەزايى لەوہى، كە پىويستە شارەزاي بين و، بەيى زانىنى زانستە ھاوچەرڭەكان تىگەياندنى كەسانى تر زيانى ھەيى، ئايا فەرمانبەرىي ((فەرماندان بە چاكە)) مان لە كۆل دەكەوي؟ نەخىر!! بەلكو ئەگەر لە پىناوى ئىرشاددا گەيشتە لاي ئەستىرەكانىش پىويست بى و، لەويۇە ھىنانى ئەوہى، كە دەيى تەبلىغ بگرى واجب بى، ئەوا چوون بۇ ئەوي و ھىنانى ئەوہى، كە پىويستە پىشكەشى ئاتاجانى بگرى لە ھەموو فەرزىك فەرزترە. ئەوہتا ئەم نەوہيى ئىمەيان بە فىزيا داوہ بە زەوييدا و، بە كىمىيا بردويىانە بە چۆكدا و، بە گەردوون ناسىيىش ئەستىرە كلک دارەكانيان كىشاوہ بە سەريا. تۆش لەبەردەم ئەم ھەلوئىستەدا پىويستە دەستەئەرنۆ لى دانەنىشى، بەلكو ئەوہ قەرزىكە لە گەردىندا تا دەستى ئەم بەرەيە بگرى، ئەويش بە بەكارھىنانى ھەمان ھۆ و رىڭگا، تا لەو زەلىليەي بەرزى بگەيتەوہ و، زامە ماددىي و مەعنەويەكانى سارپىز بگەيت و، سەر لە نوئ بەرەو پلە بلىندەكان بەرزى بگەيتەوہ و، ھەردووكتان پىكەوہ بەرز بىنەوہ، تا

جاريكى تر نه كه وىته وه زهوى و، له ژر پيدا نه پليشيتته وه.

هەرچى شتيك، كه له بوونه وهردا ههيه و تييدا پرووده دات، برىتييه له زمان و لق. جا له سهر ئيمانداران پويسته نهو زمانه فير بين و دهستيش بهو لقانه وه بگرن، نه گينا تواناي تيگه يشتنى ثايه ته ته كوئىنييه كانيان ناييت. ههر كه سيك يان ههر ئوممه تيگيش له ثايه ته ته كوئىنييه كان تينه گات، نهوا تووشى زهليلي و به دبه ختيى دهيت. به مهرجى قورئانى پيروژ له دووتويى ثايه ته پروون كه ره وه كانيدا نهو ثايه ته ته كوئىنييه شه رح ده كات. نه گهر كه سيكيش هه موو روظيك قورئانى پيروژ ختم بكات، به لام له ناستى نهو ثايه ته ته كوئىنييه نهوا گويى خوى بگري، به قورئان خوئن ناژمي رري، چونكه خوى گه وره قورئانى بو نه وه ناردوه تا مروف سهرنجى بدات و بير له ثايه ته كانى بكاته وه. ههر كه سيكيش كومه كيى قورئان ده كات پويسته له مه تيگات. نهو راستيانه ش كه ئيمه رايد هه گيه نين چهنده پيروژ و به رز بن، نه گهر به پي پي ببردن و تيگه يشتن و شيوازي نهو چهرخه ته بليغ نه كرين، نهوا گومان له كاريگه ريان ده كريت. ههر وه ها پيشكه ش كردنى دين و قورئانيش له شيوهى باسى ناديار و پيچراو به نه ينييه كانه وه، كه نه توانري به پاليوگه ي موحاكه ماتي عه قلييدا تييه ريان پي بكرت، له ليل كردنى ميشكي به رهي تازه و زياد كردنى كوفرى كافران زياتر نيه. چهندين ساله ئيمه ش نهو تابلو پر ئيش و ژانانه به پرووني ده بينين و، خه م و خه فه تيكي زوريش له سنگماندا پيش نه خواته وه.

ها وه له به ريزه كان (خوا له هه موويان رازيى بي) زور له سه پرووى ناستى روشن بيريى چهرخه كيه انه وه بوون و، مه سه له كانى دينيشيان له ناستى روشن بيريى نهو چهرخه دا ته بليغ ده كردن و، نهوانه ش، كه دوايان ده كه وتن له ته بليغ كردندا به هه مان شيوه بوون. بو نمونه: نه وهى كه

(ئىمام غەزالى) لىي تىدەگەشت، كە نوڭخوۋازى چەرخى خۇي بو،
 دوئىراۋانى ئەو چەرخەي سەرسام دەكردن و، ئەو سەرسامىيەش بە
 درىژايى چەندىن چەرخ ھەر بەردەوام بوو. ئەو ھەش كە سەرنج پادەكىشى
 پاي بىرپارانى خۇرئاۋايە بە وئەي (جب) و (رىنان) دەربارەي ئىمام
 غەزالى، كە دەيان وت: نەمان دىۋە ھىچ كەسىك ۋەك غەزالىي لە
 پۇشنىبىرى چەرخى خۇيدا شارەزا بوويى. ھەموو ئىمامە پايدەدارە
 نوڭخوۋازەكان ۋەك (ئىمام رەببانىي و مەولانا خالىد) و ھاروئەنيان لەو
 كەلە پىاۋانەي، كە لە زانست و پۇشنىبىرىدا پىش چەرخى خۇيان
 دابوويەۋە، ھەروا بوون. ئەوان بە پىي ئاستى چەرخەكەيان دىنيان
 تەبلىغ دەكرد، بۇيە قسەكانيان بە چاكى دەچوون بە دلى دوئىراۋانىاندا
 و، بە لايانەۋە پەسەند بوون.

و- ئىرشادكار نەرم و نىانە

بەلى، نەرم و نىان دەيت و، پارىژگارىش لەسەر ئەو نەرم و نىانيەي
 خۇي دەكات، چونكە ئەو جارى ۋا دەيى دادەبەزىتە بنى شيۋە
 قوۋلەكانەۋە و جارى ۋايش دەيى سەردەكەۋىتە سەر مىنبەرە بەرزەكان.
 دوئىراۋانىش ھى ۋايان ھەيە كە لە ھەردوۋ خالەكەدا ھەيە. ئەمەش
 ئەو پىيىست دەكات، كە پروبەرى پۇشنىبىرىيەكەي يەكجار فراۋان
 يىت، ئەگىنا نايىتە ئىرشادكارى راستەقىنە، بەلكو دەيتتە رىبەرى
 بەدبەختى پىي ئىرشاد. ئەوانە ئەۋەندەيان لەسەرە لەبەردەم ئومەت دا
 بكشىنە دواۋە و، نەبنە سىبەرىكى تارىك لەسەرى و رىگىا بىرىتەۋە،
 بۇ ئەۋەي ئىرشادكارە راستەقىنەكان بىن و، دەستى يارمەتتى بۇ ئەم
 بەرە لىقەۋماۋە درىژ بىكەن.

يەكەن لە گەۋرە ئىرشادكارەكان، كە دلى بە ئىش و نازارى ئوممەتەۋە لىي دەدا دەلىت: ((دلى ئىماندار لەبەردەم كوفرکردنى گەنجىك دا لە داخانا دەتەقىتتەۋە و ئەۋەندەي ژمارەي گەردىلەكانى بوونى پارچەي لى دەكەۋىتتەۋە)). بەلى ئا ئەمە دلى شلەزاۋە. خۇ ھەر كەسىك بە بۇنەي تىياچوونى ئىمانى ئەم بەرەي ئىستەۋە ھەست بە دلەۋاۋكى نەكات، شايانى ئىرشادكردن نىيە. كەۋاتە ئىرشادكار ئەۋ پالەۋانەيە كە چەرەكەي خۇي دەناپى و، گالتهى بە ھەرچى زرق و برقى دنيا ھەيە دىت. بگرە ناز و نىعمەتى بەھەشتى - ئەگەرچى كاتىيش بىت - لە ياد دەچىتتەۋە، بە ھىۋاي كۆش كردن بۇ نەنجام دانى كارەكەي، لە پىناۋى خوادا و، بۇ دەست خستنى رەزامەندىي ئەۋ بە تەنيا . بەلى، پىۋىستە ۋەھا بىت تا سەرەكەۋتنى خۋاي دەستگىر بىي و ئەۋانەي دەۋرۋەرىشى دلىان بەرانبەرى پىر لە متمانە بى.

لەمەۋىش باسى ئەۋەمان كرد، كە پىۋىستە ئىرشادكار دەربارەي دوتراۋەكانى بىزانى. جا ھەرۋەك دەرمان دان بە نەخۇش پىش دۆزىنەۋەي نەخۇشىيەكەي ھەلەيەكى پروون و ئاشكرايە، ھەرۋەھا دەستدانە تىماركردن پىش دۆزىنەۋەي ئەۋەي كە دوتراۋ بە دەستىيەۋە گىرى خواردوۋە، ھەلەيەكى ترى لەۋ جۆرەيە، بگرە لەۋەش خراپتر و ئالتىرە. ئەمەش يەكەكە لە فەرمانبەرىيەكانى تەبلىغكار. بە پىۋىستىشى نازانم ئەۋە باس بىكەم، كە ھەموو دەرمانىك بۇ ھەموو نەخۇشىيەك بە كەلك نايەت.

خەلكايتك دەناسم، ۋاي دەبىنن، كە رزگارى مەرۋاىيەتى لە كاركردن دايە لە مەيدانى ئابۋورىي و پىشەسازىي قورسدا، بۇيە دەربارەي گرنگى ئەۋە زۇر باسى دەكەن. ئەم جۆرە بىرەنە ھەرچەندە لە ناۋەندەكاندا بەناۋى ئىسلامەۋە كار دەكەن، بەلام جگە لە لاسايىكردنەۋەيەكى

سادەى ماركس و ئەنگلز ھېچى تر نىيە و، ئەو بىرەنەش موفلىس بوون و، شورن كەوتوانىشيان بلالوھيان لىج كردن و نەياتوانى پارىزگارىي لہ بوونى خۇيان بکەن. ئىتر دەيى ئەو بىرەنەى كە لاسايىيەكى سادەن بۇيان چۇن بتوانن ئەو ژيانە ويستراوہ بە مرقۇايەتتى بىەخشن ؟ عەقل كەى ئەمە وەر دەگرى، سەرەپاي ئەوہى، كە شورنكەوتوانىشى بەرہو ئەم جۇرہ مەترسىيە بداتە بەر؟ بە راستىي برپواكردن بەم جۇرہ خزمەتە كارىكى گرانە بەلامەوہ.

نەخىر. پاشانىش نەخىر. دە بەخوا ئەگەر نەبنە دەستەبەرى بەرہى ئىستا و، لہ مەيدانى رۇحدا پەرورەدەى نەكەن و، گىيانى بە بەردا نەكەن و، ھەست و شعورى قىامەتيان لہ دلدا سەوز نەكەن، پىگەياندى لہ سەر چەنەبازىيكردن بە شارستانىتتى و بەو كارگانەوہ كە دايان دەمەزىتن يان داتان مەزاندوون، ھىچ كەلكىكى نابى.

ئەم بەرە وىل و لہ رۇح خالىيە، ئەگەر بە رىك و پىكى سەروكارىي نەكرى ھىچ بىرىكى رازاوہ و نەخشىراو تىرى ناكات و، واش بزانرى، كە سەرگەردانىي ئەم بەرەيە بە چارەسەرييە ئابورىيەكان چارەسەر دەكرىت، ئەوہ ئەوپەرى بىئاگايىيە.

لەبەر ئەوہش، كە لەم كاتەدا جىھانى ئىسلامى، بە پىي ھونەرى ئەم چەرخە، تواناي قسەكردنى لہ دەست داوہ، ئەوا پلەوپايەى دواندى جىھانى لہ دەست وەر گىراوہتەوہ. ئەمىرۇ ئەو و لہ ھەلوئىستى گونىگرتندا، تەنھا گونىگرتن. خۇ ئەگەر بىتوانىايە ئەوہى، كە دەبىيىستى بىبىستى و شىي بكاوہو، لەوانە بوو رۇژىك لہ رۇژان بتوانى بۇ پلەوپايەى فەرماندە بەرز بىيئەوہ و، قسەى خۇى بە گونى كەسانى تردا بدات. بەلام بە داخەوہ، تا ئىستا نەيتوانىوہ دوتراوئىكى چاكىش بى. ئەم حالەتە پىرشورەيىيە بەسەر بانگەوازە تايەتتىيەكان، يان دامەزراوہ

تايىبەتايىيە كانىشىدا رەنگى دايەوۋە، خاۋەنى ئەم بانگەۋازانەش بە
 ھەمان پىۋانە لەبەردەم دوتراۋە كانىياندا دەستەۋەستان مانەۋە. بە مەرچى
 ئىمە قورئانى پىرۋىزىمان بە دەستەۋەيە كە پروپەروۋى عەقلى ھەموۋ
 جىھان دەۋەستى، سەرپايى مەۋقايەتايى دەۋىنى. ھەروھە سوننەتى
 نەمرى پىغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) بە دەستەۋەيە كە بە
 جوانترىن شىۋە قورئان پروۋى دەكاتەۋە. چەندە جى داخە كە ھەتا ئىستا
 ئىمە نەمان زانىۋە كەلگى پراستەقەنە لەم دوو سەرچاۋەيە ۋەربىگىن. بە
 يەك گرتنى عەقلى ۋە دىل، لە دەرياي قورئانىيدا خۇمان نوقوم نەكرد،
 لەبەر ئەۋە قورئان ۋە سوننەتەش بىدەنگ بوۋى، ئەۋەي لە دوۋتوياندا
 ھەشار درابوۋ بۇمانيان باس نەكرد. جا ئەگەر ئىمە لەسەر ئەم ھالەتە
 بەردەۋام بىن بىدەنگىيى ئەۋانىش بەردەۋام دەيت. ئىتر موسلمانانى
 ئەمەۋ لەم چۈرچىۋە رەشە دەربازبوۋىيان نىيە.

بەلى، دىيا ۋە ئەلۋگۈرپادىيە. زانست ۋە تەكنەلۇژىياش بە گورجىيەكى
 سەرسامكەر فراۋان دەبن ۋە بىلاۋ دەبنەۋە، بەلام ئەۋەي، كە بەدەمى
 ھەندىكىماندا دىت لەگەل پىۋانەيى دىيا فراۋانەكەدا ناگونجى، بەلكى
 پەيۋەندىيى بەۋەۋە ھەيە، كە پىش سى سەدە ۋەتراۋە، ھەر لەۋىش
 دەمىنەتەۋە ۋە جى ناهىلى. ئەۋ كاتە ئىمەش لە بەرەي ئىستامان
 يەكجار دوۋر دەبىن ۋە، ئەۋىش گۈي لە قسەكانمان ناگرىت.

ز- سەيرکردن لە گۆشەى چەرخبە

ئىرشادكار و تەبلىغكار لەم كاتەدا لە گۆشەى ئەو چەرخبەىوە سەير دەكات كە تىیدا دەژىيى و، لەوێ دەچىتە ناو مەسەلەكانەو. پىش ھەموو شتێك پىوستە ئاگادارى بىناى پۇحى دوئىراو يىت. ھەروەھا پىوستە بزانى چ مەسەلەىك بە وێنەى تىرى ژەھراوى لە زەينىدا داچەقىنراو، پاشان بە پىي ئەم زانىنە قسەى بۆ بكات، تا بە چاكىي لىي ھەربگرى و، لە دلى دوئىراودا جىي يىتەو و، لە مەنطقىدا جىگىر بىي، چونكە ئەم بەردى ئىستامان خويى پىوستە و، ئىمەش تەنھا شتانى دژەزىندەگىي پى دەدەين.

ئەو مەسەلەى، كە تا ئەم رادەى لىيان دواين، بانگەشەى پرووت نىن، بەلكو كۆلەكەى ئىرشادکردن و، پشت بە قورئان و سوننەت دەبەستن. قورئانى پىروژ لە يەكەم ئايەتدا، كە ھاتە خوارەو:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ (۱) (العلق: ۱)

كە باسى بەدیهىنان دەكات سەرنج بۆ لای ئايەتە تەكوىنىيەكان رادەكىشى. جا ھەموو فەیلەسووفەكان ھەرلە (أبيقور) و (ديموقريط) ھو، ھەتا (سقراط) و (أفلاطون) و ھەتا ھاوچەرخبەكانى پىغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم)، ھەر ھەموویان بە باسى بەدیهىنانەو خەرىك بوون و ھەولیان بۆ شىيىکردنەو و وردبىنىي دەدا. بەومانایەى خەلك - لەو كاتەدا - دەربارەى بەدیهىنان شتێکیان دەزانىي كە سەرەتای مروؤف لە دلوپىك ئاوەو دەستپىدەكات و، كۆرپەلەش لە پەحمى داىكىدا بە چەند قۇناغىكى جىاوازدا تى دەپەرىت. بەلام قورئانى پىروژ مەسەلەكەى لە گۆشەىكى يەكجار فراوانەو ھەرگرتووە و، پرووى خىطابى كردە خەلك:

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ..﴾ (العنكبوت: ۲۰).

قورئان وەھا دەفەرموی، زانست و بیرى مروڤیش تا ئیستا بە پرونیى دەریان نەخستووە کە بەدیھێنان چۆن دەستیپێکەردووە و دەریشی ناخەن. چونکە مەگەر کارە کە بە خوای خاوەن دەسلەلات بسپێرن ئەگینا ئەویدیان بۆ ناییت.

کەچی قورئانی پیرۆز بانگەوازە کە ی بە پروون کردنەوێ ئەم مەسەلە پێر کێشە سەرسام کەرە دەستپێدەکات و، لە هەمان کاتیشدا سەرنجی خەلک بۆ لای ئەو ئایەتە تەکوینیانە ڕادەکێشی، کە قودرەتی خوایی و ژیستی ڕەببانی وەک ملوانکە یەکی ڕازاوە لە ملی گەردوونیان کردوون و، وەک پێشانگایەکی سەرسوڕهێنەری لێ کردوون، کە بە وێنەی کتییەک لەبەر دەسمان دا بۆ خوێندنەوێ کرایتەوێ خراونەتە بەرچاوان. کەواتە ئێمە واین لە هەلۆستی وردبینی ئەوێ، کە لە کتیب و پێشانگا و ملوانکەدایە، لە پیناوی راستکردنەوێ ڕووداوێکانی دەورووبەرمان و تیگەشتن لێیان و، ناستوانین لەوێ لا بدەین.

ئەو ئیرشادکار و تەبلیغکارانە کە هەولەدەن بە هەلئانی سۆز و هەستەکان بەردەوامیی بە زیندووتیی کۆمەڵە کەیان بەخشن، ئەوانە پێچەوانە ئایەتە تەکوینیەکان و، ئەو هەولەشیان بۆ ئاینده هیچ نابەخشێ. چونکە ئەو هەنگاوانە، کە تەنها لەسەر خۆش باوەڕیی وەستان لار و پێچاو پێچن و راست نابنەوێ. لەبەر ئەوێ دواي ماوێەکی کەم خاوەنە کە ی لە نیوێ ڕینگەدا بەجێ دیلن. بەلام ئەگەر بیانتوانیایە پشکۆی حەماسەتیان، بە یەکگرتنی عەقل و دڵ پێکەوێ هەلبگیرسێن و، کۆمەڵە کەشیان وەها نامادە بکەدایە تا لە گەڵ مەرجەکانی زەمانەدا دەرچوایە، ئەوا بە قەطعی ئەو پەيوەندییە نەدەپچرا، چونکە تیپەربوونی ڕۆژگار کاری تی ناکات

و، پرووداۋە ھەژىنەرەكانىش بەھىزى دەكەن و، ھىممەت و ئىرادەى تىژ دەكەنەۋە.

دەمەۋىي لە باسەكە لا بىدەم و بىچمە سەر باسىكى تر: ئەم تابلۇيە لە بەردەم ھەموومان دا يەكجار ھەژىنەرە، كە ئەمەيە:

زۆرىك لە پۇللى خەلكانىكى دىندار لەناۋ بىج باۋەر و كوفردا ئەگەوزىنەۋە، ئىتر سا لە دەرەۋى ۋلات بن يان ناۋەۋە. بە ھەمان شىۋە زۆرىكىش لە پۇللى خەلكانىك، كە دوور لە دىنن بە ئىمان بەھەرەمەند بوون. ھەتا ھەندىكىيان لە دەست زۆر و ستەمى خىزانەكانيان ھەلاتوون و بە دواى شوئىي ۋەھادا دەگەرپىن، كە ژيانى دىنييان تىادا بەسەر بەرن. ئىتر من ئەو پرووداۋانەى كە دىومن باسيان ناكەم چونكە شتىكى تازە بە باسەكە پىشكەش ناكەن. بەلام با بزائىن، كە ئەم جۆرە پرووداۋانە پروويان داۋە و، لە ئاينەشدا ھاۋويىنەيان پروو دەدەنەۋە. جا ئەو خىزانەى كە بە دىنەۋە كەش و فش دەكات و بە ئەندازەى عقلى پۇلەكانى بە ئاستى پۇحييان دىنى فېر نەكردوون و نەيتوانىۋە فېريان بىكات، ئەۋا بۇشايىيەك لە مېشكى مىندالەكانىدا دروست دەيىت و، ئەو گومان و دوۋدلىيانەش، كە ئەچنە دىل و مېشكىيانەۋە دەبنە ھۆى لادان و دەرچوونيان لە دىن. چونكە شتىكى سىروشتىيە، كە ئەۋانە دەربارەى ئەۋ مەسەلانە، كە بە زەينىاندا دېن، لە دەرەۋى خىزانەكەيان پىرسىار لە ھىچ كەس ناكەن، چونكە ئەۋان لە باۋەشى خىزانەكەيان دا لە كەش و ھەۋايەكى دىنىيدا پەرۋەردە بوون. بەلام ئەۋ پەرۋەردە دىنىيەى، كە ئەۋان لە مالىۋە ۋەريان گىرتوۋە تەنھا تا سنوورىكى دىارىيىكراۋيان دەبات.

جارىكىيان مىۋانى خىزانىكى لەۋ جۆرە بووم و، لەگەل خاۋەن مالىدا وتوۋرژمان دەكرد، كە پىاۋىكى دىندارى خالىصى دىل نەرم و دىل پاك بوو، بەرادىيەك كە لەبەردەم ئەۋ پاكىي و بىگەردىيەدا شەرمەزار

دەبووم. دواي كەمىك كۆرەكەي، كە قوتابى زانكۆ بوو ھاتە ژوورەو
 بۆ لامان و، بە قسەكانىدا تىگەيشتەم، كە بى باوەرە. ھەرەك مائەكە
 بەسەرمدا برووخىت، لە شوئىنى خۆمدا وشك بووم، لە دلى خۆمدا
 بەو پىاوە چاكەم وت: خۆزگە تۆ خۆت نەوئەندە خاوپن و خاوەن تەقوا
 نەبووتايە و، كۆرەكەشت بە مولحيدىي گەورە نەكردايە. لە بەرانبەر
 ئەمەشەو ئەو مندالەي، كە لە خىزانىكى يىدىندا پەرورەدە دەيى، لە دلىدا
 شتىك ھەيە و پالى پىوئە ئەنيت تا پرسىار دەربارەي ئەو مەسەلانە بكات،
 كە نەيتوانىو چارەسەريان بكات. ئىتر ھەركەسىك لە دەرەوئى خىزانەكەي
 دەستى يارمەتیی بۆ درىژ بكات و، بتوانى كىشەكانى بۆ چارەسەر
 بكات، ئەوا بە دىنى ئىسلام رازىي دەيى و، خۆشيشى دەيى، چونكە
 بە پىي مەرجهكانى سەردەمەكەي خۆي ئىسلامى تىگەيەنراو. بەلام
 مندالەكەي تر، كە لە خىزانىكى دىنييدا پەرورەدە بوو، لە (تەقلىد)
 نەترازو و، وايشى لىھاتوو، كە ئەو ئيمانە تەقلىدىيەش بە كەلكى
 نەيەت. جا با ئىستە بگەرپىنەو سەر باسەكەمان.

ح- دابەزىنە ئاستى دوئىراو

دابەزىنە ئاستى دوئىراوان شتىكى پىويستە. لەم ھالەتەدا لەسەر
 ئىرشادكار و تەبلىغكار پىويستە بە ئەندازەي تىگەيشتىيان بيان دوئىن.
 دەشتوانىن ئەم سەرنجە بەمەي خوارەو پروون بكەينەو:
 دابەزىنە ئاستى دوئىراو رەوشتىكى خوايىە و، پىغەمبەرىش (صلى الله عليه
 وسلم) فەرمانمان بەسەردا دەدا كە خۆمان بە رەوشتەكانى خوا برازىنەنەو.
 قورئانى پىرۆزىش ھەر ھەمووى فەرمايشتى خوايىيە و دابەزىوئە سەر
 عەقلى مەوؤف. داخۆ، كە قورئان دادەبەزىي ئەگەر لە گەل ئامادىي و
 ژىرىي و وزەكانماندا گونجاو نەبوايە، ھالى ئىمە چۆن دەبوو؟

بەلئى، ئەگەر خۇاى پاك و يىگەرد لە قورئانە پاىەدارەكەيدا بەو شىۋە
فەرمايشتى بىكردايە كە لەگەل مۇوسادا (سەلامى خۇاى لىئى)،
لەسەر كىۋى طوردا دەيىكرد، ئەوا ئىمە بەرگەمان ئەئەگرت . ھەرۋەھا
ئەگەر قورئان بە شىۋازىك داببەزىايە كە تەنھا مەۋقە خاۋەن ئاۋەزە ژىر
و ورياكەن لىئى تىبگەيشتىنايە، ئەوا لە سەدا نەۋەد و نۆى خەللىكى
كەللىكان لىئى ۋەرنەدەگرت. بەلام ئەۋەتا كارەكە بەو جۆرە نىيە، بەلكو
خۇاى پاك و بالادەست سەيرى خالى دوتراۋەكانى دەكات و، بەو
پىيە فەرمايشتىيان لەگەلدا دەكات، كە لەگەل وىست و گەۋرەيى و
پەرۋەردگار تىيى خۇيدا گونجاۋ بىت . ديارىشە فەرمايشتى خۇاى
مەزن و بالادەست بە تەنبا بىرىتىي نىە لە قورئان، چونكە خۇاى پاك و
يىگەرد شىۋازى فەرمايشت كەردنى ھەيە كە لەگەل گەۋرەيى خۇيدا
بىگونجى، بەلام ئىمە نايان زانين. ئەۋەى ئىمە ئەيزانين ئەمەيە : كە
خۇاى مەزن و بالادەست بە نەيىنى ئەحەدىيەت بە پىنى ئاستى پەى
پىنەردن و تىگەيشتىنى مەۋق فەرمايشتى لەگەل دەكات.

بەلئى، ئىمە تىگەيشتىن و ئاستى پەى پىنەردنى خۇمان لە قورئانى
پىرۋەزە دەست دەكەۋى، ھەرۋەك قورئان ھەمۇو مەۋقەك بە ئاستى
خۇى بدوتىنى. ئاستى فەيكىرى قورئان خۇن ھەر چەند بىت، دەيىنى
ۋا قورئان فەرمايشتى لەگەل دەكات. ھەتا مەۋق، كە قورئان
دەخوتىنى ھەست دەكا، كە كەسىك لە نىزىكەۋە بىچۈك تىرىن ۋەدەكارىيى
نەيىنى و شارراۋەكانى قورئانى پىئ دەناسىنى.

شىكىي يەكجار ئاسايىيە، كە قورئان لەسەر ئەم شىۋازە بىت، چونكە
قورئان فەرمايشتى ئەۋ خوا مەزنىيە، كە لە نەبۋنەۋە مەۋقە بە
دەيىنەۋە و، لە جىھانى ماددە (لاشە) شدا پىئ گەياندوۋە و، ھەمۇو
ساتىكىش دەزانى چى لە دلىدايە، پاشان لە جىھانى (أمر) ۋە رۇخى

بە بەردا كرا. ئىتر نە پۇچ بە تەوايى دەزانى ئەو لاشەيە چىيە كە چۆتە ناويەو، نە لاشەش بە تەوايى دەزانى ئەو پۇخە چىيە، كە بەردەوامىي بە ژيانى دەبەخشى. لە ھەموو كەسى زاناتر بە ھەردووكيان ئەو خاويەيە كە بەدىي ھىناون و يەكى پى گرتوون. قورئانىش فەرمايشتى ئەو پەرورەدگارە مەزنەيە.

جا ئەم فەرمايشتە خاوييە لە ناوەرۆكدا بۆ خەلك ھىدايەتە و زامنى پاست بوونەويانە و لە بارەى شىوازي دواندنيشەو سەرچاوى ئىرشادى پىغەمبەران و ئىرشادكارانە، بۆيە چاوى تى دەپرن و، بە ئىلھام داواى زانست و زانىارىي دەكەن.

ئەو پراستىيەكى ئاشكرايە، كە قورئان لە گەل چەندىن ئاستى جياوازدا ئەدوى، چونكە فەرمايشتى ئەو خاويەيە، كە مروقى بەدىي ھىناو، و، بە ھەموو دياردە جيا جياكانىيە پەرورەدەي كردوو.

ھەزاران زاناي پايەبەرز لە كاتى پىشكەش كردنى سەرنجەكانيان و بىر و بۆچونەكانيان دەربارەى قورئان، جياوازي ئاستى تىگەيشتن و جياكردنەو، ھەندىكيان لە ھەندىكى تر دەرختووە. ھەتا لە چاك ترين سەدەيشدا، كار ھەر بەم شىو بو، بەومانايەى تىگەيشتن و دەرەك بردنى ھاوئە بەرپژەكان (خو لىيان رازىي بى) بە قورئان ھەر ھەمووى لە يەك ئاستدا نەبوو، ئەم ئاست جياوازيەش پى لە كەلك وەرگرتن لە قورئان ناگرىت.

سەرنج بەدن بىابان ئىشنيك - لە سەردەمى پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) - دىت و گوئ لە قورئان دەگرىت و، كەلكى لىوئەردەگرى و، لە ھەمان كاتيشدا چەندىن شاعىرى پايە بەرز، كە چامەكانيان بە دىوارى كەعبەو ھەلئاسرا بوون، كەلكى لىوئەردەگرن، كە يەكىكيان (لەبىد) ە و داوى بىستنى قورئان شىعرى پىك نەخت. ھەروەھا

(خەنسە)، كە شاعىرى پاىە بلىندى ئەو چەرە بوو، واى لى ھات، كە سۆزى دلى تەنھا بە قورئان خوتىندى دەرېرى. بەلى ئەوانە بوون قورئان ئەيدواندىن، بە تەر و پاراوى دادەبەزىيە سەر عەقل و دلىان، تا ئەو بوو بلىمەتە زۆر ژىرەكان بوونە دوئىراوى قورئان، بەوھى، كە بوونە قوتابىي لەبەر دەستيان، بە وئەنى (ئىبن سىنا و، ئىبن روشد و، فارابىي و، ئىمام غەزالىي و، فەخرەددىنى رازىي)، ھەرۈھە (ئەبوھەنىفە و ئىمام شافىئىي و، ئىمام ئەھمەدى كوپرى حەنبەل و، مالىك) و، ئەوانەش كە ناويان نايەتە ھەژماردىن. بەومانايە قورئان بە ھەمان شىراز ئەيدواندىن، واتە بە رادەي تىگەيشتىنى خويان. ئەو بوو قورئان بە پىي دەرەك پىكردىنى مەرۇف مەرۇفى دەواند و، ئاستى فىكىرى ئەوانى رەچاۋ دەکرد. ئەم لايەنە قورئان ئەوئەندە سەيرە، ھەر كەسى بە دلىكى ھوشياروھە گوئى بۇ بگرى پرۋاى وا دەي، كە لەم دواندەدا مەبەست تەنھا لەو. لە مەيدانەكانى زانست و تەكنىكىشدا - كە رۆژانە چەندىن ھەنگاۋى فراۋان و پىش كەوتو ھەلئە گىرئىن، بەرادەيەك كە مىشكانى سەرسام كردوون - چەندىن كەلەزانا ھەلەكەوتوون. ئەو زانايانە بۇيان دەرەكەوتوۋە كە چاك ترين شتىك ئەوان ھەل بنى و يارمەتییان بدات بۇ گەشە پىدانى ئەو توانا و لىھاتنە شاردراۋانەي كە خۋاى پاك و يىگەرد بەۋانى بەخشىو، ھەرۈھە لەكاتى دەست خستەكانىشىاندا، كە لەو ياسا فىطرىيانەدا، كە خۋاى پاك و يىگەرد لە گەردووندا دىنانون، كاريان كردوۋە. بۇيان دەرەكەوتوۋە برىتییە لە فەرمايشتى ئەزەلىي بەدەيھىنەرى بەخشندە، كە ئەۋىش قورئانى پىرۆزە.

بەلى ھەزاران لە زانست دۆستان - لە گەل جىاۋازىي ئاستياندا - لە سەرچەمى زولالى قورئانى پىرۆزدا ئاۋ دەخۆنەۋە و لە سىبەرىشىدا

دادەنیشن. کاکى كىمىيى دەتوانى وەها گوى لە قورئان بگرئ ھەرەك بە تەنیا ئەو بدوئنى. ئایا تەنھا ئەو وەھایە؟ بگرە کاکى فیزیایش، فەلەکییش، بیۆلۆجییش، ھەتا بیرکاری و ئەندازیاریش، ھەر یەكەیان دەتوانى گوى لە قورئان بگرئ ھەرەك بە تەنیا ئەو بدوئنى. کاکى كشتوكاڵییش برۆای وەھایە كە قورئان لە سەرەتاوە ھەتا كۆتایی لە كشتوكاڵ دەكۆلئەو. بە نىسبەت پزىشكى زىنگىشەو وەھای دەبینى كە قورئان وەك مەلەبەندىكى تەندروستى نوورانى ییگەرد و پوون فەرماشت دەكات و، نوور پەخشان دەكات و، ھىدايەت دەدات و، ئاسۆى نوئ بۆ چارەسەرى نەخۆشیەكان فەتح دەكات و، لە ھەموو مەلەبەندىكى توێژنەو و لىكۆلینەو چاكر تىماریان دەكات. دەتوانئ ھەمان باس بۆ لقەكانى تری زانست بكرئ، بەومانایەى ئەو جوتیارەى، كە لە گوندێك دا زەوى دەكىلئ و، ئەو زانایەش، كە تەنھا بە پەنجەدانان لەسەر سوپچىك چەندىن ئاسۆى ئاسمانەكان ئەخرنە سەر پەشت، ھەردووکیان پێكەو دوئراوى قورئان.

ئەم قورئانە مەزنەى، كە لە قوولایىيەكان ورد دەیتەو، بە پێى حال و بارودۆخى ھەموو مەزھەبى دەرسمان فێر دەكات. لە گەل ئەوێش دا لە ھەموو زانستىك بە شىوازىكى كورت دەكۆلئەو، بەلام ھەرگیز دەریای زانیارى (موسوعة علمية) نییە. چونكە تاكە مەبەستى ئەو مەزھەبى، تا دەستى بگرئ و بۆ ئاسمانى بەرز بکاتەو و، لەوێشەو بەرەو بەرزى و بلندى ھەتا ھەتایی. جا لە كاتى ئەم كارەیدا بنچینەكانى ئىرشادىش فێر دەكات، كە ئىرشادكارى تەبلیغكارىش ئەم شىوازە جیاوازانەى دواندى قورئان دەبینئ و، ژيانى پێ دەباتەسەر، ییگومان بارودۆخ و ئاستى دوئراو ھەمیشە بەرچاو دەگرئ و، قەسەكانىشى بەو پێیە دەبن. جا ھەر چەندە ئەمە كۆشش و پەنجىكى

زۆرى لەو دەۋىت، بەلام زۆر بەكەلكە، بگرە پۈستىشە.
 ئەوانەى، كە وا راھاتون رستەى ناديار و داخراو و ھەلگرى
 دەرپرېنى فەلسەفىي بەكاربەتېن، بۆ ئەۋەى كە ىقار و شكۆدارىي لە
 قسەكانىندا دەرىخەن، ئەوانە لە ھەلەيەكى گەۋرەدان. چونكە ئەۋەى،
 كە لە ئىرشاددا گرنگ بېى برىتېيە لە جوان تېگەيانندى دوتراۋەكان
 لەۋەى كە تەبلىغيان دەكرىت، ئەمەش پۈستى ئەۋە دەكات كە تەبلىغ
 كراۋەكە پروون و ديار بېت و، تا دەتوانرى دوور لە ئالۋزى بېت. كەۋاتە
 پۈستە وتار بە شىۋازىك بېت كە ھەموو ئاستەكان بەۋبەرى سووك و
 ئاسانىيەۋە لېى تېگەن.

گەنجى ئەمرو دەرپرېن و زاراۋە دىنىيەكانيان بە لاۋە نامون، بۆيە
 پۈستە بە زمانىك لە گەلىاندا قسە بكرى، كە لېى تېگەن. دەگونجى
 ئەم قسانەمان لەو قسانە بچوئېن كە لە گەل مندالان دا دەيان كەين.
 ھەروەك ئىمە بە پىي بەرپۈدەچوونى ئەو منداالە سى ساللە ھەنگاۋ
 ھەلدەگرېن، كە دەستېمان گرتوۋە و، ۋەك ئەو قسە دەكەين و پى
 دەكەنېن و، ھەموو حالەتەكانى بەرچاۋ دەگرېن، ۋەھاش پۈستە لە
 كاتى ئىرشادكردن دا ئاستى تېگەىشتىنى دوتراۋان بەرچاۋ بگىرىت،
 چونكە قسەى زل بەرانبەر بە مندالان، جگە لەۋەى دەيان ھىتتە
 پىكەنېن، ھېچ شىك بۆ ھەگبەى زانىارىيەكانيان زىاد ناكات.

كاتىك كە ئىسلام لەم بەرەى ئىستامان تى ئەگەيەنېن، پۈستىيەكى
 زۆرمان بەۋە ھەيە، كە چاۋ لە شىۋازى تەبلىغ و ئىرشادى پىغەمبەر
 (صلى الله عليه وسلم) بكەين، نەك چاۋكردن لە شىۋازى فەلسەفىي
 بەرگسۆن و باسكال و ئەفلاتون و دىكارى. پىغەمبەر (صلى الله عليه
 وسلم) ھەمىشە بە پىي ئاستى تېگەىشتىنى كەسانى تر فەرماىشتى
 دەكرد، بۆيە فەرماىشتەكانى ھەموو كەسىكىان دەگرەۋە، ھەر يەكە

له جیی خۆیه‌وه. له گه‌ڵ منداڵدا منداڵ و له گه‌ڵ گه‌نجدا گه‌نج و
 له گه‌ڵ پیردا پیر بوو. ئا ئه‌م شیوازه و ئا ئه‌م ره‌وشته خوازییانه شیواز
 و ره‌وشتی پیغه‌مبه‌رانن (سه‌لامیان لیبی). له سه‌رداری پیغه‌مبه‌رانه‌وه
 (صلی الله علیه وسلم) ده‌گیرنه‌وه که فه‌رموویه: (إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ)^(۱). ده‌فه‌رموئ: ئیمه‌ی پیغه‌مبه‌ران
 فه‌رمانمان به‌سه‌ردا دراوه تا خه‌ڵک به‌ پێی ئاستی عه‌قلیان بدوینین.
 له فه‌رمووده‌یه‌کی تریشدا: (أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ)^(۲). ده‌فه‌رموئ:
 له گه‌ڵ خه‌ڵکدا به‌ پێی پله‌وپایه‌یان هه‌ڵسوکه‌وت بکه‌ن. به‌مه‌ ره‌یسه‌یه‌کی
 مه‌زنی ئیرشاد پروون ده‌کاته‌وه که نه‌توانرێ فه‌رامۆش بکری.

(۱) العجلونی، کشف الخفاء : ۱ / ۲۲۵ - ۲۲۶ .

(۲) أبوداود، الأدب : ۲۰، مسلم، بدايات المقدمة .

لە گۆشى :

ئىمان - تەبلىغ - كار كىرىدە

۱- تەبلىغ و ژيان

گىرىغىن ياساى تەبلىغ بىرىتىپ لەۋەي، كە: ((تەبلىغكار بەۋە بژىي، كە تەبلىغى دەكات و، ئەۋەش تەبلىغ بكا، كە پىي ئەژىي))، چۈنكە ئەۋ وا بەسەر پىي پىك و پىكى ئىماندارى راستەقىنەۋە. ئىماندارى راستەقىنەش ئەۋ كەسە دەگىرئەۋە، كە گەشىتىپتە پلەي كامىل بوۋنى دەرەۋە و ناۋەۋەي. لەلەي ئەم ئىماندارە جىاۋازىيەك لە نىۋان دەرەۋە و ناۋەۋەيدا نىيە. بەلام ژيانى دوو فلەقانى بىرىتىپ لە سىفەتى نىفاق و، تەبلىغكارى راستگۆش لەۋ جۆرە رەۋشتە قىزەۋنانە خۇي بە پاك رادەگىرئى و، شتى ۋەھاش بۇ ئەۋ دەست نادات، چۈنكە ئىمانەكەي ئاسۋى رەۋشتە بەرزەكانى پىشان داۋە.

لە لايەكى تىشەۋە تەبلىغكار دەزانىت، كە ئەۋ ئامۇژگارىي و پىنمايىيانەي كە نابنە ژيان و گوزەران، ھىچ ئەنجامىكى ئەرىنى لە وىژدانى كەسانى تردا جىي ناھىلن. چۈنكە ئەۋ قسە و ھەلس و كەۋتانەي، كە لە ئىخلاص خالىي بن، خۋاي پاك و بىگەرد خىر و بەرەكەتيان بەسەردا نابارىنى. بەلام ئەۋ سەرکەۋتەنەي، كە بە ھەندى كىرەۋەي كەسانى ناموخلىصەۋە يان نىمچە موخلىصەۋە دەيىيىن، ھۆيەكەي دەگەرئەۋە بۇ نەبوۋنى بەدىل، سەرەراي ئەۋەش، كە ئەۋە

شتىكى پەتەنىيە، يان جاروبار بەدىيى ھاتنى ئەو ھالەتەنە ھۆيەكەي دەگەپتەنە بۇ نەبۈنى كەسىك، كە لەو كاتەدا ئىخلاصى چاكترى ھەبى، يان موخلىصە راستگۇكان ھىشتا نەيان تۈانيۈ مەلەبەندى پاكىشان بەرپا بىكەن . ھەركە كۇتايى ناموخلىصەكان ھاتە پىشەۋە، قەدەر ھوكمى تياچوونيان بەسەردا دەدات. جا ئەم ياسا خۈايىيە لە دىرېن زەمانەۋە ھەتا ئەمپۇمان كارى كىردۈۋە. لەبەر ئەمە با ئەو سەركەۋتەنە ھەندەككىي و پەتەنىيەي ناموخلىص و ئىخلاص ناتەۋاۋان ئىمانداران و ئەھلى فەراسەت نەخەلەتتېن.

دەكرىت ئەو ھەندە سەركەۋتەنەي، كە شىۋىيەت و سەرمایەدارىي بەدەستيان ھىنا بىكرىتە نمۈنە بۇ ئەم باسە، چونكە ھەردوۋ پىرئىمەكە لە ماۋىيەكدا سەريان ھەلدا و، ھەريەكەشيان لە شىۋىي بەدىلى ئەۋى تردا سەرى ھەلدا و، لەبەر نەبۈنى تەۋرۇمى چاكتر و ئىخلاص زىاتر لەو ماۋىيەدا، كە ئەو تەۋرۇمە نىفاقييە بىناگەرانە سەريان ھەلدا، ئەۋان گەشەيان كىرد و بلاۋبۈنەۋە. دەشتۈانېن بلىن موخلىصە بە ناگاكەن لە نىكەۋە لە پروداۋەكان ئەكۆلېنەۋە، ئىتر لەمەۋ دۋا لە بازارى جىھاندا تەنھا موخلىص مەنەي پىچ دەكرىت و، ھەر ئەۋ جۇرانەش كىپارىيان دەبىت. ئىتر كاتى ئەۋە ھاتۈۋە ناموخلىصەكان لەم بازارە خۈايىيەدا دەر بىكرىنە دەرۋە. شىۋىيەتى ھىچ و پۈۈچ كە ھەر لە كاتى لەدايك بوۈنىدا ھوكمى تياچوونى بۇ دەرچۈۋە، لە بازارى ھەقىقەت و ئىخلاص دا كراۋەتە دەرۋە و بە ۋىنەي پاشەروئىك فرى دراۋەتە لاۋە و، لەۋانەيە بانگەۋازى ئەھلى ئىسلامىش، ۋەك دىتە بەرچاۋ، كاتى ھاتىج تا بىيىتە تاكە بەدىل.

تەبلىغكردنى ئەۋەدى تەبلىغكار بۆى دەۋرى، يان بەشۋەيەكى تر تەبلىغكردنى ئەۋەدى، كە ئەۋ نۆنەريەتى، بە موخاسەبەكردنىكى سەرەمپرى خۆى و چاۋدېرىيىكردنى خۆى لەلايەن وىزدانىەۋە دەست گىر دەبى. ئىتر نەبىنراۋە كەسىك، كە بۆ لاشە ژيا بى و ھىشتا كامىل نەبوۋ بى، لە ژيانى دوۋفاقىانە پزگارى بوۋ بى. جا ھەلگىرانى ئەۋ جۆرە پۇحانە بارودۇخيان، حەقىقەتەيان دەرناخەن و ھەرگىزىش ۋەك ئەۋ ھەلسۈكەۋت و پەفتارى خۇيانىان لىنايەت، بۆيە ھەر پېژ و پىنگەيشتەن و دامەزراۋىيەك لە ناۋ كۆمەلدا ئەنۆنەن، لەبەر ئەۋەدى، كە زۆركارى و پۈللەتەيە، كەسانى تر بە بارگىرانى و پىناخۇش بوۋن سەيرىان دەكەن. ئەۋانە كە تەنبا دەبنەۋە كەمتەرخەمن و دلكار نىن. ئەمەش بەلگەيە لەسەر پىنەگەيشتەن و بىتۈنابى و بەس نەبوۋن و، لاپردنى ئەم كارانەش بەستراۋە بە عەقىدەيەكى دامەزراۋ و، پىشت بە خوا بەستنىكى تەۋاۋ و، ملەكەچىەكى پىك و پىك .

بەلى، تەبلىغكار لەم كارە ورد دەبىتەۋە و، لەبەر دەم خەلگ دا چۆن بوۋ، كە تەنباش كەۋتەۋە ھەروا دەبى و، ھەۋلىشەدا ھەموۋ ھالەت و ھەلس و كەۋت و پەفتارىكى ديار و ناديارى پالفتە و راستگۇيانە بىت. ئىتر پەفتارى تاكىى و كۆمەلايەتەي ۋەھى لىۋە دەر دەكەۋن كە بە ھىچ شىۋەيەك نەكەۋتە تەنگ و چەلەمەى كارى پىچەۋانەيەۋە. تەبلىغكار شەۋىشى ۋەك پۇژى پۈۋناكە و، پۇژىشى ۋەك خۆر گەشاۋەيە. خۆ ئەگەر ھەلەيەكىشى لە دەست دەر بچىت - ئەگەرچى بچۈۋكىش بىت - ئەۋىش بە بۆنەى بىناگايىيەۋە، خىرا بە خۇيدا دىتەۋە، بە تۈندىى موخاسەبەيەكى ۋەھى دەكات، كە لە ژىر باربا بىنالىتى. ئىتر شەرمەزار دەبى باسى نۆژو پۇژو بكات، لە كاتىكدا ئەۋ خۆى شەۋنۆژى لە كىس چۈۋە و، شەۋەكەى پى نورانى نەكردۈۋە. بۆ

لابردنى تاوانىك، كە بە بۆنەى نەزەرىكى ھەپرامەۋە توۋشى چاۋى بوۋە، بە كۆل فرمىسك ھەلدەپىژى و، ئەو پاروۋەش، كە ھەپرام يا نىمچە ھەپرامى پىۋەيە لە قورگيا ئەگىرى و، لىتى ئەكا بە ژانە سك و، لادانىكى كەمىش لە پۋچىدا ۋاى لىدەكات كە ھەست بەگىرى دۆزەخ بىكات.

بەلى، ئەو بىروپۋچوۋانەى، كە بەسەر خاۋەنەكەياندا جىيەجى ناكىرن، ھەرچەندە دلرپىن و پىۋىست بن بۆ ژيان، بە پىي پىۋىست بە لاي خەلكەۋە ۋەرنەگىرىن، چونكە ئەو ۋشانە لە ۋىژدانى قسەكەرەۋە دەرەچوۋ بوون و، مەھاللىشە بىرىك، كە ھىشتا لە ۋىژدانى خاۋەنەكەيدا جىگىر نەبوۋى، لە ۋىژدانى خەلك دا جىگىر بىي..

ب- تەبلىغ و پىۋانە

ئىرشاد و تەبلىغ لە كۆمەلگەى ئىسلامىيدا فەرمانبەرىيەك نىيە و بەس، بەلكو پىۋانە و ئەندازەگرتنى ھەموو شتىكە، بەۋەى كە تاكەكانى ئەو كۆمەلگەيە ھەموو كاروبارىكىيان بە پىي ئەو ئەندازەگرتنە ئەپىۋن و، كاتەكانى رۋژىشيان ھەر بەو رىك دەخەن و، شەۋەكانىشيان بە نالەى ئەو لى پىرسراۋىيەۋە بەسەر ئەبەن. لەبەرئەۋە ھاتنى كەسىك بۆ مزگەۋت، يان گەپانەۋەى لە ئەنجامدانى فەرزى ھەج، يان بەشدارىيىكردنى لە ئاھەنگى لەدايك بوۋنى پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) و، لەو جۆرە كارانە، نايىتە پىۋانە، بىگرە تەبلىغكارى چاك بە يەكجارى لە ھەموو ئەو شتەنە دور دەكەۋىتتەۋە، كە ئامازە بۆ ئەۋە بىكەن، كە بانگەۋاز بىكرىتە ئەو فەرمان و بەند و باو و پۋالەتانەى كە پۋچى تەبلىغ و ئىرشاد بە فەنا ئەبەن. بەلام لەۋانەيە ئەم كاروبار و شىۋازانە بۆ ھەندىك دل خۆشكەر بن، بەلام لەۋەۋە زۆر دورن،

كە بىنە ئەندازە و پىۋانەى ناو كۆمەلگە. لە راستىيشدا لە پىشى ئەو ھۆيانەو، كە كۆمەلگە بەرەو تياچوون و پروخان ئەبەن و، ھىزە ماددىي و مەعنەۋىيەكەى نەزۆك و بېپشت دەكەن، برىتييە لەۋەى كە بە ھەستىكى كامىل و، بە نەخشەيەكى تەۋاووۋە فەرمانبەرىي ((فەرماندان بە چاكە و پىڭگىرى لە خراپە)) نەدراۋە.

لە سەرمان پىۋىستە بىروامان ۋەھا بىچ كە ئەم فەرمانبەرىيە بىلىندە لەم رۆژەماندا قەرزىكى فېطرىيە لە گەردنى ھەموو تاكىكى كۆمەلگەدا، چونكە گىژاۋى فېتنە و ئەو زۆنگاۋانەش، كە لە كەلىنى مەرقايەتتەۋە دەلىنراۋن يەكەمجار تاكەكان پائەمالن، پاشان ئەو كۆمەلگەيانەش، كە لەۋان دروست بوون، ھەلىان دەداتە شىۋە قوۋلەكانى تياچوونەۋە.

بەلىچ، بە پراۋېرىي بىريارى لەسەر دەدەين كە ئەم كارە پىش ھەموو شتىك كارىكى ئىمانىيە و، ئەۋانەش، كە ھەتا ئىستا ئەم دىنەيان سەرخستوۋە و، خۇيان كىردوۋە بە خاۋەنى، ئەۋانە ئىماندارى بەھىز بوون . كارەكە لەمەو پىش ۋەھا بوۋە و، ئەمىرۆش ۋەھايە و، سەبەينىش ھەر بە ھەمان شىۋەيە . ئەو بزووتنەۋەى ئىرشاد و تەبلىغەى، كە لە كۆمەلگەيەكى گەۋرەدا چەند كەسىكى ئىمان بەھىز ئەنجاماندا، ئەۋەبو لە ماۋەيەكى كەم دا گەيشتە ناو وىژدانى كۆمەلىكى زۆرى خەلك و، بوۋە يەكەم خەميان. پروونكرنەۋەى ئەمەش تەنھا بەۋە دەبىچ، كە سىفەتى تايبەت بەم بزووتنەۋە برىتييە لەۋەى كە لە كارى پراۋالەتتەى و باۋ و نەرىت بەدوور بىت.

جوۋلانەۋەى دوور لە چەرمەسەرىي و رەنج و تەقالاش لە دۋاى پراۋالەت و دىلىي باۋ و نەرىت رىزگارى نايىت. لە راستىيشدا ئەو بزووتنەۋانەى كە لەسەر باۋ و نەرىت و پراۋالەت بەرپا دەبن، بەندىخانە و، فرمىسك و، چەرمەسەرىي فېكرىي بە بىردا نايەت و، دۋاى ئەۋەش

لە ئىخلاص و خوشەويستىيى و لەباوەش گرتن يېبەش دەيىت.

كورتەكەي: ئىرشادكار ھەموو جموجوولە و ھەلسوكەوت و رەفتارىكى بە پىي ژيانى ئىرشادىي خۆي پىك ئەخات. ئەگەر ويستى بۆ شوئىك بىروات بە نيازى ئىرشادەو بۆي دەچىت. واتە لە جوولان و ھەستان و ھەستان و دانىشتىدا بىرى وا بە لاي ئىرشاد و تەبلىغەو ئىتر لە ژيانىدا كاتى نىيە بۆ سەيرانى تايبەتتى، بەلكو ھەلەدەدا پىويستىيە فىطرىيەكانى لەگەل ڤاست رەويى بانگەوازە بەرز و پىرۆزەكەيدا رىكبىخات. واتە رۆژىك دىت لەسەريان لىي دەپرسىتتەو. ئا ئەمەيە رىبازى پىغەمبەران و صدىقان و ئەوليا و شەھىدان. ئەوان ئەوھيان تەبلىغ دەكرد كە كەردبوويانە ژيان و، ئەوھشان دەكردە ژيان كە تەبلىغيان كەردبوو، بە پىچەوانەي مونافىقەكانەو، كە ئەوھيان تەبلىغ دەكرد، كە رەفتارىان پى نەدەكرد و، ئەوھش، كە تەبلىغيان كەردبوو گورئان پى نەدەدا. دەبىنى ھەر رۆژە و لە گىترەي رىيەكى لار و وىزدا نوقوم دەبن. بەمە خۇيان گومرا دەبوون و، ئەوانەشان گومرا دەكردن، كە شوئىيان دەكەوتن. ئىتر خۇيان تىاچوون و كەسانى تىرشىيان لەناو برد. ((خوای گەورە وەحى بۆ عىسا (سەلامى خوای لىيى) نارد و پىي فەرموو: ئەي كورى مەريەم! ئامۆزگارىي خۆت بکە، جا ئەگەر خۆت ئامۆزگارىيت وەرگرت ئەوا ئامۆزگارىي خەلکيش بکە. ئەگىنا شەرمم لى بکە و نەكەي ئامۆزگارىي خەلك بکەيت))^(۱).

لە پراستىيدا ئەم فەرمایشته ئاراستەي عىسای سەردارمان (سەلامى خوای لىيى)، وەك پىغەمبەرىك نەكراو، بەلكو وەك بانگخوازىك بۆ لای خوای پاك و يىگەرد، كە لە پلەي ئىرشاددا يىت، ئاراستەي كراو. لەبەر ئەمە دواندەكە بە ئەي عىسا دىت، واتە فەرمایشتهكە

ئاراستەى پىغەمبەرىش و ئاراستەى ھەموو كەسكىش كراوھ كە كارى ئىرشاد و ئامۇزگارىي دەگىرتە نەستۇ، تا ئەوھى، كە تەبلىغى دەكات و ئامۇزگارىي خەلكى پى دەكات خۇى بە شعورىي پى بڑى و بىكاتە ژيان، تا كار بكاتە سەر غەبرى خۇى. قورئانى پىرۇزىش ئەم مەسەلەيە بە جوانترىن شىوھ پوون دەكاتەوھ كە دەفەرموئ:

﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ نَسُوا أَنْفُسَكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ (البقرة: ۱۷۷).

قورئانى پىرۇزىيە كەمجار ئامۇزگارىي ئەوھ دەكات، كە خودى خۇتان چاك بىكەن، بىگرە پىش خستنى خۇتانى بە لاوھ چاكتەرە. ئايا ئىوھ كە ئايەتەكان دەخوئىننەوھ عەقلىتان بەمە ناشكى؟

بىگومان ئەم ئايەتە پىرۇزە ھەرەشەيەكى ئاشكرايە بۇ سەر بەنى ئىسرائىل و، لە ھەمان كاتىش دا ئاگادار كىردنەوھىە كە بۇ موسلمانان، كە پىيان دەفەرموئ: نەكەن ئەو شتەى كە رەفتارى پى ناكەن بە خەلكى بلىن، چونكە رەفتار نەكەن بەوھى كە تەبلىغكار دىللىت سىفەتتىكى نىفاقييە و خەلەتاندنىشە وەك باسما كىرد. ئەوھوو لە سەردەمى شىكستدا زۇرمان لە بىكەللىكى قسەى ئەوانە بۇ دەر كەوت، كە ئەو رىبازەيان گرتە بەر، بىگرە متمانەى ئوممەتىشىيان لە دەستدا.

زۇرن ئەوانەى، كە ھەلگىرى لايەنى فىكىرى ئىسلامن، يان بە شىوازىكى ئەكادىمىي پاقەى دەكەن، بەپادەيەك، كە لەو مەيدانەدا بىروبوچوون بەرھەم دىنن، بەلام لەبەرئەوھى، كە ئەوھى دىللىن لە ژيانىاندا رەنگى نەداوھتەوھ، شوئەوارىيان نامىنى. چونكە رەفتارىيان رىكوبىك نەبوو و، قسەكانىشىيان لە كرۇكى ئىمانىانەوھ ھەل نەقولا بوون. بە مەرچى ئەمانە ((رېنگاى راست)) يان بۇ خەللىكى شى

دەکردەو، لافى ئەوەشیان لى دەدا، کە ئیرشادیان دەکەن، بەلام، کە شەمالىكى سووکەلە هەلى کرد دەوربەر هەمووی هاتە لەرزە و، هەر ئەو بەس بوو تا بەیەك جارى دەست هەلبەگرن، بگرە ئەو، کە بە خەلکیان وتبوو هەر هەموویان لە بیر چووێوە و، هەر هەموووشیان بە درۆ لە قەلەم دا و، چوونە ریزی دوژمنی بەرانبەرێانەو، دەستیان کرد بە بەرگری لى. لە کۆتاییشدا تیاچوون و، چوونە ریزی نەبووانەو. بەلام بەداخەو شارستانیەتیکى تەواویان لەسەر زەویدا سڕیەو.

ج- تەبلیغ و چەرمەسەری

قەدەری خواى وای هیناوە، کە فەرمانبەری تەبلیغ لەگەڵ چەرمەسەریدا هاوێ و تیکەل بن و جیاپوونەویان بۆ نەبێ. چونکە ئەو شتانەى، کە بە نەرەحەت و ماندووتیی دەست بکەون، بایەخیان پێ ئەدرێ و چاودێری و پارێزگارییان لى دەکری. کەچی ئەو سامانەى، کە بەبێ ماندوووبون و زەحمەت کێشان دەست کەوتووە، بە چەند دەقیقەیهك لەناو دەبرێ. بە تاییەتیی ئەگەر ئەو کارە بەستراى بە ناساندنی خواوە بە خەلک، ئەوا بەهەدەردانی ئەو کارە مانای کۆتایی هینانە بە گەرنترین بنچینەى مەبەستى بوونی مەرۆف و، کۆتایی هینانیشە بە زامینى مانەو. ئەمەش پراستەوخۆ ئەو دەگەیهنێ، کە بوونی مەرۆف لەسەر زەویدا هیچ کەلێکی نییە. بۆیە مەرۆف ناچارە - بۆ دەست خستنی ئەم فەرمانبەرییە بلندە - کەلک و مەبەستێک بۆ بوونی خۆی داى.

دوێنێ خەلکانێک لە بەندیخانەیهکەو گوازاراوەتەو بۆ یەکیکی تر، بگرە بەندیخانەکانی ولات بوونەتە مال و مەنزلیان، چونکە هیچ جۆرە سزایەك نەما ئەوان نەبچێژن و، هیچ شیوەیهکیش لە شیوەکانی

سووك سەيركردن و رېسواكردن نەما ئەوان نەيىنن. ھى وایان ھەيە لە ناو كەس و كاریدا بۆ لىكۆلینەو ە براو ە، نە گەرپاوتەو ە لایان. بگرە زۆرئك ھەبوون بەیانیان خواحافىزىيان لە كەس و كاریان دەكرد و بە تەمای گەرپانەو ە نەبوون بۆ لایان. ئەوانە ھەر ھەموویان ھەر رەنج و مەینەتیکیان دایە بەر خۆیان لە پیناوی بەردەوام كردنى ھەولو تىكۆشاندا بوو. ئەو ەبوو لە ماو ەيەكى یەكجار كورتیشدا سۆزى بەلشایى خۆی گەرە ھاتە فریای نالەى چەند كەسێك و، ئەو ھەلوگۆششە كفتە پالفتە و خاوتنەنە بەرپىكى پىنگەییواندا و، ئەمڕۆ ئیمە بە فەزلى خوا لەسایەى لقەكانیدا دەحەسپینەو ە.

بەلێ، ھىچ كەسێك مافى ئەو ەى نییە كە ئەم سامانە پىرۆزە بە ھەدەر بدات. جا ئیمانداران بە كەلك خواردنى ئەم خزمەتە، كە گەییو ەتە ئاستىكى دیارییكراو، بە ھەمان ھەست و سۆزەو، كە بە ئاھ و نالەى سزا چەشتوانەو ە شێلدراو ە سەروكارى دەكەن و سەرى دەخەن.

باسى ئەو ەمان كرد، كە ئەم كارە كارێكى ئیمانییە و، ھەر كەسێش دەیەوئ ئیمان سەر بخت لەسەرى پێیستە عەزمى جەم بكات لەسەر بەردەوامى ژيانى ئیمان. با ئەو عەزمەشى - بە لایەنى كەمەو ە - وەك ئەو عەزمەى بێت، كە مأل و مندالەكەى بەرپۆ ە دەبات، واتە وەك چۆن بەرگرى لە مأل و مندالەكەى دەكات دەبێت و ەھاش بەرگرى لە بانگەوازەكەى بكات. ئەگینا ئەگەر بە پێچەوانەى ئەو ە بكات لە سەرەنجامەكەى بەنى ئیسرائیل رزگارى نابێت.

تەبلىغكار و ئىرشادكار ھەمیشە چاو ەروانى ئەو ەيە، كە پروو ە پروو ناپرەحەتیی و تەنگ و چەلەمە بپیتەو ە و، بە بەردەوامى ئیمە بىرى خۆى دەخاتەو ە و، بەیەقىنىش برۆای و ەھایە، كە ئەگەر ئەو ە تووشى ئەوانەى پێش خۆى بوو ە لەسەر بانگەوازەكەیان تووشى ئەمیش نەبى

سەرکەوتىن بە خۆيەۋە نابىنى. واتە ھەمىشە بە دىۋاي غەزىمەتدا دەگەرپى
 و خۆي بۇ بەرگە گرتتى ناپەھەتتى ئامادە دەكات. ئەگەر بە ئاسانىش
 لىيى ۋەرگىرا ئەۋا سوباسى ئەۋا پەرۋەردگارەي دەكات، كە ئەۋا نىعمەتەي
 بە سەردا باراندوۋە، لەسەر بانگەۋازى خۆي بەردەۋام دەيىت.
 ئىماندار دىلسۆز و راستگۆيە، واتە ئەۋەي دەيلىت پەفتارى پىي
 دەكات، يان ھەر شتى خۆي پەفتارى پىي نەكات بە خەلگىشى
 نالى. پىچەۋانەي ئەۋىش درۋىزىن و دوۋرۋە، ۋەك قورئان ۋەسفى دەكات.
 ئەۋا كەسەي كە ھەلىكى دەست كەۋت دەربارەي دىن و ئىمان و قورئان
 قسە دەكات، ئىسلام پاقە دەكات، پىۋىستە ژيانى خۆي بە پىي ئەۋە
 بى، كە تەبلىغى دەكات. كەۋاتە لە ژياندا جىي تاۋانىك نايىتەۋە، يان
 تاۋان بەسەرچاۋەي دىلەتەپە و شىلەۋاۋىي بۇ خۆي لە قەلەم دەدا. خۆ
 ئەگەر گوناھىكى لە دەست دەرچوۋ، ئەۋا بە درىژايى تەمەنى و لە
 قوۋلايى دىلەۋە ھەست بە سزا و تىۋەژەندە پىر ئازارەكانى دەكات. ھىچ
 گوناھىك لە پۇچىدا زۆر جىگر نايىت. ئىماندار نەزەرى حەرام ناكات
 و، دەستى بۇ شتى حەرام درىژ ناكات، بە شۈنىكىشدا ناپرات،
 كە حەرامى تىدا يىت. شەۋىشى ۋەك پۇژى پوۋن و گەشاۋەيە،
 بەرمالەكەشى شەيداي سۈجەدەكانى ناۋجەرگەي شەۋىەتى. پۇژىك
 لىي نەبىستراۋە بلى: ((نويژى بەيانىم لە كىس چوۋە)). خۆ ئەگەر
 لە يىدەسەلاتىدا نويژى بەيانى لە كىس چوۋ ئەۋا پۇژى بەداخ و
 خەفەت و ھەناسە ھەلگىشانەۋە بەسەر دەبات، بەرادىەك بە درىژايى
 ئەۋا پۇژە لە ھەلسۈكەۋىتدا پەنگ دەداتەۋە، لە پەشىمانىشدا بەسەر
 خۇيدا دىتەۋە.

د- تەبلىغ و نىفاق (دوو روويى)

ھەست كىرگەن بە چاودىرىي و لىيىچىنەۋە ھۆيەكى ھەلئانى ھەمىشەيە بۇ تەبلىغكار و ئىرشادكار. ئىرشادكار لە چاودىرىيەكى ھەمىشەيە خۇيدايە. چاودىرىي ھەست و بىرلىككەنەۋەكەنى دەكات و، ھەۋلىشەدە ئەۋەي، كە بە كەسانى تى تەبلىغ دەكات، يەكەمجار لە دلى خۇيدا جىگىر بىي و بىكەتە كالاي بەرى خۇي. لە ھەمان كاتدا خۇي لەۋە لا بدا و پىارىزى، كە تەبلىغى كەسانى تر بكا و ئامۇژگارىيان بەۋ مەسەلەنە بكات كە ھىشتا دەرۋونى خۇي لەسەريان موحاسەبە نەكردۋە. ئەم خۇلادانەش لە تەبلىغكەن قەدەغەي ناكات، بەلكو ھەلىدەنى بۇي و، بەرەۋ ئىرشادى زىاتر پالى پىۋەدەنى. چۈنكە ترسانى لەۋەي، كە بىكەۋىتە ناۋ نىفاقەۋە، يان لە موناڧىقان بىچىت ھەمىشە بەرەۋ ئىخلاص پالى پىۋەدەنى.

پىغەمبەرىش (صلى الله عليه وسلم) لە فەرۋودەيەكى ترسىنەرى سامناكدا باسى ئەۋ كەسە دەكات، كە كارى ئىرشاد و ئامۇژگارى تەنھا بە دەم ئەنجام دەدات، كە دەرۋەرمۇي: (إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي كُلِّ مُنَافِقٍ عَلَيْهِمُ اللِّسَانُ)^(۱). دەرۋەرمۇي: ئەۋەي كە لە ھەموو كەسىك زىاتر دەرسم زىان بە ئوممەتەكەم بگەيەنەي ھەموو موناڧىقىكى زمان پاراۋە.

ھەر كەس ئەم ۋەۋەن كەنەۋە بەھىزە نورانىيە دەبىستى با نەچىتە جىھانى ئەندىشە و ئەندامەكانىشى نەيەنە لەرزىن، چۈنكە مەۋۇف لە ھەر پلەيەكدا بىت، بەيناۋەيەن، پىۋىستىي بە تەبلىغى شتىك ھەيە بە كەسانى تر. جا ئەم فەرۋودە شەرىفە و ھاۋىتەي دەبنە ھۇي ئەۋە،

كە نەھىلن ئىرشاد و تەبلىغ لەناو بچىت. ھەرچەندە ئەم مەسەلەيە ھەرپەشى زۆرى تىدايە، ئەم بەردەوام بەم تياچوانە دەگەينەو، كە لە شىۋەكانى گومرپايدا ھاتوچۇ دەكەن. ئەم جۆرە كەسانە بەبى ۋەستان لەسەر شاشەي تەلەفزيۇن و ستوونى پۇژنامە و گۇفاردەكاندا قسە ئەپازىننەو، ۋەدەبارەي دىن و ئيمان و قورئان ئەدوېن، كەچى ناۋچاۋانىان چەپەلە و سوجدەي بە خۇيەو نەديۋە، دلىشان ئىخلاصى تىدا نيە، ۋە ئاۋىتەي بەدبەختيە، ۋە لە راستگۇيىش خالىيە. جا ئەم پۇرچە كلۇلە نازان كە لە سەدا نەوود و نۆي دىن پەيۋەندىي بەم كەسە خۇيەو ھەيە، جا ئەگەر ئەم كەسە ئەم كارانە بەرچاۋ نەگرى ئەم بە چەنەبازىكى ھەلەوەر، يان مشتومر خوازىكى توندوتىر لە قەلەم دەدرى.

كاتىك، كە قورئانى پىرۇز سىفەتە بنەپەتتەكانى ئىرشادكار ئەزمىرى، باسكردنى تايەتمەندىيەكانى دوورپوۋان پشتگوى ناخات، چونكە ھەلدانى ئەم شتانەي، كە ئىرشادكار لىيان دوور دەكەۋىتەو، ۋە خۇي لىيان لادەدا، ئەوئەندەي باسكردنى ئەم كارانەي، كە ئەنجاميان دەدا و بەرگرييان لىدەكات گرنگە. بەمە قورئانى پىرۇز لەكاتى ۋەسكردنى دوورپوۋاندا شىۋازىك بەكاردەھىنى، كە ئيمانداران لەم سىفەتەنە دوور بگرن.

لەم بۋارەدا قورئان ھىرشىكى گەۋرە بەرپادەكات، بەرپادەيەك، كە خورپە و شاردرۋەي دلىان و مەترسىيە نادىارەكانى ناۋەويان، بگرە ھەتا نيەتيان باس دەكات، ۋە دەيانخاتە بەرچاۋان، بەلكو جارجارىش بەژن و بالا و سروشتيان پىناسە دەكات. سەرنجى ئەم ئايەتە پىرۇزە بدەن:

﴿وَإِذَا رَأَوْهُمْ تَعْجَبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنْهُمْ

حُشِبْ مُسْنَدُهُ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَتَلَهُمُ اللَّهُ
أَنَّهُ يُوَفِّكُونَ كَلِمَتَهُ (المنافقون: ۴).

وھەك لە ئایەتە پەرۋەزەكەدا دەبینین ئەوانە بە سەفەتە گەشتیەكانی
دووڕوو پێناسەییەکی ڕوون و ئاشكرا كراون، كە گومان ھەلناگری.
واتە قورئان بە شیوەییەکی ڕوون، كە لەو ڕوونتر نەبێ، دەیانخاتە
ڕوو، بەرادرەكە كە ھێچى لە لاشەو، جموجوڵ و، نیشانە و، قسە و،
ھەلسوكەوت و، بارودۆخیان لە دەستی دەرەچى. ئەو دووڕووانە توانایان
ھەمە، كە خەلكیكى زۆر كۆبكەنەو، بە وتارە سىحراویيەكانیان و،
بەو كارامەیی و زمان پاراویيە، كە پێیان بەخشاو، وایان لێ
بکەن وەك گەل گەل بیانخەنە دواى خۆیان. ئەوانە وەك تەختەى
پالېشتراو و ھەن. بە دەربرینیكى ڕوون ئەوانە دوژمن. قورئانی
پەرۋەزىش ئەمە بۆ ھەموو زمان پاراویكى لەمەوبەر و ئیستاش باس
دەكات، ئەوانەى كە بە ناوى دین و ئوممەت و نیشتمانەو دەم پان
دەكەنەو، بێ ئەوێ شتێكى نەوتۆیان ئەنجام دابێ. قورئان وینەى
ئەوانە بە شیوازی ھەرەشەییەكى جیددی دەدوێنێ. لە پێناوى ھەقدا
ماو بە ناپەوا مەدەن بێتە ناو ڕیزەكانتانەو. ناكۆكى و بەرھەلست
كردن لە ڕیزەكانتاندا مەورووژێن.

بەلێ، ئەم ڕەفتارانە، كە بۆ ھەلدانى ناویشانى دووڕوو باسكرا،
ھەموو یەكێ لەوانە، كە لە پێناوى ھەق و بە ناوى ھەقەو كار
دەكات دینیتە لەرز و ڕاچلەكین. ئەمانە لەو ناكۆکیانە كە دەگونجی
ھەموو مەروۇفێك ھەموو كاتێك پێیانەو گێڕدە بێ. لەبەر ئەمە ئەوانەى
لە مەیدانى ئىرشادا كار دەكەن لەسەریان پێوستە زۆر ورد و ڕیا بن.

هـ- تەبليغ و پەيوەندىيەستىن بە خواۋە

وتە و ھەلسوگەوتەكانى ئيرشادكار بە رادەى ئىخلاصى كاريگەريان دەيىت. خۇ ئەگەر ئىخلاص نەبوو ئەوا قىسەى رېژدار و پېر ئەدەب كاريگەرىيى نابى، ھەتا راستە، كە بلىين: ھىدايەت ۋەرگرتن پەيوەندىيەكى بەھىزى بە تەبليغ و تىگەياندەنەۋە نىيە، چونكە ھىدايەت بە دەستى خۋاى پاك و يىگەردە. خۇ ئەگەر خوا نەيەۋى كەسىك ھىدايەت بدرى، ھەرگىز كەسىك نايىتە ھۇ بۇى. لە قورئانى پىرۋزىشدا ھاتوۋە:

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ...﴾

(القصص: ۵۶).

لەبەر ئەمە بنەرەتى مەسەلەكە برىتتىيە لە پەيوەندىيە بەستىن بەۋە خوايەۋە، كە بەرپۆۋەردنى گەنجىنەكانى غەيب و ئىستەي بە دەستە. ھىدايەتەش گەنجىنەيەكى گەۋرەيە و يىگومان كىلىلى ئەۋىش ھەر بە دەستى خۋاى گەۋرەيە. كەۋاتە لەھەموو شتەى پىۋىستىر بۇ ئيرشادكار و تەبليغكار ئەۋەيە كە لە كاتى تەبليغكردنى ھەرشتىك بە دۋىنراۋ بە ئىخلاصى تەۋاۋەۋە پەنا بەرنە بەر ئەۋ خوا بەتۋانايەى، كە كىلىلى ھەموو شتەىكى لە دەست دايە.

چەندىن پىۋاى خاۋەن عەقلى گەۋرە ھاتن و كۆچيان كەرد. جا ھەرچەندە لە بەيان و وتارداندا لە ئاستىكى بەرزدا بوون، كەچى نەيانتۋانى چەند كەسىكى كەم بۇ كاريكى دلكار كۆبەكەنەۋە. ئەۋانە لە ھەندى لايەنياندا دلسۆز نەبوون، چونكە ۋەھايان بە بىردا ئەھات كە ھەموو شتەىك بە لاي خۇيانەۋەيە و، ھەموو ئەنجامىكىشىيان ۋابەستەى خۇيان دەكەرد. لە بەياندا پىۋاۋانى ۋەھا ژىر و وريايان لەناۋدا بوون، كە

دەيانتوانىي ھەزاران كەس بخەنە دواي خۇيان، بەلام بە بۇنەي ئەوۋە
، كە بە دوورۇو چەپەل بېوون، ھېچيان دەستگىر نەبوو. ھى وايان
ھەبوو خۇي نوئىزى بەجى نەئەھىئا، كەچى دەربارەي نوئىز دەدوا.
ھى وايان ھەبوو پاقەي جوانىي ئىسلامى دەكرد، كەچى خۇي بە
گورەي ئىسلام نەدەئيا. زمانيان ەك بولبول دەخوئند، كەچى دلىان
بە رق و كىنە و مەبەستى شەخسىيەۋە لىي دەدا. ئا لىزەدا قورئان
دوورۇوي لە بنى بنەۋەي ئاگردا لە قەلەم داۋە. لەبەر ئەمە لەسەر
ھەموو تەبلىغ كارىكى دلسۆز پىويستە پەنجا جار سوجدە بۇ خوا
بەرئەت و، ھاناي بۇ بەرئەت. نەۋەكو دوورۇو تىكەلى بووبى و، لىيشى
پارپەتەۋە، كە ئىخلاصى پى بېەخشى.

بەلى، ھىدايەت بە دەستى خوايە. جا ھەروەك خۇاي بالادەست
خۇي ھىزى لاشە بە مروف دەبەخشى، ھەر خۇيشى ئىخلاص بە
دلى دەبەخشى. بۇيە تەبلىغكار بۇي نىيە خاۋەنىتىي ھىزى لاشە و
ئىخلاصى دلى بۇ خۇي لە قەلەم بدات و بۇيشى نىيە بەلى: من خۇم
وھام كرد و من خۇم ئەۋكارەم ئەنجام دا!

ئەو وئەنە نمونەيىيەي، كە قورئان بۇ ئىماندارى كىشا، كە ئىمان
برىتىيە لە يەكگرتنى وتن و كردار و يەك تەۋاۋكردنيان و، پارىزگارىي
لەم ھاۋسەنگىيەش ھۇيەكى گىرنگە بۇ كارتىكردن.

((ئەگەر تىكۆشەر كار نەكات و، لە كەردەۋەي خراپىش دوور نەكەۋىتەۋە،
ئەۋا تىگەياندننى راستىي و شتى جوانى بەسە)).

ئەم قەسەيە لە چرپە چرپ و بۆلە بۆلى شەيتانە و، ھېچ پەيۋەندىيەكى
بە پۇجى موحەممەدىيەۋە نىيە.

لەم پۇرئانەدا ژمارەيەكى زۇر لە عەقل و فىكرى خەيالىي، كە
پروپاگەندەي دىن و تازەگەرىي دەكەن، دەرکەۋتوون، سەرەپاي ئەۋەي،

كە ئەوانە خاۋەنى ھېزىكى زىرەكىي ۋەھا خەلەتتەنەن، كە دەتوانن رەش بە سېپى دەربخەن. ئەوانە بە راست و چەپ دا راقەى ئىسلام دەكەن، كەچى مشتېك ئىماندارى دىلئۆز بە دوايانەۋە نىن، چونكە ئەوانە دىلئۆز و راستگۇ نىن. قسەى زۆر دەكەن، بەلام ۋەك ھۆگرى قسەكردن بوون، ۋەھا لە دەروونيان دا ھۆگرى ئىمان و ئىسلام نەبوون و، ژيان و گوزەرانى دىنبايىشيان رەنگى چەۋت و چەۋىللىيەكانى پىژىمى خۇرئاۋى گرتوۋە، دوور لە چاكەكانى. كاتىك دەيانەۋى پىنمايى عەۋام و كۆمەلگەكان بىكەن بە غەرىبيان لە قەلەم دەدەن و، ئەۋانىش لەلايەن خۇيانەۋە بەلاى كۆمەلگەكانيانەۋە دەچنە پىزى بىگانەۋە.

ھۆى سەرەكىي ئەم جىاۋازىيانەش بىرتىيە لە ناسارەزايى لە ئىسلام و، دۋاى خۇرئەنەۋە و دەرس و زانست ۋەرگرتىش مافى خۇيان پىي نەداۋە. يان بەمانايەكىتر ئەم ھەلئسوكەۋتەيان سەرىپچىيەكى ناۋەكىيە بۇ ئەۋى، كە پىروپاگەندەى خەبات لە پىناۋىدا دەكەن و، سووكايەتتىشە بەۋەى، كە ۋەھاى دەردەبىر لە پىناۋىدا كۆشش دەكەن.

سەيرى قورئانى پىرۆز بىكەن چۆن شوعەبىي سەردارمان (سەلامى لىيى) دىنئىتە گۆ:

﴿... وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَ لَكُمْ إِلَيْنِ مَا أَنْهَكُمُ عَنْهُ...﴾ (ھود: ۸۸)

ۋاتە من بىر لە كەلەك ۋەرگرتن لەۋ شتە ناكەمەۋە كە ئىۋەى لى دوورەپەرئز دەكەم. ۋاتە كاتى دەلئىم: رىبا ھەرامە، ئىتر ھەرگىز بىر لە ۋەرگرتنى رىبا ناكەمەۋە و، كاتىكىش دەلئىم: بەرتىل ھەرامە، ئىتر ھەرگىز بەرتىل ۋەرگرتن بە بىرمدانايەت. كاتىك، كە شوعەبىي سەردارمان (سەلامى لىيى) قەۋمەكەى تەبلىغ دەكات، ئەۋە زامنى

پاستگۆيى ئەو. ئايا ئەو شايىدىي نىيە لەسەر پاستگۆيى ھەموو پىغەمبەرىڭ؟ ديارە ئەو كەسەي، كە پروبە پرووى فەرمانبەرىي ئىرشاد بېيئەو ناگونجى ئەم تېيىنىيەنە پشتگۆيى بخت .

شوعەيىي سەردارمان (سەلامى لىيى) قەومەكەي بۆ لاي خوا بانگ دەكات و، ئىمەش بۆ چەندىن كاري ئىرشاد رېنىمايى دەكات. باسى بنچىنەكانى بانگەواز دەكات. قورئانى پىرۆزىش جارنىكى تر ئەمە پروون دەكاتەو و، بنچىنەكان دەخاتە بەردەمان.

پىغەمبەرى مەزنىش (صلى الله عليه وسلم) چەند قاتى ئەو، كە تەبلىغى دەكات و دەيلىت، كار دەكات. ئەو لە ھەر ھەموو خەلكىي خواپەرست ترە. ھەرگىز ھىچ پلەيەكەش لە پلەي پىغەمبەرايەتتى بەرزتر نايىت و، ھىچ شتىكىشى لەگەلدا بەراورد ناكري. كاتىكىش پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بۆ ناسمانەكان بەرز بوويەو، بە بالى بەندايەتتى خوا سەركەوت. واتە بەندايەتتەكەي كەوتە پىش پىغەمبەرايەتتەكەيەو و، بوو پىشەككى بۆي. قورئانى پىرۆزىش لەم فەرمايشتەي خواي بالادەستدا ئەم فەرمانەي بەسەردا دەدا:

﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَقًّا يَا أَيُّكَ الْيَقِينُ﴾ (الحجر: ۹۹).

پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) گۆرپايەلىي فەرمانى خواي دەكات و، ھەرگىز لىي لا نادا و، بە درىزايى ژيانى موبارەكەشى ھەروا بوو و، بۆ تەنيا ساتىكىش پلەي بەندايەتتى بەجى نەھىشتوو. بۆيە فەرمايشتەكانى دەچوونە زەينەكانەو و، لە وىژدانەكانىشدا جىگىر ئەبوون، چونكە تەنھا ئەو ئەفەرموو، كە پەفتارى پى دەكرد و پىي ئەژيا. ھەتا لە نارەھەت ترين ھالىدا. نمونەيەكى ئەمەش ئەو فەرمودەيە، كە عائىشەي دايكىمان (خوا لىي رازىي

بى) دەيگىچە، كاتىك، كە پىرسىيىلىك: (ھەۋالى سەيىرىتىن شىمان بىدەرى، كە بە پىغەمبەرى خواۋە (صلى الله عليه وسلم) دىوتە. دەلى: بىدەنگ بوو، پاشان وتى: شەۋىكىيان فەرموۋى: ((يا عائشة! دَرِينِي اَتَّعَبْتُ اللَّيْلَةَ لِزَيِّ)). فەرموۋى: عائىشە! لىمگەپرى با ئەمشەۋ پەرۋەردگارم بىپەرستم. وتم: بەخوامن وام پىخۇشە لە نىزىكتەۋە بىم، ئەۋەشم پىخۇشە، كە تۆ شادمان دەكات. دەلىت: ھەستا دەست نوپۇزى گرت، پاشان ھەستا، دەستى بە نوپۇز كىرد. دەلىت: ھەروا خەرىكى گىيان بوو ھەتا كۆشى خۆى خووساند. دەلىت: پاشان ئەۋەندەى تر گىيا، ھەر خەرىكى گىيان بوو ھەتا پىشى خۆى خووساند. دەلىت: پاشان ئەۋەندەى تر گىيا، ھەر خەرىكى گىيان بوو ھەتا زەۋىي خووساند. ئىتەر ئەۋە بوو بىلال ھات و بۆ نوپۇزى بەيانىيى ئاگادارى كىرد^(۱).

ئا ئەم پىغەمبەرە مەزن و بەرپۇزە بىگومان وتاردەرىكە و بۆ لای خوا بانگەۋاز دەكات، گەۋرەتىن لایەنى ھەر ھەموو لایەنە مەزنەكانىشى بىرىتىيە لە لایەنى بەندايەتییەكەى بۆ خوا كە ھەرگىز پىشى نادىرتەۋە. ئەۋەبوو پىشى خۇش بوو لە دوا پۇژەكانى ژىيانىشىدا، كە پىر بوون لە ئىش و ئازار و نەخۇشى، ھەر خەرىكى پەرستىنى پەرۋەردگارى بى، بە وئەنى يەكەم پۇژى، كە دەستى پىكرد، تا ئەو كاتەش ھەر لەسەرى بەردوام بوو، ھەرچەندە ھەلسان و دانىشتىنى بەلاۋە گران بوو. بە دىرژايى تەمەنىشى بەرگەى ئازار و ناپەھەتییەكى ئەو تۆى گرت، كە غەبرى ئەۋ بەرگەى تەنھا پۇژىكى ناگرى. ئەو ئىش و ئازارانە لە ھاۋسەرە پاكەكانى، لە مەندالەكانى، لە ئومەتەكەيەۋە

(۱) ابن حبان، الصحيح : ۲ / ۳۸۶ . لە نووسىنە توركىيەكەدا ئامازە بە (تەفسىر ابن كئىر : ۲ / ۱۶۴) كراۋە .

بۇ كاروبارى دىنيا و قىيامەت يان رۈوبە پرووى دەبۇنەو، ھەتا ھىزى لاشەى لاواز بوو. لە گەل ئەو ھەش دا ھەتا لەو نوڭزە سوننەتەنى كە سەرەتا لە سەريان بەردەوام بوو سارد نەبۇيەو. ئەو نوڭزانەش ئەو ھەندە درىژ بوون كە تەنھا يەك رەكەتتى ھەندىكىان لەوانە بوو چەندىن سەعات بىخايەنى، بۇيە كە نەى ئەتوانىي بە پىو ئەنجاميان بدا، بە دانىشتانەو ئەنجامى دەدان، بىج ئەو ھى ھەرگىز وازيان لى بەنى^(۱). ئاى كە لە ھەموو كارەكان دا چەند دلكار بوو. ئاى چەندە بە وىقار بوو و، چەندە ئىخلاصى ھەبوو و، چەندەش وەفائى بە بەللىنى خۇى ھەبوو!

بە راستىي لە بەرپو ھەردىنى كارەكان دا بە دلكارىي و وەفاو پىشەنگ و پىشەوا بوو ھەتا ((يەقىن))، واتە مەرگ، يەخەى پى گرت، بەرەو ھەشر، بەرەو ھەتا ھەتايى.

لايەنكى تىرى گىرنگ لە لايەنەكانى ئىرشاددا بىرىتيە لەو ھى كە پەيۋەندىي بە نىزىكىي خواو ھەيە. پىغەمبەرىش (صلى اللہ عليہ وسلم) چاكتىرەن كەسىكە، كە رەچاوى ئەو لايەنە بكات. چونكە ئەگەر ھەست بە نىزىكىي خوا نەكرىت، ئەوا مەروڤ لە بۇشايدا ئەژىي و، سەرگەرمى چىژ و ئارەزوو ھەكانى دەيت و، ئەوانىش بەرەو چەندىن ھەلدېرى پىرەترسىي راپىچى دەكەن.

پىغەمبەر (صلى اللہ عليہ وسلم)، كە بەرەو خوائ گەورە نىزىك دەكەوتەو بە چاكتىرەن شىۋاز و بەي كەم و كورىي فەرمانبەرىي ئىرشادى ئەنجام دەدا، ھەتا كە زۇرجار نوڭزى بەجى دەيتا ئەوانەى كە لە دوايەو نوڭزيان ئەنجام دەدا و ھايان بە بىردا دەھات، كە ئەو نوڭزە كۆتايى نايەت. پارانەو و لالانەو ھى ھەروا بوو. ھەروەك ئەو دوو دەستە شەرىفەى بە ئاسمانەو ھەلۋاسرا بن و، دواى بەرزكردنەويان

بۇ دوعا و پاراڭلار نەيانەۋى دابگىرئەنە خوارەۋە .

جارتىكىان غەبدوللاى كورپى مەسعود (خوالىي رازىي بى) لە خزمەتى پىغەمبەرى خوادا بوو (صلى الله عليه وسلم) و ئىقتىداى بە يەككى لە نوپۇزە سوننەتە كانىيەۋە كىرد بە ھىۋاى ئەۋەى، كە بەرەكەتى دەست گىر بىي. جا با راستەۋخۇ گوى لە خۇي بگىر. دەلىت:

(شەۋىكىان لە گەل پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) نوپۇز كىرد، ئەۋەندە بە پىۋە ۋەستا ھەتتا ئەۋەبوو كارتىكى خراپىم بە دلدا ھات. وتمان: چىت بە دلدا ھات؟ وتى: بە دلدا ھات دابنىشم و ۋاز لە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەيئەم).^(۱)

بەم شىۋىيە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) زۇر زىاتر لە ھەر كەسك بەندايەتتى خۇي بۇ خوا دەرئەبرىي، پاشان بۇ خەللىكى باس دەكرد. لەم كارەدا ئەۋەندە پىش كەۋتوبو، ئىبن مەسعود . كە لە پىشەنگى يەكەمى ھاۋەلە بەرپۇزەكان بوو . بەرگەى دوو رەكەتتى نوپۇزى ئەۋە نەدەگرت. ۋەك خۇر لەسەر كەلدا دىۋىست ئاۋا بىي. ئەۋە بوو لە دۋا رۇۋزەكانى ژيانىدا سەرى خستەسەر ئەژنۇي عائىشەى دايىكان و، چاۋى برپىيە ئاسمان و، يەكجار ماندوو بوو و خەمى قىامەتتى لە دلدا بوو، بەرادەيەك، كە ھەندى جار بىھۇش دەكەۋت. عائىشەى دايىكان ئەم ھالەتەى ۋەصف دەكات و دەلىت: (پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نەخۇش كەۋت و فەرموى: ((أصلى الناس؟)). فەرموى: ئايا خەللكە نوپۇزىان بەجى ھىئا؟ وتمان: نەخىر، چاۋەروانى تۇن. فەرموى: ((ضعوا لي ماء في المخضب)). فەرموى: ئاۋم بۇ بىكەنە تىيانىيەكەۋە. دەلىت: ئىمەش ۋامان كىرد، دەست نوپۇزى گرت و تەشرىفى برد تا پىش نوپۇزى بىكات، كەچى بىھۇش كەۋت و، پاشان ھۇشى

(۱) البخاري، التهجذ: ۱۹، مسلم، المسافرون: ۲۰۴، المسند: ۱ / ۳۸۵ - ۳۹۶.

بە بەردا ھاتەمە و، فەرموۋى: ((أصلی الناس؟)) وتمان: نەخىر، چاۋەرۋانى تۆن، ئەى پىغەمبەرى خوا! فەرموۋى: ((ضعوا لي ماءً في المخبض)). دەلىت: ھەستايەمە و دەست نوڭزى گرت و، پاشان تەشرىفى برد تا پىش نوڭزى بىكەت، كەچى بىھۇش كەوتەمە و، پاشان ھۇشى بە بەردا ھاتەمە و فەرموۋى: ((أصلی الناس؟)). وتمان: نەخىر، چاۋەرۋانى تۆن، ئەى پىغەمبەرى خوا! فەرموۋى: ((ضعوا لي ماءً في المخبض)). ھەستايەمە و دەست نوڭزى گرت و، پاشان تەشرىفى برد تا پىش نوڭزى بىكەت، كەچى بىھۇش كەوتەمە و، پاشان ھۇشى بە بەردا ھاتەمە و فەرموۋى: ((أصلی الناس؟)) وتمان: نەخىر، چاۋەرۋانى تۆن ئەى پىغەمبەرى خوا! ^(۱). ئا بەم شىۋىيە ژيانى بەسەر برد و ھەر دەيفەرموۋ: نوڭز.. نوڭز.. بە خزمەتى پەرۋەردگارىشى گەشتەمە و ھەر دەيفەرموۋ: نوڭز.. نوڭز.. ھەمىشە بىرى بەلاى نوڭزەمە بوو، بە ھەست و شعورنىكى تەۋاۋەمە لەگەلىا ئەژيا. بەم شىۋىيەش لە ھەمەمە لايەنىكەمە پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پىشەنگىكى چاك و نمونەيەكى كامىل بوو. مەۋقەنىكى بە ھەق كامىل و، سەردارىكى گونڭرايەلىيىكرا و، سەۋكىكى دادپەرۋەر و ئارامگىرى دەۋلەت بوو. يەككىكى تر لەو تايىبەتمەندىيانەى، كە بەلاى ئەو كەسەمە كە فەرمانبەرى ئىرشاد دەگىرتە ئەستۆ، شايانى بايەخ پىدانان برىتييە لەو كە ژيان و گوزەرۋانى پىغەمبەرى مەزن (صلی اللہ علیہ وسلم) زۆر سادە و خاكىي بوو و، لە ھەمەمە كاروبارىكىدا لەگەل ھاۋەلە بەرپۇزەكاندا بوو.

ئەگەر وا پىۋىست بوايە مزگەۋتىك دروست بىكەن، ئەو خۇي يەكەم

كەس خىشتى لە گەلىاندا دەگواستەو. يان ئە گەر پىيۇست بوايە چاللىك
 ھەلبەكەن دەيىنىي پاچى ھەلگرتوۋە، لە شكاندىنى تاشە بەرددا
 يارمەتتى ھاۋەلانى دەدات^(۱).

بەلى، ۋەك تاكىكى ئەو خەللكە ۋەھابو. بۇ ئەم قىسەيەش بە شىۋەيەكى
 كىدارى دەژيا. ئە گەر داۋاي لە خەللكى كىردى تا لە ژيانى دىيادا
 زوھد بەكاربەين، ئەو خۆي لە زوھددا لەپىش ھەموويانەو ئەبو،
 بەرادىيەك كە مانگ لە دۋاي مانگ لە مالى ئەودا ئاگر نەدەكرايەو،
 ئە گەرچىي بۇ شۆربايەكيش يىت. لە مالى كەيشيدا راخەرىكى ۋەھاي
 نەبو، كە بەسەريەو بەسەيتەو^(۲).

لە ھەرام خۆي زۆر دەپاراست. جارىكيان كە دىتى ۋا ھەسەن (خو
 لىي رازىي بى) دەنكە خورمايەكى سەدەقەي خىستۋتە دەمىيەو لە
 شىۋىتى خۆي راجلەكى ۋ بە پەلە خورماكەي لە دەمىدا دەرھىنا^(۳).
 بە مەرجى لەو كاتەدا ھەسەن (خو لىي رازىي بى) مىندالىكى پىنج
 يان شەش سالان بوو. بەلام ئەويە زەكات بۇ پىغەمبەر (صلى الله
 عليه وسلم) ۋ ۋەچە ۋ بەرەي، كە لە دۋاي خۆي دىن ھەرامە.

شەۋىكيان پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) (لە ژىر لاتەنىشتىدا
 خورمايەكى دۋزىيەو ۋ خواردى. ئەو شەۋە خەي پيا نەكەوت. يەكى
 لە ھاۋسەرانى وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا! ئەمشەو خەوت لى زپا.
 فەرموۋى: ((إني وجدت تحت جنبى مَرَّةً فأكلتها وكانَ عِنْدَنَا مَرٌّ مِنْ

(۱) سەيرى: المسند: ۲ / ۳۸۱، ابن كئير، البداية: ۳ / ۲۵۱، ۴ / ۹۷،
 الواقدى، المغازى: ۲ / ۴۶۶، بكة.

(۲) سەيرى: البخارى، الرقاق: ۱۷، مسلم، الزهد: ۲۸، أبو داود، اللباس:
 ۴۲، بكة.

(۳) سەيرى: البخارى، الزكاة: ۶۰، مسلم، الزكاة: ۱۶۱، بكة.

تَمَر الصَّدَقَهِ فَخَشِيْتُ أَنْ تَكُونَ مِنْهُ^(۱))). فەرموۋى: لە ژيەر لاتەنیشتمدا دەنكە خورمايەكم دۆزىيەو و خواردم. ئىمەش خورماي زەكاتمان بە لاوہ بوو و ترسام ئەو دەنكە خورما لەوہ يىت. لە راستيشدا ئەو خورمايە لە سامانى تايبەتیی خۆي بوو، چونكە خورماي زەكاتي لە شويئي تايبەتییدا دادەنا.

ئەمەش نموونەيەكي ھەستيارى و وردەكارىيە بۆ دووركەوتنەوہ لە ھەرام و، پيويستە ئىماندارى كامل و ئىرشادكارى كامل خويان پيى برازىننەوہ.

و- تەبلىغ و دوعا

دواي ھەموو ئەوہى كە لە پيشەوہ باسماں كرد، پيغەمبەر (صلی اللہ عليہ وسلم) لايەنى دوعاشي ھەبووہ . ئىمەش تا ئەوہ باس نەكەين، ئەم بەشە بەجى ناھيلىن. بەلج، پيغەمبەر (صلی اللہ عليہ وسلم) ئاموژگارى ھاوہلانى بەريژ، بگرہ ئوممەتەكەي ھەر ھەموو دەكات تا بە دوعاكردن خويان كامل بكەن و، بە چەندىن ئايەتى پيروژيش بە وىنەي:

﴿ قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ... ﴾ (الفرقان: ۷۷)

ئاگاداريان دەكاتەوہ. خويشى لە دوعاكرديكي ھەميشەييدا بوو. لە كاتى خەوتن و بەخەبرەبوونيدا. لە كاتى خواردن و خواردنەویدا. لە كاتى لەبەر كردن و داكەندنى جل و بەرگيدا، بگرہ ھەتا لە چوونە ئاودەست و دەست نوژگرتنيدا. دوعاي زۆرى دەكرد بەرادیەك، كە لە ھەموو دنيادا لە زۆرىي دوعاكرندا ھيچ كەس پيى نەئەگەيشتەوہ.

بەلێ جگە لەو کەسیکی تر نیە لە ھەموو ھەنگاویکیدا زیکری خوا بکات و، لە ھەموو کاروباریکیدا پەنای بۆ بەری و، لە ھەموو شتیکیشدا پەزامەندیی خۆی بەلادەست ببینی.

ئەم ژایانەش کە پڕپەتی لە پەند و، لە ئامۆژگاریی سەر پێژ بوو سەرنجی جیھانی ئیسلامیی ھەر ھەمووی راکیشاوە، ئەویش بە ھەموو ئاستەکانیەوە، بەوپەری بایەخپێدانیوە و، بە پەيوەندییەکی پتەووە، ئەو ماوەی چوارە چەرخی خەریکی بە دواوە چوونە و، ھیچ کەس لەسەر زووییدا جگە لە پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەم پەيوەندییە بەھێزە دەست گیر نەبوو.

ئەم ژایانە ھەیبەت دارە، ھەر لە خواردن و خواردنەو و جل و بەرگیەو ھەتا ھەلسان و دانیشتنی و، ھەر لە قسەکردنیەو ھەتا شیوازی دواندن و وتاردانی و، ھەر لە ھەلوێستە سیاسییەکانیەو ھەتا بەستنی پەیمانی نێوان دەوڵەتان، وەك ئەو وەھایە کە ھەر ھەمووی بە چەندین فیلم وێنە بگیرێت. ئەم ژایانە مەزنە لە میشتکی گشتیی و لە چوارچێوەی ھەستی کۆمەڵایەتییدا تۆمار کراوە بەرادیەك کە بۆتە دەمەوانەی ئاسوودەیی بۆ کۆمەڵگە ئیماندارەکان. ئەم ژایانە بە ھیچ شیوێك بۆشاییەك، یان بەشیکی پەيوەندیی پچراو بە خواوەی تێدا نییە. جا ھەموو رەوشتێك لە رەوشتەکانی و، ھەموو حالەتێك لە حالەتەکانی پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بە پەيوەندیی بە خۆی پاک و بێگەردەو و، لە پەرستن و گۆڕپایەلیی خۆی بەلادەستدا بەسەر چوون، ھەتا لە خواردن و خواردنەو و خەوتن و لە خەو ھەلسانیدا. بەم بۆنەو ھەموو باس و فەرمایشت و رەوشت و حالێکی پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە ژایانی ھاوڵە بەرێژەکاندا خوا لە ھەموویان رازیی بێ رەنگیان دایەو و، ئەو وردەکارییە زۆرەش کە لە لای ھاوڵە بەرێژەکان ھەبوو بۆ

دېرژە پېدائى ژيانى دىنىي، لەو وردەكارىيە زۆرەو ھەل قولابوو كە بە
پىغەمبەرى بەرپژەو (صلی اللہ علیہ وسلم) دىيىبويان.
ھەتا كە ئايەتى پىرۆزى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ...﴾ (آل عمران: ۱۰۲)

ھاتە خوارەو ھاوئە بەرپژەكان دەستيان لە خواردن و خواردنەو
ھەلگرت. ئەى ئەگەر بەو نەبى چۆن بەو تەقوايە بگەن كە شىاوى
خوابى؟ زىاد لەو ھەش ﴿... وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ كە بە دواى
ئايەتەكەدا دىت ئامارە بۆ ئەو دەكات كە مردن بە موسلمانىتىي،
ئەگەر بە تەقوايەكەو نەبىت كە شىاوى خوا بىت، كارىكى سەختە.
ھاوئەلان ئەوئەندەى تر تەنگيان پىئەلچنرا. ئەو بو لە مائەكانيان دا
خۆيان بۆ خواپەرستىي و نوڤرەجىھىنان يەك لايى كەردەو، بەرپادىيەك
كە ژىر پىيان تلۆقى كەرد و ناوچەوانيان زامدار بوو و، بۆ نوڤزى
جەماعەت نەبوايە لە مزگەوت لە مال دەر نەئەچوون. دواى دە پانزە
رۆژىك ھەموويان لاواز و بىھىز بوون، بەرپادىيەك كە لە مردنەو نزيك بوون.
پىغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم) ئاگاي لەم بارودۆخەيان بوو، بەلام
نەيدەزانىي نەبىي ئەم گۆرپانكارىيە چىيە كە لىيان پووى داو و، ئەوانىش
لە ترسى ئەوئەى نەوئەكو شكاندى فەرمانى خواى بالادەست بى، راستى
دلى خۆيان نەئەدركاند. دواى ئەو ئايەتى پىرۆزى:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...﴾ (التغابن: ۱۶)

ھاتە خوارەو و، ھاوئە بەرپژەكانىش ھەناسەيەكى قوليان ھەلگىشا
و، پشووئەكياندا^(۱).

بەلى، ھاوئە بەرپژەكان تا ئەم رادەيە لە خزمەتى ئايەتە پىرۆزەكاندا

ورد بوون و، وازبان لی نئههینان ههتا به ژیانیکی راستهقینه لهگه‌لیاندا بژین. چونکه پیشه‌نگه‌که‌یان (صلی الله علیه وسلم) وه‌ها بوو. له راستییدا ئهم حاله‌ته بو ماوه‌ی چهند چه‌رخیکی تر، به‌و قوولی یه به‌رده‌وام بوو.

لێ‌ده‌دا کارێک هه‌یه و پێ‌یسته به جوانیی لێی تێ‌بگه‌ین:

فه‌رمانبه‌ری تەبلیغ مافی خۆی پێ نه‌دراوه هه‌تا شیوازی تی گه‌یشتن له ئیسلام و ژیان به پێی ئه‌و به‌رچاو نه‌گیرێت. واته ئیسلام به‌ بچووکترین لقیه‌وه بپێته ژیان و گوزه‌ران، وه‌ک ئه‌و شیوازی که هاوه‌له به‌‌پێ‌ژه‌کان به‌‌وپه‌رپی وردیی و ئه‌مانه‌ته‌وه ئه‌نجامیاندا.

به‌‌لێ، فه‌رمانبه‌ری تەبلیغ تاییه‌ت مه‌ندییه‌کی دیارییکراو به‌ ده‌ست نه‌هێنێ. جا چاک وه‌هایه وه‌ک بابه‌تیکی سه‌ربه‌خۆ وه‌‌ب‌گیرێت. چونکه له‌ چوارچێوه و له‌ گه‌ل ژیاندا به‌ ژیان و گوزه‌رانیکی ته‌واو نه‌بێ لێی تی ناگه‌ین و، له‌ سه‌ر گریمانه و به‌ بیردا هاتنه ئه‌ندیشه‌یه‌یه‌کانیش بینا نا‌کرێت. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش چه‌ندین نیرشادکاری نوورانی به‌و ژیانیه‌یان که له‌ گه‌ل ئیسلامدا به‌ سه‌ریان به‌‌د‌بوو، ماوه‌ی چوارده سه‌ده ده‌ییت ئیرشادمان ده‌که‌ن. ئه‌وانه هه‌موو ژیانیه‌یان و هه‌موو په‌وشتیکیان به‌م ته‌رزه بوو و، به‌ بۆنه‌ی راستگویی و ئیخلاصیه‌وه له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری مه‌زنه‌وه سه‌رکه‌وتنیان ده‌ستکه‌وت. ئێمه‌ش گه‌ر به‌مانه‌وی وه‌ک ئه‌وان سه‌رکه‌وتن به‌ ده‌ست به‌ی‌نین هه‌یچ چاره‌یه‌ک له‌ به‌رده‌مماندا نییه جگه له‌ شوێن پێ هه‌لگرتنی ئه‌وان و چاوکردن له‌ ژیان و گوزه‌رانیه‌یان.

ئه‌وه‌تا عومه‌ری سه‌ردارمان (خوا لێی رازی بێ)، له‌ کاتی‌کدا که به‌ پێوه وه‌ستا بوو و نو‌رژی ده‌کرد خه‌نجه‌ریکیان لێ‌دا و، بیه‌ه‌وش که‌وت. توانای خواردن و خواردنه‌وه‌ی نه‌ما. کاتی‌ک که ئه‌و هاوه‌له‌ی له‌ کاروباریدا یارمه‌تی ده‌دا لێی پرسیی: ئایا شتێک ناخۆی؟ به‌

چاۋى ئامازدى كىرد: نەخىر. بەۋمانايەى نەيدەتوانىي دەم بىكەتەۋە و قسە بىكات. بەلام، كە كاتى نوڭز نرىك بوۋىەۋە و ئەۋ ھاۋەلە دەمى لە گوڭى عومەرى سەردارمان نرىك كىردەۋە و پىايدا چىاند: كاتى نوڭز ھاتوۋە. خىرا عومەر ھەستايەۋە و رىك دانىشت و فەرموۋى: نوڭزەكەم. نوڭزەكەم. بەلى، پىغەمبەرى خۋاى (صلى الله عليه وسلم) ۋەھا بىنىۋە. بەلى، ئەۋ پىاۋە مەزنىە دۋا ھەناسەكانى ژيانى بەۋە بەسەر بىرد، كە دەموت: نوڭز، نوڭز، دۋاى ئەۋەى، كە لە نوڭزدا خەنجەرى لى درابو^(۱). نمونەيەكى تر لە عائىشەى داىكى ئىماندارانەۋە (خۋا لى پازى بى) (جارىكيان ئاگرى ھاتەۋە ياد و دەستى بە گىريان كىرد. پىغەمبەرى خۋا (صلى الله عليه وسلم) فەرموۋى: ((ما بىكىك؟)). وتى: ئاگرى ھاتەۋە ياد و دەستم بە گىريان كىرد^(۲). بۆچى؟ چۈنكە ھەموو شەۋىك پىغەمبەرى (صلى الله عليه وسلم) ئاۋەھا دىۋە و، ئاۋەھاش ناسىۋە. پىغەمبەرى بەرپىز بە تەبلىغى كىردارى پەرۋەردەى كىردوۋە و پىڭگەياندوۋە.

ۋەنەبى ھاۋەلە بەرپىزەكان تەنھا لە تەبلىغى نوڭزدا ئەۋ وردى و ھەستىارىيەيان دەرختى، بەلكو لە پاىە ئىمانىي و دىنىيەكانى تىرىشدا ۋەك دەرختىنى نوڭز دەرماندەخست، چۈنكە ئەۋان كارى تەبلىغ لە پىغەمبەرى بەرپىزەۋە (صلى الله عليه وسلم) فىز بوۋىۋون. جا بۆ ئەۋەى تەبلىغ كىردنمان كارىگەر بىت، ئەۋا پىۋىستە بە ۋىنەى ئەۋان ژيانى دىندارىي بەسەر بەرىن.

لەلایەكى ترەۋە پىۋىستە ئەركەكان و پىسپاردەكانى كارى تەبلىغ و ئىرشاد

(۱) سەبىرى: ھىشى، مجمع الزوائد: ۱ / ۲۹۵، ابن سعد، الطبقات: ۳ / ۳۵۰ - ۳۵۱، بىكە.

(۲) أبوداود، السنة: ۲۵، الحاكم، المستدرک: ۴ / ۶۲۲.

بە ھىچ شىۋىيەك لە كارەكانى تردا ساردمان نەكەنەو، بگرە پىۋىستە بۆ ئەو ھەلمان بىنن كە ھەرچىمان وت بە تاسەمەندىك كە لە تاسەمەندىي دوتراوان زياتر بى، لە ژيانماندا جىبەجى بکەين، تا جىي متمانە و برۋاي ئەوان بىن. چونكە ئەو پەوشت و حالەتەنەي، كە لە گەل و تەكاندا جووت نابن، ئەو ھەلەتەندى و پروخاندنى رىزى مەۋقە.

سەيرى سەردارى پىغەمبەران (صلی اللہ علیہ وسلم) بکەن، تەنانت لە بچوكتىن شتى ژيانى دىنييدا، ئايا ھەرگىز شتىكى پشتگوى خستو، سەرەپاي زۆرى ئەو كارانەي كە چاۋەپوانى بوون؟ لە ماۋىيەكى كورتدا، لە بىست و سى سالددا دەۋلەتتىكى گەورە و مەزنى دامەزراند. بايەخى بە ھەموو كىشەكانى يەك بەيەكى ئومەتەكەي دەدا، پەيوەندىي لە گەلەندا ھەبوو، لە گەل ئەو ھەموو كارانەي، كە دەورەيان دابوو و پر بە پرى دنيا ئەبوون، ئەندامانى خىزانەكەي لە بىر نەچۋون، بۆ ئەنجامدانى ھىچ كەردەۋىيەكەش درىغىي نەدەكرد، ھەتا خۋاي پاك و يىگەردىش لە كاتى سەركەوتن و زالبوونىدا لە فەتح كەردنى ولاتان (استغفار) و دوعاي زۆرى لى ئەويست، ئەويش بەو جۆرە ھەلسوكەوتى دەكرد كە خوا فەرمانى بەسەردا دەدا^(۱).

ھەروەھا ئەبەبەكەي سەردارىي سەردارمان (خوا لىي رازىي بى) دەستى لە شەونوژ ھەلنەگرت، ھەرچەندە لە جىھادىكى سەختا بوو لە گەل پاشگەزبۋەكان، لە قورئان خوئەندىش بە گريانەۋە كۆلى نەدا، ھەرچەندە بە شەو و بە رۆژ لە دلە خورپەيەكى ھەمىشەييدا بوو^(۲).

عومەرى سەردارىشمان (خوا لىي رازىي بى)، كە دوو دەۋلەتى

(۱) سەيرى : سورة (النصر)، بکە .

(۲) سەيرى : الكاندەلوى، حياء الصلابة : ۳ / ۱۴۳، أبو نعيم، الحلية : ۱ / ۳۰، بکە

زلى ھىنان بە چۆكدا، كە فارس و رۆم بوون، ساتىك لە مۇجاھەدەى نە فسى خۆى نەدوھەستا^(۱).

عوثماني سەردارىشمان (خو لىي رازىي بى) كاتىك، كە فیتنە دەورەى دابو، رۆژووى سوننەتى بۆ خوا گرتىبوو، بە بىج تىر خواردن خەرىكى قورئان خوئىندن بوو، لەم ھالەتەدا شەھىدكرا، ئەو دۆلەتە خوئىنانەش، كە لە ناوچاوانىدا ھاتنە خواروھە مۆرى ھەتا ھەتايان لەسەر ئەو موصحفە كەرد، كە لەبەر دەمىدا بوو. ھەتا ئەو ئايەتەى، كە دۆلەتە خوئىنەكان پۇرئانە سەرى داراى پەند و نامۇژ گارىيەكى مەزنە، كە ئەمەيە:

﴿فَإِنْ ءَامَنُوا بِمِثْلِ مَا ءَامَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ أَهْتَدُوا وَإِنْ لَوْلَا فِئْمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (البقرة: ۱۳۷).^(۲)

عەلىي سەردارىشمان (خو لىي رازىي بى)، كە (حیدر الكرار) بوو، واتە شىرى تىك شكىن، لە مەيدانى جەنگدا، لە گەل ئەوھشدا، كە لەسەر جىگا رادەكشا بۆ خەوتن ھەر خەرىكى پارانەوھ بوو لە پەرورد گارى و سەجدەى بۆ دەبرد. كاتىكىش، كە دەنگى بانگى دەبىست پەنگى زەرد ھەلەگەر و ھەك كەسىك لەرز و تاي بى ھەلەلەرزى.

ئەمانە ھەر ھەموو فەرمانبەرى ئىرشادىيان بە جوانترین شىوھ بەجى ئەھىنا.^(۳) ھەر كەسىكىش فەرمانبەرى ئىرشاد و تەبلىغ ئەنجام دەدا، لە ھەر تەمەنىكدا يىت و ھەر فەرمانبەرىيەكىشى ھەيىت، پىويستە ئەوھندە

(۱) أبو نعیم، الحلیہ : ۱ / ۴۸، ۴۹، ابن الأثیر، أسد الغابۃ : ۴ / ۱۵۷، ابن سعد، الطبقات : ۴ / ۲۹۳.

(۲) سەیری : المسند : ۱ / ۷۲، ابن الأثیر، أسد الغابۃ : ۳ / ۵۹۴ : حیاة الصحابة : ۳ / ۲۸۶، بکە .

(۳) سەیری : ابن الجوزى، صفة الصفوة : ۱ / ۱۲۸، بکە .

دَلْسُوز بى قسەكانى بكاتە كرده. جا ھەروەك دەگونجى ئەو تەبلىغكارە مامۇستايەك، يان ئىمامىكى مزگەوت، يان نامۇزگارنىكى مزگەوت، يان مامۇستايەكى قوتابخانە، يان مامۇستايەكى زانكۇيىت، ئەشگونجى كرېكارىك يىت لە كارگەيەكدا، يان قوتابىيەك يىت لە قوتابخانەيەكدا. ھەر ھەمووش پېۋىستە ئەوۋى كە دەيلى، بە پىي بارودۇخ و شوئى خۇى، بە بى كەم و كورتى و ناتەوايى، جىبەجىي بكات و، ئەنجامى بدات. ئەو بابەتەش لەكاتى ئىرشاد وتەبلىغدا چەندە گرنگىي بە دەست ھىتابى، ئەوا ئىخلاصى تەبلىغكارىش خۇى ھەمان گرنگىي ھەيە. ، كە نامازىيەكى گرنگ بۇ ئىخلاصى ئىرشادكار دەكات برىتيە لە ھەستكردى لە قولايى وىژدانىدا بەۋى كە دەيلىت و، پىژيانىەتى بە رېك و پىكتىرىن شىۋە. تەبلىغىكىش ئىخلاص و كردهۋى لە گەلدا نەبن، چەندە سەرەكتەن بە دەست بەيىنى، كارىگەرى ناپى، يان كەم دەيى. لە لايەكى ترشەۋە نەم كارى تەبلىغە پروۋىەكى ترى ھەيە، كە پابەندە بە قىيامەتەۋە، كە ئەۋىش سزاي خۋاى بالادەستە. پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بۇ پروۋىەكى تابلۋىەكى قىيامەت بەم شىۋازە، دەفەرمۇيت:

((مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي عَلَى قَوْمٍ تَقْرُؤُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِضٍ مِّنْ نَّارٍ - قَالَ - قُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالُوا: خُطَبَاءُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا كَانُوا يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْإِثْمِ وَ يَنْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا يَعْقِلُونَ))^(۱).

دەفەرمۇى: ئەو شەۋى، كە بۇ ئىسرا و مىعراج بىرام، بەلاى كۆمەللىكدا تىپەرىم، كە لىۋىان بە مقەستى ئاگرىن دەپرا. دەفەرمۇى: وتم: ئەوانە كىن؟ وتيان: ئەوانە وتارىيژانى ئەھلى دىنان، كە فەرمانىيان بەسەر خەللكدا دەدا تا چاكە بكەن، كەچى خۇيان لە ياد دەكرد، لە كاتىكدا كە قورئانىيان بە دەستەۋە بوو و دەيان خورئندەۋە، بىج ئەۋى

كەلگى لى ۋەرىگرن.

بەللى، تابلۇكە لەبەر دەمانايە و، ئەمەش ھەلۋىستى ئەوانەيە، كە خۇيان لە بىر چۆتەو و، رەفتار بەو ناكەن كە بە خەلگى دەللىن. ئەم كات و ساتە پۈيۈستى بەوانە ھەيە كە رەفتار بە قسەكانيان دەكەن، نەك بە مشتومرخواز و ھاش و ھوشكەران. ئا ئەوانە دەتوان ئەو گرىكۆپرانەى ئاسۆى رزگارپوون و سەرفرازىيمان بىكەنەو، نەك كەسانى تر. ئەوانەى، كە بارى كىتبى كراون، يان بە شەو و بە رۆژ قسە فرى دەدەن، لەبەردەم كارى رزگارکردنى ئومەتدا دەستيان خالىيە. كاتىك كە دەولەتى عوئمانىي پووخا گەنجىنەكەى پېر بوو لە سەدان ھەزار كىتبى، بەلام ئەم كىتبەنە نەيانتوانى نەھىلن دەولەتلىكى ۋەھا گەورە پېرووخى. چونكە رىزکردنى ئەو كىتبەنە لەسەر رەفەى كىتبەخانەكان و، كۆكردنەوئى ئەو زانىارىيانەش، كە لە مېشكى مېرۇقدان، لە چۆنەتتيدا ھېچ جىاوازيەكيان نىيە. ئەوئى راستىي بى كارکردنە بەوئى، كە زانراو. پىغەمبەرى سەردارى كائىنات(صلی اللہ علیہ وسلم) لە فەرموودەيەكى شەرىفدا ئەم مانايەى بەم شىۋەيە دەرپريوئە:

(إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي ثَلَاثٌ : زَلَّةٌ عَالِمٍ ، وَجِدَالٌ مُنَافِقٍ بِالْقُرْآنِ ، وَدُنْيَا تُفْتَحُ عَلَيْكُمْ)^(۱).

فەرموويەتى: سى شت ھەن، كە لە ھەموو شتەى زياتر لىيان دەرسم زيان بە ئومەتەكەم بگەيەنن: ھەلەى زانا. مشت و مېرکردنى دووپروو بە قورئان. ناز و نىعمەتى دىيا بە سەرتانا بېرژى.

بەللى ھەركاتىك زانا نىفاقى لى وەشايەو و، دوورپوويش دەستىدايە
خەلەتاندن و ھاش و ھوش ئەوا كۆتايى ئەم ئوممەتە كاتى ھاتووہ.
ھەر كەسى لە پلەى ئيرشادكار و تەبليغكاردا بوو پىويستە بە وردىيى
ئاگادارى ئەم خالە بىت. چونكە زۆر جار لىي بىي ئاگا دەبين و، بە
داخەوہش لە فەرمانبەرىي ئيرشاددا، چ تاكمان و چ دامەزراوہكانمان،
ئا ئەمە خالى لاوازمانە. جا ھەركاتىي بىر لە مامەلەى خواى پاك و
بىگەرد لە گەلماندا دەكەينپوہ، با ئەمەمان لەياد بىي.

پاكىي و ئىخلاص

يېۋىستە تەبلىغكار پارىژگارىيى لە قەوارە و پەۋشتى خۇيى بىكات. مەبەستمان ئەۋىيە: ھەرچەندە لە پەلە و كار و فرمان دا بەرز بېيىتەۋە، ھەروا لەسەر تەۋازۋە و خۇنەۋىستىيى خۇيى بىيىتەۋە. بىگومان تەۋازۋە يەككە لە بىنچىنەكان و بىرپەي پىشتى ئىسلامە، كەچى لە پۇيىمەكانى تردا پەيۋەندىيى نىۋان تاكەكان لە دەۋرى ((من)) دا جىگىر دەيىت. ((من)) ى ئەۋانەش ھەمىشە كىيىر و غرورى تىدا ھەشار دراۋن. ئىتر غرور و كىيىر جىيى تەۋازۋە و، لەخۇپازىيى بوۋن و خۇسەپاندنىش بەسەر كەسانى تردا جىيى خۇنەۋىستىيى دەگرەۋە . ديارىشە كە چەندىن جۇرى لاۋازىيى ئادەمىيەنە لە ھەموو مەۋقۇكىدا بە دەۋرى ((من)) دا ئەسۋورپىنەۋە. لەبەرئەۋە ئەگەر ئەم جۇرە لاۋازىيەنە شۇننى خۇيان بۇ پەۋشتە بەرزەكان چۆل نەكەن، ئەۋا لايەنە مەعنەۋىيەكانى مەۋف دادەپمىن. لىرەدا جەختى لەسەر دەكەمەۋە و دەلىم:

ھەر كەسك غرور و خۇبەگەۋرەزانىن لە دۇ و دەۋوونىدا ھەشار درابى، ھەرگىز نايىتە ئىرشادكار و تەبلىغكار، ھەرچەندە بۇ پەلەۋپايەيى بەرز سەر كەۋتبى و، چەندىن فەرمانبەرىيى مەزنىشى درابنە دەست. ئەۋ كەسە چەند قۇناغىك لە تەبلىغەۋە دوۋرە و، تەبلىغىش چەند قۇناغىك لەۋەۋە دوۋرە.

بەلئى، تەبلىغكار لە ھەموو كات و شوئىڭدا و، بارودۇخىش ھەرچۆنىڭ
 يىت پارىزگارىيە لە ھەلۋىستى خۆي دەكات. ئەو ئەو مەروۇقەيە كە
 ھىچ ئالوگۇرپىكى بەسەردا نەھاتووە و، دواي ئەوھەش كە سەركەوتن و
 كۆمەكىي خواي دەستگىر بوو ھەچاوي لە ئاستى راستى نەترازاندووە
 و، ھەرچۆن يەكەم پۇژ دەستى بەو كارەي كەردووە، وھەش كۆتايى پى
 دەھىنى. ئەو ژيانى بەسەر ھەسپىرىكى سادەو دەستپىكرد، ھەر بەسەر
 ئەو ھەسپەرەشەو دەگەرپتەو بارەگاي پەرورەدگارى. ھەرچەندە لە
 دەوروبەرىدا ئالوگۇر بەسەر جىھاندا يىت و، چەندىن گۇرپانكارىيە
 جىھانى گەورەش پرويان دايت و، خەلگىش بگەنە سەر ئەستىرەكان،
 ئەو ھەرورەكو خۆيەتى و، بە تەوازوعەو ئەژى و، ھەرگىز ھىچ
 لادانىكى پىو نابىرى، ئىترسا لە رەوشتىدا يىت، يان لە ھەلۋەكەوت
 و رەفتارىدا.

ئاي كە ئەمرو پىويستمان بە ھاوینەي ئەو تەبلىغكارانە ھەيە كە
 ئەم سىفاتانەيان تىدادە! بە راستى ئەو ئىرشادكارە بەھىزانە دەتوان
 كۆمەلىكى زۆرى خەلگ بەخەنە شوئى خۆيان و، گوى لە قسەكانيان
 بگرن و، بە ھەناسەي ئەوان بژىن، ھەتا شەنەي وىژدانىان بگاتە
 دەوروبەريان.

گەنگەرىن شتىك، كە تەبلىغكارى دلسۆزى پى جيا بگەرتەو تەوازوع
 و خۆنەويستىنەتى. ھەموو ژيانى سادە و فېطرىيە و، دلېشى پرىيەتى
 لە پاكى و سادەيى و، چاوەكانىشى پرن لە نوورى سادەيى، ھەتا
 مەنزىل و دەوروبەر و ژىنگەكەي جگە لە تەوازوع و سادەيى ھىچى
 تریان تىدا نابىنى.

بەلئى، ئەو ئەم سىفەتە جوانەي لە قورئانى پىروژ و ژياننامەي پاك و
 خاوتى پىغەمبەرى مەزن (صلی اللہ علیہ وسلم) ھەلگۆزىو. ئەي

خوپرەۋىشتە جوانەكانى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بە درىژايى تەمەنى نىشانەى سادەيى و تەۋازۇع نىن؟ جا ھەرۈەك پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە مەككەدا، لە سەرەتاي دەست پىكردنى بانگەۋازدا ئەۋەپرى تەۋازۇعەى ھەبوو، ھەرۈەھا كاتىكەش بە شىۋەى فەرماندەيەكى سەرکەوتوو، بە خۆى و ئەو سوپايەۋە كە لە مەدينەى مەنەۋەرە پىكەيئنا، گەرەپايەۋە مەككە - دواى ئەۋەى كە ھەشت ساڵ لە ۋەۋەبەر تىايا دەرکرا بوو - ھەمان تەۋازۇعەى ھەبوو. كە چوۋە ناو شارەۋە سەرى نابوو سەر مىلى ۋلاخەكەى. ئاى ئەمە چەندە نموونەيەكى جوانە لە سەر زىادبوونى تەۋازۇع و خشووئەى لە بەردەم خوادا، ھەتا رۆژگار تىئەپەرى؟

جارىكان تىنوو بوو و داۋاي ئاۋى كرد (دىارە دواى كۆچ كردن). بىرى زەمەمەش چەندىن پەرداخى بە دەۋردا دانرابوون و خەلگىي بە كارى دەھىنان. ھاۋەلەك ھەلمەتيدا چوۋ لە يەكەى لە مائە نزيكەكاندا پەرداخىكى تابەتەيى بۆ پىغەمبەرى بەرپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) بەيئى. كە چى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمانيدا لە يەكەى لەو پەرداخانەى، كە لە دەۋرى زەمەم دان ئاۋى بۆ بەيئى. ئەو خۆى لە خەلگى جيا ناكاتەۋە و فەرمانىشى بەۋەدا كە فەرموۋى: من يەكەكم لەو خەلگە و بەۋە ئاۋ دەخۆمەۋە، كە ئەوان پىي ئەخۆنەۋە. ئەى ھەر ھەموو ژيانى لە سەر حەسەرىك، كە لە پەلگە خورما دروست كرابوو بە سەر نەبرد، تا ئەۋەبوو بە سەر ھەمان حەسەرەۋە گەيشتەۋە (الرفيق الأعلى)؟ بگرە لە شوتنى ئەو حەسەرەشدا نىژرا، كە ئىستە بەشەكە لەو (روضە)ى كە ئىمە لە بەھەشت بە پىرۆزترى دەزانىن. نىتر لە ژيانيدا بە ھىچ شىۋەيەك ھىچ جۆرە خوارىيەك نەبوۋە. واش دەزانم رپى تەبلىغكردن ھەروا دەيى.

عومەرى سەردارمان (خا لىي پازىي بى) حوكمى ولاتىكى بەرپۈە ئەبرد، كە ھەوت ئەۋەندەي رووبەرى ئىستاي ولانى توركىا ئەبو، لە گەل ئەۋەشدا پەفتارى ژيانى لە چاۋ ئەو پۈژەدا، كە موسلمان بوو ھېچ ئالوگۇرپىكى بەسەر نەھاتبوو. كاتىك، كە بوو خەلىفە ھەژارتىن كەسى مەدىنە بوو و، كاتىكىش شەھىد كرا ھەر ھەژارتىنيان بوو. لە ھەندى رپوايەتیشدا ۋەھا ھاتوۋە كە جل و بەرگى زياتر لە سىي پىنەيان پۈە بوو^(۱). بگرە ئەۋەي، كە بە دوايدا دەگەرپان زۆر جار لە ((بەقىع))دا دەيدۇزىيەۋە و دەينىي وا سەرى ناۋەتە سەر كىلى قەبرىك و نوقمى بىر كەرنەۋە بوو^(۲). بەلى ئەۋە شىۋازى ژيانى ئەو خەلىفە مەزنىيە، كە توانىي تاجى سەر سەرى پادشايان دابگرى و بيان كاتە سەرى پادشايانى تر. ئەم شىۋازە ژيانەش كاريگەرتىن لايەنى كارتىكردنى ئەو بوو. ئەشتوانىن بلىين ئەمە كاريگەرىي زمانحالە، كە لە زمانى مەقال كاريگەرى زياترە.

حاتەمى ئەصم، كە يەكك لە گەۋرە زانايانى فەرموۋدە بوو، ھەۋالى نەخۇشىي يەكك لە گەۋرە فەقىھەكان، كە موخەممەدى كورپى موقتىلى قازىي شارى (پەي) بوو، دەبىستى و، بىرپاردەدا لە گەل يەكك لە دۇستانى سەردانى بكەن. ئەگەنە بەر دەرگا دەبىنن لەبەردەم كۆشكىكى گەۋرەدان نەك لەبەردەم مالى زانايەكدا. حاتەم بۇ چوۋنە ژوۋرەۋە دوۋدۇل دەيت، پاشان بە ھۆي سوۋرۋوننى دۇستەكەيەۋە دەچىتە ژوۋرەۋە، بەلام بەو چوۋنە ژوۋرەۋەي پەشىمان دەيت، چونكە ناو كۆشكەكە لە دەرەۋەي رازاۋەتر بوو. پاشان ھەردوۋىيان چوۋنە ئەو كۆرۈۋە، كە موخەممەدى كورپى موقتىلى تىدا بوو. سەير دەكەن وا

(۱) سەيرى : شېلى النعمانى، عمر وإدارة الدولة : ۲ / ۳۹۳، بكة .

(۲) سەيرى : الكاندھلوى، حياة الصحابة : ۳ / ۵۸۱، بكة .

چەند فەرشتەك راخراون و ئەۋىش بە سەريانەۋە پاكشاۋە و، غولامىكىش
 ۋا بەسەر سەريەۋە باۋەشىنى دەكات تا فينكى يىت. حاتمە لەبەردەم
 ئەم ديمەندە بە سەرسامىيەۋە ھەپەسا، چونكە موحەممەدى كورپى
 موقتىل پياۋىكى ئاسايى ناو خەلك نىيە، بەلكو زانايەكى مەزنە
 و، يىگومان بەرمالەكەشى بە فرمىسكى شەۋنۈژر خووساۋە. بەلام
 دەربارەى لاۋازىي و ھەزكردنى لە ژيانى خۆش پىۋىستىي بە ئىرشاد
 ھەيە و، حاتمەمىش پياۋى ئەۋ فەرمانبەرييە و، دەتوانى ئەۋەى
 بەكەلكە بۆى پىي رابگەيەنى. لەبەرئەمە ئەم وتوۋژە لە نيوانياندا
 رپويدا.

حاتمە لىي پرسىي: ئەم زانستەت لە كى ۋەرگرتوۋە؟
 كورپى موقتىل وتى: پياۋانى (ثقة) بۆيان باس كردووم.
 پرسىي: ئەى ئەۋان لە كىۋە؟

وتى: لە ھاۋەلانى پىغەمبەرى خواۋە (صلی اللہ علیہ وسلم).
 پرسىي: ئەى پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە كۆيى
 ھىناۋە؟

وتى: لە جىبىرەلەۋە سەلامى خۋاى لىيى.
 حاتمە وتى: جىبىرەل لە خواۋە چۆنى ۋەرگرتوۋە و داۋيە بە پىغەمبەرى
 خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و، پىغەمبەرى خواش (صلی اللہ
 علیہ وسلم) داۋيە بە ھاۋەلانى و، ھاۋەلانىشى داۋيانە بە پياۋانى
 مەتەنەپىكرۋ و، ئەۋانىش داۋيانە بە تۆ؟ ئايا بىستۈۋتە كەس؟ ئەھلى
 عىلم يىت ئەمىر و پاسەۋان لە مالىبان؟
 وتى: نەخىر.

وتى: ئەى نەتبىستۈۋە كەس؟ دەست لە دىنيا بشۋا و ھەزى لە قىامەت
 يىت و، ھەژارانى خۆش بوين و، كەدەۋى چاك بۆ قىامەتى پىش

بخات، لاي خوا پلەوپايەى زياترى دەست دەكەويت؟
 كورى موقتيل نەخۇشپەكەى ئەۋەندەى تر زىادى كرد.
 ئەۋەندەى لە دەۋرۈبەرىدا بوون بە حاتەمىيان وت: بەم قسانەت كابرا
 دەكوژىي.

وتى: بەلكو ئىۋە بەم رەفتارانەتان كوشتووتانە^(۱).
 بەلى، يىدەنگ بوون لە بەردەم ئەۋەندەى كە لە پلەكانى ئىرشاد و تەبلىغدا
 سەرگەوتوون و، پاشان - بە پروو لىتئانى خەلكىي - وازيان لە كارى
 سەرشانىيان هىناۋە، ئەۋە يانى كوشتنىيان و، خراپە كردن بەرانبەريان.
 لەو ھەلۋىستەدا حاتەمى ئەصەم ئەۋەى لە ئەستۆيدا بوو بە ئەنجامى
 گەيانە.

رۆژنىكى تىرش حاتەم چوو بۆ لاي نىمام (طنافسى)، كە ئەۋىش
 يەككە بوو لە كەلە زانايانى سەردەمى خۆى و، بە بۆنەى ئەۋەو كە
 پەيۋەندىي پتەۋى بە پياۋانى دەۋلەتەۋە ھەبوو، لە ژيان و گوزەرائىكى
 يەكجار خۇشدا بوو. چوۋە ژوورۋە لاي و وتى:

رەحمەتى خوات لىيى، مەن پياۋنىكى ئەعجەمىم و پىمخۇشە سەردەتايەكى
 دىن و نوپۇز پىشان بەدەت، چۆن دەست نوپۇز بگرم بۆ نوپۇز؟
 ئەۋىش وتى: بەسەر چاۋ. ئادەى خزمەت گوزار دەفرىك بىنە كە ئاۋى
 تپدا يىت.

دەفرىكى پەر لە ئاۋيان هىنا و، (طنافسى) دانىشت و سىنچار سىنچار
 دەست نوپۇزى گرت. پاشان وتى: كابرا! ئاۋەھا دەست نوپۇز بگەرە.
 حاتەم وتى: رەحمەتى خوات لىيى، بوۋەستە ھەتا لەبەردەمتدا منىش
 دەست نوپۇز بگرم تا باشتەر فىرى بىم.

(طنافسى) ۋەستا ۋە حاتمە دانىشت ۋە دەستىيىپكىرد سىجار سىجار دەست نورىزى ھەلەگرت تا، كە گەيشتە شۆرىنى ھەردوو قۇلى چوار جار شۆردنى. طنافسى ۋەتى: كابر ئىسرافت كرد.

حاتمە ۋەتى: لە چىيدا ئىسرافم كرد؟

ۋەتى: ھەردوو قۇلت چوار جار شۆردن.

حاتمە ۋەتى: پاك ۋە يىگەردى بۇ خوا! من بە مەشتى ئاۋ ئىسرافم كەردوۋە، بەلام تۆ لەم ھەموۋە ژيان ۋە گوزەرانەتدا ئىسرافت نەكەردوۋە؟ ئىتر طنافسى زانىي ئەۋى بۇ ئەمە ويستوۋە، مەبەستى ئەۋە نەبوۋە ھىچى لىۋە فىر بىي^(۱).

خۇ طنافسى زانايەكى پايبەرز بوۋە، بەلام تىكەلاۋىيىكەردنى لەگەل پىاۋانى دەۋلەتدا بەرۋە ئەۋ جۆرە ژيانە راکىشا بوۋ. حاتمە مى ئەسەمىش ئاگادارى كرد كە ئەۋ شىۋازە ژيانە شىۋى پىاۋى ئىرشاد نىيە.

بەلام لەم كاتەدا ئەۋانە بەمىشۋازە خۇشگوزەرانىيە دەژىن دەكەۋنە ناۋ ئەم ناۋەندەۋە كە پىي تىادا ھەلەخلىسكى، ئەگەرچى بە خۇشيان نەزانن. بەلام ئەۋەى كە دىتە بەرچاۋان ئەمەيە، كە ئەۋانەى نەيانتۋانىۋە خۇيان بدۆزنەۋە (ۋاتە لە كارى بانگەۋازدا بەجى ماۋن)، دىيانەۋى بە دەرۋەستى گوزەران ۋە ژيانى خۇشيان ناتەۋاۋىي كەسايەتتىيان پىر بىكەنەۋە. ئەمەش بە يىگومان ھەلقۇلاۋى ھەست كردن بە كەم ۋە كورپىيە، ئەۋانەش كە كەسايەتتىيان كامىل بوۋە خۇيان لەۋ جۆرە ھۆيە سادانە بە بەرزتر پادەگرن. تەبلىغكار يان ئىرشادكار ئەۋ مەۋقەيە، كە كەسايەتتىي كامىل بوۋە. لەبەرئەۋە ئاۋات بۇ ئەۋ جۆرە ژيانە خۇشە ناخۋازت.

خۆنەويستىن نىشانەى وىقار و مەزىيە و، ھەركاتىكىش پىاو لەو ھەيشت، كە ئەويش يەككە ۋەك ئەو خەلگە ئەوا لە مەرقاھەتتەى خۆى گەيشتوۋە. ئەوانەش، كە بە ھۆ و رېنگاى لاۋەكى گەورە دەبن، ھەر كەى ئەو ھۆيانە لاۋران ئەوانىش لە ناو ئەچن و كۆتايان پى دىت. جا ئەگەر دەۋلەمەندىي و سامان و دەسلات و پاھ و پلە ھۆى خۆبەگەورە زانين بن، ئەوا نەمانى ئەو شتە لاۋەكياھە لە دەستيا، پوكانەۋەى يەكچارىي ئەو كەسە دەگەيەن. بەھەرھال نرخی مەرقاھەت لە دەۋلەمەندىي خەلىدە، بۆيە ئالوگورپى بارودۇخ و قۇناغەكان زىاد و كەمى بەو دەۋلەمەندىي ناكات و، كەسايەتتەى ئەو ناگورپى، بەلكو مانەۋەى بە خەلىدە خۆى و كەسايەتتەى كەيەۋە دەيىت. چۈنكە ھەركەسەى خۆى كامىل يىت، شتە لاۋەكياھەكان ناتوان بىناسىنن و، بە مردن و جىابوونەۋەشى لە خەلگەى كۆتايى پى نايەت، بەلكو لە دلى سەدان ھەزاردا ھىلانە دەبەستەى. جا با لىرە نەماۋا و نەمەنزلى نەيىت و، با ژيانىشى بەسەر ھەسەر كەسەر تەۋاۋا بكات، ئەو ھەردەم لىرە و لەۋى خەلگەىكى زۆر دىنە سەردانى، ھەتا با قەبرەكەشى نادىار بى و كىلىشى نەبى!

پۇختەى باس : تەبلىغكار و ئىرشادكارەكان ژيانىكى سادەى فېطرىي بەسەر دەبن و، لەسەرىشان پىۋىستە بايەخ بەو سادەيىيە دەبن، ئىترسا لە پلەى كۆمەلايەتتەىدە بە ھەر كۆى گەيشتەن ..

چەند ھاۋسەنگىيەك دەربارمى پەيۋەندىي بە پىياۋانى دەۋلەت و دەۋلەتمەندانمۇ

تەبلىغكار و ئىرشادكار، زىياد لە پىۋىستىي ئىرشاد و تەبلىغ نابى پەيۋەندىي بە ھىزىيان بە پىياۋانى دەۋلەت و چىنە بەرزەكانەۋە ھەبىي. پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دە فەرموى: (شَرَّ أُمَّتِي الْعُلَمَاءُ الَّذِينَ يَأْتُونَ الْأُمَرَاءَ، وَخِيَارُ الْأُمَرَاءِ الَّذِينَ يَأْتُونَ الْعُلَمَاءَ) ^(۱). دە فەرموى: خراپترىن دەستەي ئوممەتەكەم ئەۋ زانايانەن، كە سەردانى ئەمىر و دەسەلاتداران دەكەن و، چاكتىرىنى ئەمىر و دەسەلاتدارانىش ئەۋانەن، كە سەردانى زانايان دەكەن.

بەللى، ئەھلى ئىرشاد خۇيان ناخەنە ژىر مەنەتى ھىچ كەسكەۋە، چونكە ھەر كەسنى ھەمۇ مەبەستىكى بىرىتىي بوو لە پىر كىردنى ۋىرگى لەسەر سىفرە و خوانى دەۋلەتمەندان و، خەرىكى چاۋچىنۋىكىي بەر دەرگاي پىياۋانى دەۋلەت و، ماستاۋ كىردن بوو بۇيان، ئەۋا قىسەي ئەۋ كەسە كار ناكاتە سەر ئەۋان و سەر كەسانى تىرىش، چونكە مەۋف بەندە و كۆپلەي چاكەيە، ۋەك بە پەند و تراۋە. بەلام ئەگەر پىياۋانى دەۋلەت و دەۋلەتمەندان ھاتنە سەردانى ئىرشادكار و تەبلىغكاران، ئەۋە كارىكە شىۋاي ھەمۇ رېژىناتىكە، ئەگەر بۇ كارى تر بەكارنەھىترى. چونكە ئىرشادكارى راستەقىنە ئەۋەيە، كە

(۱) العجلونى، كشف الخفاء : ۲ / ۶۶۲۷، الدىلمى، الفردوس : ۱ / ۱۵۵ .

ئەوانە بىخاتە سەر پى، و، بتوانى ھەستىيان پى بىكات، كە ئەو خەرىكى ھەلمۇزىنى سىروەى ئاخىرەتە و، ئەو سىروە ناسىكانەش دەبنە ماىەى فېئىك كىردنەوہ و ھەسانەوہ بۇ ئەو پۇچانەى كە بە دەست ژىيانى بازىرگانىيى و كۆمەلەيەتتىيى و ئىدارىيەوہ مەستىن.

كۆمەلەئىك زانا ئامادەى كۆپى عومەرى كۆپى عەبدولعەزىز (خا لىي رازىي بى) ئەبۇون و، ئەویش - ھەر چەندە لە ژيان دا لە ھەموويان زاھىدتر بو - لە پراپۇز كىردن پىيان دىرغىيى نەدە كىرد. يەكە لەوانە رەجائى كۆپى ھەيوە بوو. عومەر (خا لىي رازىي بى) خۆى دەچوو بۇ لای چەندىن زانائى تر و لە كۆپەكانىيان دا بەشدارىي دەكرد، بەپراپەيەك، كە سەعاتىك دانىشتىنى بەلایى عوبەيدۇللاى كۆپى عەبدۇللاوہ بە ھاوتائى ھەموو تەمەنى دەرمارد و، بەوپەرى وردەكارىيەوہ گونى بۇ ئەو فەرمانانەى ئەگرت كە ژيان ئەبۇورژىننەوہ و، ھەولئىشى دەدا كەلكيان لى وەر بىگرى، بە مەرجى عومەر خۆى بىرىتىيى بوو لە دەريايەك زانست و، بە لايەنى كەمىشەوہ لە ئاستى ئەوانەدا بوو كە سەرى لى دەدان. لە پاستىيىش دا ئەمە بوو عومەرى كۆپى عەبدولعەزىزى گەياندە ئەو پەلە و پايدىيە، بەپراپەيەك، كە ھەولئىدا، لە ماوہى خەلافەتەكەيدا، كە تەنھا دوو سالى و نىوى خاياند، كۆمەلە كاروبارىك بە ئەنجام بىگەيەنى، كە پىوستىيان بە نىو سەدە ئەبۇو.

لە گەل ھەموو ئەمانەشدا، ھى وا ھەيە سەردانى كارىەدەستان بە چاك لە قەلەم دەدات، بە بىيانووى پىئىمووىكىردىيان. كەچى دوائى ماوہەك دەردەكەوئى كە ئەمانە وەك نەيانتوانىيى ئىرشادىيان بىكەن، خۆيشيان بە ھىچ دەرچوون، بەپراپەيەك ئەو بەھرانەيان لە دەستدا كە پىيان بەخىشاوبون. چونكە رىبازى پىئەمبەر (صلى الله عليه وسلم) تەنھا بىرىتىيى نىيە لە ئىرشادى رۇشنىيران، يان چىنى پىشكەوتوى خەلك و، بە تەنيا تىكەلاوى ئەوان.

بەلكو ئەمە لەكاتى پىۋىستدا پروودەدات، بەو مەرجهى لەسەرحىسابى
بەنەرەت نەبىي و، ماوەكەش پارىزراو بىت.

كاتىنك، كە سەرۆكەكانى قورپىش، لەسەردەمى مەككەدا، داوايان لە
پىغەمبەرى بەرپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) كرد تا پۆژىكى تايبەتیی
بۆ ئەوان دابنئ، تا پیاوانى وئەنى عەممار و بىلال و صوھەيب لەوى
نەبن و، پىغەمبەر كۆرى دانىشتىيان بۆ جىاباكاتەو، ئەم ئايەتە پىروژە بۆ
ئاگاداركردن و داخستنى ھەموو دەرگايەك لەبەر دەمياندا ھاتە خوارووە:

﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَصِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ
أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ، عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ (الكهف: ۲۸).

لە راستىیدا رۆحى بەرزى پىغەمبەرى بەرپىز لەو جۆرە پىشنیارە
يەكجار دوورە و، ئايەتە پىروژەكەش ئەو دەردەخات، كە بارودۆخى
ئىستای پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بارودۆخى داوا لىكراوە و،
پىۋىستە لەسەرى بەردەوام بىت ئەگىنا پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ
وسلم) گوى بە پىشنیارەكەيان نادات.

پوختەى باس: پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئىرشادكارە و،
قورئانىش كىتیبكە بنچىنە و ھاوسەنگىيەكانمان، لە كەسىتیی مەزن
ترىن ئىرشادكاردا فێردەكات. ياسايەكىش لەو ياسايانە برىتییە لە قوناغى
وازەينان لە دەولەمەندان و كاربەدەستان لە كۆمەلگەدا و، دلخۆش نەكردن
پىيان، لە گەل تەبلىغكردن و ئىرشادكردنىان بە بەردەوامى. جا ئەگەر
لەم سەردەمەدا خەلكى وئەنى ئەو ئىرشادكارانەيان بەرچاوكەوت، ئەوا
شتىكى گەورەيان دەست كەوتوو، ئەگىنا ئەو كۆمەلگەيە ماوہىكى
زۆر چاوپروانىي دەكات، مادەم بە نىوہ ئىرشادكاران دەستى برپاوہ.

كۆلنەدان

پیداگرتن و بەردەوام بوون لەسەر کار، ھۆی بەدیھینانی ڕەزامەندیی خواییە و، لەھەمان کاتدا نیشانەیکەشە لەسەر ئیخلاسی تەبلیغکار و، نەیتییەکیشە لە نەیتییەکانی قبوڵ کردنی ئەوەی کە لە وێژدانی دوینراوان تەبلیغی دەکات و، ڕوونتێن بەلگەیکەشە لەسەر دڵکاری ئەو مەسەلانە، کە تەبلیغکار خەریکیان دەبێ و لەگەڵ گەورەیاندا گونجاون. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە: خۆی پاک و بێگەرد لە مەروۇفی ئەوئ وشە (لا إله إلا الله) لە دڵەکاندا جێگیر بێ و، گرنگییەکی گەورە بەدەنی. لەبەرئەوە ئیرشادکار ژيانی بۆ ئەو شتە، کە بە لای خواوە گرننگ و مەزنە وەقف دەکات و، لەسەر جێگیرکردنی وشە تەوحید لە دڵەکاندا بەردەوام دەبێت. ئەو کاتە بە گونجاویی بەرەو ڕووی ئەوە دەبێتەوە کە بە لای خواوە گەورە. بەلێ، پیداگرتنی تەبلیغکار و سووربوونی ئەم مانایە دەبەخشێ.

ھەرۆھا نیشانەیکە تری بوونی تەقوا لە دڵدا ئەوەیە، کە ئادەمیزاد ئەوە بە گەورە دابنێ، کە خۆی پاک و بێگەرد بە گەورە داناوێ. قورئانی پیرۆزیش ئاماژە بۆ ئەم حەقیقەتە دەکات:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْمَ شَعْكِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ (الحج: ۳۲).

پێغەمبەری بەڕێژیش (صلی اللہ علیہ وسلم) بەردەوام وەبیری ھاوێلە

بەرپۈزەكانى ئەھىنايەۋە، كە خۇاى پاك و بالادەست وشەى تەۋھىدى بەلاۋە گەۋرەيە. پىيانى دەفەرموۋ: ((مَن قال لا إله إلا الله دخل الجنة))^(۱). ئەيفەرموۋ: ھەركەس بلى: ((لا إله إلا الله)) دەچىتتە بەھەشت.

بۇ نمونە پىغەمبەرى بەرپۈز (صلى الله عليه وسلم) نازناۋى (سيف الله) واتە شمشىرى خۇاى بەخشىي بە خالىدى كۆرى ۋەلىدى سەردارمان (خوالى رازىي بى)، كەھىشتا لە سەرەتاي كاردە بوو. ئەمەش پىرۋزبايىكردن بوو لەو فتوحاتانەى، كە لە دۈرۋۇزدا بە شمشىرەكى ئەنجام ئەدرىن، بەلام كاتى، كە خالىدى كۆرى ۋەلىد بەھەرۋەك لە جەنگدا پىاۋىكى كۈشت، كە دەيوت: ((لا إله إلا الله))، پىغەمبەرى بەرپۈز (صلى الله عليه وسلم) بەم كارەى ئىشى زۆرى پىگەيشت، بەرادەيەك، كە فەرموۋى: ((أَللّٰهُمَّ إِنِّي أُبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا عَمِلَهُ خَالِد))^(۲).

فەرموۋى: خۋايە! خۇم لەو كارە دادەمالم، كە خالىد ئەنجامى داۋە. ئەۋەم ھەرگىز لەياد ناچى، كە رۋژىكىان يەكىك لەۋانەى، كە خۇى بە مۈجاھىدى رپى خۋا لە قەلەم دەدا دەيوت: ((ئايا دەزانىت ئەگەر رۋژىك لە رۋژان ئىسلام حۈكم بىكات، يەكەمجار لە گەردنى ئەۋ ھەزارانە دەدات، كە مزگەۋتەكانيان پىر كروۋە؟)) . لەبەردەم ئەم قەسەيدا كە تەنھا گومرايى ئەگەياند، لە جىي خۇمدا وشك بووم. لەگەل ئەۋەشدا كابرا ۋاى دەزانى قەسە بۇ بەرژەۋەندىي ئىسلام دەكات.

(۱) مسلم، الإيمان : ۵۲، الترمذى، الإيمان : ۱۷، الهىشمى، مجمع الزوائد : ۱۸ / ۱ .

(۲) البخارى، الأحكام : ۳۵، الجزية : ۱۱، النسائى، القضاة : ۱۷، المسند : ۱۵۱ / ۲ .

تەبلیغکار پەدا دەگرئ و لەسەرئەوێ، کە خۆی پاک و بێگەرد بە گەورەى داناوە سوور دەبێ، چونکە ئەو پادەى ئیخلاصى و خۆبەختکردنى لە بانگەوازە کەیدا دەرئەخات. بەلێ هەرکەسێ هەر هەموو تەمەنى نەکاتە قوربانى بانگەوازە کەى نایبە ئیرشادکارى راستەقینە، بەلکو دروست نییە ناوی ئیرشادکارى لێ بنرێ. چونکە ئیرشادکار سەد جار تەبلیغ دەکات، جا ئەگەر گوێیان لێ پێانەگرت، ئەوا سەد و یەکمەین جاریش تەبلیغیان دەکاتەو، ئا بەوشیوە. ئەو بە درێژایى تەمەنى هەر تەبلیغ دەکات و، تەبلیغ دەکات و، چاوەروانى هەل دەکات تا مەرجەکان بێنە دى، ساتى تەبلیغ وەرگرتنى دوێنراو بێتە بەرەو، بێ ئەوێ بێزارى و دلێنجان پرووى تێبکەن، ئەمەش بە چاوەکردن لەو پێغەمبەرە (سەلامیان لێی) کە ژيانیان هەر هەمووى سووربوون و پێداگرتن و کۆل نەدان بوو. ئەوان بە راستى حەقیان بە خەلکى تەبلیغ کرد.

بەلێ، بیست و سێ سالی تەمەنى پیرۆزى پێغەمبەرى خۆشەویست (صلی الله علیه وسلم) بە بانگەواز و تەبلیغ بەسەر چوو، بێ ئەوێ لە بانگکردن لێ بێتەو، بەلکو، بەبێ وەستان و ماندووبوون، تەبلیغى کرد و بانگى کرد. مەگەر خوا بزانی چەند جار ئەبوجەهلی بۆ ئیمان هێنان بانگکردبێ، گەورە پیاوانى قورەیشیشى دەعوەت دەکردن و، هەرکەسیکیش هەلى بۆ هەلکەوتایە بۆ ئیمان هێنان تەبلیغى دەکردن. هاوێ بەرپێژەکانیش لەم حالەتە پوچەیدى بەردەوامى و پێداگرتندا بوون، بەرپادەیهك ئەمە بوو سەفەتێک کە لێیان جوێ نەدەبوو، هەرەها ئەو کەلە پیاوانەش کە بە دواياندا هاتن، ئەوانیش کۆل نەدان و سووربوونیان کردە دروشمى خۆیان.

بەلێ پێداگرتن و بەردەوام بوون ئەنجامێکى سروشتیە بۆ زانینى

پادەى پەيبردنى تەبلىغكار بە فرمانبەريە كەى. چونكە لەسەر تەبلىغكار پيويستە پەى بەوە ببات كە فرمانبەريى راستەقىنەى ئەو برىتتيە لە تەبلىغكردن، تا لەبەردەم پەرودەگارىدا كەم پريزي نەنوئيى، و، ماف خورى بەديھيئەراوانيش نەبيت. ئەوەش بزانيى كە ھىدايەت دانى خەلك لە تواناي ھيچ كەسدا نيە، و، لەناو چوار چيۆەى فرمانبەريى تەبلىغيشدا نىيە. كەواتە خەلك ھىدايەت وەرېگرى يا وەرنەگرى تەبلىغكار پاداشتى خوى دەستگىردەبى. لەلايەكى ترەو پىداگرتنى تەبلىغكار لەسەر تەبلىغ و بىر كەردنەوەى لىي بە بەردەوامى، وەك پەرلەيەكى نەيىيى وەھايە بۆ وەرگىراني ئەو حەقىقەتانەى، كە تەبلىغيان دەكات، بە چاوەروانىكردنى ئەنجاميش بە تەنيا لەلايەن خواى پاك و يىگەردەوە دەگاتە ئىخلاص، ئەو ئىخلاصەى، كە برىتتيە لە پوختەى خواپەرستىيەكان و سەرچاوەى ژيان..

به پټويست بوونی بهرچاوپوونی و، بهره‌لستی نه‌کردنی یاساکانی فیطرت

ته‌بلیغکار هرگیز بهره‌لستی یاساکانی فیطرت ناکات، به‌لکو بهرچاوپوونی ده‌کاته بناغهی ته‌بلیغ کردنه‌کهی، چونکه فیطرت به‌ثایه‌ته ته‌کوینییه‌کان دامه‌زراوه و، پټويسته نه‌و کاره پټسپردراو و فرمانانهی، که ته‌بلیغ ده‌کړتن، به پټی نه‌و یاسایانهی ته‌بلیغ بکړن. واته نه‌و تایبه‌تمه‌ندیی و سیفه‌ته جوانانهی، که مرؤفیان له‌سهر دروست کراوه بهرچاو نه‌گیرن و، به پټی نه‌و سیفه‌ته جوان و تایبه‌ت مهنديانهی مرؤف ده‌دوینن، به‌لام به پټچه‌وانهی نه‌وه‌وه له‌وانه‌یه دوینراو بایه‌خ نه‌دا به‌و قسانه هرچه‌نده ره‌وان و تریسکاوه بی. چونکه له‌وانه‌یه نه‌و که‌سه به ته‌واویی له‌وه تینه‌گا، که پټی ده‌وتری، یان به چه‌ندین کاری بیردوژی نه‌ندیشه‌بیان نه‌ژمی‌دری. له‌وانه‌شه روونکردنه‌وی نه‌م کاره که‌لکی تیدا بیت:

بۆ نموونه: هه‌موو مرؤفیک له‌ دلیدا هه‌ستیکی خو‌شویستنی پټیه. جا ره‌چاونه‌کردنی نه‌و هه‌سته، یان به نه‌بوو له‌ قه‌لم دانی کارنکی هه‌له‌یه. له‌به‌رته‌وه به‌ خه‌لکی ناوتری: که‌ستان خو‌ش نه‌وی. خو‌ نه‌گه‌ر نه‌وه‌یان پټی بوتری نه‌وا هیچ سوودینکی نییه، به‌لکو نه‌وه داواکارییه‌که دژ به فیطرت. جا ته‌بلیغکار نه‌و (خو‌ش ویستن) ه‌ شارراوه‌یهی ناو دل‌ی دوینراو به‌ره‌و په‌وتی ئیجابیی ده‌بات و، دوینراو له‌وه تی ده‌گه‌یه‌نی، که

لەبرىي دەرپرېنى خۆشەويستىي بۇ خۆشويستراو تياچوۋە فانييەكان،
 ئەۋەى خۆش بوئ كە شايانى خۆشويستىنە و، داراي ھەمىشە مان و
 نەمرييە . خۆ ئەگەر خۆش ويستىنەكەى لە پىناۋى خۆش ويستراو
 تياچوۋە فانييەكان دا بەخت كرد، ئەۋا دەپتە بەلا و موصىبەت بۇى،
 كەچى ئەگەر ئەۋ خۆشويستىنەى پرويكرە خۋاي پاك و يىگەرد ئەۋا
 دەپتە ھۆيەك بۇ گەشتىن بە چەندىن پلەى ئىمانىي لەلاى خۋاي
 پاك و يىگەرد. بەۋ مانايەى لەبرىي ئەۋەى، كە تەبلىغكار بە دويئراو
 بلى: ((كەست خۆش نەۋى)) با پىي بلى: ((پروى خۆشەويستىت
 لە پىناۋى ئەۋ و لە پىي ئەۋدا بەخت بكە)). ئەۋ كاتە خۆشويستىنى
 ھىچ بەدەپتەراۋىك ياساغ نايىت. يونس ئەمردى شاعىرىش وتويە:
 ((با بەدەپتەراۋانتان لەبەر خۆشەويستىي بەدەپتەريان خۆش بوئ)).
 ھەروەھا لە ھەموو كەسكىدا سىفەتى ((عيناڧى)) ھەيە، كە
 دوژمنايەتىي دەخاتە نيۋان تاكەكانەۋە، بەرپادەيەك كە ۋەكو دېندەيان
 لىدەكات. ئەۋەتا ئەمېرۇش عيناڧى بە ئاشكرا لە پروودا و ئاژاۋە
 و ئاكۇكياندا ديارە. جا ھەركاتىك ئەم ھەستە دەۋرى يىنىي، ئەۋا
 لە چەندىن كاردا توند و تىژىي و توۋپەي دەردەكەۋىت. كەچى كە
 ئەگەر ئەۋ شوئىنە عيناڧى تيا نەما، ئەۋا چەندىن بارودۇخى رىك
 و پىك و گونجاۋ سەرھەلدەدەن. جا ئەۋ ھەستە كە بە پىي روالەت و
 دىۋى دەرەۋى پىپەتى لەلايەنى خراپە (سەلبىي)، بۇ مەبەستىكى
 ديارىكراۋ، بە بۇنەى حىكمەتىكى رەببانييەۋە بە مېرۇف بەخشاۋە.
 بۇ نمونە: عيناڧى ھىزىكى گەۋرەيە بۇ دامەزران لەسەر ھەق. جا
 ئەگەر ھەستى عيناڧى نەپىت لەۋانەيە مېرۇف بە يىنىنى كەمى
 ئارەھەتىي پىشت لە ھەق بكات. بەۋ مانايەى ئەگەر ئىمە ئەۋ
 ھەستەمان بەرەۋ لايەنە ئىجابىيەكەى ئاراستەكرد، ئەۋا دەگونجى بەر

و بەرھەمی یەكجار چاك بېچىنەو . لەبەر ئەمە ناگونجى بە خەلك
 بلىين : ((عيناڧى بىخەنە ئەو لاو))، يان ((واز لە عيناڧى بھينن)).
 بگرە لەسەرمان پيويستە پيان بلىين : ((عيناڧى بۆ دامەزران لەسەر
 رېبازى حەق و حەقىقەت بەكار بھينن)). ئا ئەمە بە كەلكتر و
 بيوھيتەرە.

ھەروەھا لە مەروفا ھەستى ((ھەتا ھەتايى)) ھەيە. كەچى بيناى
 مادڧى مەروفا بۆ ھەتاھەتايى نيە، چونكە سەرەتا و كۆتايى
 ھەيە. ژيان بە يەكگرتنى ھىلكە و حەيمەن لە پەحەمى داىكدا دەست
 پيدەكات. جا ھەرچەندە لە يەكەم ساتەكانى دەست پىكردنى ئەم ژيانەو
 لە ھەموو لايەكەو مەرگ شالاولى بۆ دىنى، كەچى ناتوانى ئەو
 ھەستەى ھەتاھەتايى لە خۇيدا ريشەكيش بكات. بەومانايەى ئەم
 ھەستەى بۆ مەبەستىكى بلىند پى بەخشاو. يىگومان ئەم مەبەستەش
 برىتيە لە دەست خستنى ژيانى ھەتاھەتايى. لەبەر ئەمە لەسەر
 مەروفا پيويستە ئەم ھەستەى، كە پى بەخشاو لە شوئى خۇيدا
 بەكاربھينى. واتە بۆ مانەو لە بەھەشتدا و، بينىنى جوانى خوا.
 ئەگىنا ئەو ھەستە دەيتە قامچى سزا بۆى و، كەمتەرخەمى و
 بىھىواى خۆى وھيرديتتەو، مەروفاك بەم قامچىيە سزا بەرئ
 ھەرگىز ناتوانى ژيانىكى رىكوپىك بەسەر بەرئ و، ناشتوانى ھەلس
 و كەوتىكى رىكوپىك بكات و، ناشتوانى بە ھىمنى بژيت.

ھەروەھا خۆشويستنى ((پايە بەرزى)) و بەردەوام بەرزبونەو و،
 سەرکەوتن و بازدان بۆ چلەپۆپەى ئەو مەبەستەى، كە دەپەوى
 بىگاتى لە مەروفا ھەيە. ئەم ھەستە لای زۆرەى ئەوانەى، كە
 لاوازيان تيدايە بەرھەلستى ناكرى، لەبەر ئەمە لەسەر نيرشادكار
 پيويستە ئەم ھەستە لە مەروفا بدۆزىتەو، و، بزاني ئەو مەروفا چ

مەبەستىكى بەم ھەستە ھەيە، تا قسەكانى پىچەوانەى مەبەستەكەى
 ئەو دەرەنەچن. لە راستىيدا بۆيە ئەم ھەستە بە مەرۇف بەخشاۋە تا
 ھەلىينى مەبەستى گەيشتن بە چلەپۇپەى پلە بەرزەكانى بەھەشت
 بىت، سەرەپاى ئەۋەش، كە مەرۇف بەھۆى ئەم ھەستەۋە بۇ بەرزەترىن
 پلەى رەۋىشتە جوانەكان بەرز دەيىتەۋە. بەلى بەرز بەرز دەيىتەۋە، بەلام
 دۆزىنەۋەى ئەم ھەستە و ھەستەكانى تر و، دەرەستىيان و زانىنى
 ھىز و، رپرەويان و، بەكارھىنانيان بۇ بەرزەۋەندىى ئەو كەسەى كە بە
 ناۋى ئىرشادەۋە ۋەريان دەگرىت، ھەموو ئەمە بەستراۋە بە پەيبردن و
 بەرچاۋروۋىنى ئىرشادكارەۋە .

بەلى، چەرمەسەرىى و رەنج و تەقالا قەدەرى ئەم رېبازىيە. لەبەر
 ئەمە ئىرشادكار و تەبليغكار پىشەكى بە چەرمەسەرىى رازىين، ۋەك
 پىغەمبەران و صدديقان و ئىرشادكارە چاكەكان ھەر ھەموويان. بەلى
 دەپ ھەلگەرە پاك و خاۋىنەكانى بانگى خايش ھەر ئەو رېنگايە
 بگرنەبەر، كە ئەوان گرتىانە بەر و، ئەو بۇچونەشيان ھەپ، كە ئەوان
 ھەيان بوو بۆى. جا ئەگەر ئەم رېنگايە گىرايىتەبەر ئەوا لادان لىي
 ماناى دووركەۋتەۋەيە لە مەبەست و نامانج. كەسكىش لە مەبەست
 دووركەۋتەۋە راست نىيە ناۋى تەبليغكارى لىينى.

سەردارمان نوح (سەلامى خاۋى لىيى) چەندىن چەرخ و سەدە
 چەرمەسەرىى چەشت و، ئىبراھىمى سەردارىشمان (سەلامى خاۋى
 لىيى) لەسەر ئەو رېبازە لە ۋلاتى خۆى دوورخايەۋە و، ھەر لەسەر
 ئەو رېبازە خرايە ناۋ ئاگرىشەۋە. ھىچ جۆرە چەرمەسەرىيەكەش
 نەما موساى سەردارمان (سەلامى خاۋى لىيى) بەدەست بەنى
 ئىسرائىلەۋە نەيچىزى. يەحيى سەردارىشمان (سەلامى خاۋى لىيى)
 كرا بە دووركەۋتەۋە. دەم و چاۋى مەسىحى سەردارىشمان (سەلامى

خوای لیب) زەرەخەنەى بە خۆیەو نەدیى، چونکە ئەم بانگەوازە قورس و گرانە. ئەم بانگەوازە داواى هەموو ویست و ئیرادە کات. لەبەر ئەو ئەم کارە لەهەموو خەباتیک سەختترە. جا ئەوانەى ناتوانن ئەم قەدەرە نووسراوەیان خوش بوى و، بە پەزنامەندیشەو خۆیان نادەنە بەر هەرچەرمەسەریى و پەنج و تەقەلایەک، کە لەم پینگەدایە، ناتوانن لەو پینگەدا، کە پیغەمبەران (سەلامیان لیب) گرتبوویانە بەرچەند هەنگاوێک هەلبگرن، بەلکە لەپەوتى پێدا ئیرادەیان شل دەبیت و، ورەیان دەرووخى و دەکەون!

حاریشى کورپی حاریث دەلی: لە مینا بووین، بە باوکم وت: ئەم کۆمەڵە خەلکە چیە؟ وتی: ئەوانە لە دەوری پیاویکی لە دین وەرگەراویان کۆبونەتەو. دەلی: کە نزیك کەوتینەو دەیینین وا پیغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) خەلکەکە بۆ خواپەرستییى و ئیمان بە خوا بانگ دەکات و، ئەوانیش ئازارى دەدن، تا ئەوەبوو خۆر بەرز بوویەو، خەلکەکە لێى دوور کەوتنەو، ئافرەتیک هات کە دەفرێک و دەستەسپێکی پێ بوون و، گەردنى دەرکەوتبوو و ئەگریا. دەفرەکەى لیوەرگرت و، ئاوى لێ خواردەو و دەست نوێژى گرت و، پاشان سەرى بۆ لای بەرز کردەو، و، فەرمووی: ((يا بنیة! خَمَرِي عَلِيكَ نَحْرُكَ، وَلَا تَخَافِي عَلَى أَبْيَكِ غَلْبَةً وَلَا ذُلًّا)). فەرمووی: کچەکەم! گەردنت داپۆشە و ترست بۆ ژێرکەوتن و زەلیل بوونی باوکت لە دلدا نەبێ. وتم: ئەمە کییە؟ وتی: ئەمە زەینەبى کچەتەى^(۱).

(۱) ابن الأثیر، أسد الغابة : ۱ / ۴۳۶، ابن الحجر، الإصابة : ۱ / ۲۷۵، ابن عبدالبر، الإستيعاب : ۱ / ۳۴۹.

رۈوداۋى وىنەى ئەم رۈوداۋە، كە لە مىشكى مىندالىى حارىشى كۈرى
 حارىشدا خوا لىي پازى بى ھەلگۈلراون و لە رۈوحىشىدا شۈنەۋارىان
 بەجىيشتۈۋە، يەككى لە لايەنەكانى ژيانى سەردەمى مەككە بوو،
 ھەر لە پىغەمبەرى بەرپىزۋە، تا ھەموو مۇسلمانىك. ھەموو رۈژىكى
 ژيانىان بەو شىۋە بەسەر ئەچوو..

رۈژىكى تر پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە كەعبەدا نوپۇزى
 دەكرد خەلەفى كۈرى ئەبو موعىط - كە بەدبەختى قەومەكەى بوو-
 لە دواۋە دەستى نايە بىنەقەقى، كە ئەبۇبەكرى صدىق ھەۋالەكەى
 بىست بەپەلە ھات و فەرموۋى: ئايا پىاۋىك دەكۈژن، كە بىفەرمۈى:
 اللە پەرۋەردگارمە؟ ئەۋەبو لىكى جىاكردنەۋە.

داخۇ چەند جار ئەبۇبەكرى سەردارىشمان لە كۆلانەكانى مەككەدا
 بە لىدان ھۆشى لە خۆى چۈۋىي؟ جارىكىان عوتبەى كۈرى رەبىعە
 بە جوۋىك نەعلى پىنەكراو و بە لاتەنىشتەكەيان دای لە دەم وچاۋى
 و پەرىپىيە سەر سكى بەپادەيەك دەم وچاۋ و لووتى جىانەئەكرانەۋە.
 ئەۋەبوۋ نەۋەى تەيم ئەبۇبەكرىيان لە ناو كراسىك دا ھەلگرت و گومانى
 ئەۋەشيان ھەبوو، كە مردىت. كە دەمەو ئىۋارە فەرمائىشتى كىرد
 فەرموۋى: پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) چىي كىرد؟^(۱)

لاشەى عەممار لەلايەكەۋە و، ھى باۋكىشى لەلايەكى ترەۋە و، ھى
 سومەيىيەى دايكىشى لە گۆشەيەكى ترەۋە داخ دەكران. ئەۋانە خوا
 لىيان پازىيىت قەدەرى ئەم رىگايەيان لە پاىەى لە رۈخام دروستكراو
 ئەنەخشاندا^(۲). كاتىك كە بىلالىش لەژىر ئەۋ بەردانەدا دەينالاند، كە

(۱) ابن كئىر، البداية : ۳ / ۲۹ .

(۲) سەيرى : ابن هشام، السيرة : ۱ / ۳۴۲، ابن سعد، الطبقات : ۳ / ۲۴۶ -
 ۲۴۸، بىكە .

خرابوونە سەر سنگی و دەیوت : ((أَحَدٌ، أَحَدٌ))، وەك ئەو و بوو
 تاقی بکرتەو تا پۆژیک لە پۆژان بێتە بانگوتژی پتەمبەری خوا
 (صلی اللہ علیہ وسلم)^(۱).

(طەلحەى كورپى عوبەیدوللا)ش دایكى دەست و پێى بە كۆت و
 زنجیر بەستبوو و، بە جێپۆدان بە كۆلانەكاندا ئەیگێرا^(۲). (زوبەیری
 كورپى عەووام)یش بە ھەسیرەو پێچرابوو و ئاگریان دەدا^(۳). بەم
 شیوێھە ھەر ھەموویان وەك ئاوتنەى بریسكاو ڕەنگی ئەم ڕێگایەیان
 دەدایەو.

تابلۆیەکی تریش: عەبدوللای كورپى حوزافەى سەھمی (خوا لێى
 ڕازى بێ) بە دیلى كەوتە دەست ڕۆمەكان و، بۆ چەند پۆژیک
 خەریکی ئازاردانی بوو. پادشای ڕۆم پێیوت: ببە بە گاوری ئەتکەمە
 ھاوبەشی پادشایەتیم، بەلام ئەو نەبویست. فەرماندرا بدری لە
 صەلیب و، فەرمانیشدرا تیری تی بگرن، کەچی شپزە نەبوو. لەسەر
 صەلیبە کە داگیراو فەرماندرا مەنجهلێکی گەورە ئامادە بکەن و ناوی
 تێدا بکۆڵێنن و فەرمانیشدرا دیلیکی تێبخری، خێرا ئیسقانهکانی
 کەوتنەسەر ئاوەکە. پاشان فەرماندرا عەبدوللاش بخەنە ناو ئەو
 مەنجهلەو ئەگەر نەبێت بە گاوری. کە بردیان بێخەنە ناوی دەستی بە
 گریان کرد. پادشا وتی: بێگێر نەو. پرسیی: بۆچی گریایت؟ وتی:
 ئاواتم خواست سەد گیانم ببوایە و لە پێناوی خوادا ئاوەھایان پێ
 بکری. پادشا سەری سوپما، وتی: سەرم ماچ بکە بەرت ئەدەم.
 وتی: لە گەڵ ھەموو دیلە موسلمانەکاندا؟ وتی: بەلێ. ئەو بوو

(۱) ھەروەھا سەیری : ابن ھشام بکە .

(۲) سەیری : ابن ھشام : ۱ / ۳۳۹ - ۳۴۰، ابن حجر، الإصابة : ۳ / ۴۱۰، بکە.

(۳) ابن حجر، الإصابة : ۱ / ۵۴۵، الھیثمی، مجمع الزوائد : ۹ / ۱۵۱ .

سەرى ماچكرد و ئەۋىش ھەموويانى ئازادكرد. غەبدوللا ھىنانىيەۋە خىزمەتى غومەر و، ئەۋىش ھەستا و سەرى ئەۋى ماچكرد^(۱).
ئەمە رېۋايەتتە.

بەلام رېۋايەتى دوۋھەم دۈسا تەكان بەم شىۋەيە باس دەكات: كاتىك كە غەبدوللا ھەنگاۋى بە توندىي و بە ھىزەۋە بەرەو سەكۋى لە سىدارەدان ئەنان و، زەرەدەخەنەيە كىش بەسەر دەم و چاۋيەۋە بوو، يەككى لە قەشەكان لىي ھاتە پىش و، داۋاي لە سەربازەكانى دەۋرۋەرى كرد كە چەند ساتىك ماۋەى بەن لە گەل غەبدوللا دا وتورېز بكات. روۋىكرەدە غەبدوللا و پىيوت:

((كۆرۈم! سەيركە. تۆ داۋاي چەند خولەكىك لە سىدارە ئەدرىي، جا لەبەر تۆ داۋاي چەند خولەكىكەم كەدوۋە تا وتورېزت لە گەلدا بىكەم. جا ئەگەر لەم چەند خولەكەدا تۈانىم دىنى نەصرانىيەتى راستەقىنەت تىبگەيەنم ئەۋا تۆ قىامەت دەست دەكەۋى، ھەتا ئەگەر دىناشت لە دەست دەرچى. لەۋانەشە بەم كارەت پادشا دلى خوش بىي و چاۋپوشىت لى بكات)).

(غەبدوللاي كۆرۈى حوزەيفە) شەۋلامىكى پەر لە ۋىقار و جىددىي دايەۋە: ((باۋكى بەرېز! ئا لەم كاتەدا نازانم چۆن سوپاست بىكەم! ئەگەر دىنەكەم رېيى بدايە دەستم ماچ دەكردى، چۈنكە تۆ لە تەنگ و چەلەمەيەكى گەۋرە پزگارتكردم. بەلامەۋە يەكجار قورسە ئەم ژيانە بەجى بھىلەم و شىتەك دەرۋارەي ئىسلام بە كەسىك تەبلىغ نەكەم. تۆ ئەۋ مەردە بوۋىت، كە ئەم ھەلەت بۆم رەخساند. جا ئەگەر مەن بىتوانم لەم چەند خولەكە كەمەدا ئىسلام تىبگەيەنم، ئەۋا ئەگەر بىشەرم

(۱) ابن حجر، الإصابة: ۲ / ۲۹۶ - ۲۹۷، ابن الأثير، أسد الغابة: ۳ / ۲۱۲.

خەمبارنام، چونكە لەوانەىە ئەوە بىتتە ھۆيەك بۆ پزگارکردنى ژيانى دواپۇژت)).

ئەو خەلگەى بە دەورىانەووە بوون بەم وتووێژە سەرسام بوون، بەرادەيەك لە سەرسامىي و سەرسوپماندا دەميان داچەقاند بوو، چونكە ئەوان لە رادەى تاسەمەندىي عەبدوللا بۆ تەبليغ نەدەگەيشتن.

بەلئى، پيويستە كارى تەبليغكردن بەلاى تەبليغكارەوە ئاگرئك بيت، كە ھەميشە كۆپە بە تاسەمەندىي و پەرۆشىي بسەنى و، خۆريكيش بيت كە ئاوا نەبيت و، ھۆيەكيش بيت بۆ پروناككردنەوہى دەوروبەرى و، مەبەستى ژيانيشى بيت. پيى سەرکەوتن و سەرفرازيش بە چەرمەسەرى و دلەپاوكيدا تيپەر دەكات. ھەر كاتييكيش چەرمەسەرىي ناچارىي كۆتايى ھات، ئەوا چەرمەسەرىي خۆبەخشيى دەست پي دەكات . ئايا لەسەر ئەمە نمونەيەكت ئەوى؟ فەرموو ئەوہش نمونە: لە كاتيكد، كە (بيت المال) پي بوو لە دەستكەوت و مال و سامان، پيغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە مەدينەى مونەووەردا لە چەرمەسەرىي خۆبەخشييدا ئەژيا، كە ھەفتەيەك بەسەريدا تى ئەپەريى بي ئەوہى شتيكى دەست بكەويٹ تيرى بكات. ئەبوھورەيرە (خوالى رازىي بي) دەگيژيئەوہ و دەليٹ:

(پروژنيكان چووينە خزمەتى پيغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و بە دانىشتنەوہ نوژى دەکرد. وتم ئەى پيغەمبەرى خوا! چيتە؟ فەرموى: برسيتيى. دلئى: منيش دەستم بە گريان کرد. فەرموى: ((لا ترع) لا تبك) ، إن شدة القيامة لا تصيب الجائع إذا احتسب في دار الدنيا))^(۱). فەرموى: مەگرى، سەختيى و نارەھەتيى قيامەت

(۱) البيهقي، شعب الإيمان ۷ / ۳۱۴، الديلمي، الفردوس ۵ / ۳۴۸، أبو نعيم، الحليه ۷ / ۱۰۹ .

تووشی ئەو کەسە نایبێت کە لەبەر خوا برسیی بوو.

تا بەم شیوەیە، لەسەر وێنەی ئەم بنچینە ژیانیانە، ئیسلامی مەزن دامەزراوە. خۆ ئەگەر ئیسلام عەرشی خۆی بەم بنچینانە لە دڵەکاندا دامەزراندبێ، ئەوا لەسەر شانی ئەو موحاهیدانەش دادەمەزریئێ، کە لە هەمان حالەتی پۆچییدا دەرژین و نوێنەرایەتییشی دەکەن. ئەگینا ئەم کێشە گەورەییە کێشەی مامۆستایانی پێنوس و سەردارانێ نووسینگەکان و، ئەوانە نییە کە چەرمەسەرییان نەدیووە و نەچەشتوو.

ئەم حەقیقەتە گەشتییە لە وەسیەتەکەی لوقماندا (سەلامی خۆی لێبێ) دەبینین، کە بە کۆرەکەی پیشکەشکرد، یان راستتر بەو گەنجانەی پیشکەشکرد، کە گەورەترین نوێنەری گەورەترین بانگەوازن. قورئانی پیرۆزیش بە وێنەی دەستورێکی نەمر بریار لەسەر ئەم وەسیەتە دەدات:

﴿يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلَاةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلَى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْر﴾ (القمان: ۱۷).

بەومانایەتی ئەو کەسە، کە نوێژ بەجێ ئەهێنێ و، فرمان بە چاکە دەکات و، پێگرتیش لە خراپە دەکات، یەک لە دواى یەک بەلاو موصیبه‌تی بەسەردا دەبارن. هەروەک ئەم کارانە چەند دیوێکی یەک حەقیقەت بن. جا هەر کەس کار بە یەکیکیان بکات ئەوا بە دیوێکی ئەو حەقیقەتە کاری کردوووە، ئەگەر کاری بە دوانیان پێکەووە کرد، بە دوو دیوی حەقیقەتە کە کاری کردوووە، کەوتۆتە سەر پێه‌کی راست بۆ لای خۆی پاک و بێگەرد.

جا لێردا حەقیقەت سێ دیوی هەیه و، کاملی مەروئیش لەسەر بەجێهێنانی ئەو سێ دیووە مستاو. برپايشم وەهايه، کە پێبازی گەورە پیاوان ئەم پێگایەیه.

لەبەر ئەو لەسەر ئەوانە پىۋىستە، كە بۇ ھەلگرتنى ئەركى بانگى
پىغەمبەران (سەلاميان لىيى) ھەلئىردراون ھەمان رېڭا بگرنە بەر.
بەلام كىدارو رەفتارى كەسانى تر برىتىن لە چەند رۈوداو و
ئازايەتتەك، كە لەسەرى پىۋىستە پەنا بەخوا بگىردى لە لادان بۇ
ئەو جۆرە كارە پى مەترسىيە سەرەنجام ناديارانە، كە نازانى لە كوئ
و كەى و لە پىناوى كىدا تەواو دەبن؟

لە پىشەو بەرھەلستىي نەكردن لە گەل ياساكانى فىطرە و، رۆيشتن
بە رېيازى ئىرشاد و تەبلىغ دا بە فراسەت و، بە بەرچاروونىي و
ناسىنى ئەوانەى كە بەكارئەھىترىن بۆى، باس كران كە ئەمانە لە
كارە گرنگەكانن لە ئىرشادا ..

لەمەشدا چاكتىن نمونە بۆمان پىغەمبەرى بەرپۆزە (صلی اللہ علیہ
وسلم). چونكە ئەو تايبەتمەندىيانەى، كە بەلگەن لەسەر پىغەمبەرايەتى
ئەو پەيۋەندىيان بە باسەكەمانەو ھەيە، كە ئەویش بەكارھىنانى ھەموو
مروفتىكە لەھەر كارىكدا، كە لەگەل لىھاتنىا گونجاو بىت. ئەمەش
نیشانەيە لەسەر فراسەت و زىرەكى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)
لە ناسىنى كەساندا.

ھەر كەسىكى كرديتتە فرمانبەر لە ھەر كارىكدا، ھەرگىز لەسەرى
پەشىمان نەبوتەو. جا ئەم پىكانە، يان بە راست دەرچوونە بە
دەرئايى تەمەنى پىرۆزى، شاھىدىكى رېڭوپىكى گرنگە لەسەر
پىغەمبەرايەتتى ئەو.

بۇ نمونە: ھەسسانى كورى ثابىتى (خوا لىي رازىي بى) بەكارھىنا
بۇ بەرەنگاربوونەو كافر^(١).

ئەو بوو ھەموو دېرە شىعەرك لە شىعەركانى ھەسسان وەك تىرەكى

زەھراۋىي ۋە ھابو، كە جەرگى دوژمنانى ئەبىرى، كەچى ئەگەر
 ھەسسان لە مەيدانى جەنگدا بەكاربەيتىرايە، فەرماندايەتى پى
 بسپىردرايە، ئەوا ئەو سەرکەوتنەي، كە ئەو ھاۋەلە مەزنە بەدەستى
 ئەھيئە، لە شمشىربازىدا ئەبوۋە تىكشكان. ئەوانەي كە پىغەمبەرى
 بەپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) بۇ ئىرشادكردن پەوانەيىكردن، بە وئەي:
 موصەبى كۆرى عومەير و موعازى كۆرى جەبەل و عەلىي كۆرى
 ئەبوطالب و وئەيان (خوا لىيان رازىي بى)، بۇ ھەر كۆى ئەچوون
 بۇ ئىرشاد، ئەوا بە جۆرى سەرکەوتنىيان بە دەست ئەھيئە دلەكانى
 سەرسام دەكردن. خۇ ئەگەر ئەم كارە بدرايەتە دەست خالىدى كۆرى
 ۋەلىد (خوا لىي رازىي بى) لەوانەيە ۋەك ئەوان سەرنەكەوتايە، چونكە
 ئەو بۇ ئەۋە بەدىي ھىئراۋە تا لە مەيدانى جەنگدا تەنانت ترس و
 لەرز بخاتە دلئ شىرەكانىشەۋە. ئەۋە بوو پىغەمبەرى خوايش (صلی
 اللہ علیہ وسلم) لەم جۆرە مەيدانانەدا بەكاربەيتا .

گرنگىتىن سىفەتى چاكى ئىرشادكار ئەمەيە تاكەكان بە پىي لىھاتن
 و توانايان بەكاربەيتى. ئەمەش بەستراۋە بە شارەزايى وردى فىطەرتى
 مەرۋقەۋە. جا ئەوانەي، كە ئاگادارى لايەنەكانى لاۋازىي و بەھىزىي
 مەرۋقن و، بەۋ پىيە كار پاناپەرىتن، سەرکەوتنى ئەۋانە جىي و توۋىزە.
 لە لايەكى تىرىشەۋە ئەگەر ھەموو كەسك لە شوپنى خۇيدا دانەنرى
 ئەوا ناتوانرى سنوور بۇ ئىسرافكردن لە پياۋاندا دابىرى. كەۋاتە
 ئىرشادكار ئەۋ مەرۋقەيە، كە تواناي نەھىشتنى ئەۋ كارەي ھەيە. ئەۋ
 بەۋ زانستەي خۇي بە پىي ياساكانى فىطەرت دەتوانى گەۋرەترىن
 كىشە چارەسەر بكات و، بە گورجىيەكىش، كە لە ھىزى خۇي زياتر
 بىت تەۋاويان بكات.

بەشى سىيەم

وینە کیشانیکی
رۆحى تەبلیغکار

لەم بەشەدا چەند كاروبارىك لىگەل نموونەدا لە ژېر
ناونىشانى ((وىتەكىشانىكى رۇحى تەبلىفكار)) پوون دەكىنەو،
بە جياوازيىەكى كەم لىگەل بەشى دووھەم، تا لە گۆشەپەكى
ترەو رىيازى پياوانى ئىرشاد رۇشن بىتەو، دەشگونجى ئەم بەشى،
كە ئىمە لەژىر ناونىشانى جيا جادا پىشكەشى دەكىن بە وتارىك
بژمىررەك بۆ دەروونى مرۇف بە بۆنى ئەو، كە پەيوەندى بە
شىوەك رۇحى تەبلىفكارەو هەپە.

شەفەقەت

تەبلىغكار پېش ھەموو شتېك پالەوانى شەفەقەت و بەزەيىيە. بۇ ئەۋەى خەلكىي ئەۋ ھەقە ۋەربىگرن، كە ئەم بانگى بۇ دەكات، ھۆ و پىنگاى ھەلە، ۋەك بەكارھىنانى ھىز و زىرىي و زۆركارىي، بەكارناھىتى. چونكە جىگىر كىردنى ئىمان بە خوا لە ناۋ دىلەكاندا ھەرگىز بەۋ ھۆۋ پىنگاىانە نايىت.. بەلكو ئىرشاد كىردن بە شەفەقەتەۋە دىلان نەرم دەكات و، وىژدانىش ناسك دەكات و، ۋەھايان لىدەكات بىنە ھاۋدەم و، ئامادەى ۋەرگرتنى ئىمان بە خوا و پىغەمبەرەكەى (صلى الله عليه وسلم) بن. تەبلىغكار پال بە دۆنراۋەكەيەۋە دەنى تا بە قەناعەتەۋە تەصدىق بىكات، بۆيە بە زانستەكەى شارەزاي دەكات و، بە پەۋشتە بەرزەكانىشى پراى دەكىشى بۇ لاي خۆى. بۆيە ھەر كەسى ئەۋ تەبلىغكارە بناسى يان بىنى، بە نمونەى كەسايەتسىيەكى پىر لە پەۋشتى بەرز ئەبىنى. بىنگومان كە ئەۋ كەسە تەسلىمى دەبى و لىنى پازىي دەبى، ئەۋپەرى كارىگەرىي ھەيە بۇ ۋەرگرتنى قسەكانى. كەچى ئەۋ كۆمەلە خەلكانەى، كە ترس براۋەتە دلىانەۋە، لەۋ تەبلىغكارە دەترسن، كە مەسەلەكان لە كەش و ھەۋايەكى زۆركارىي و ئىستىباددا دەخاتەپروو. ھەتا لەۋ ھەقىقەتانەى، كە دەيانخاتەپروو ساميان لى ئەنىشى. ئەۋ ھەقىقەتانەش، كە نىياز ۋەھايە تەبلىغ بىكرىن، ھەرچەندە زىندو و پىر لە خۆشەۋىستىيى بن، ئەۋا سارد و سىپىي تەبلىغكاران كار دەكاتە سەر

گوڭگران. ھەرگىز ئەم جۆرە رەفتارانش خىريان لىۋە دەستگىر نابى. بە مەرجى ھېچ كەس مافى ئەۋەى نىيە بە ھۆى ھەلەكانىيەۋە خەلك لى ئىسلام سارد بىكاتەۋە، يان لىي بترسن.

شەفەقەت لى رەۋىشتى پىغەمبەردا (صلى اللہ علیہ وسلم) - ۋەك لى ھەموو سىفەتەكانى تىرىدا ۋەھابو - گەيشتىبوۋە چىلەپۇيە. ئەۋە بوو لەسەر چەند پالېشتىكى مەزنى ۋەك شەفەقەت بانگەۋازە مەزنىكەى دامەزراند، لى كەش ۋەھۋايەكى فېنىكى پىر لى دىل نەرمىى و سۆزىشدا تەبلىغى كىرد، كە دەيفەرموو: (إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ مِثْلُ الْوَالِدِ)^(۱). ئەيفەرموو: من ۋەك باوك ۋەھام بۇتان. ئەى چۆن نا، كە ئەۋ ئەۋ باوكە بەبەزەيىيە بەرپەحمەيە كە لى كاتى لەدايكىبونىدا دەيفەرموو: ((ئوممەتەكەم! ئوممەتەكەم!))! ھەرۋەھاكە بە ئوممەتەكەى ئەيفەرموو: ((أولادي)) ھەرۋەك جىگەرگۆشەكانى بە سىنگە بەسۆزەكەيەۋە بىنوسىنى. جا ئەگەر يەعقوب تاكە خۆشەۋىستىكى ۋەك يىوسفى (سەلاميان لىيى)، بوو بى، ئەۋا دانە دانەى ئوممەتەكەى يىوسفن بۇ ئەۋ. بەلى، ئەۋ سىنگى دەكاتەۋە تا جىي دانە دانەى ئوممەتەكەى بىكاتەۋە. يەك بە يەك ۋەك چۆن باوكى بەبەزەيى كوپرە تاقانەكەى بە سىنگىۋە ئەنوسىنى. لە بەرانبەرىشەۋە دانە دانەى ئوممەتەكەى ئەۋى لە باوك و داكى زىاتىر خۆشەۋى، ھەتا بىگرە لە خۆشى. بەۋمانايەى ئەۋ سىفەتەى كە لە تەبلىغكار جوى نابىتەۋە بىرىتىيە لەۋ خۆشەۋىستىيەى كە ھەلقولوى شەفەقەت و دىل نەرمىيە و، ھەلقولوى ئەۋ رەۋىشتەيشە كە بە رېزەۋە سەير دەكرىت. ئەم سىفەتە پەسەندىتىي تايبەتىي ھەيە، چۈنكە ھەر شىتەك لە شەفەقەت و بەزەيى بىبەش بوو، ئەۋا جىي خۆشەۋىستىيى و رېزى تىدا نابىتەۋە. بەلى لەۋانەيە بە زۆر خەلك بۇ گۆرپايەلىي

ھەندى كارى تايىبەت ناچار بىرى، بەلام ئىوھ ناتوانن كەسى ناچار بىكەن تا ئوھ حەقىقەتەنەي خۇش بوين، كە ئىوھ ئەتانەوئ تەبلىغيان بىكەن.

لە راستىشدا لەبەردەم شەفەقەت و سۆزدا دەرگايەكى داخراو نىيە، كە نەكرىتەوھ. ئوھ شاخە بەفرىنەنەي كە بە شەفەقەت و سۆز نەتوئىرتەوھ، ھەرگىز ھىچ شىك نايان توئىتەوھ. لە بەر ئەمە ئەگەر ئەتانەوئ بە خۇشەويستىيەكى گەرموگور خەلك بەيەكەوھ بەستىن، ئەوا لەسەرتان پىويستەيەكەمجار لەزىر بالى سۆزوشەفەقتەدا بيانپىچنەوھ. خۇ ئەگەر چاوپۇشى لە كەموكورتى و ھەلەي خەلك نەكەن و، حەقىقەتەنەيىان بە پىچراوھى بە شەفەقەت و دل نەرمىيەوھ بۇ دەرەنەخەن، ئەوا بە شىوھەكى بن بر ھىچ مەسەلەيەكى تاكەكەسىي و كۆمەلىي خەلكتان بۇ چارەسەر ناكرى. پىغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم) چۆنەيتىي رەفتاركردنمان بەرانبەر بە ھەلەو كەموكورپەكانى ئوممەت بەم نواندەنە فىر دەكات:

(إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتِ الدَّوَابُّ وَالْفَرَأَشُ يَقْعَنَ فِيهِ، فَأَنَا اخِذٌ بِحُجْرَتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْحَمُونَ فِيهِ) ^(۱). دەفەرموئ: نمونەي من و ئوممەتەكەم وەك پىاوتك وەھايە، كە ئاگرىكى كرديتەوھ، لەولاولە گيانلەبەران و پەپولە دەكەونە ناويەوھ. منيش دەست بەكەمەرەتانەوھ ئەگرم كەچى ئىوھ ھەر ئەتانەوئ خۇتان بىخەنە ناويەوھ.

بەم نمونەيە پىغەمبەرى بەرپىز (صلی اللہ علیہ وسلم) رىڭايەكى يەكجار پان و پۇر بۇ ئىرشاد دەكاتەوھ و، پروونىشى دەكاتەوھ، كە ھەركەس لەم رىڭايەوھ برۋا، ئەوا تەبلىغ كردن بە كۆمەلنىكى گەورەي

كۆمەلگە دەگەينى. بەلام بۇچونە جياوازەكان و بىر و فىكرە دژەكان لەگەل ئەم رېيەدا دەبنە مايەى كەوتن و پوكانەو. لە ھەمووشى خراپتر بەرەو تياچوون بردنى خەلگە، ئەمەش حەقىقەتتە.

ئەگەر سۆزە تاسەمەندىيەكە بە دللى مەرقەكەى ئەمەلمان پېشكەش بىكەن، ئەوا دەنگدانەوئەكى خەمبارى لىو ئەبىستەن. چونكە ھەر مەرقەكەى نوقمى تاوان و كەدەوئەى ناشىرىن بىي، بەختەوەر نابى. يىگومان ھىچ مەرقەكەى، جگە لەوانەى، كە بە تەواوئەى دلىان تارىك و وىژدانىان رەش ھەلگەراو و جىھانى مەعنەوئەى گەنىو، بە رەزامەندىيەى و وىستى خۆى لەو ژيانە بۇگەنەدا نامىنەتەو، بەلام ئەوئەتا پىي خەلىسكاو و كەوتتە ئەو ناوئەدەو، كە ئىستەوا تيايدا و تواناى دەرچوونىشى تيايدا نىيە. جا ئىو بە دەستە پىر شەفەقەتە بە سۆزەكانتەن ئەو رېيگەى دەرچوونىان پىشان دەدەن، كە بە دوايدا دەگەرپن. ھەركەسىش بە بەزەى پىداھاتنەو لەوانە نىك بىكەوتتەو و، لە چوار چىوئەى سۆزە بەزەىيەكى رېكەپكەدا مەسەلەكانىان بۇ رەوون بىكەتەو، ئەوانىش سەرى ئىوئەش و ئەوئەش، كە پىشكەشىانى دەكەن بە چاوى نەرم و نىانىيەو دەكەن، ئەگەرچى ئىو داواى نەكەن. ئەمە حەقىقەتتەكى بىنراو، چونكە كۆمەللىك باوئەشيان بۇ ئىمان كەدەو كە ئىمە لەو خەلگەنەو بە تەماى نەبووئەى و، لە ماوئەىكى وەھاشدا، كە چاوپەروانى نەبووئەى. ئەمەش سەدان ھەزار نمونەى ھەيە. لەبەرئەوئەش، كە ئىو بوونەتە ھۆى ھىدايەتەى، ئەوا بە دەرژاى تەمەنىان سوپاس گوزارىي ئەو چاكەيەتەن دەكەن، سەرەپاى ئەوئەش، كە ھەرچى كەدەوئەى چاك ئەوان ئەنجامى بەدەن لە دەفتەرى كەدەو چاكەكانتەن دا تۆمار دەكرت.

جا با مەسەلەككە بە نمونەيەك پروون بىكەينەوہ :

بىر لەوہ بىكەرەوہ، كە ئاگر بەربىتتە مالىك، كە خىزانەكە و منالەكانيان
 ھەموويان لە ناويا بن و، تۆش رقت لىيان بى، يان كەشتىيەك بىنە
 بەرچاوت، كە نوقوم بوويىت و خەلكەكەي سەرى -كە نايان ناسيت-
 لەسەر ئاوەكە بلالەويان ليكرديت و، داواي بە ھاناوہ گەيشتن لە
 ھەركەسى دەكەن، كە لە مردنى مسۆگەر رزگاريان بكات. لەبەردەم
 ئەم دىمەنەدا، بىگومان تۆ بەپەلە ھەلمەت دەبەيت بۆ ئەوہى ئەندامانى
 ئەو خىزانەي، كە تۆ رقت لىيانە لە ئاگر رزگار بىكەيت و، ئەوانەش،
 كە نايان ناسىي لە خنكان رزگار بىكەيت. بگرە لەوانەيە لە پىناوي
 رزگاركرديناندا ژيانىشت بخەيتە مەترسيەوہ. خو ئەگەر كەسيك
 بىھوئ لەو عەزەمت لات پى بەدات ئەوا ھەرگىز ئاورى لى نادەيتەوہ
 و، گوئىشى بۆ ناگرى. چونكە دەنگى ويژدانت لەھەر دەنگىكى
 تر زياتر كاريگەرە. بە ھەر حال ئەوانەي، كە تۆ دەتەوئ رزگاريان
 بىكەيت، ئەوہ ئەو ژيانەيان رزگار ئەكەيت كە لە پەنجا يان شەست
 سال تىپەر ناكات. ئەي دەبى ھەلۆستمان بەرانبەر بە كەسانىك چۆن
 بى كە ئەگەر بمانەوئ ژيانى ھەتاھەتايى نەبراويان رزگار بىكەين؟
 كىشەكە لەوہدا حەشار دراوہ، كە پەي بەو نەپىنيە بىرى. بەلكو من
 واى دەبينم، كە ئەركى سەرشانى ھەموو خاوەن ويژدانىك ئەوہيە لەو
 كەسانە توورە نەبن و دليان لىيان نەپەنجى، بگرە ھەتا لەسەر ئەو
 كارانەش كە ئەنجاميان دەدەن گلەييان لى نەكەن .

بەم شىوہيە لەسەر تەبلىغكار و ئىرشادكارانى ئەمرو پىويستە لەم
 گوئەشەيەوہ سەيرى ئەو مروفايەتيە بىكەن، كە بەكارى لەناوبەرى
 ماددىي و مەعنەويي. دنيايى و قىامەتي چەپەل بووہ و، لەبەر
 تيشكى ئەوہشدا سەيرى ئەو كاروبارانەي ژيان بىكەن، كە لەكەسانى

ترەۋە پرو دېدەن. ئىتر توۋرەيى و لىدان و توندىي و دل پەقىي شىاۋى ئىرشادكار نىن. بەلام درۆ و بەرژوۋەندىي سىاسىي چەندىن فەرسەخ لىيەۋە دوورن. كەۋاتە ئىرشادكار نمونەي خۆشەۋىستىيە. ئەۋەش كە دلە تىنۋەكانى ئىرشاد چاۋەروانى دېكەن ئەم ئىرشادكارەيە. پىشەنگىشمان لەمەدا سەردارمان پىغەمبەرى مەزەنە(صلى الله عليه وسلم). سەيرى بىكەن:

لە پىناۋى ئەۋەدا، كە خەلگەكە يەكجار بلىن ((لا إله إلا الله))، پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) توۋشى كارى پىر مەترسىي زۆر بوو و، چەرمەسەرىي زۆرىشى چەشت. لە راستىشدا ئەۋانەي، كە بەردىيان تىگرت و خۆئىناۋىيان كرد و، دەستىيان خستە قورگى و، ناۋسكى وشتىيان خستە سەرشان و مىلى لە نوژدا و، دىركىيان خستە ناۋرېگكەيەۋە، ئەم ھىدايەتى ئەۋانى دەۋىست و، بە ھىۋاي ئەۋەبوو بىچنە بەھەشت. ئەمەي ھەتا بۆ دوژمنەكانى دەخواست. ھەرگىز چاۋەروانى ھىچىشى بۆ خۆي لىيان نەدەكرد. ئەۋەبوو لە طائىف بەردباران كرا و، پىي شەرىف و دەم وچاۋى موبارەكى خۆئىناۋىيى كران، ھەتا ئەۋەبوو بۆ خۆپاراستن پەناي بىرە بەر باخچەيەك و، زەيدىشى (خوالىي رازىي بى) لەگەلدا بوو. جبرىل ھەۋلىدا كۆمەكى بىكات كە ۋوتى: (ئەگەر بىتەۋى ئەم دوو چىيايەي مەككەيان لى دەھىنمەۋە يەك). بەلام ئەم پىغەمبەرە بەبەزەيى و بەسۆزە ھەردوۋ دەستى بەرز كەردنەۋە و فەرموۋى: ((أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا))^(۱). فەرموۋى: ھىۋادارم خۋاي گەۋرە لە پىشتى ئەۋان كەسانىك بەدىي بەيئى، كە خوا بە تاك و تەنيا و بىشەرىك

(۱) البخاري، بدء الخلق : ۱۷، مسلم، الجهاد : ۱۱۱، ابن كثير، البداية : ۳ / ۱۶۶ - ۱۶۸.

بەرستىن - ئىتر نەيىست ھىچ موسىبەتلىكىان توش بىي .
 ھەرۋەھا لە مەيدانى جەنگدا، كاتىك، كەددانى شەرىفى شكاو،
 پارچەيەكى كالاو ئاسنەكەي چەقىيە دەم وچاوى موبارەكى و، چەند
 دلوپىك لە خوینە خاوينەكەي كەوتە سەرزەبىي، خىرا ھەردو دەستى
 بەرزكردنەوہ بۆ ئاسمان، ھەرۋەك بىەوئ بەپارائەوہ بەرپەرچى دابارىنى
 غەزەبى خوا بداتەوہ، كە فەرمووى :

(اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ)^(١)

بەمە ئەو بەلایەي گىرپايەوہ دوا كە لەوانەبوو دابەزىتە سەر بى
 باوەران. ھەلقولانى سۆز و شەفەقەتىش لە ھەر وشەيەكى ئەو دوعايە
 يەكجار بە روونىي ديارە.

دەمەوئ شتىك باس بكەم كە پەيوەندىي بە بابەتەكەوہ ھەيە و لە
 چەندىن بۆنەشدا باس كردووە، كە ئەمەيە:

گەنجىك تازە ھىدايەتى وەرگرتووە، كە خوئ لە ناو خەرمانەي نووردا
 بىنىي، ھاتوچوئ زۆرى كۆپى ئەوانەي دەكرد، كە نوقمى ئەو نوورە
 ببوون. جارنىكيان كە باسى دەست درىژىي ناھەموارى بەرانبەرى
 نەيارانكرا، كە بە بىرى ھىچ كەسدا نەئەھات، يەكئ لە گەنجە دۆ
 گەرمەكان ھەستاو وتى: ((دەي ھەموو ئەوانە سەربىرپن)). ھەر كە
 ھىدايەت دراوہ تازەكە ئەم قەسەيەي بىست رەنگى زەرد ھەلگەراو دەم
 وچاوى ھەلبىزكا و بە گەنجە دۆ گەرمەكەي وت: ((براكەم! شتى
 وھا مەلئ، خو تۆ ئەگەر پىش چەند رۆژىك ئەم برىارەت جىبەجئ
 بكردايە ئەوا من ئىستا لە نىوانتاندا نەدەبووم و ئەھلى ئاگرىش دەبووم.

(١) البخاري، الانبياء : ٥٤، مسلم، الجهاد : ١٠٥، القاضي عياض، الشفاء : ١٠٥ / ١

وا ئىستا ئەمبىنن يەككىم لە ئۆه. مرقۇقى ئەو لايەنە نەيارەشمان موحتاجى ئەو ھەلسوكەوتە چاك و ھاوئىيىيە باشە، كە من دىومە. ئەگىنا ئىمە دەينە وئرانكەرى ئاخىرەتيان و ھىچى تر. ئەمەش ھىچ شتى دەستى ئىمە و دەستى ئەوانىش ناخات).

ئەم قسانەى، كە بە كورتى ھىنانمەو، وەك ئەو ۋەھابو قسەى ھەموو ئەو گەنجانە بن كە بە دەست ئازارى بى باوهرى و كوفرەو ئەتلىنەو. منىش بە ھەموو ھىزىكمەو ھاوار لەو گەنجانە دەكەم و دەلىم. ئەو گەنجانەى، كە بە ئىش و ئازارى كوفر شېرزە بوون موحتاجى سۆزو بەزەبى ئۆون و، بە توندوتىژى و بە زۆركارى ھىچتان دەست ناكەوئ. ئىمە ئاچارىن بە ژىرى و مەنطىقمان كار بكةىن، نەك بە سۆزو عاطىفەمان. بناغەى كىشەكەش ئەمەيە ئەوانەى، كە لە رېزى نەياردە بەرانبەرمان وەستان، لەسەرمان پىويستە قەناعەتيان پى بكةىن و پروو و جىھانى دل و مەنا ئاراستەيان بكةىن. برۋايشم وەھايە، كە ئەگەر پىويست نەبىت بەزاندنى بەرانبەر شىوازىك نىيە كە ئىرشادكار بىگىرئە بەر.

بەلى، بەرەيەكى تەواو تياچوو و نەما. چەندىن بەرەست و كۆسپى ھەوا و ئارەزووكان لەسەر رېنى مزگەوتەكاندا دائران و، كارە وابەستەكانى جەستەش كراونەتە مىحرابى ئەم بەرەيە و، ھىچ شتىكىشىيان دەربارەى دىن و ئيمان و قورئان فېر نەكردووە. ئىستاش ئەم بەرەيە لەم گىژاوەدا دەسووپىتەو، ئەمەش ئەنجامىكى يەكجار سروشتى و چاوپروان كراو. كەواتە ئەم بەرە نەگبەتە و ئەم كۆمەلە گەنجە كلۆلە شىاوى ئەو نىن لىيان توورە بىين و، رقىان لى ھەلبىگىن، بەلكو ئەوانە شىاوى نەفرەتى ئىماندارانن كە ئەوانەيان بەرەو ئەو رېرەو چەپەلە پالپۆە ناو. خۆ ئەگەر كەم و كورتىيەكىش لە شتىكدا ھەبى، ئەو

هی ئەوانەیه. ناشلیم بەرهی پێگه‌یو، یان گەنجەکان لە گوناھ و تاوان
 بە دوورن، بەلام راستەوخۆ ڕووبەرۆو وەستانیان بە گوناھەکانیانەو
 و، بە توندیی و زبری، هیچ مانایەکی تێدا نییە بۆ ڕزگارکردنیان.
 هیوادارین ئەم بەرهیه، لە نزیکترین کاتدا، لەو زەلکاوه ڕزگار بکەین.
 ئەمەش مەبەست و ئاواتی بوونمانە.

خۇ بەختكردن

ئەم بابەتە مافى ئەۋەدى ھەيە كە بەشىكى تەۋاۋى بۇ تەرخان بىكرىت
 و، بە وردى شىبىكرىتەۋە. بەلام من لىرەدا دەمەۋى سەرنىجتان تەنھا
 بۇ چەند لايەنىكى رابىكىشم بۇ وردىۋونەۋە و بىر كىردنەۋە:
 خۇبەختكردنىش يەكىكە لە سىفەتە گىرنگەكانى تەبلىغكار و، ئەۋانەش،
 كە ھەر لە سەرەتاۋە خۇبەخت كىردن ناگىرنە بەرچاۋ - يان ناتوان -،
 نابنە پىۋاۋى بانگ كىردن و، ھىچ پىۋىستىش ناكات باسى نوشىستى
 ئەۋ كەسە بىكەين، كە بەۋ شىۋىيە نەۋۋەتە پىۋاۋى بانگ كىردن.
 لە ھەمان كاتدا ئەۋانەى، كە ئامادەى بەختكردنى سامانن - ئەگەر
 داۋا كرا-، يان ئامادەى بەخت كىردنى خۇيانن - ئەگەر پىۋىستى
 كىرد، بىگرە ھەتا مىندال و كەس و كار و پلەۋپايەۋ ناۋبانگ و ھەموو
 شىكى تر، كە خەلكى گۇرانيان پىدا دەلىن و ھەموو ئاۋاتىكى
 ژيانىانن. ئەۋانەى كە ئامادەى بەختكردنى ھەموو ئەۋانەن عەرشى
 بانگەۋازەكەيان لە پۇپەدا بۇ دادەمەزىرنى. ئەمەش كارىكە جىبەجى
 دەكرىت و ۋەھا تەقدىر كراۋە.

كاتىك، كە پىغەمبەرى بەرپىز (صلى الله عليه وسلم) بىناغەى
 بانگەۋازەكەى لە مەككە دامەزىراند، پۇجى خۇبەختكردنى تىگەيانند
 و، بە كىردەۋە لە دلەكاندا پرواندى: سەرەتا لە خۇيەۋە پاشان خزمە
 نىزىكەكانى، ئەۋانەيان، كە پشتىگىرىيان لىكرد. بۇ نمونە: (خديجة

الكبرى) دايكمان و ھاوسەرى سەردارى پىغەمبەرەن و، سولتانى دىنا و قىامەت (خوالى پازى بى)، لە پىناۋى ئەم بانگە پىرۋزەدا ھەرچى ھەبوو ھەر ھەموۋى بەخشى، بى ئەۋەى بە داۋاكردن تەنگ بە ھىچ كەسك ھەل بچنى. چوۋە ژىر بارى ھەموو مەسرەفىكى دەۋەت و مىۋاندارى كە بۇ بانگ كردنى موشرىكەكانى مەككە ئەكرا. كاتىكىش كە ئەم خانمە بەرپزە خۆشەۋىستە دەۋلەمەندە كۆچى دۋابى كرد ھەتا پارەى كەفە كەشى بۇ خۆى نەھىشتبۋە!

بەلى، ھەموو بانگەۋازكارىك بۇ لای خوالى سامانى ماددىى ھەىە بەختى دەكات و، سەرەپراى ئەۋەش، بۇ ئەۋەى بە دىن و فىكر و سەربەستىى و مرقۇفاىەتىى خۆىەۋە، بە چاك ترىن شىۋەى ژىان و گوزەران، بژىت، ئەۋا ئەۋ دەۋرەبەرەش بەجى دەھىلى كە تىايدا گەۋرە بوۋە، واتە كۆچ دەكات. ئەمەش لایەنىكى ترى خۆبەخت كردنە. ئەۋەبوو سەردارانمان ئەبۋەكر و عومەر و عوشمان و عدلى (خوالىيان پازى بى) كۆچىان كرد. ھەموو دەۋلەمەند و ھەژارنىك و، گەنج و پىرنىك و، ژن و پىاۋنىكى موسلمانان كۆچىان كرد. ھەر ھەموو كۆچىان كرد و نىشتمانى باۋ باپىرىان بەجى ھىشت و، سامانەكەشىان بۇ زالمان و مل ھورانى مەككە بەجى ھىشت و، جگە لەۋەى لە پىنگا بىخەنە بەر دلىان ھىچىان لە گەل خۆيان نەبرد. كاتىك، كە كۆچكەران لە پىناۋى تەبلىغ كردنى ئەۋ بانگەياندا، كە ئىمانىان پى ھىنا بوو و، بەسەر خۆياندا جىبەجىيان دەكرد، ئەۋ ھەموو قوربانىيەيان پىشكەش كرد، دانىشتۋانى مەدىنە، ئەنصار، بەۋەپرى پزەۋە بەخىرەاتىيان لىكردن و نووساندىيانن بە سنگيانەۋە. ئەمەش جۆرىكى ترى خۆبەخت كردنە، چۈنكە ئەۋانىان پىش خۆيان دەخست، ھەرچەندە خۆشىان لە دەست كورتىيدا دەژىان^(۱). ھەرۋەھا لەم كاتەدا لەسەر پىاۋانى تەبلىغ و

ئىرشاد پيويسته نەم تىگەيشتەنى خۇ بەختکردن جىيەجى بىكەن، كە
 لە سەردەمى ھاۋەلە بەرپىزەكاندا - ئەوانەنى، كە لە ھەموو بوارەكانى
 ژياندا لە چلە پۇپەدان - جىيەجى كرابوو، ئەمانىش ھەمان ھالەت
 دەريخەنەۋە، چونكە بە پىچەۋانەنى ئەۋەۋە، ۋەك لە پىشەككىيەكەدا
 باسما كەرد، سەركەۋتن بەشيان نايىت.

دوعا

دوعا بەلای تەبلىغكارەو سىفەتتەكە لىي جيا نايىتەو و، گىرنگىشى لە سىفەتەكانى تر كەمتر نىيە. ئەو چاوەرپوانە بە كۆمەكىي خۆي بالادەست قسەكانى كارىكەنە سەر دوئىراو و، بچنە دلىەو. چونكە خۆي گەورە خاوەنى ھەموو شتتەكە و، دلى بەندەكانىشى وان لە نيوان دوو پەنجە لە پەنجەكانى خۆي پاك و بالادەستدا و، ھەر چۆنى بوئ گۆرانيان بەسەردادىتى. بەلام فرمانى خۆي:

﴿قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ

فَسَوْفَ يَكُونُ لِرَآئِكُمْ﴾ (الفرقان: ۷۷)

بە وىنەى قىبلەنماي ھەستىار لە دلى تەبلىغكاردا جىگىر دەي و، ھەمىشە خەرىكە مىحرابى دوعا و لالانەو و تەوبەى پيشان دەدات.. بەلى، خەلىكى زۆر بە ھۆى دوعا و لالانەو پالفتەى دلەو ھىدايەتيان وەرگرت، كەچى قسەى پر بەلاغەتى سىحرابى كارى تى نەکردن. لەبەر ئەو ھەروەك دوعا چەكى ئيماندارە، قەلاى سەختى بەرھوداوەى ئەو تەبلىغكارەيە كە لەپيش ھەموو شتتەكەو پەنا بو دوعا دەبات و، پاشان دەست بە باسى ئەو شتە دەكات، كە دەيوى بىگەيەنى. ئەمەش ئەو ناگەيەنى، كە تەبلىغكار واز لەو رەفتارە مەنطىقىيە دىتى، كە نيشانەى عەقلە، بەلكو ماناي وايە،

كە تەبلىغكار بە وردەكارىيەكى تەواۋە شۇنى ھەرىكە لە عەقۇل و مەنطق و دوعا دەزانى. با چەند نمونەيەكيش دەربارەى ئەۋە باس بىكەين، كە چۆن دوعا خۇى لە خۇيدا لە كارىگەرييدا ئىكسىرىكى گەۋرەيە:

پىغەمبەرى بەرپۇز (صلى الله عليه وسلم) ھەموو ھۇ و رىنگايەكى شەرىعىي بۇ ھىدايەت دانى خەلىكىي تاقىكردەۋە. ھەمىشەش خەرىكى دوعا بوو و، لىيشەۋە رىۋايەت نەكرۋە كە ھەرگىز ۋازى لە دوعا ھىنايى. ئەۋەبوو لە خوا پارايەۋە تا ھىدايەتى عومەرى كورى خەططاب بدا و، عومەرىش لە رۇژىكدا بە ھىدايەت شەپەرەفمەند دەبى، كە بەبىردا نەئەھات. نەمەش تەنھا لە بەرەكەتى دوعاكەى پىغەمبەرەۋەيە (صلى الله عليه وسلم)^(۱).

رۇژىكىيان ئەبۇھورەيرە (خۇا لىي رازىي بى) داۋاى لە پىغەمبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) كرد تا بپارپىتەۋە خۇا ھىدايەتى داىكى بدات.

لە رىۋايەتتىكى ئەبۇھورەيرەدا ھاتوۋە: (داىكم موشرىك بوو و منىش بانگم دەكرد بۇ سەر ئىسلام. رۇژىكىيان كە بانگم كرد دەربارەى پىغەمبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) شتىكىدا بە گوئىدا كە پىم ناخۇش بوو. منىش بە گريانەۋە ھاتمە خزمەتى پىغەمبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) و وتم: ئەى پىغەمبەرى خۇا! جاران داىكمم بۇ سەر ئىسلام بانگ دەكرد و ئەۋىش بە گوئىمى نەدەكرد. بەلام كە ئەمپۇ بانگم كرد دەربارەى تۇ شتىكى بە گوئىدادا، كە پىم ناخۇش بوو. لە خۇا بپارپىرەۋە تا ھىدايەتى داىكى ئەبۇھورەيرە بدات. پىغەمبەرى

(۱) سەبىرى : ابن كئىر، البدایة : ۳ / ۳۱، ابن الاثير، أسد الغابۃ : ۴ / ۱۴۸، ابن سعد، الطبقات : ۳ / ۲۸۶، بىكە .

خو (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ((أَللّهُمَّ! أَهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ)).
 فەرمووی: خوايه هیدایەتی دایکی ئەبوهورەیرە بدەیت. بە بۆنەى
 دوعاكەى پێغەمبەرى خواوە(صلى الله عليه وسلم) بە خۆشییەوه
 دەرچووم. كاتێك هاتم و گەیشتمە دەرگاكه دەبینم داخراوه. كه دایكم
 دەنگى پێمى بیست، وتى: ئەبوهورەیرە! لە جێى خۆت بووستە!
 گوێشم لە خەشەى ئاو بوو. دەلى: خۆى شۆرد و جلەكانى لەبەرکرد
 و بە پەله سەرپۆشى كرد و دەرگای كردەوه. پاشان وتى: ئەبوهورەیرە!
 أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً عبده و رسوله. دەلى: گەر پامەوه
 خزمەتى پێغەمبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم)، كه گەیشتمە لای
 لە خۆشیاندا پێ دەكەنیم ^(١).

(١) سەیری: ابن سعد، الطبقات: ٤ / ٣٢٨، ابن حجر، الإصابه: ٤ / ٢٤١، بکه.

مەنتىق و ۋاقىيەت

تەبلىغكار - لە ھەمان كاتدا - مەۋقئىكى مەنطىقىيە، ئىتر سا لە ھەلسەنگاندنى رۇوداۋەكاندا بى، يان لە تىگەياندىنى دوتراۋاندا بى. ئەو ھەمىشە دادەبەزىتە ئاستى خۇيان و ئاستى تىگەيشتيان، پاشان لەسەر ئەۋەى كە دىەۋى قەناعەتيان بى دەكات، چونكە بە پىژەى رىك دەرچوونى وتەكانى و كردهۋەكانى لە گەل مەنطىق و ۋاقىيەتدا قسەكانى وەردەگىرىن و لەسەريان گەلەى لىناكرى. وەھاش تىنەگەن كە ئىمە تەبلىغكار بۇ وشكىى مەنطىق ھەل ئەنئىن، بەلكو ئەۋەمان لى دەۋىت، كە رەۋىشت و ھەلسوكەۋتى مەنطىقىى بن و، لە سنوورى مەعقۇول و ۋاقىع دەرەنەچن، سەرەپراى ئەۋەش، كە لە پىشەۋە باسماں كرددوۋە. ئەۋەتا نمۇنەيەكى سەرنەچراكىش لە پىغەمبەرى خواۋە (صلى اللہ عليہ وسلم) دەگىرىنەۋە:

جولەيىب خوا لى پازىى بى بەرانبەر بە ئافرەتان گەنجىكى ئىرادە لاواز بوو، بۇيە ھاۋەلە بەرپىژەكان دەرپارەى ئەو رەۋىشتانەى بىزار بوون و، نەشيان ئەتوانى كۆلى بى بدن. پۇژىكىان پىغەمبەريان(صلى اللہ عليہ وسلم) لەۋە ئاگادار كرد و، ئەۋىش بانگى كرد و ئەم گەفت و گۆيە لە نىۋانىاندا رۋویدا:

(فەرموۋى: ((أَتَجِبُ لَكَ؟)) واتە: ئايا بۇ داىكت پىت خۇشە؟

ۋتى: نا بەخۇا، خوا بمكا بەقوربانەت.

فەرموى: ((ولا الناس يُحبُّونهُ لَأُمِّهَاتِهِمْ)). واتە: خەلگىش بۇ دايكىان
پىيان خۇش نىيە.

فەرموى: ((أَفْتَحِبْه لِابْنَتِكَ؟)) واتە: ئايا بۇ كچەكەت پىت خۇشە؟
وتى: نا بەخوا، ئەى پىغەمبەرى خوا! خوا بىمكات بەقوربانت .
فەرموى: ((ولا الناس يحبونه لِبَنَاتِهِمْ)). واتە: خەلگىش بۇ كچەكانيان
پىيان خۇش نىيە.

فەرموى: ((أَفْتَحِبْه لِأُخْتَيْ؟)) واتە: ئايا بۇ خوشكەكەت پىت خۇشە؟
وتى: نا بەخوا، خوا بىمكا بەقوربانت.

فەرموى: ((ولا الناس يحبونه لِأَخَوَاتِهِمْ)). واتە: خەلگىش بۇ
خوشكەكانيان پىيان خۇش نىيە.

فەرموى: ((أَفْتَحِبْه لِعَمَّتِكَ؟)). واتە: ئايا بۇ پوورت (خوشكى
باوكت) پىت خۇشە؟

وتى: نا بەخوا، خوا بىمكا بەقوربانت.

فەرموى: ((ولا الناس يحبونه لِعَمَّاتِهِمْ)). واتە: خەلگىش بۇ پورەكانيان
پىيان خۇش نىيە.

فەرموى: ((أَفْتَحِبْه لِخَالَاتِكَ؟)). واتە: ئايا بۇ پوورت (خوشكى
دايكت) پىت خۇشە؟

وتى: نا بەخوا، خوا بىمكا بەقوربانت.

فەرموى: ((ولا الناس يحبونه لِخَالَاتِهِمْ)). واتە: خەلگىش بۇ پورەكانيان
پىيان خۇش نىيە.

پاشان دەستى خستەسەرى و فەرموى: ((اللَّهُمَّ اغْفِرْ ذَنْبَهُ، وَطَهِّرْ قَلْبَهُ،
وَخَصِّنْ قَرَجَهُ))^(۱). واتە: خاويه! لە گوناھەکانى خۇش بىە و، دلشى
پاك بکەرەو و، پاك داوئىنىشى بکە. جولەیبیب بووہ پاك داوئىترىن

گه‌نجی مه‌دینه.

دوای ماوه‌یه‌کی که‌م پی‌غه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بو غه‌زایه‌ک که‌وته‌ری. کاتیک، که‌خوا ده‌ستکه‌وتی جه‌نگی پی به‌خشین، به‌هاوه‌لانی فرموو: ((هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ ؟)) . واته: ثایا که‌سی پی ده‌زان دیار نه‌بیّت؟ وتیان: فلان دیار نیه و، فلان دیار نییه.

فرمووی: ((أَنْظُرُوا هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ ؟)) . واته: سه‌یر بکه‌ن بزائن که‌سی پی ده‌زان دیار نه‌بیّت؟ وتیان: نه‌خیر.

فرمووی: ((لَكِنِّي أَفْقِدُ جُلَيْبِيًّا)) . واته: به‌لام به‌لای منه‌وه‌جوله‌یبیب دیار نییه.

فرمووی: ((فَاطْلُبُوهُ فِي الْقَتْلِ)) . فرمووی: له‌ناو کوژران دا بو‌ی بگه‌رین. که‌گه‌ران له‌ته‌نیشته‌هوت کوژراودا که‌وتبوو که‌هه‌ر هه‌وتی کوشتبوون و پاشان ته‌ویشیان کوشتبوو. وتیان: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا! نا نه‌وته‌تا له‌ته‌نیشته‌هوت که‌سدا که‌هه‌ر هه‌وتی کوشتوون و پاشان ته‌ویشیان کوشتووه. پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هاته‌لای و له‌سه‌ری وه‌ستا و دوو‌جار یان سی‌جار فرمووی: ((قَتَلَ سَبْعَةً ، ثُمَّ قَتَلُوهُ . هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ . هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ)) . فرمووی: هه‌وت که‌سی کوشتووه و پاشانیش کوشتوویانه. نه‌و له‌منه و، منیش له‌وم.

پاشان پی‌غه‌مبه‌ری خوا خستیه‌سه‌ر هه‌ردوو باسکی خو‌ی و، ده‌ستیان کرد به‌قه‌بر هه‌لکه‌ندن بو‌ی و، چارپاشی نه‌بوو جگه‌له‌هه‌ردوو باسکی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، پاشان خستیه‌ناو قه‌بره‌که‌یه‌وه^(۱). به‌م شیویه، به‌هه‌ردوو بال‌ی مه‌نطیق و دو‌عا، جوله‌یبیب بو‌وه بال‌نده‌یه‌ک له‌بال‌نده‌کانی قیامه‌ت.

لێبووردن

تەبلیغکار لە ڕەفتاریا لێبووردهیه. لە راستیشدا لێبووردن بریتیه لە سنگ فراوانیی و دووربینیی، ئیتر هەرگیز مانای دەست هەلگرتن لە بانگهواز و، مەراییکردن ناگەیهنێ. جا با ئەمە بە نمونەیهك ڕوون بکەینەوه:

ئەو فەرمايشتهی، کە پێغه مبهري مهزن (صلی الله علیه وسلم) بهو کافرانەى مەككەى فەرموو کە لە مەككەدا، بە خۆی و بهو ئیماندارانە شهوه، کە لە گەڵیا بوون، دەریان پەراندن، دواى ئەوهی کە هەرچی جووری سزا بوو پێیان چهشتن. ئەو فەرمايشته هیمایه کی گەشاویه بو لێبووردن. ئەوهو پێغه مبهري (صلی الله علیه وسلم) پرسیری کرد: ((مَا تَزَوْنَ اَنْتِی فَاعِلٌ بِكُمْ؟)). پرسیی: ئێوه پراتان وهایه چیتان لێ بکەم؟ وهلامیان دایهوه: چاکه. تۆ براه کی بهرپر و کوپی براه کی بهرپریشیت. ئەویش ئەوهی پێ فەرموون، کە یوسف (سهلامی لیبی) به براکانی فەرموو:

﴿ قَالَ لَا تَحْزَبْ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾ (یوسف: ٩٢).

ئەوهبوو یوسفی سەردارمان لێبووردنی لە گەڵ براکانیدا به کارهینا. بهلام پێغه مبهري (صلی الله علیه وسلم) لێبووردنی هەتا لە گەڵ دوژمنهکانی به کارهینا. بهمه بهخشندهی ئەم لە بهخشندهی یوسفی سەردارمان (سهلامی لیبی) زیاتر بوو.

ھەست ناسكىي

تەبلىغكار بەرانبەر بە گومرايى خەلك و لادانيان لە حق يەكجار ھەست ناسك و ھەستيارە. كاتىك، كە ئەوان پشت لە فەرمانەكانى خۆى بالادەست ھەل دەكەن و بەرھەلستىي ئەو دەكەن، لە قولايى دليەو ھەزارى پىدەگات. ھەر كاتىكىش لە دىن پاشگەز بوونەو ھەك بەدىي بكات و، خۆى بە دەستەوستان بزاني لەو ھى، كە بەرانبەريان شتىك ئەنجام بدات لەو ئىش و ئازارەدا پىچ ئەخوات و، جگە لە شلەژان و دلەپراوكى و ھەناسە ھەلكىشان ھىچى ترى لى نايەت. قورئانى پىرۆزىش بەم ئايەتە پىرۆزە ئەو ھالەتە دەروونىيە و ئەدەكىشى، كە لە ھەستيارى و شلەژاوى زۆرەو ھەست بىو و، لە پىناوى تەبلىغ كردن و بانگ كردندا پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) پىو ھى دەتلايەو ھە: ﴿لَعَلَّكَ بَنِيعَ نَفْسِكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ (الشعراء: ۳). بىگومان ھەموو تەبلىغ كارىك ئەم ھالەتە دەروونىيە بەسەردا دىت، بەلكو پىوستىشە و ھەا بىت.

پاشگەز بوونەو ھەست ماناي پاشگەز بوونەو ھە لە دىنى حق - پاشگەز بوونە ئەو كەسە، كە ئىنكارى ئەو شتە پىرۆزانە دىن بكات، كە لەو ھە پىش ئىمانى پى ھىناو، ئەو كەسە لە لايەكەو ھەمۇسلمانەكان بە كەم دائەنى و، خۆيان و ھەقىدەيان بە سووك سەير دەكات. جا ھەر كەسىك تاقە جارىك ھەمۇسلمانەكان بە سووك سەير بكات، ئەو دەتوانى ھەمىشە سووك سەريان بكات. لەبەر ئەمە ھەندى وايدەبىنن، كە پاشگەز بوو

ماڧى ژيانى نىيە. بەلام شارەزايانى فيقھ بۇ ھەموو حوكمىك
 بنچىنەيان داناو، بۇيە وتوويانە: پىويستە يەكەمجار پاشگەزبوو لەو
 مەسەلەيە، كە بە ھۆى ئەو ھەو پاشگەز بوو تەو تىيگەيەنرى و، ھەول
 بدرى بە ھەموو بەشەكانى ئەو مەسەلەيە قەناعەتى پى بكرى. خۇ
 ئەگەر ھەموو ھۇ و رېگكان نەيانتوانى قەناعەتى پى بكن و، ئەو
 كەسە نەگەرپايەو سەر رپى راست، ئەو دەرەكەوئى، كە ئەو مرقۇفە
 بوو تە دومەلئكى پىس لەلاشەي كۆمەلگەي ئىسلاميىدا. ئىتر بەو
 پىيە مامەلەي لەگەلدا دەرئىت..^(١) چونكە ئيماندار ناتوانى لەبەردەم
 پاشگەزبوونەوئى ھىچ كەسكدا بە دەستى بەستە بوەستى. چونكە
 چەمكى پاشگەزبوونەوئى لە ئىسلامدا رپى بە شتى ئاوەھا نادات. بگرە
 ھەموو ئيماندارك ئەو پەرى نازارى پى ئەگات ئەگەر رپوداوتكى
 لەو بىيىستى، ئەمەش بە پى ئاست و توندى ھەست و سۆزى بۇ
 ئەو كارە. بەلام نازار و شلەژانى تەبلىغكار ئەو لە سەرپووى ھەموو
 نازار و شلەژانىكەوئى، چونكە چاك دەزانى، كە مەبەستى ژيانى ئەو
 برىتيە لە ھىدايەت دانى خەلك.

خالىدى كورپى ولىدى سەردارمان، كاتى، كە ياساكانى دىنى لە
 مەسەلەي پاشگەزبوونەوئى ھەلەسەنگاند، لە رپوداوتكدا پەلەي كرد.
 كاتىك، كە ھەوالەكە گەيشتە پىغەمبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم)
 نازارپكى زورى پى گەيشت و لە خوا پاراپايەو و فەرموئى:
 (اَللّٰهُمَّ ! اِنِّىْ اَبْرَأُ اِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِد) .^(٢) فەرموئى: خوايە من خۇم
 لە تاوانى ئەو كەردەوئى خالە بەدوردەگرم.

(١) سەيرى : البخارى، الديات : ٦، مسلم، القسامة : ٢٥، السرخى،
 المبسوط : ١٠ / ٩٨، الكاسانى، بدائع الصنائع : ٧ / ١٣٤، بكة .
 (٢) البخارى، المغازى : ٥٨، ابن هشام، السيرة : ٤ / ٧٢ .

ئەۋەبوو ئەو ھەستىارىيە توندەي پىغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) تىشكى بۇ لاي ھاۋەلە بەرپىزەكان دايەۋە. بۇ نمونە: ئەۋەبوو لە (يەمام) ھە پياۋىك ھاتە خزمەتى عومەر و، پىرسارى ھەۋالى گىرنگى لىكرد. ئەۋىش ھەۋالى دايە كە ھىچ دەنگوباسىك نىيە جگە لەۋى كە پياۋىك دواي موسلمان بوونى پاشگەز بۆتەۋە. عومەر فەرموۋى: ئەي چىتان پى كىرد؟ وتى: دامان لەملى. بە وىنەي كىردەۋەكەي پىغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) عومەر ئاخىكى قوۋلى ھەلگىشاۋ پاشان فەرموۋى: ئەي نەئەكرا بەندتان بىكرادايە و - سىجار - ھەموو رۇژىك كولىزىيەكتان دەرخاردى بدايە و داۋاي تۆبەتان لى بىكرادايە، بەلكو تۆبەي بىكرادايە و بگەرايەتەۋە سەر فەرمانى خوا؟ پاشان عومەر فەرموۋى: خوايە! من نامادە نەبووم و فەرمانىشم نەداۋە و، كاتىكىش پىمگەيشتوۋە رازىي نەبووم^(۱).

قوۋلىي جىھانى پۇخى

تەبلىغكار خاۋەنى جىھانىيىكى پۇخىي قوۋلىشە، چونكى بە پىي پادەي قوۋلى جىھانە پۇخىيەكەي قسەي كاردەكاتە سەر خەلك. جا ھەرچەندە لە پەرورەدگارى بەدەسەلات نزيك بىكەۋىتەۋە، ئەۋا خوايش ئەۋ لە خۇي نزيكتەر دەخاتەۋە، ھەتا ۋاي لى دى دەيىتە ئەۋ چاۋەي كە پىي دەيىنى، ئەۋ گۈيىەي كە پىي ئەبىستى، ئەۋ دەستەي كە دەستى پى ئەۋەشىنى. بەمە خۋاي پاك بالادەست دەيىتە بناغەي ھەموو جىموجوۋل و ھەلسۈكەۋىيىكى. بەۋمانايەي ھەموو جىموجوۋلىكى لە سايەي پشتىگىرىي خۋاي پاك و يىگەرددا بەرپۆە ئەچى. ئىتر چەندە بەۋ زانستەي كە ئەيزانى رەفتار بىكات، خواش لەۋ زانستە شارەزاي دەكات، كە نايزانى، ھەنگاۋەكانى رېك و پېك دەكات، ھەتا ۋاي لى دى دەيىتە چارەسەر كەرى گرانترىن كىشەيەك كە بەلای كەسانى ترەۋە سەخت يىت، بەۋپەرى سووكىي و ئاسانىيەۋە. ئىتر بە بۆنەي بەردەۋام بوۋنى لەسەر چارەكردنى كىشەكان لەناۋ كۆمەلگەدا پەسەند و ديار دەيىت، دەيىتە نرېنەرى رېنگاي راست. ھەركەسىكىش ئەمە كارى بو، رېژنەي بەرەكەتى پىرۋزى لەلایەن خۋاي پاك و يىگەردەۋە بۇ دىت، ئىتر بە ھۆي ئەۋ ھىزى راكىشانى موگناتىسيىيەۋە، كە لەۋ رېژنەي بەرەكەتانەۋە پەيدادەيىت، بەردەۋامىي بە ئىرشاد كەردنەكەي دەدات، ھەتا دەۋرۋبەرەكەي ۋەك سىبەرىكى خۋايى لى دىت، كە

ھەزاران بىگرە سەدان ھەزار كەس ئەچنە سايە يەود. بە مەجۇرە پاكىشانى بەھىزى ئىرشادكارە مەزەنەكان لەم قوولئىيەى ناخەو ھەلقوللەو. چونكە ئەو ئىرشادكارەى، كە گەيشتۆتە ئەم ھالەتە يەقىنى تەواوى دەست كەوتوو ۋ، جەلەوى ھىزى سىحراوى يەقىنىشى گرتۆتە دەست. ديارە گەيشتەنە يەقىنىش گەيشتەنە بە كەمالى ئيمان، پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەفەر موى: ((اليقين كله إيمان))^(۱). دەفەر موى: يەقىن ھەر ھەمووى ئيمانە.

يەقىنىش واتە سازدانى ژىرى ئيماندار بە بەلگە ۋ، پىر كەرنەوى زەينى بە بىر كەرنەو ۋ، تىشك دانەوى بىرەكان بە ئىلھام ۋ، تەوانەوى نەفس بە خواپەرستى ۋ گۆپرايەلى ۋ، گۆپرانى دل بە ئاۋىنەيەكى پىر شىنگدار، كە بە چاودىرى ۋ بىنىنى بەردەوام روى لە خواى ھەق تەئالا يىت .

يەقىن گەيشتەنە بە تەۋھىد. ھەركەس پىنگەيشت ئىتر لە ھىچ كەسىك ناترسى ۋ، بە تەماى ھىچ كەسىكش نايت جگە لە خواى پاك ۋ بالادەست. چونكە ھەموو شتىكى ئەو لە خواى بالادەستەو، لەبەر ئەو، كە ئيمانى ھىناو چاكە ۋ خراپە ھەر ھەمووى لە خواى بالادەستەو.

جا ھەركەسى لەم لايەنەو گەيشتە يەقىن، نە سارد دەيىتەو، نە دەترسى. بە زەردەخەنەو پىشوازى لە مردن دەكات، ھىشتا دىناى بەجى نەھىشتوو ۋ لە قىامت دا ئەزى. چونكە ئيمانى بەو ھەيە كە بوراقى مردن دەيگەيەننى بەوانەى كە تامەرزوى دىتنيانە. لەبەر ئەو ۋا لە خۇشى ۋ شادمانى ھەمىشەيىدا. لە فەر مودەى شەرىفىدا

هاتووە : (خیارُ اُمّتی فیما اُنْبَیّانی المَلَأُ اَاعلی قَومٌ یَضَحَکونَ جَهراً فی سَعَةِ رَحْمَةِ رَبِّهِمْ وَیَبْکونَ سِراً ((لیلًا)) مِنْ خَوْفِ عَذَابِ رَبِّهِمْ... قلوبُهُمْ فی الدُّنْیا وَأَرواحُهُمْ فی الآخرة ..)^(١). دەفەرموئێ: چاکترینی ئوممەتەکم، وەک (جیهانی بەرز و بالا - المَلَأُ اَاعلی) هەوایی پێ داوم، کۆمەڵێکن بە ناشکرا بۆ فراوانیی سۆز و بەزەیی پەروەردگاریان پێدەکەن و، بە نەینیش (بە شەودا) لە ترسی سزای پەروەردگاریان دەگیرن. ئەوانە دلیان لە دنیاداوە و پڕۆچیشیان لە قیامەتدا.

بەلێ، ئاواتی هەرە مەزنی هەموو ئیرشادکارێک ئەوەیە، کە بگاتە پلە ی ئەو ئەهلی یەقینە ی، کە دنیا و قیامەت پێکەو دەبینن و، هەست بە یەک بوونی هەردوو جیهانە دەکەن. ئا ئەمەش ئەوەیە، کە ئێمە لە ئیرشادکاری نمونەیی چاوەڕوان و چاوە و چاوی بۆ دەکەین و، وەک ژبانی نزم و بیابایەخی دنیا، کەمترین حەز و ویستی بۆ دنیا نییە و، ئەگەر فەرمانبەری ئیرشادیش نەبێ بێر لەو ناکاتەو لە دنیادا بմینیتەو. وێنە ئەمانە ئەو ئیرشادکارانە، کە رەوشتی موحمەدییان وەرگرتوو و، پێویستە هەموو ئیرشادکارێکیش بەو تەرزە بێت.

بەرێژ طاهیر مەولەوی، کە (مثنوی) (جلال الدین الرومی) رافە کردوو بەس دەکات و، دەلێت:

لە گەڵ شیخ عاطیف لە زینداندا بووین، شیخیش لە دۆستانی قەلەم بوو و، لە پڕۆشنییری چەرخی کەیشی تیگەشت بوو. ئەو بوو بەرگرییەکی بەهیزی نامادەکرد بۆ دوا دانێشتنی دادگاییکردنی، کە لە سبەینی بەیانیدا ئەنجام دەدرا. بەلام شیخ عاطیف دوا بە جیهانی نوێزی

(١) المستدرک : ٣ / ١٧، البیهقی، شعب الإیمان : ١ / ٤٧٨.

بەيانىي ئەو بەرگريىەى دراند، كە دوئىنى نووسى بووى و، فرپى دايە سەبەتەى خۆلەو. لىم پرسىي: چى پرويداوه؟ بۆچ بەرگريەكەت دراند؟ بەم شىۋىيە وەلامى دامەو.

ئەمشەو بە بىنىنى سەردارى ھەردوو بوونەوەرەكە (صلی اللہ علیہ وسلم) بەختیار بووم. لە خەومدا دانىشتبووم و خەرىكى نووسىنى بەرگريەكە بووم. فەرمايشتى لەگەلما كەرد و فەرمووى: عاطىف! ئەو پەرۋشەيت لە چىيە؟ ئايا ناتەوئى بىيت بۆ لامان؟ وتم: چۆن نامەوئ، ئەى پىغەمبەرى خوا؟! ئەمەش ماناى وەھايە كە كاتى بەخزمەت گەيشتنى ھاتووە. ئايا ئىتر پىويست بە بەرگريى دەكات؟ بەمشىۋىيە دادگا فەرمانى لە سىدارەدانى بۆ دەرکرد و، ئەويش برپارى ھوكمەكەى بە زەردەخەنەو و، بەوېرى دل ئارامىيەو وەرگرت. چونكە ئەم ھوكمە دەيتتە مايەى گەيشتن بە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم). جا كەسك سوارى ئەم جۆرە بوراقە ببى، چۆن شادمان نايئت؟! ھەر كەسش بە راستى بەو رېڭايەدا برپا و، لە ھەموو مەنزىلكيدا چاوەروانى رەزامەندىي خوا بكات و، ئىمانىشى وابى، كە لە ھەموو ھەنگاۋلكيدا خوا و پىغەمبەرەكەى بۆ سەرکەوتنى ئەو پرووى مەرحەمەتيان لىيەتى، چۆن لە دۇنيايى و ھىمنىيدا نوقم نايئت؟ بەلى، پياۋى وا دەكوژرى و لە سىدارە دەدرى، بەلام ھەرگىز ژېر ناكەوئ.

بەلى، ئەو، كە تەبلىغكار بە ئاكام دەگەيەنى برىتييە لە پاراستنى پروونىي و ناسكىي پۇخى بە بەردەوامىي. چونكە ئەو كەسەى، كە خۆى نەزردەكا بۆ خوا و، ھەولئ بەدەست ھىنانى رەزامەندىي خاى پاك و بىڭگەرد بە تەنيا دەدا، بە دۇنيايەو، ئەمپۇش نەبى سەبىنى لە قىامەتدا، بە ويست و ئاۋاتى خۆى دەگات. كەواتە ئەگەر كەسك

خوای ناسیبی چی له کیس چوو و، که سیکیش نهی ناسیبی، نه گەر
 هه موو دنیا مولکی نهو بی، چی دهست که وتوو؟
 نایا کاره که هەر هه مووی نهو نییه به دلکی دروست و زیندوووه
 به حزووری خوا بگهینهوه؟ ئیتر له وه به دواوه بوچ بایه خ بدهین به
 کۆمه له کارکی بی بایه خ و کیشه و باسک، که پئوستییمان پیمان
 نییه؟ له خوای بالا دهست و به توانا داواکارین دلکانمان تا رۆژی
 بهیه کگه یشتنه وه له گه ل خۆیدا، به ناسکی و پروونی پبارتزی. خۆی
 بهروردگارمانه . نیمانمان ههیه که سۆز و بهزیی نهو پر به پری
 هه موو شتیک دهیت و، پیش غه زه ب و توو پهیشی که وتوو. ئیبه ته نها
 داوای په زامه ندیی و سۆزی نهو ده کهین.

تاسە و ئارەزووکردن

تەبلیغکار فەرمانبەرییەکی لە کەش و هەواوەکی پێ لە شەیدایی و تاسەدا ئەنجام دەدات و، تەبلیغکردنیش تاسە و شەیدایییەکی وەهاوە بە لایەوه، کە بە هیچ شتێکیان ناگۆڕێتەوه و، پێوستیشە ئەم هەستە تیا وریا بکڕێتەوه. بەلام بەخەبەرەیتانی ئەم هەستە شتێکی وەها ئاسانیش نیە، بگرە یەكجار گرانه و، هێنانەدیشتی زۆر درێژە ئەکێشی. خۆ ئەگەر پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)، لە سەرەتای بانگەوازا، ئەم هەستە لە دەرونی هاوێڵەکانیدا نەچاندیە و، نەیکردنایەتە شەیدای حەق و حەقیقەت، ئەوا لە چوارچێوەی بازنە ی هۆیەکاندا پەیامی ئیسلام بە لایەنە فراوانەکانیەوه نەتەهاتە دی.

ئەوێتا خالیدی کوپی وەلیدی سەردارمان لە گەڵ فەرماندە ی پۆمەکاندا بەیەك ئەگەن و ئەمیش یەكەمجار موسلمان بوونی دەخاتە پێش چا^(١) کەواتە یەكەمجار تەبلیغکردن، پاشان شمشێرەکان دێنە گۆ. جا ئەگەر تاسە ی تەبلیغکردن لە سەرپووی هەموو شتێکەوه نەیت، ئەمە بە چی پوونەکریتەوه؟

کاریگەری ئەو تاسە و شەیدایییە زۆرە ی تەبلیغ بە شێوەیەك بەسەر هاوێڵە بەرێژەکاندا (خوا لییان رازی یی) زال بوو، ئەوێوو لە پێناوی تەبلیغکردندا نیشتمانیان بەجێ هێشت و، بە هەموو لایەکی دنیا دا بڵاویان لێ کرد.

(١) سەیری : ابن کثیر، البدایة : ٧ / ١٣، بکە .

جا با يەككىيان باس بکەين:

خوبەيب بەدیل گیراو برا بۆ مەككە. دواى ئەوئى، كە ماوئەكى دوور و درىژى لە بەندىخانەدا بەسەر برد، لە دیمەنىكى خەمناکدا بەرەو سىدارە برا. زۆر خەمبار و دل بىزار بوو، چونكە هەلى بۆ نەپەخسا بوو بۆ تەبلىغ کردنى ئەو فەرمانبەرىيەى كە پىغەمبەرى بەرىژ (صلی اللہ علیہ وسلم) پى سىپاردبوون. وا ئىستاش بە دەستى كۆت كراو و بە زمانى لە گۆ خراوئەو فەرەو سىدارە دەبرى. بەبى وەستان چاوى بە دەورەبەرىدا دەگیرا، تا بەلکو كەسىكى دەست بکەوئ و شتىك لە دینى پى تەبلىغ بکات. بەلام بىھوودە بوو، چونكە كەسى دەست نەكەوت، ھەرچەندە ئەو خەلكە ھى وایان تىدا بوو، كە لە ئایندەدا دەبوو ھاوئ، بەلام بۆ ئەو رۆژە ھىشتا بەرچاویان رپوون نەببوئەو. پى وئ: ئەگەر دلئان پىوئە لىمگەرپىن تا دوو رەكەت نوئژ بکەم. وئیان باشە نوئژ بکە. ئەوئش دوو رەكەت نوئژى رىكوپىك و جوانى بەجىھئنا. پاشان ھات بۆ لای خەلكەكەو و وئ: (بەخوا لەبەر ئەو نەبوائە ئىو و بزانن لە ترسى كوشتن درپژە بە نوئژ ئەدەم، نوئژى زۆرم دەکرد)^(١). پاشان سەریان خستە سەر سىدارەكە. كاتى دواھەمىن بە خوا سىپاردن ھاتە بەرەو. ھەربەكەى ئاراستەكرا. بەلام خوبەيب ھەرخەرىك بوو چاوى بە دەوریدا دەگیرا، بەلکو كەسىكى دەست بکەوئ و تەبلىغى بکات. بە دواى كەسىكدا ئەئەگەر لە مردن رزگارى بکات، بەلکو دەبوئست كەسىك بدۆزئتەو تا ھەوئى لە گەلدا بدا و ژيانى ھەتا ھەتائى رزگار بکات، ئەگەرچى لە دواستەكانى ژيانىشیدا بوایە. ئای خوائە گىيان! مردن بە لای شەیدایانى تەبلىغکردنى بانگى خواو

(١) سەیرى : ابن كئىر، البداة : ٤ / ٦٥، بکە .

چەندە ھىوابرە، كاتىك، كە دەسلەتلىك لە دەستدا نابى، ئەو كارەيان
پى ئەنجام نادى!

لەو كاتەدا خوبەيب، بەبى ئەوھى بە تەمابى، ھەلىكى بۇ ھەلگەوت.
ئەوھوبو يەكە لە گەورە موشرىكانى قورەيش پىرسىارى لىكرد. جا
رۋالەتى پىرسىارەكە ئەوئەندە ئەو ۋەلامەى، كە پىرەتە لە ھىكەمەت
و، ئەوئەندەش، كە دەبىتە ھەل بۇ بەجىھىئەنى فەرمانبەرى ئىرشاد،
گرىنگ نىە. لەوانەشە پىرىشكىك لە بىرىكەو، لە ئايندەدا بىتە ھۆى
ھەلگىرسانى ئىمان لە دلى كەسانىكى زۇردا. پىرسىارەكەش ئەمە بوو:
(ئايا پىت خۆشە ئىستە موخەممەد لەم شوئەنى تۇدا بى و لەملى
بدەين و تۆيش لە ناو كەس و كارتدا بىت؟)).

بىگومان ئەم پىرسىارە لە ھىچ مۇسلماننىك ناكىرت، ئەى چۇن لە
(خوبەيب)، ئەو ھاۋلە مەزە، دەكرىت؟ ئەوئەش چاۋەرۋانى ھەل
بوو تا بۆى ھەل بگەوئ و دواى پىرسىارەكە تەبلىغى خۆى بكات.
ئەوھوبو ھەلچوونى وىژدانى لە نىۋان شادمانىيەكى يەكجار زۇردا
و، بىزارىيەكى جەرگېردا سەرى كرد و، بەرادەيەك، كە ھىچى پى
نەدەكرا. بۆيە ھەولدا شتىك بلى، ئەگەرچى ۋەك ئەو نوئزە كورت
بى، كە بەجىھىئەنا. بگرە پىۋىست بوو بەيەك رستە ھەموو ژيان
بگرىتەو، بە شىۋەيەك، كە مېزۋو بىدەنگ بكات و گوى لەو رستەيە
بگرى و، گوىچكەى زەمانەش پى بىزىنگىتەو. ھەروايش بوو.

وتى: (بەخوا، ھەز ناكەم ئىستە موخەممەد لەو شوئەنىدا كە وا تىايدا
دېكىكى پىا بچەقەى و ئازارى بدات و منىش لە ناو كەس و كارمدا
دانىشتىم).^(۱)

ئای لەو وەفایە! دە ئەی پۆچی پاکوخوازین بەرز بەرزى بکەرەوه. دواى ئەوەی، کە ئەم وتەیدەى لە دەم دەرچوو، هەرچی ناپەرەحتیەك خۆبەیب هەستی پێ دەکرد، بە بۆنەى بەجێنەهێنانى ئەركى تەبلیغ کردنەوه، هەمووی پەوییەوه. بۆیە وەك پەر، هەستی بە سووك و سۆلى دەکرد. نیتەر هیچ کارێكى ئەما جگە لە سلاوى مائىئاوایی بۆ پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) و پاشان پوشتن بۆ بەهەشت. هەرگیز بیریشى لەو نەدەکردەوه، کە ئایا دەگونجى لە مەككەوه سەلامەكى بگاتە مەدینە یان نا، چونکە ئەیزانى ئەو سەلام بۆ پێغەمبەرێكى مەزن ئەنێت.

دوا وتەیک، کە لەسەر سێدارەكە بە دەمیا هات بریتى بوو لە (السلام عليك يا رسول الله). پێغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم) لە مەدینە لە نێو هاوولانیدا دانیشتبوو. خێرا هەستایە سەر پێ و فەرمووی: (وعليكم السلام يا خبيب) (١).

بەلێ لەسەر هەموو خاوەن بانگێك پێویستە لە شەیدایی و تاسەمەندی تەبلیغدا بگاتە ئەو پلەیدەى، کە خۆبەیبى پێگەیش، تا بتوانى بە پەوتى میژووی نەیار بلی: بوەستە! ئەمەش تا بتوانى واز لە تەوژمە نەیار و دژەکانى زەمانە بەینى و، زەمانەش بگێڕێتەوه سەر پێبازی راستەقینەى خۆى، تا حەقیقەتى فەرمانبەرى خەلیفەى خواى لەسەر زەویدا جێبەجێ کردبێ.

(١) ابن کثیر، البداية : ٤ / ٦٦، ٦٩.

خاوينى دِل و ناسكىي رۆج

بانگه‌وازكار پيويسته له كاتى تەبليغكردنى بانگه‌كهيدا له‌وپه‌پرى دِل
خاوينى و رۆج ناسكيدا بى، واتە له‌سەرى پيويسته خاوهنى دليكى
وه‌ها خاوين بى وه‌ك خاوينى و گه‌شاوه‌يى بانگه‌كه‌ي، چونكه به
پيچه‌وانه‌ي ئه‌وه‌وه پەيوه‌ندي ئه‌و له‌گه‌ل خاوى پاك و بيگه‌رددا، ليل
ده‌ييت به‌ پيژەي ليلي جيهانى رۆحي ئه‌و كه‌سه. به‌مه‌ كارگه‌ري
وته‌كانى ناميني. ده‌شتوانين به‌م شيوه‌ي خاوه‌وه ئه‌وه ده‌ربيرين.
تەبليغكار كاتيك كه تەبليغ ده‌كات جگه له‌ ره‌زامه‌ندي خاوى پاك
و بالا‌ده‌ست چاوه‌روانى هيج شتيك نيه. هه‌تا ئه‌وه‌ش ره‌وشتي
ييت، ده‌يينى وا خاوى له‌گه‌ل دايه و، هه‌ست ده‌كا كه رۆحانه‌تى
پيغه‌مبه‌رى به‌ريز (صلى الله عليه وسلم) و هيممه‌تى گه‌وره پياوانى
ئيسلاميش كۆمه‌كيه‌تى. ئه‌مه‌ش هيج كه‌س گومانى لى ناكات،
چونكه نه‌گه‌ر له‌و ده‌نكه تۆوه‌ي، كه ده‌خريته ناو گله‌وه چاوه‌روانى
بكرى بيته هه‌زار تۆو، ئه‌وا پيويسته ته‌نها پال به‌ هيزى خاوى
مه‌زن و بالا‌ده‌سته‌وه بدرى. چونكه به‌ ته‌مابوونى ده‌رگايانى تر ته‌نها
زيانى ئاشكراى به‌ دواوه‌يه. له‌ راستيشدا تيگه‌يشتمان له‌ ته‌وحيد
پويست به‌وه ده‌كات. چونكه هه‌روه‌ك خاوى پاك و بيگه‌رد له‌ زاتيدا
شه‌ريكى نيه، هه‌روه‌ها له‌ كرداره‌كانيشدا شه‌ريكى نيه. كه‌واته
ته‌نها خۆي هيدايت و گومرايى به‌دى ئه‌هينى. خۆي خاوهنى

مولك و دەسلەتە و بە ويستى خۆيەتى مولك بە كى دەبەخشى و لە كىشى ئەسەنەتە و، كى عەزىز و كىش زەلىل دەكات. بەلە، موحاممەدى مەروۇف لە گەل دەروونى خۆيدا بۇ گەشتەن بە چەلەپۆپە لە خاوتىنى دى و ناسكىي رۇخدا كارتكى قورس و ناپەختە، بەلام گەشتەن بە ئامانچ، ئەویش لە چەلەپۆپەدا، شانسىكى چاك و بەختيارىيەكى گەورەيە.

سەيرى ئەبوحنەيفە نەعمان بكن، ئەوئا بۇ پارىژگارىيە لە خاوتىنى دى و ناسكىي رۇخى فەرمانبەرىيە (قضاء) دەداتە دواو، لە ژىر قامچىيە زالمەندا سزا ئەدرى، بەلام چۆن سزادانتيك، كەچى ئەو، كە بە داو و تەلەي ئەزمارد بۇ رۇخى گلى نەدەدايەو^(١).

هەروەها ئىمام شافىعىيەش، ئەوپەرى هەولیدا تا لە وىتەي ئەو كارە نەخرىتە ئەستۆي،^(٢) بەلكو رازىيە بوو وەك خەلكانى تر ژيانى كەفاد بەداتە سەر و، هەر پلەوپايەيەكىش كە لە ژىر فشارى توندی دەولەتدا پىي ئەسپىرا، بەداتە دواو. ئەو بوو ئەو ژيانەي بەلاو چاك بوو لەو، كە فەرمانبەرىيە دەولەت قىوول بكت و، وايشى بە چاك زانىي كە شوئى نەزانى و هەولیشیدا ئەو، نەيەتە رى، كە هاتە رىي ئەبوحنەيفە نەعمان.

جىهادى ئىمام ئەحمەدى كورى حەنبەلىش لە پىناوى قورئاندا لە مەشكى مەروودا بە هېچ شەيەك ناسپەتەو. ئەو بوو وتى: ((قورئان مەخلوق نەي)) و، بە دىژاىيە تەمەنى لەسەر ئەم وەتەيە

(١) سەيرى: الذهبي، تذكرة الحفاظ: ١ / ١٦٨، ابن خلكان، وفيات الأعيان: ٥ / ٤٠٧، الخطيب البغدادي، تاريخ بغداد: ١٣ / ٣٢٦، ٣٢٨، بكة.

(٢) سەيرى: ابن حجر، طالع التأسيس: ٧٧ / ٨٤، عبد الغنى الدقر، الإمام الشافعي: ٣٨٠، ٣٨١، بكة.

سورر بو^(۱). بە مەرچى دەيتوانى بە ئاسانىي بە (تعريض) خۇي
 لى دەرباز بکات، کەچى ئەوئى نەويست.
 لە يەككى لە يادەوهرىيەکانيدا ئەمەمان بۆ دەگىرپتەوئە:
 (بەيھەقىي لە (رەبىع) ەوئە پىوايەتى کردوئە، کە وتوويە: شافىيى
 لە مىصرەوئە نامەيەكى پىمدا نارد بۆ ئەحمەدى کورپى حەنبەل. کە
 گەيشتە لای تازە لە نويزى فەجر ببوويەوئە، منيش نامەکەم دايە
 دەستى. وتى: خوئندووتەتەوئە؟ وتم: نەخىز. وەرگرت و خوئندىوئە و،
 فرمىسک بە ھەردوو چاويە ھات. وتم: باوکی عەبدوللا! چى تيايە؟
 وتى: باسى ئەوئە دەکات، کە لە خەويدا پىغەمبەرى خواي (صلی
 اللہ علیہ وسلم) دیوئە و فەرموويە: نامە بۆ ئەحمەدى کورپى حەنبەل
 بنووسە و سەلامى منيشى پى بگەيەنە و پىيشى بلى: تۆ تاقىي
 دەکریتتەوئە و، داوات لیدەکریت بلى قورئان مەخلووقە، بە گوئيان
 نەکەيت. خواي گەورە ھەتا پوژرى قىامەت ئالايەکت بۆ ھەلدەکات.
 رەبىع دەلى: وتم: مژدەم بدەرى. ئەويش ئەو کراسەي، کە بەسەر
 گوشتدا لەبەرى کردبوو دايکەند و دايپىم. کاتىک گەرامەوئە لای
 شافىيى ھەوالەکەم دايە. وتى: دلم نايە لیت بسىنم، بەلام لە ئاوى
 ھەلبکىشە و بیدە پىم ھەتا بۆ موبارەکىي بەکارى بەيئىم).

(۱) سەيرى: الذھبى، سیر أعلام النبلاء: ۱۱ / ۲۳۹، ۲۴۰، أبو نعیم،
 الحلیہ: ۹ / ۲۰۶، بکە.

كاكلى باس

بە پوختىيەكى ئىۋەكى باسماڭىز دەربارەكى بىچىنەكانى تەبلىغ
لە ئىسلامدا لە شىۋەكى چەند خالىكدا كۆتايى بە كىتەكە
ئەھلىن:

تەبلىغ و ئىرشاد پىرۋىزىن فەرمانبەرىيە لە نىۋ فەرمانبەرىيەكانى
موسلماندا. خۇاى پاك و يىگەردىش پىاۋچاكە ھەلۋارەكانى، كە
پىغەمبەرەنن - سەلامىان لىيى - بەم فەرمانبەرىيە رەۋانەكردوۋە.

ھەرچەندە لە بارودۇخى ئاسايىدا كارى تەبلىغكردن فەرزى
كىفايەيە، ئەۋا لەم رۆژەدا، چۈنكە تەبلىغ بۆتە مەسەلەيەكى
پشتگۈنخراۋ، جىي فەرزىن فەرزى گرتۋتەۋە، بە ھىچ
شىۋەكە نابىي پشتگۈي بخرى .

ھەركەسى ئەم فەرمانبەرىيەي پشتگۈي خىستىي و بىرى،
مەترىسى نىفاقى لىدەكرىت، چۈنكە ۋازى لە فەرمانبەرىيەكى
مەزن ھىناۋە، كە لە فەرزە شەخسىيەكان گىرنگىرە، لەۋانىش
پاداشتى زىاترە.

۴ ئەم كۆمەلگەيدى، كە كارى تەبلىغى تىدا ئەنجام ئەدرى،
 دەرھەق بە بەلا ئاسمانىي و زەمىنىيەكان وا لە پەناي خوادا،
 ئەگەرچىي ئەوانەي كە ئەم فەرمانبەرىيە پىرۈزە ئەنجام دەدەن
 چەند كەسپكىش بن. بە پىچەوانەشەو ئەنجامەكەي پىچەوانە
 دەپتەو. واتە لەوانەيە خوا قومىك لەسەر ئەو لە ناو بەرىت،
 كە ئەم فەرمانبەرىيە مەزنىيان لە ناودا ئەنجام نەدرىت. خۇ
 تياچوونى چەندىن قوم لىمانەو دۈور نىە.

۵ ئەم فەرمانبەرىيە پىرۈزە لە ناو پىرۈگرامى تاكەكان و
 نوممەتەكان و دەولەتەكان دا بەجى ئەھىترى، چونكە موسلمان
 توخمىكى بىنچىنەيە لە ياساى جىھاندا. جا ھەرەك ھەر
 جىھانىك موسلمانى تىدا نەبى ياساى تىدا نىيە، ھەرۈھا لەو
 شۇئانەدا كە موسلمانى تىدايە نە تۇقاندن و نە ئازاۋەي تىدا
 نىيە. ئەمەش بەستراۋە بەۋەو كە موسلمان فەرمانبەرىيەكەي
 جىبەجى بىكات و، بە جوانى ئەنجامى بذات.

۶ بەجىھىئەنى فەرماندان بە چاكە و پىگىرىكدن لە خراپە
 دروشمى نىمانە و، داپرىنى ئەم فەرمانبەرىيەش لە نىمان
 بە ھىچ شىۋەيەك نەھاتوۋە. قورئانى پىرۈزىش نىماندارانى
 بە پشت و كۆمەكى يەكتر ژماردوۋە، بەۋەي، كە ئامازە بۇ
 ئەو پاىە بىنەرەتتەيە دەكات، كە دەپتە مايەي بەردەوامىي ئەم
 پشتگىرىيە. كەچى مونافىقەكان كۆمەك و پشتىۋانى يەكتىرىي
 نىن. ئەوان پىگىرى لە چاكە دەكەن و فەرمان بە خراپە دەدەن.

خوای گەورە پەیمانی پاراستنی دینەكەى خۆى داوہ. بەلام
 ئەم پاراستنە خوايیە بەستراوہ بە ھیممەتى ئیماندارەکانوہ بە
 ژن و بە پیاوہوہ ھەر ھەموویان و، خۆبەخشینی ھەندیکیشیان
 بۆ سەرخستنی دین. ئامازەى پروون و دیاریش بۆ ئەم
 سەرخستنە بەجیھانی فەرمانبەرى تەبلىغ بە چاکى.

زانست و کارکردن و تەبلىغکردن سى دیون بۆ یەك حەقیقەت،
 كە ناکرى یەکیکیان لەوى تر جوى بکرتەوہ. کەواتە زانست
 مەرجیکی بنەرەتییە بۆ تەبلىغکردن و کارکردنیش ژيانیەتى.

پێویستە تەبلىغکار بە جوانى شارەزای حەقیقەتەکانى ئىسلام،
 ھەرۆھا شارەزای ئەو چەرەش ییت کە تیايدا ئەژىی. چونکە
 ھەرکەس شارەزای ئەو چەرەش نەیی، کە تیايدا ئەژىی، ئەوا
 ژيانى لە پارەویکی درێژدا بەسەر دەبات و ھەولیش دەدا
 کەسانى تر، بە نیازی تیگەیانندیان، رابکیشى بۆ ناوى، کە
 ئەمەش غیرەتیکی کلۆلە.

کێشانە و پێوانەى دلى تەبلىغکار بە پێى قورئانى پیرۆز
 پێك بخریت، چونکە ھەرکەسى دلى لەگەل قورئاندا پێك
 نەدات، کارێكى گرانە ئەو بە ناوى ئىسلاموہ قسە بکات.
 بەلام تیگەیانندى حەقیقەتەکانى ئەوہ ھەر نەگونجاوہ.

۱۱ ئەو رېڭايەي، كە تەبلىغكار دەيگىرتتە بەر پېۋىستە شەرعىي بى. چونكى گەيشتن بە ئامانجى شەرعىي تەنھا بەگرتنەبەرى رېڭاي شەرعىي دەيىت. ئەمەش رېيازى پېغەمبەرى خوايە (صلى الله عليه وسلم)، نەك ئەو رېڭايانەي كە ئەو رېڭخراوانەي پاكانە بۇ ھەموو ھۇ و رېڭايەك دەكەن بۇ گەيشتن بە مەبەست، دىيان گىرنەبەر. كەواتە پېۋىستە لەم سەردەمەدا تەبلىغكارەكان رېيازى ھاۋەلە بەرپىزەكان بگىرنە بەر، بەۋدى، كە پەنا بۇ ھېچ رېڭايەك نەبەن ئەگەر لە ھەموو بەشېك لە بەشەكانىدا شەرعىي نەيىت. ئا ئەوانە ئەوانەن، كە دىن سەرئەخەن و لە ۋلاتاندا بلاۋى دەكەنەۋە.

۱۲ تەبلىغكار ئەۋەي، كە ئەيلى پىنى ئەزىي. ئىتر پېچەۋانەي ئەۋە ئەو نىفاقەيە، كە ئىماندار زۆر لىي كەنار دەگىرى. كەواتە وتەكانى تەبلىغكار يەكەمجار لە ژيانى خۇيدا پەنگ دەدەنەۋە، ئەگىنا ۋەك پووش و پەلاشى وشكەۋەبوو گىردەگىرى، لە پاشاندا ئەمركىتەۋە و خىرا ئەكوزىتەۋە.

۱۳ تەبلىغكار خۇ بەكەم زانين و خۇنەۋىستىنى خۇي دەپارزى، كە ئەمە رەفتارى نەجىبە رەسەنەكانە. ئەي گوايا ئىمان خۇي لە خۇي دا بىرىتىي نىيە لە رەسەنايەتىي و نەجىبىي؟ لەبەر ئەۋە تەبلىغكار ھەلسوكەۋتى رەسەنەدەكات، ۋەك ھەر ئىماندار ئىكى راستگۇ، ھەتا ئەو رەۋىستانە، كە رەۋىستى پېغەمبەرن (صلى الله عليه وسلم) بىكەتە خوو و بەھرىي خۇي.

تەبلىغكار، جگە لە فەرمانبەرى تەبلىغ و ئىرشاد، ھىچ
پەيوەندىيەكى نىيە بە دەسلەتدارانى دەولەتەو، يان بەوانەو
كە پىيان دەلەن چىنى ئۆرستۆكراتى. ئەو لەمەدا، لەبەر
پاراستنى رېژ و شكۆدارى خۆى، يەكجار ھەستىارە.

۱۴

تەبلىغكار لەسەر كارى تەبلىغى خۆى سوورە. ئەمەش
دەرپرېنى رېژگرتنى بانگەوازەكەى دەگەيەنى. لەبەرئەو
ھەر مەسلەيەك بەلاى خواوہ گەورە بىخ ئەویش بە گەورەى
رادەگرى، ئەگىنا لە وتەكانىدا بە درۆزن دەرئەچى.

۱۵

تەبلىغكار دژايەتتى ياساكانى فىطرەت ناكات و،
ھەمىشە بە چاوساغيەو ھەلسۆكەوت دەكات. ھەرگىز
چاوپۆشىي كردنىش لەو لايەنە لاواز و ئارەزووييانە راست
نىيە، كە لە مەوفا ھەن، بگرە پۆيستەر و ھايە پېرەوى
ئەو لايەنانە بەرەو جوانتر و چاكتەر بگۆررېت.

۱۶

چەرمەسەرى بەشى تەبلىغكارە و، ئالوگۆرى بۆ نىيە.
بۆيە لەسەرى پۆيستە لە سەرەتاي رېنگەو ھەزامەندىي
دەربخات.

۱۷

تەبلىغكار مەوفاى سۆز و شەفەقەتە و، ھەرگىز بە زەينىدا
نايەت بۆ چەسپاندنى ھەق پەنا بۆ دەست و ھاشاندن و
ھېژبەكارھىنان بەرېت.

۱۸

خۆبەخت كىرگىزگەن تايىبەت مەندىي تەبلىغكارە بۆيە لە
سەرى پىۋىستە سىفەتەكانى ھەۋارىيەكانى تىدا بن، بگرە ھەر
كەس لە مىندالىيەۋە لە سەر سىفەتى ھەۋارىيەكان نەژيا بى،
بە وىندى تەبلىغكارى چاك ئەم ژيانە بەجىناھىلى. ئەمەش
پىش ھەموو شتىك پىۋىستى بە خۆبەختكىرەن ھەيە.

۱۹

تەبلىغكار مەۋقۇئىكە بەۋ دوعايە كامىل دەيىت، كە بنچىنەي
ئىخلاصە.

۲۰

تەبلىغكار مەۋقۇئىكى مەنطقىي و واقىيىيە، كە بە ئەندازى
كاركىرنى بە بنچىنەكانى مەنطق لە كارەكانىدا سەركەۋتوۋ دەيى.

۲۱

تەبلىغكار بەرانبەر بە ئىمانى خەلك زۆر ھەستىارە، بۆيە
كە پروداۋى كوفركىرەن و پاشگەزبونەۋە دەيىنى خەرىكە
جەرگى لەت لەت دەيى .

۲۲

تەبلىغكار فەرمانبەرىيەكەي لەچۈرچىۋە تاسە و
شەيدايىدا بەرپىۋەدەبات. بۆيە ئەگەر شەيداي تەبلىغكىرەن
و بۆي بە تاسەۋە نەيى، سەركەۋتوۋ نابى.

۲۳

ئىمانى قوۋل، واتە: قوۋلى جىھانى رۇخىي، سىفەتەكە
لە تەبلىغكار جىنانايىتەۋە. ئەمەش ماناي وايە بگاتە
پەلەي يەقىن. خۆ ھەركەسىكىش گەيشتە پەلەي يەقىن
ئەۋە بە ھەر ھەموو رەۋىشتە بەرزەكان خۆي سازداۋە ..

۲۴

۲۵

كاتىك تەبلىغكار فەرمانبەرىيەكەى ئەنجامدەدا، لە سەرى
 پىۋىستە ھەلگىرى دلىكى ساغ و سەلىم و، پۇچىكى ناسك
 و پاك بىت. جا بۇ ئەۋەى خوا و پىغەمبەر(صلى الله عليه
 وسلم) لە كارەكەيدا پشت گىرىى لى بىكەن، پىۋىستە بەلايەنى
 كەمەۋە ژيانى بە وىندى پوونى بانگەۋازەكەى پوون بىت.
 ئەمەش بە پاك و خاۋىنىى ژيان و گوزەران دىتە دىى.

ئاومرۇك

- كورتەيەك لە ژيانى دانەر..... ۵.
- سەرەتا..... ۱۱.
- پىشەكى..... ۱۸.
- بەشى يەكەم (شىكردنەوہى تەبلىغ)
- ۱- تەبلىغ مەبەستى بووغمانە..... ۲۵.
- ۲- پىويستى بە تەبلىغ و دەست كەوتەكانى..... ۳۹.
- ۳- تەبلىغ بەنرخ ترين ديارىيە..... ۵۸.
- ۴- تەبلىغ پىويستى بە بەردەوامىيە..... ۶۴.
- ۵- لايەنەكانى تەبلىغ كە پروو لە خواى پاك و يىگەرد و، لە بەدىيە
ھىزاوان ئەكەن..... ۷۵.
- ۶- تەبلىغ و پەيوەندى نىوان تاك و كۆمەلگا..... ۸۴.
- ۷- ئىرشاد و ئيمان و نىفاق..... ۱۰۲.
- ۸- ئىرشاد و لەناوچوون لە پروانگەى پرووداوە مېژووويىيە كانەوہ..... ۱۱۷.
- ۹- تەبلىغ و ئىرشاد پىوہرە بو سەرخستنى دىن..... ۱۳۲.
- بەشى دووھەم (چەند بىچىنەيەك و ياسايەك لە تەبلىغ دا)
- ۱- پەيوەندى نىوان عىلم و ئىرشاد..... ۱۴۴.
- ۲- راستىيە ئىسلامىيەكان و ناسىنى سەردەمى ھاوچەرخ..... ۱۵۵.
- ۳- پەيوەندى قورئان بە دلەوہ..... ۱۵۸.
- ۴- بەكارھىنانى ھو و پىگاي شەرعى..... ۱۶۲.
- ۵- كرى و داواكردنى..... ۱۶۴.

- ۶- ناسىنى دوڭتراو و شىۋازى لە يەكتىرى گە يىشتى..... ۱۷۵
- ۷- لە گۆشەي : ئيمان - تەبلىغ - كار كىرگەنەو..... ۲۰۱
- ۸- پاكىي و ئىخلاص..... ۲۳۳
- ۹- چەند ھاوسەنگىيەك دەر بارەي پەيۋەندىي بە پياۋانى دەۋلەت و دەۋلە مەندانەو..... ۲۴۱
- ۱۰- كۆل نەدان..... ۲۴۴
- ۱۱- بە پىۋىست: بوۋنى بەرچاۋرۋونى و، بەرھەلىستى نە كىردنى ياساكانى فىطرەت..... ۲۴۸
- بەشى سىھەم (وېنە كىشانىكى رۇخى تەبلىغ كار)
- ۱- شەفەقەت..... ۲۶۴
- ۲- خۆبەخت كىردن..... ۲۷۳
- ۳- دوعا..... ۲۷۶
- ۴- مەنتىق و واقىيەت..... ۲۷۹
- ۵- لى بوۋردن..... ۲۸۲
- ۶- ھەست ناسكىي..... ۲۸۳
- ۷- قوۋلىي جىھانى رۇخى..... ۲۸۶
- ۸- تاسە و ئارەزوۋ كىردن..... ۲۹۱
- ۹- خاۋىنىي دىل و ناسكىي رۇخ..... ۲۹۵
- كاكلى باس..... ۲۹۸

محمد فتح الله گورد

ئیرشاد و ته بلیغ

* ھەتا دلت لە تاسە و، رۆحت لە سزا و، مېشکت لە خەفەت دا گر نەگرن
قسە مەكە، ئەگینا كەس گویت بۆ ناگرئ.

* كاتیکیش كە ھەست بە لێپرسراوی ئاكەیت بۆ رزگارکردنی ئیمان لەو
مەترسیە گەورەى كە لە ھەموو جیھاندا دەورەى داو، ئیتر كەواتە چۆن
ئەتەوئ ئەو جیھانە گویت لى رابگرئ؟!

* كاتیکیش قسەكائت تیکەل بە دلسوتان و سۆز نەین بەرانبەر بەوانەى كە
لە رۆح و ناخدا نەخۆشن، ئەوا قسەكردنت لەگەلیاتدا لەو چەنەبازیە زیاتر
نابیت كە ھیچ كاریگەرییەكى لەسەر ھیچ كەس نەبیت.

* ئەگەر ئەو نەفسەیشت، كە تەئگت پلھەل ئەچنی و سزات دەدا، فریى
نەدەیت و لە خۆتى دوور نەخەیتەو، چۆن قسەت پاك و، كەردەوت بێگەرد
دەبیت؟!

* ئەگەر لە پێشەوە كاروبارى دەروونى خۆت رێك و پێك نەكەیت، چۆن
ئەتوانی كاروبارى دەروونى كەسانى تر رێك و پێك بكەیت؟!

* ئەگەر دەروونى خۆت جوان تەبیت، چۆن ئەتوانی دەروونى كەسانى تر
جوان بكەیت؟!

* ئەگەر خۆرى یەقینی سەرکەوتنیش لە ئاسمانى بوونتدا ھەل نەیت،
چۆن قسەت گەرم و، دەنگت بەھیز دەبیت؟!

نوسینگەى تەفسیر

بۆ پلاوکردنەوو پلگەیانەن
ھەولێر - شەقامى دادگا - ژێر ھوتلى شىرى پلاس

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

f t g+ /TafseerOffice

trizone
LOVER DESIGN

سور
کەسەن

4000 دیمار